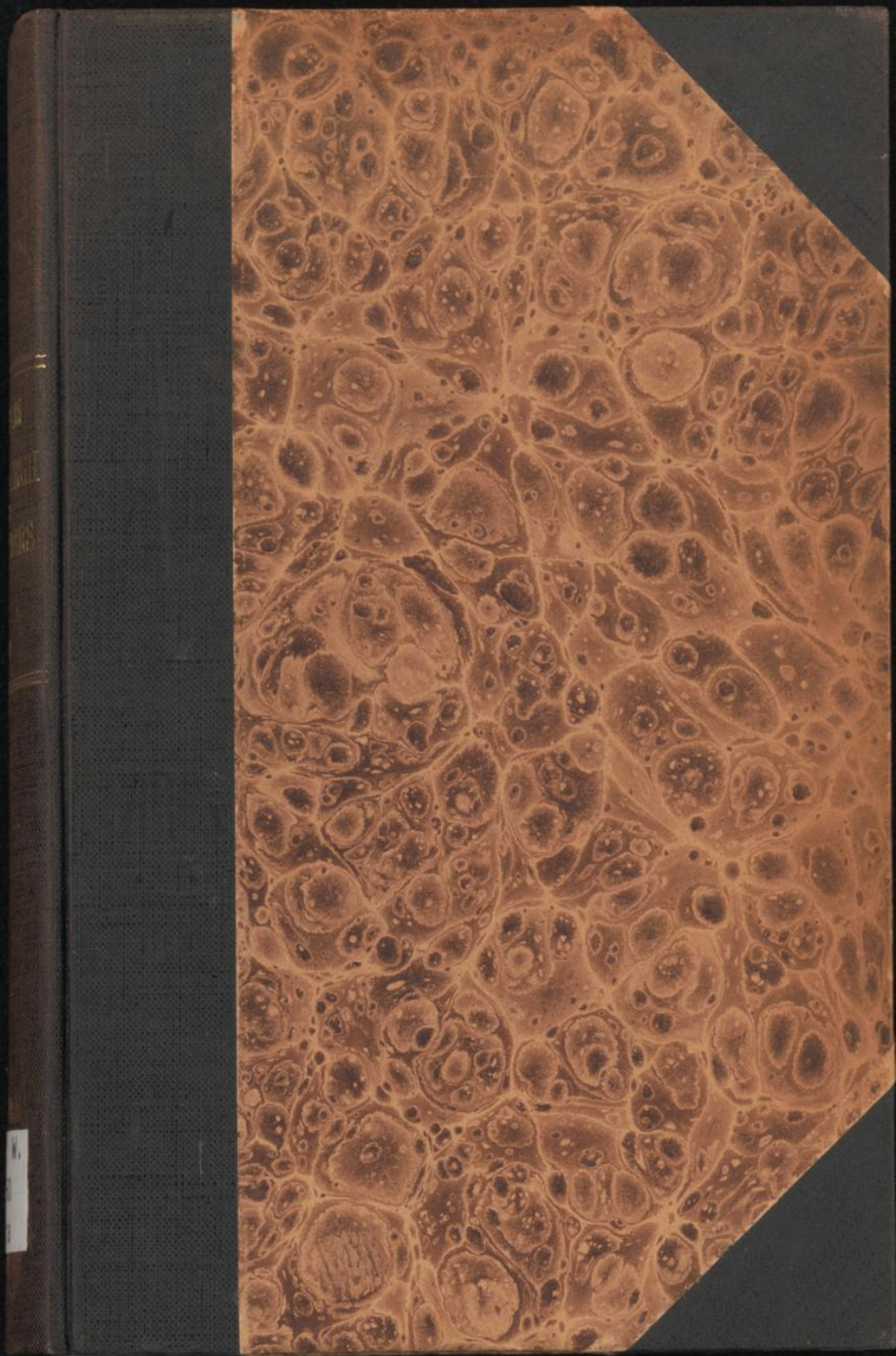

S. 162/163 Ecke abgerissen
Hier nur Teil 1 (von 3)

Mit Kupfertitel, Titelvignette,
3 Vignetten im Text, 17 Kupfertafeln
mit Porträts sowie 2 Faltafeln

7 Porträts von Arnold Houbraken
(Hollstein, Dutch Engr. IX, No. 156-162)

Zu den Porträts von Jakob Houbraken
s.a. Th.-B. XVII, 555.

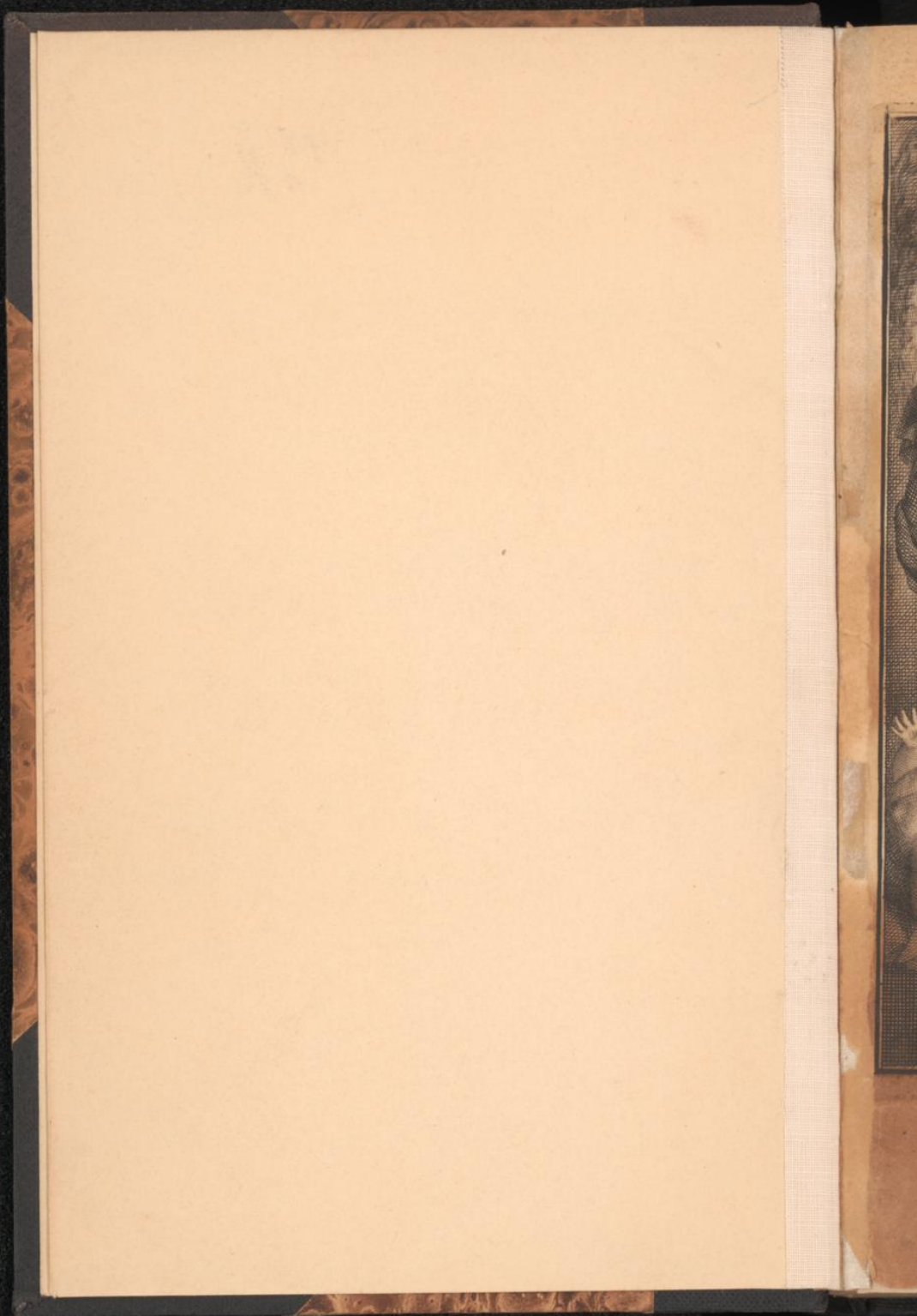
Schlösser, S. 426 u. 437: Erste Ausgabe
Brunet III, 31078

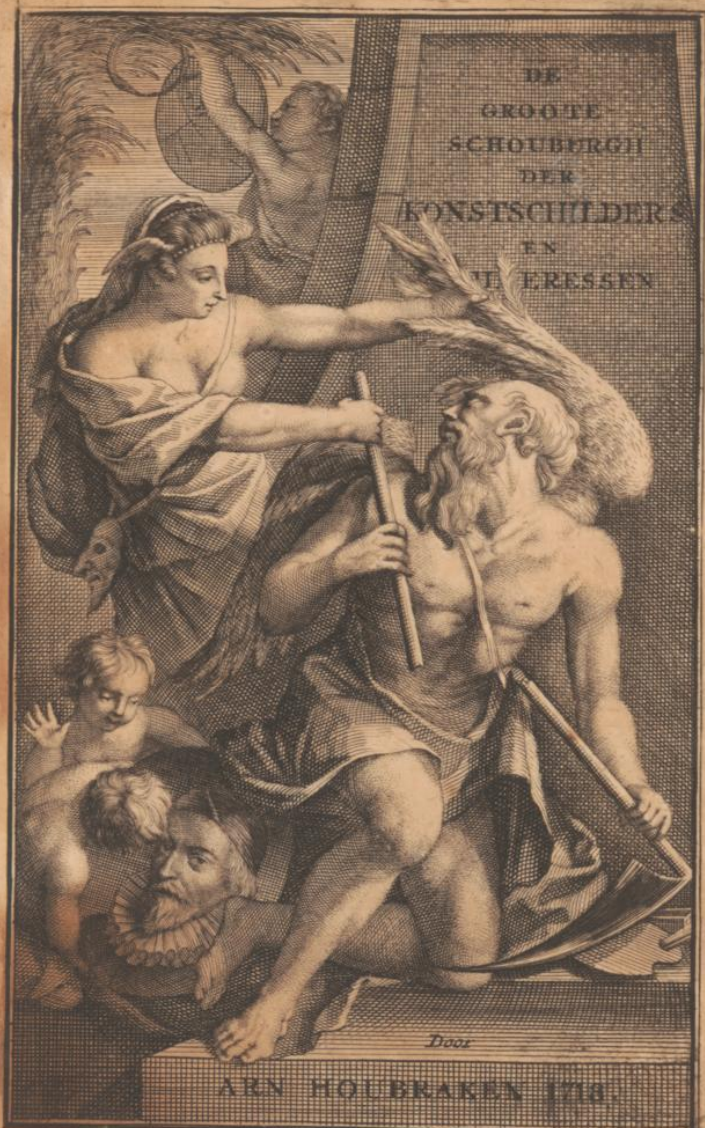
eln

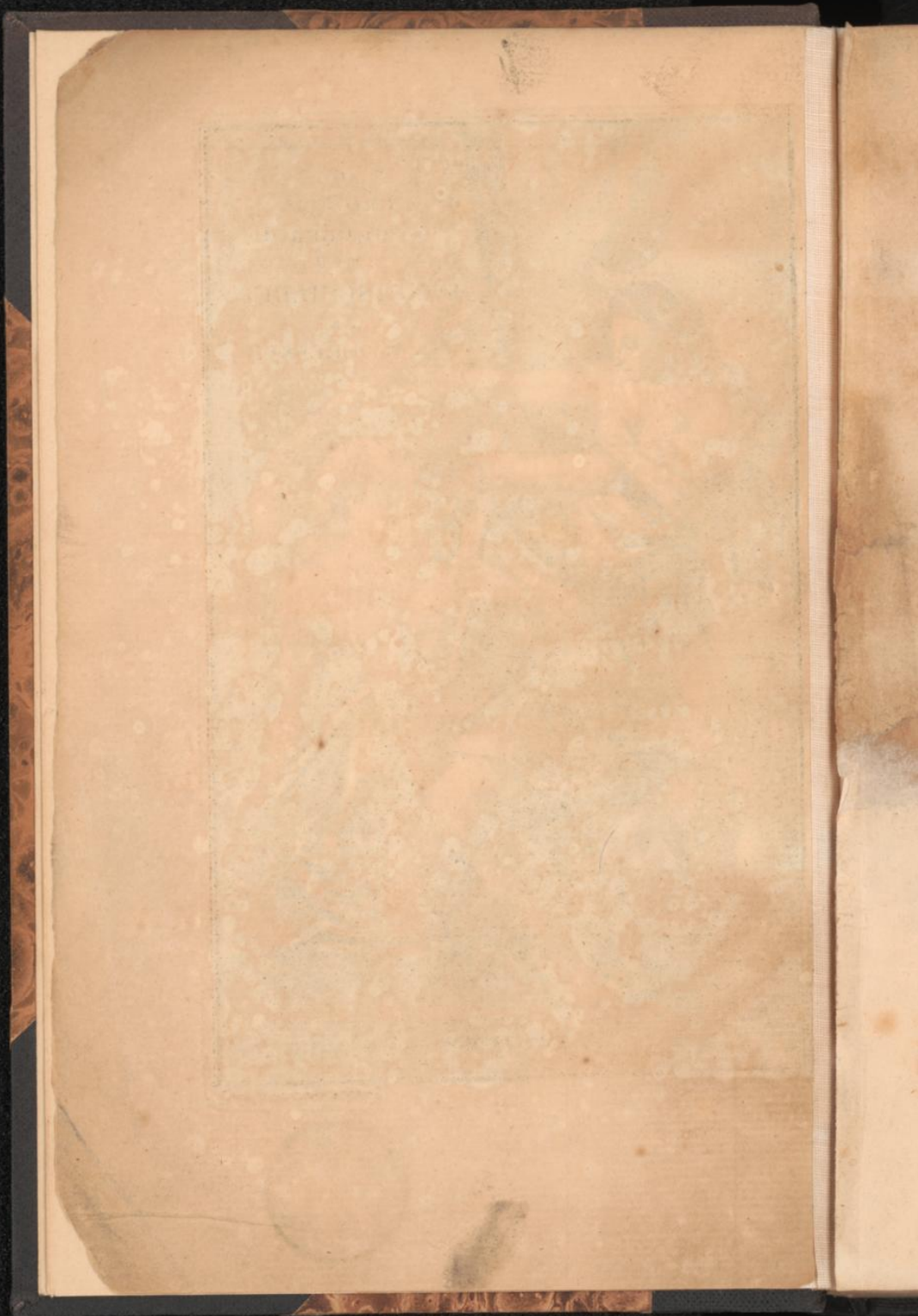
62)

be

17
22
F

TITEL PRINT.

DE
GROOTE SCHOUBURGH
DER

Nederlantsche
KONSTSCHILDERS
EN
SCHILDERESSEN.

ex Libris Petri Krahe

1774

7

OP DE
TITELPRINT.

DE KONSTGODES vervoert door yver
Verbeelt de Konstzucht van den Schryver
Die zig geen moeite en vlyt ontzag;
Om naam en roem der Konstenaren,
Die door den tyd verduistert waren,
Op nieuw te stellen in den dag:
Noch dit de Leerjeugt konde weig'ren
Die op hun spoor ten Konstberg steig'ren.

Men ziet haar driftvuur aangesteken,
Den snellen TYD zyn seizsteng breken
En wederhouden in zyn loop,
En zynen vluggen gang beteug'len,
Door 't snuiken van zyn' snelle vleug'len.
De Beeltenissen over hoop
Geworpen worden, voor het knagen
Der wormen, rustig wech gedragen;

Op dat de Kunstjeugt die mocht fieren,
Met palm, en groenende Laurieren,
Of voerenze op naar d'Eeuwigheit.
Dan mag de Nyd haar gal uitbraken.
De blinde onwetenschap dit wraken,
Haar is een vaste glans bereit.
Daar zy voorheen gedaalt in 't duister,
Steets pralen met vernieuwen luister,

DE
GROOTE SCHOUBURGH
DER
Nederlantsche
KONSTSCHILDERS
EN
SCHILDERESSEN.

Waar van 'er vele met hunne Beeltenissen ten
Tooneel verschynen, en hun levensgedrag en Konst-
werken beschreven worden : zynde een vervolg
op het Schilderboek van K. v. MANDER.

DOOR
ARN. HOUBRAKEN:
I. DEEL.

TAMSTERDAM;
Gedruckt voor den Autheur, daar de zelve ook te
bekomen zyn, 1718.

DE
 GROOTE SCHOTBURGH
 DER
 NEDERLANDSCHE
 KONSTSCHILDEKUNST
 SCHILDERESSEN.

Rara
 K. W. 150

Wat van de ziele met haren beschikkingen
 Toonacht verduyden, en hantveranderingen
 werken beklagen, worden te veel en vervolg
 op der Schilderij van K. W. Mander.

ALAN RAKEN

AMSTERDAM

Geleukt voor den Afdruk, dat de ziele ook te
 bekomen van 1718.

DEN
EDELN GESTRENGEN HEERE
DEN HEER
JOHAN VAN SCHUILENBURCH,
RAADSHEER, SECRETARIS,
EN
GRIFFIER,
VAN DE NAGELATEN DOMEINEN
VAN WYLE ZYN KONINKLYKE
MAJESTEIT VAN GROOT BRITTANJE
HOOGLOFFELYKER GEDACHTENISSE;
ENZ. ENZ.
GROOT BEMINNAAR
VAN DE
SCHILDERKONST.

* 3

WORT

WORT DIT EERSTE DEEL
VAN DEN
GROOTEN SCHOUBURGH
DER
KONSTSCHILDERS
EN
SCHILDERESSEN,
MET EERBIED
OPGEDRAGEN,

Door

Zyne Edelheits onder-

danigen dienaar.

ARNOLD HOUBRAKEN.

Aan

Aan de

B E M I N N A A R S

Van de

SCHILDERKONST, KONST- OEFFENAARS en LEERLINGEN.

ME C E N A T E N van de Kunst,
Konstaankwekers door wier gunst
Kunst en Konstenaren leven:
Koeftersaars van dezen schat,
Die een dierbaar goet bevat
Dat die oeffening komt geven,
Daar zy levend in 't verstant,
't Recht begryp der dingen plant:

Vond uw Konstgenegen oog,
Als het wikte, of als het woog,
In een Konstwerk naar de Reden
Vergenoegen; daar 't penceel
Met Natuur stryft op 't Tafreel,
En des Hemels wonderheden
In de Schepselen verspreit,
Ziet door 't Konstpenceel verbreit;

Gy hebt meerder reden thans,
Nu dit werk des nyv'ren Mans
U een oegst van Tafereelen,
Daar des makers geest in speelt
Door zyn pen aan u verbeelt;
Om uw zucht hier door te streelen,
Daar een yder voort gebracht
Staat ~~te~~ pronk in volle kracht.

* 4

KONSTE-

KONSTENAARS die moeite en zweet
Daaglyks aan uw werk besteed
Om uw Konst in top te stieren;
Hier verschynen op een Ry
Konstenaars zy aan zy
In hun Beeltnis, met Laurieren
Van onwelkb'ren roem op 't hooft,
Die noch Tyd, noch Wangunst rooft.

Dit moet u een spoor zyn, om
In vrou Pallas Heyligdom
Daar nooit vadzige aterlingen
Maar het yv'rig echte krooft,
Door dat yvervuur gerooft
Met gerekten hals indringen;
Daar de Weldaad van haar troon
Reikt aan elk verdienden loon.

Klimt den Konstberg rustig op,
In uw yver. Op den top
Staan de blinkende Laurieren;
Die door moeite en zweet gerooft,
Na verloop van tyd het hooft
Van den overwinnaar sieren.
Vestigt hier op uwe hoop.
Konst is maar voor zweet te koop.

En gy KONSTJEUGT die het zoet
Van de Konstvrucht smaakt, hou moet.
Valt die vrucht zomwyl wat bitter
In 't verkrygen zwicht maar niet;
Niemand kryg' hier aan verdriet,
Zoo hy worden wil bezitter
Van zyn oogwit en zyn wensch,
't Doelwit van den veegen mensch.

Span

Span den boog van uw verstant,
Val met onvermoeide hant,
Steeds aan 't werk met lust en yver,
Op het spoor en voorbeeld van
Menig braaf en wakker man,
In de Konst; die van den schryver
Wort op zyn Tooneel vertoont,
En met eer en roem bekroont.

D'een verstrekt een baak in Zee:
D'ander wyft een goede ree,
Daar zy volgen d'een na d'ander
Op den **SCHOUBURG** klein en groot,
Yder by zyn Jaargenoot,
Op het voorbeeld van **VAN MANDER**:
Daar verhaalt word wie door kunst
Drongen in der Vorsten gunst.

Hebt gy zucht en wetenslust?
Elk tooneel is toe gerust
Tusschen 't spel, in stee van Reyen,
Met vertogen die 't verstant
Zeker leiden met de hand,
En ten steylen konstberg leien,
Op een gladde en effen baan,
Door den Leidsman eerst begaan.

Zyt g'een onbedreveling
In des waerelts wisseling
In den **SCHOUBURG** zult gy leeren,
Hoe gy u op 's waerelts vloed
Dragen moet in tegenspoed:
En uw driften zult beheeren.
Als u 't luk gelyk een bal
Toerolt, denk, 't is 't los geval.

* 5

Laat

Laat geen luijaardy of waan
Door gewoonte u kleven aan.
Laat uw leidstar niet ontglippen
Uit het oog in volle zee
Daar gy dobbert naar de ree.
Myd dees twee gevreesde klippen
Daar gy schipbreuk lyden kont
En uw hoop zien gaan te gront.

Die zig in zyn eigen oog
Kleen verbeeld zig nooit bedroog
Maar die te ydel zig vermeten
Konst en leyding te verstaan,
Zullen als 't 'er komt op aan
Schand'lyk toonen niets te weten.
Al wie zig op waan betrouwt
Op te zwakken grontsteun bout.

Gader als de nyvre By,
Uit deez' letterlekkerny
Voorraad voor de Wintertyden:
Of gelyk de Mieren doen,
In het prillste van 't saizoen.
Wil geen moeite of arbeit myden;
Voor gy hebt de nuttigheit
Tot uw voordeel opgeleit.

AL DOENDE LEERT MEN.

Op

Op den

GROOTEN SCHOUBURGH

Der

SCHILDEREN

En

SCHILDERESSEN,

Geficht door den Kunstryken Heer

ARNOLD HOUBRAKEN.

O Schilderleerling, dien de bant
Des meesters leit, om uw verstant
Te scherpen, en de kunst te leeren,
Die d'edele Natuur braveren
En wezens stellen kan in 't licht,
Tot lust en voedsel van 't gezicht:
ô Schilderleerling, lees de bladen,
Waar in gy ziet de brave daden
Der Kunstenaren, hier genaemt,
En al de werrelt door befaemt.
Hier staan voor u verbeelt naar 't leven,
En door de nyvre pen beschreven
De Schilderbelden, welker naam
Heeft stof gegeven aan de Faam.
Hier ziet men RUBBENS en VAN DYKEN
Met hunne tafereelen pryken,
In Vorstenhoven hoog ge-eert,
Daar hun geen haat of wangunst deert,
Hoe

Hoe wrokkende, hoe zeer verbolgen.
 Men ziet, hoe later geesten volgen
 Op dien doorluchten heldendraf.
 Hun naam verydelt doot en graf,
 En leeft in weerwil van de tyen.
 Hier maken ernst en boerteryen
 Een mengeling van zuur en zoet,
 Tot een verpozing voor 't gemoedt,
 Dat zich vermeit in 't een en 't ander.
 Dus hout HOUBRAKEN 't spoor van MANDER,
 En van SANDRART, en van DE BY,
 En schaft ons keur van lekkerny.
 Ook geeft hy lessen waart te hooren,
 Voor dien de Kunst heeft uitgekoren
 Tot haren lieven voesterling,
 Die voedsel van haar hant ontving.
 Maar hoe zyn veder is te loven,
 Nogh gaat haar zyn penceel te boven.

D. VAN HOOGSTRATEN.

DE

DE

GROOTE SCHOUBURGH

Der

NEDERLANDSCHE

KONSTSCHILDERS

En

SCHILDERESSEN.

I S al van oudts af in gebruik geweest, dat men de Beeltenissen van Mannen, die in Wetenschappen en Konsten boven het gemeene Volk uitstaken, in marmer of metaal heeft opgerecht, om der zelve gedachtenisse onuitwisselyk te maken: hunne namen, en bedryven op duurzaam Perkament, tegens den verflindenden tyd geboekt: en hunne Afbeeldzels op Tafereelen gemaalt, opgehangen; op dat die den Nakomelingen, tot verwonderinge, en spoor tot navolginge verstrekken zouden.

De waarheit van dit gezeide is zoo zonneklaar, dat niemant daar bewys toe vorderen zal: noch ook der Edele Schilderkonst, vergeleken met de Beelthouwery en Schryfkonst, daaromtrent den voorrang betwisten; wyl zy boven dien Beeltenissen en andere dingen der zichtbare natuur, met zulk een levendigen zwier, natuurlyke kolcur, en gevolgelyk met onvergelykelyk meerder vol-

I. DEEL.

A

maakt-

maaktheit, en daar al het andere maar als dootverf by te gelyken is, weet na te bootzen.

Overzulks is het niet om te verwonderen, dat de Schilderkonst in zoo groote achting is geweest, in die tyden en plaatzen daar de Wetenschappen en Konsten het hoofd opstaken, en het vernuft en de vlyt der deftige Mannen, door eere, en belooninge (de ware Voedsters van de zelve) wierden gespoort, en opgewakkert. En van hoe groot eene waardy de Schilderkonst oulings by de Grieken geschat is geweest, blykt uit deze voorbeelden. Attalus, anderen zeggen, Ptolomeus, boodt den Konstschilder NICIAS voor een zyner Tafereelen, daar Ulysses op afgebeelt stont, 60 Talenten, dat is zesendertig duizent goude Kroonen, doch dees weigerde 't zelve te verkoopen; maar gaf het Athenen, zyne geboortestad, ten geschenk. Dezelve Attalus gaf voor een stuk Schildery van ARISTIDES (volgens getuigenis van Plinius) 100 Talenten Ook schilderde ASCLEPIODORUS, twaalf beelden van Goden, en Mnason gaf hem 300 Minen voor yder der zelve.*

Zelf in later tyd getuigt gemelde Plinius, *Dat Julius Caesar van TIMOMACHUS den Byzantiner heeft laten schilderen de beelden van Ajax en Medea, om in den Tempel van Venus de Teelfter opgehangen te worden, en hem daar voor betaalt 80 Talenten.* Eyndelyk, wat hoogagting men oulings voor de Schilderkonst had, zal uit Demetrius blyken. Deze gestoort op die van Rhodus, om dat zy een verbond hadden aangegaan met zyn vyand Ptolomeus: dat zy gedood

* 3600 Mienen zilver voor de 12 Geschilderde Godebeelden
maaken naar de uitrekening van zommigen 63000 gulden.

dood hadden Alcinius den Epiroter, een wakker Krygshelt: dat zy een fchip hadden aangehouden met een ryke lading, hem van zyn Huisvrouw Phila toegezonden, en het zelve aan Ptolomeus verzonden; kwam met zyn krygsmacht voor die vefting, met voornemen om de zelve door vuur en zwaard te verwoeften. Wat gebeurt 'er? de belegerden zenden gezanten, om hem te smeeken, dat hy niet hen, die misdaan en fulks verdient hadden, wilde verſchoonen, maar alleen een Konftluk van JALCHUS: om welk op te maken, PROTOGENES van Caunus bezig was. Demetrius beluft, gaat dit Konftluk bezien, en wort zoodanig door het verwonderlyk Tafereel bewogen, dat hy zyn voornemen ſtaakt. Zie *Plutarchus in 't leven van Demetrius*. Hierom zietmen ook dat de beruchte Schryvers onder de Grieken, en Latynen de Schilderkonft hoog verheven, en daar van met grootten roem gefchreven hebben.

Maar wat hunne Konftwerken, als ook de Boeken die men zeit dat ANTIGONUS, PROTOGENES, THEOPHANES, EUPHRANOR, XENOCRATES en APELLES, over de Schilderkonft (deze droeg zyn boek op aan zynen leerling Perſeus) gefchreven hebben aanbelangt, daar mede is 't als met vele hunner Filoſofen gelegen, daar men alleen van weet, dat zy boeken van hunne geleertheit en wetenfchappen gefchreven hebben, maar dat zy zamen door den alles verflindenden tyd verniet zyn: zynde niet als de roem hunner Konftwerken, en Geleerde ſchriften de vergetenheit ontvlugt.

Gelukkiger zyn de Italianen dan de Grieken, om dat hunne boeken, die zy over de Schilderkonft, en 't leven der Schilderen gefchreven hebben,

't bederf des tyts ontworstelt, noch in wezen zyn; als daar zyn de schriften van den Ridder *Georgio Vasari*, deze heeft geschreven tot het jaar 1567, en zig daar in van de aanteekeningen van *Laurens Giberti*, *Dominico Girlandai*, en van den grooten *URBYN* bedient. Als mede van *Giov. Baglione*, welke schryft tot den Jare 1642, zynde een vervolg op *Vasari*. *Carlo Rudolf* heeft mede een Boek geschreven van de Konstschilders, maar deze handeld alleen van de Venetianen. *Leonard da Vinci*, van de Schilderkonst in 't Italiaans, met een lange Voorrede van *Rafaël du Fresno*, *Giov. Paolo Lomazzo* van de *Proportie* of Lichaamsmeting. Maar dit kan tot ons oogmerk niet dienen, noch ook *Franciscus Junius*, hoewel ik 't zyner roem zeggen moet, dat een wonderbare zucht, en geneigtheit tot de Konst zyn boezem bezeten heeft, terwyl hy zig die onnavolglyke moeite om alles dat tot lof, en bevordering van de Konst noodig is te weten, uit d'akelige outhet op te delven niet heeft ontzien, maar loffelyk uitgevoerd, en de Konst een Kroon op 't hooft gestelt, welker luister de nyd, tyd en onwetenheit niet zullen verduisteren; en dus zyn oogwit bereikt.

Na hem heeft *KAREL VAN MANDER* de pen opgevat, en de leerlessen der Konst niet alleen in Vaarzen beschreven, maar is ook d'eerste geweest, die de gedagtenisse der Nederlandische Konstschilderen (op dat die niet in 't graf der vergetenheid gesmoord wierden) ten voorbeelde der nakomelingen geboekt heeft.

Een geruimen tyd daar na heeft *KOKNELIS DE BIE*, van Lier, het zwaart op gevat, maar wel meest voor de glory zyner Landslieden geschermt, en zig weinig aan de Hollandische Konstschilders laten

laten gelegen leggen. Ook zyn 'er na dien tyd Fransche Schryvers geweest, als *Andre Felebien*, *Florent. le Comte*, en *Du Pile*, die het levensbedryf van sommige der voornaamste Nederlandsche Konstschilders beschreven, en my noch al in dingen die duister waren licht gegeven hebben.

Maar meerder dienst heb ik uit dat kostelyke werk *De Teutsche Academie van Joachim van Sandrart / auf Stockau / Hoch-Fürstl. Pfalz-Neuburgischen Raths*; kunnen trekken. Dit werk beschryft de Konst en Konstoeffenaars van hun eersten aanvang af, even als *van Mander*, en vertoont daar nevens in 180 Tafereelen, de beroemste Griekse, Roomse, Franse, Hoog- en Nederduitse Konstschilders, door de voornaamste Plaatfnyders in koper gebragt. Waarlyk een werk waar door de Schryver een onverwelkelyken roem behaalt heeft, en ook in 't byzonder moet geprezen worden om dat hy zonder veel eenzydigheit de Nederlantsche Konstschilders zoo wel als de Hoogduitsche, naar mate van hnnne verdiensten pryft. En al schoon hymee, als anderen *van Mander* (in opzicht der genen, die door hem beschreven zyn) volgt en naschryft, gelyk ook de gansche schikking van 't werk op de selve leest geschoeid is; zoo heeft hy 'er meer op zyn lyst; door dien hy vervolgt tot het Jaar 1675. Egter is 't 'er zoo mee gelegen, dat wy met Seneca kunnen zeggen: *De genen die voor ons geweest hebben, hebben veel gedaan; doch voor ons is noch wat overgebleven om te doen. Laat ons dan deze dingen, die wy ontfangen hebben, trachten te vermeerderen, en dit erfgoed grooter aan onze nakomelingen overgeven.*

Dat nu de volgende Eeuwen, ook deze in welke wy leven, roemwaarde Konstenaars konden opleveren: dat de zucht der Konstkweken-

de Muzen aan geen lucht of waereldsoort bepaalt is, en dat die buiten Griekenland, en Romen wonen van de selve voor geen aterlingen gehouden worden: als mede dat het geweest daar men de Nederduit-sche taal spreekt, hoe klein in opzicht van Italien en andere Landen en Koningryken, in zyn begryp en omtrek, geenszins onvruchtbaar is geweest, in 't voortbrengen en aankweken van brave vernuften, noch misdeelt van Roemwaardige Konstenaars: maar dat de Schiltgodes zelf binnen den Hollantschen Leeuwentuin, zoo outyts als in later tyd, en noch, doorluchtige Konstoeffenarars heeft doen ontspruiten, zulks lyt geen tegenspraak.

Het eerst gezeyde heeft KAREL VAN MANDER, wiens yver elk pryzen moet, door menigte van voorbeelden betoogt: en het laatste zullen wy die zyn Boek van het Levensbedryf der Schilderen, voornamentlyk in opzicht der Nederlantsche Konstenaren, voornemens zyn te vervolgen, doen blyken.

Egter hebben wy het zelve zoo eng niet konnen bepalen, of wy moesten somwyl een buitensprong doen tot nabuurige landen; om dat vele van onze voornamen, zoo oude, als nieutydzee Konstschilders uit Duitslant, Zwitserlant, Gulikerlant, Keulslant, en zoo voort, zig in Gelderlant, Brabant, en andere omleggende Provinciën, als ook in Hollant met 'er woon begeven, hunne Konst daar geoeffent, en hunne levensdagen daar als inboorlingen gesleten hebben. Als GASPAR NETSCHER, geboren te Praag, in Bohemen. JOH. LINGELBAG, en ABR. MINJON te Frankfoort. JAN LIS, te Oldenburgh. PETER PAULUS RUBBENS, te Keulen. GER. LAIRES, te Luik. GOV. FLINK, te

te

te Kleef. NICOLAAS DE HELT STOKADE, te
Nimwegen. LUD. BAKHUIZEN, en FRED.
DE MOUCHERON, te Emden. ERNST STU-
VE, te Hamburg. DIDERIK FRERES 't
Enkhuizen. GER. TERBURGH, te Deven-
ter. LAMB. JAKOBSE te Lewaarden, en een
groot gedeelte in Brabant.

In tegendeel weer Nederlanders die door reis-
lust geprikkelt, hun gantschen levenstyd, buiten
hun Vaderlant, hebben gesleten, en hun konst
ten dienste van vremde Hoven geoeffient. Om
deze hebben wy dikwerf over woeste zee, en
steyle Alpise Gebergten, om bescheiden moeten
uitzien; 't welk egter niet belet dat dit Boek al-
leen den naam van HET LEVENSBEDRYF DER
NEDERLANTSCHEN KONSTSCHILDERS
op 't voorhoofd draagt.

KAREL VAN MANDER, omter zake teko-
men, sluit (na dat hy een Lyft van de toenmaals
levenden heeft opgestelt) zyn Boek met het Jaar
1604. endus is 'er van dien tyd, tot nu, een groote
hondert Jaar verlopen, zonder dat iemand het zelve
in dusdaniger voegen vervolgt heeft in de Neder-
duitsche taal. Overzulks was het wel hoogtyd
(daar niemand de schade van zoo groot verlies ter
harte gaat) dat de pen wierd opgevat, eer dat de
verslindende tyd de gedachtenissen van velen ge-
heel had uitgewischt.

Gezegt Negental, aankweeksters van eerlyke
Konsten en Wetenschappen op Parnas, die door
de tintelende vuurstralen van Apolloos Hoofd-
sierselen in gloet gezet, uwe Gunstelingen, als zy
daarom smeeken, door dat zelve vuur den boe-
zem ontfteekt, hunne geesten opwakkert, en
een duidelyk begryp der zaken doet hebben, be-

gunstigt myn voornemen, en helpt my de dingen door de vergetenheit met duisterheid omzwachtelt, ontwindelen; op dat ik een verklaart gezicht kryge van het duistere: de Konst naar hare waarde, en elk der Konstoeffenaren ten Tooneel brenge, cyndelyk na mynen afgesloofden yver zeggen mag met Horatius;

*'K heb een gedachtenis den Volken
Voltooit, die 't staal verduuren kan.*

Maar my dunkt, dat ik van ter zyden hoor zeggen: Waar steekt gy u in? Wat beweegt u ongevergt zulken last op uw schouders te torfchen, te waken, terwyl anderen hun rust nemen? en in uwe uitspanningen altyd overkropt met overdenken, onderzoeken en nasporen van dingen, die lang verleden zyn, cyndelyk, u te bekommeren met iets, waar van gy u kond ontslaan; inzonderheit in zulk een eeuw als waar in wy leven, *Daar yder voor zig zelven, bynaniemant voor een's anders nut, of voordeel is?* en men in dezen bedorven tydt van velen niet alleen weynig danks heeft te wachten voor die moeiten: maar in tegendeel Bedilzuchtigen (daar de spreuk: *De beste stuurluy staan aan lant*, op toegepast kan worden) op den schryfstyl, op schikking en woordenvoeging (schoon zy van hunne bekwaamheit nooit proef gegeven hebben) zullen vitten en haarklooven.

Wat nu gedaan? zal ik dit prysselyke voornemen, dat tot roem der Konstenaren, en tot opbouw der Eedle konst strekt, om het bedillen van Momus nachtbroedzel, dat het heldere licht van wetenschap in zyn Uylegezicht niet verdragen kan, staken: en het den genen die daar
naar

naar verlangen en reikhalzen onthouden? Neen!
De Rede leert my, *dat, behulpzaam te wezen tot
eens anders nut (waar in het ook wezen mach) zo wel
als tot zyn eygen, de keten is, die de menschelyke
zamenlevinge schakelt.*

Hoe lief zou het wezen als alle menschen naar
hun vermogen toeleyden tot elks byzonder en al-
gemeen nut : de Konstenaars onderling als een
lichaam, en elk der zelve als byzondere deelen,
gereed waren om elkander dienst te doen, behulp-
zaamheit te bewyzen, en dus de Konst op te bou-
wen! Die *alleen voor zig zelfs is* (zeit de spreuk) *toont
dat hy een vrek is.* Maar het is te beklagen, dat
de waerelt thans hoe langer hoe meer bedorven
wort, en door die kwade geaartheit oorzaak is,
dat velen die tot nut voor 't algemeen, en den weet-
lustigen in 't byzonder iets zouden kunnen voor den
dach brengen, hun pen te ruch houden; om dat
zoo ras 'er iets aan 't licht komt, 't zelve straks
door spot- en lasterschriften wort gehekelt : een
misdryf, dat den grondt leid om alle fraaije weten-
schappen te dempen, en voor altyt te smoren.

Dus begreep het ook de doorluchtige Yfroom-
dichter, daar hy zeit :

*Heeft Scaliger niet Flakkus lier,
Zoo goddelyk van klank en zwier,
Beschuldigt van vervalschte snaren?
En word niet Nasoos eed'le geest
Gebrandmerkt, of hy onervaren,
Te los, en welig was geweest?
Wie zoekt zich dan in 't licht te geven,
Word dit die Helden aangewreven?*

'T was een vreemd begryp van myn meester

A 5

Samuël

Samuel van Hoogstraten, dat hy zyn *Treurspel* van *DIERYK en DOROTHE*, of de *verlossing van Dordrecht* aan d'Afgonst opdroeg met deze woorden: *Maar indien ik om de gemeene fleur te volgen, gehouden schyn eenig patroon te kiezen, wel aan, ik offer dan deze verzen aan de verwoede en felle tanden van de verhongerde Nydt.* Waarlyk een stout bestaan, de Nydt te tergen, en uit te dagen. Wy willen liever zyne onverbeterlyke konstlessen, dan diergelyke stouthcit ten voorbeeld van naarvolging nemen; want de Nyd slaat tyts genoeg, en ongetergt, de klauwen in yders Schriften, als ook de Bedilzuchtigen, zonder dat hun oordeel wort geveert. Maar wyl ik door dit myn schryven niemant in den wech loop, of schade aanbreng, maar de gedachtenissen der Konstenaren, tot luyfter van de Konst, en eer hunner nakomelingen, alleen tracht levendig te houden, wil ik een gewenster lot hopen. En beurt het echter dat de laster my hier overaanklampt, ik zal hem met een taay gedult afkeeren, terwyl ik aan den anderen kant my trooft met de hoop, dat de bescheydenen deze myne nutte verhandelingen zullen pryzen, en myn yver dank wyten, als die

*Myn tydgenooten ten geval,
Den vrekken tyd den tyd ontstal.*

Doch dit alles overgeflagen, wil ik my tot het begin schikken, en den bescheiden Lezer voorstellen: of niet wel voeglyk wezen zal, yders Konstenars Levensbedryf, daar het *van Mander* heeft gelaten, op te nemen? Zy zullen met my ja oordeelen; want daar zyn veele Konstschilders, als *HENDRIK GOLTZIUS, MATHEUS*

THEUS EN PAULUS BRIL, OCTAVIO VAN VEEN, HANS ROTTENHAIMER, ABRAHAM BLOEMAART enz. die, wanneer hy zyn Boek eindigde, in 't jaar 1604 noch in leven waren, zoo dat hy hunne geheele levensbedryf, tot het einde van hun leven, niet heeft kunnen beschryven. Gelyk ook veel welker naamen hy alleen noemt, als: ADAM VAN OORT, HENDRIK VAN BALEN, SEBASTIAAN FRANKS, FRANÇOIS STELLART, ADAM VAN FRANKFOORT, PIETER KORNELISZ. VAN RYK, ROELANT SAVERY, PAULUS MOREELSZ., FRANS HALS, HANS SNELLING, TOBIAS VERHAAGT, PIETER LASTMAN, AART JANSZ. DRUIVESTEIN, en meer andere. De laatste achten wy maar als met kryt geschetst, d'eerste maar ten halven af gedaan, of (om naar de wyze der Schilders te spreken) gedoodverft. Waarom wy ons bevytigen zullen om elks levens vervolg, zoo na 't ons doenlyk is, daar aan te voegen, en alwaar aan hunne Levensbeschryvinge iets komt t'ontbreken, dat te vullen. Inzonderheid zullen wy ook die, welke geheel verzuimt, en door *van Mander* over 't hooft gezien zyn, tot meerder volkomenheid met hunne Afbeeldzels (gevolgt naar de beste Schilderyen, Tekeningen en Printen die te bekomen waren) daar toe voegen; Als met name, DESIDERIUS ERASMUS, BERNARD VAN ORLEY, KORN. ANTONISSE, DAVID JORISZ., JOAN DACK, JAN DE HOEY, DIRK EN WOUTER CRABETH, van welke men tweeziets kan zeggen: dat zy doorluchtige werken gemaakt hebben; Mr. ISAK NICOLAI, JAN VAN KUIK WOUTERS enz.

Daar

Daar en boven hebben wy deze Konstwebbe doorgaans met leerzame Zinspreuken, en nutte leeringen voor de Schilderjeugt, als ook met verscheiden Redenvoeringen over voorname grontregelen en wezentlyke zaken van de konst, doorweeven: vele duistere Historien, benamingen, en spreekwyzen opgeheldert: der Heydenen Oudtydse gewoonten, en gebruik, omtrent hunne Feesten, wyze der Veelschtingen, Offerdiensten, en toerustinghe der Offerdieren aangewezen. Als ook mede de gedaanten der Altaaren met hunne verlierselen, en Offergereedschappen, uit de oude marmere overgebleven gedenkteekenen, en Roomsche Muntstukken opgedragen, in printverbeeldingen, tot zonderlingen dienst der Leerbegeerige Schilderjeugt vertoont, nevens onze Aanmerkingen, en Redenvoeringen over de zelve. Ook de wyze van Strafoeffening, Lykbegravingen, en Zintekeningen op Standaarden en Leegervaandelten der Hebreuse, Grieksche en Romeinsche Volken, welke oulings in gebruik waren. Wy vertoonen ook in print verscheide Beeltenissen van d'aloude Waereltvorsten, als *Antiochus Epifanes*, *Filippus van Macedonien*, *Alexander den Grooten*, &c. ook filosofen, inzonderheid welker bedryven het penceel en de teekenpen stoffe geven tot verbeeldingen; om de ware beeltenissen, in stee van verdichte in het tafereelwerk te kunnen gebruiken, die wy alle gevolgt hebben naar hunne Medalien, en marmere Kopstukken, welke voor egte bestempelingen in de Konstkabinetten opgesloten en bewaart worden. Al het welke wy tusschen de bedryven zullen invoegen; om den Lezer door die veranderinge (even als de aanbouwers der Tooneelen, by tusschenpoozen, door het snarenspeel vermaakt worden) te verlustigen.

Van

Van de Konst der overledenen zullen wy vryborstig ons oordeel geven, en 't een tegen 't andere in vergelyking brengen: doch van de penceelkonst der levenden alleen zeggen, waar in hunne Konstwerken bestaan, en aanwyzen waar, en in wier Konstkabinetten eenige van hunne voornaamste Konststukken te zien geweest of noch te zien zyn; dienende met een tot wegwyzers voor alle vremdelingen, die geneigtheid hebben om de konst der voornaamste Nederlantfche Konstschilders te zien.

Ook zullen wy, op 't einde van ons werk de Tooneelwetten, anders 't *Gebruik en Misbruik des Tooneels* van den braven Dichter Andries Pels, op de Schilderkonst toepassen, en uit der zelve grontwetten voorbeelden tot Bepiegelinge afleiden. Waar uit blyken zal dat de Dicht- en Schilderkonst eene en zelve Grondregelen tot haar Basis, of voetstuk hebben: en dat de meesters der Toneelen, gelyk de Historyschilders, die noodig hebben te weten; dienende niet alleen tot de Schilderjeugt die zich tot de oeffening der Historien wil begeeven: maar ook met een tot de Konstminnaars; op dat zy met een konstkundig oordeel, eene onfeilbaare keure zouden kunnen doen.

Zoo 't ymant verwaantheid mochte denken te wezen dat wy van zoo veele wigtige zaken, en 't edelste van de Konst bestaan te oordeelen: dien antwoord ik in dit opzicht als de genoemde Pels in zyne vertaling van Horatius, in opzicht van de Dichtkonst, met een weinig verandering:

*'K zal, als de slypsteen doen, die 't yzer wel kan scherpen,
Al blyft zy zelve bot; 'k zal onderwyzen, hoe
Men wel moet schild'ren, alhoewel ik 't zelf niet doe;*

'K

'K zal toonen, waar de schat der Maalkonst is ver-
steeken,

Wat brave Schilders maakt en voort weet aan te
kweeken;

Wat wel en kwalijk voegt; hoe hoog de kundigheid
Van Schilders legt, hoe ver de dwaaling hen verleidt.

Ten minsten zal ik de brugh leggen, daar an-
deren kunnen over stappen tot meerder volmaakt-
heit.

Wy hebben ook aangewezen de veranderingen die de Konstoeffenaars, zedert dat de Keizer Maximiliaan de zelve geadelt heeft, zyn onderhevig geweest: Hoe dezelve naderhand door de Stedebedienders onder Ambagtsghilden betrokken, en hoe daar weer uit ontworfelt zyn, met de verzoekschiften, en Aeten van scheydinge enz.

Hier benevens heb ik my van een klaaren en verstaanbaren Schryfftyl bedient, het slepende onrym somwylen met een vaarsje doormengelt, dat de tong by beurten op maat doet huppelen, een verandering die de verdrietelykheit in 't lezen neemt; dewyl ik niet alleen den genen die in de letteren geoeffent, de boeken met een gefronst voorhoofd doorbladeren, maar elk tragt te behagen en dienst te doen. Een schakel van agtereenvolgende zaken van gelyken aart te lezen maakt den Lezer verdrietig: en voordachtelyk duister te willen wezen, is wel een vond om den lezer vol verwondering te brengen over het verstant van den schryver: maar 't is te gelyk ook waarheit dat een inhoudende of raadzelagtige styl, onbekende, en t'zaamgewronge woorden den zin verworgen, waar door de lezer, die zig daar niet aangewent heeft, niet verstaat wat hy leest. een last, die mynen Konst

ge-

genooten, voor wien dit werk ten meerendeelen is opgeftelt, niet is te vergen.

Wy hadden met den aanvang van dit werk geen gedachten, of toeleg, om Konftenaars ten tooneel te voeren, of Glaschilders in myn Boek nevens andere in te voegen; maar verfcheide redenen hebben ons daar toe doen befluiten.

1. Om dat wy zagen dat *van Mander* ons daar in was voorgegaan, die een gansche Lyft van vernuftige Vrouwen opgemaakt heeft, en de Glaschilders, als ook de Schilders met Ey, Lym en Watervarf, mede Schilders noemt, en zulke die hun werk daar van maken mede onder de Konftchilders telt: gelyk ook *Samuel van Hoogstraten*; aangezien het zelve meede door behulp, of 't gebruik van 't penceel gefchied.

2. Dat veele van de oude, en jongertydfche Olyverfchilders ook het Glaschilderen hebben gehanteert, als oulings *Luc. v. Leyden*, *Lange Pier*, *Marten Heemskerk*, *Hendrik Goltzius*, *Jan van Bronkhorft*, *Pieter Holstein*, *Abraham Diepenbeek* enz. en jongft geleeden *Jakob van der Ulft*, *Borgermeester van Gorkum*.

3. Om dat de Glaschilders, zoo wel als de Olyverfchilders voor opbouwers en voortplanters van de Konft in dien vroegen tyd moeten geacht worden, als uit welke weér andere zyn ontfproten, en uit hunne Konftleffen en Voorbeelden voortgeteelt; als onder veele de Vader van den beruchten **ANTONY VAN DYK**, die mede in zyn tyd een Glaschilder was in 's Hartogenbofch. Gelyk ook die twee gebroeders **DIRK** en **WOUTER CRABET**, daar Gouda nu noch trots op is, welke een zoon en verfcheide brave Meesters hebben voort-

voortgeteelt en naargelaten enz. Als ook omdat de Glaschilders thans maar weinig in getal en die konst met hare bewerkers genoegzaam ten grave gedaalt zynde, over zulks ons weinig werk, en by gevolge dit boek niet veel meer dikte kondengeeven, of toebrengen. Deze zelve Rede deed my ook besluit nemen van zulken die uit een enkele drift en zucht tot de Konst, (zonder toeleg om voordeel daar van te genieten) het penceel hebben geoeffent (schoon in die volkomenheit niet als andere die het met een tot hun kostwinning dient) om hun yver te gedenken.

Daar en boven hebben wy ons een schikking in dit werk voorgestelt, waar door elk Konstschilder volgens zynen stiipen geboortentyd te voorschyn zal komen en veele met hunne Beeltenissen, die een groot honderd zullen uitmaken, behalven verscheide andere platen, elkander in rang zullen volgen, en men daar by ook op het Jaartal zal kunnen zien, wie'er in tegendeel (zoo veel ons doenlyk is geweest) gestorven zyn. Daar *van Mander* niet heeft opgelet: want hy plaatst **MICHEL MIEREVELT** geboren 1568. voor **HENDRIK GOLTZIUS** die geboren is 1558. gelyk ook **KORNELIS VAN HAARLEM** geboren 1562 voor **OCTAVIO VAN VEEN** Geboren 1558. Noch ook heeft **KORN. DE BIE** daar zoo naauw acht opgegeeven, maar zomwylen den eenen voor den anderen gestelt. Uit dien hoofde of in gevolge van onze voorgestelde leyding komt na't openen van onzen **GROOTEN SCHOUBURG der KONST-SCHILDERS**, d'eerste te voorschyn, met zyne Beeltenis,

DE

A. P. 16.

DESIDERIUS ERASMUS.

Wy hadden niet gedacht dat dit groote licht der geleertheit onzen *SCHOUBURG* zou beschenen hebben; (want wy alter halver wegen van ons pennewerk gekomen waren, eer wy hadden ontdekt, dat hy ook 't penceel uit konstliefdigheid gehanteerd had) en noch minder dat wy met dit zelve het Tooneel openen zouden. Maar *Dirk van Bleiswyk* gaf ons in zyne *Beschryving van Delf*, de gelegenheit daar toe aan de hand, op de 321 en 360. bladziden.

Hy is geboren binnen de Stadt Rotterdam in 't Jaar 1466, op den 28 van Wynmaand. Anderen willen dat hy tot Gouda geboren is, en tot Rotterdam aan de Maas opgevoed. Wy laten het die Stedelingen betwisten. Zyn Vader was *Gerard*, en zyn Moeder *Margriete* genaamt, afkomstig van een eerlyk geslacht te Zevenbergen. Deze, ontydig door de pest uit deze waerelt wechgerukt zynde, quam onze *Gerard Gerardzen* (welke benaminge hy naderhand in *DESIDERIUS ERASMUS* verwisselde) onder het bestier van drie opzigters of voogden: die hem, (na dat hy al vorens tot Deventer de beginselen der taalgeleertheid aangevangen had) in s'Hartogenbosch in 't *Fraterhuis* bestelden, met voornemen om hem tot de Kap op te brengen. Maar alzoo de pest aldaar hand over hand toenam, wendde hy zig weder tot zyne voogden, die nergens meer op toeleiden dan om hem het Kloosterleven smakelyk te maken; gelyk hy dan hunne geneigtheid ten gevalle, zig begaf in het vermaarde Klooster, dicht by Delf gelegen, *Sion* genaamt. Dit was ontrent den jare 1486.

De proetjaren uit, en hem gevraagt zynde wat

I. DEEL.

B

hy

hy nu van zin was , gaf hy den Oversten van 't Klooster tot antwoord : *Dat hy noch de waereld, noch het kloosterleven, noch ook zig zelven recht kende, en gevolgelyk tot geen Verband kost besluiten, maar voornemens was, gelegenheit te zoeken van zig vorder in de geleertheit te oeffenen.* Doch dit ging zo vlot niet, ten zy de Biischop van Utrecht hem een voorspraak waargeweest, die hem ook een byzondere gunst bewees, met hem voor te dragen by den Biischop van Kamerik, die voorgenomen had een reis door Duitschland en Vrankryk, naar Italien te doen, en iemant zocht, die bedreven was in veele talen : 't geen onzen *DESIDERIUS* beter geleek, dan binnen den ringmuur van een Klooster besloten te zitten.

Die reis volbracht, en hy weder in Holland gekomen zynde, lelden zyne twee Voogden, (een was onderwyl gestorven) hem op nieuw, als voren aan 't oor, zelf met bedreiginge, dat hy zig tot het kloosterleven schikken zoude. Daar echter 't niet toe zoude gekomen hebben, ten ware een zyner goede kennissen, daar hy in zyne jeugt te Deventer mee ter school gelegen, en op een kamer geslapen had, hem door schoone woorden had weten te bekoren. Gelyk hy gevolgelyk zig dan in het klooster Emaus, of *ten Steene* genoemd, by Gouda, op den Yssel gelegen, begaf. Of het nu is geweeft de geneigtheit tot zyn ouden Vriend, de overvloed van deffige Boeken, daar men doen ter tyd zoo gereed niet als thans aan konde geraken, of dat de wetten van dat *Convent*, hunne kloosterlingen zoo eng in hunne doeningen niet bepaalden, dat hy dit voor andere verkoos, weet ik niet; hoewel ik rede vind om het laatste te gelooven; aangezien hy, aldaar in zyne uitspanningen,

de

de Schilderkonst geleert , en geoëffent heeft; ja zoo hoog daar in door byzonderen vlyt, en vernuft is opgeklimmen geweest , dat de Gedenkschriften melden, dat de Prioor *Kornelis Musius*, eertyds een Tafereel, verbeeldende de kruisfing van Christus, gehad heeft, dat *ERASMUS* geschilderd had; 't geen van alle Konstkenners geprezen, en van gemelden * *Musius* voor wat byzonders in zyn Konstkabinet bewaard is geweest.

Een groot vernuft vind de toegangen, die tot de wetenschappen leiden, gebaant. Zoo dat *Gratiaan* te regt zeyd: *Daar zyn lieden die ras volmaakt worden, in alles wat het ook wezen mag; andere ook die traag of zelden daar toe geraken; de rede is, om dat de een zyne vleugelen, de ander zyn beenen gebruikt.*

Meerder aanwyzinge van zyne Konstwaerken ben ik niet magtig geworden; en geen wonder. de tyd heeft van 't Klooster, waar in hy de konst geoëffent heeft, den eenen steen op den anderen niet gelaten; alleen is de naam, ten bewys dat het'er geweest is, door de loffelyke Schryf- en Drukkonst, in weerwil van den verflindenden tyd, uit het puin, ter onsterfelykheid, geborgen.

Hy is te Bazel gestorven op den 11 van Hooimaand 1546, oud 70 Jaren, en heeft een onverwelkelyke roem van wegen zyn geleertheid nagelaten.

Zyne gevolmachtigden over de uitdeeling van zyne naarlatschap, hebben hem te Bazel, in de Groote Kerk, een aanzienlyke Grafftede laten openen.

B 2

rechten.

* Dit was *Kornells Musius*, Proost van St. Achten Klooster, binnen Delf, die naderhand door een meer als Barbarische wreedheid mishandeld, en eindelyk door bevel van *Lutney*, Grave *vander Mark*, deerlyk verworpt werd. Zie de Besc hrijving van Delf p. 444.

rechten. Gelyk ook de Rotterdammenaren tot
luister hunner Stad, hem eerst een steenen, nader-
hand een metalen beeld hebben opgericht; daar de
Prins der Nederduitsche Dichters, dus van spreekt:

*Wat wysheit Latium en Grieken hield besloten,
Begreep gansch Kristenryk zoo haast ERASMUS
kwam,*

*Engaf met zynen naam aan Hollands Rotterdam,
Een naam, vermids hy was uit haren schoot gesproten.
Zy, als de dood het licht voor hem had afgeschoten,
Noch 't rottende gebeent', noch stuwende affche nam:
Maar rechtte een steenen * Beeld. De Nyd spoog
vuur en vlam,*

*En zocht geweldig hem van 't Outer af te stooten.
Dan laas! Geleertheits pronk zig keerd aan nyd noch
spyt.*

*Geen graf zyn Faam bestulpt. Hy helderd met den tyt.
Zyn krans groent onverwelkt, en bloeid in afgunst
veylig:*

*Die onlangs was van Steen, nu glinstert van Metaal.
En zoo de Nyd zig steurt aan deze pracht of praal,
Zoo giet men licht van Goud den Rotterdamschen
HEYLIG.*

* In den Jare 1572.

Op den voet des beelts heeft men dit van J. Oudaan:

Hier rees die groote Zon, enging in Bazel onder:

De Ryksstad eer' en vier' dien Heilig in zyn Graf;

Dit tweede leven geeft, die 't eerste leven gaf;

*Maar 't licht der talen, 't zout der zeden, 't heerlyk
Wonder,*

*Waar met de Liefde, en Vrede, en Godgeleertheit
praalt,*

Word

*Word met geen Graf geeert, noch met geen beeld be-
taalt:*

*Dies moet hier 't luchtgewelf Erasmus overdekken,
Nadien geen mind're plaats zyn Tempel kan verstre-
ken.*

Hier aan volgt de Konstige Glaschilder

DAVID JORISZ.

Hy was geboren te Delf: maar in wat jaar is my tot nu toe onbekend; alleenlyk word besloten, dat hy een Delvenaar was, uit de prediking der zesentwintig Apostelen, die vanden Koning der Wederdooperen waren uitgezonden, welke onder andere nieuwe verzinzen den Volken verkondigden, dat 'er zederd Kristus, vier Propheeten waren opgestaan: twee valsche, te weten de *Paus van Rome*, en *Martyn Luther*. en twee waarachtige, namelyk *Jan van Leyden*, en *David van Delf*. Deze was (voor den tyd dat hy door *Obbe Philips* tot Bisschop over de Doopsgezinden tot Delf gesteld wierd) een konstig Glaschilder van zyn beroep; waar van noch zommige overblyfselen te Delf, in 't jaar 1667. te zien waren.

Hy was een Speelmans zoon, onbedreven in taalkunde, doch volgens getuigenis van alle die van hem hebben geschreven, eigen wys, en niettemin byzonder loos, enz. schoon van aangezicht, en wel gemaakt van leden, in zeden gemaniert, en wel bepaakt. Hy had een langen gekrulden geelen baard, waar aan hy ook, als men hem, begraven zynde, naderhand weder ontgraafde, om te verbranden, kenbaar was.

In den jare 1538 den 2 van Loumaand kwam het eerste Placcaat tegen hem uit; waar uit men by gissinge eenigzins zyn levenstyd kan afmeten: en het tweede Placcaat den 2den van Sprockelmaand daar

B 3

aan

aan volgende, binnen welken tusschentyd zyn moeder (die in het doodvonnis genoemd word *Marytje, Jan de Gorters Dochter, Weduw van Joris de Coman en Moeder van David Jorisz*) om dat zy herdoopt was, binnen 't Klooster van de Cellebroers te Delf wierd onthoofd, en ook daar begraven.

Wanneer hy zich dan langer, uit vreeze van aangegrepen te worden, en in banden te geraken, in de Nederlanden niet dorst vertrouwen, is hy in 't Jaar 1544 met zyn Huisgezin naar Bazel vertrokken, en na dat hy daar elf jaren gewoont had, op den 26 van Oegstmaand 1556 gestorven, en in de *Parochie- of Hooftkerk*, (zyn naam verandert hebbende in *Jan van Broek* om niet agterhaald te worden) begraven. *

Heden worden noch van zyne Teekeningen by de Liefhebbers t'zyner gedachtenisse bewaard. De Konstliefdige *Jakob Moelaart* te Dordrecht heeft 'er vier stuks die van zyn eigen hand geteekend zyn, te weten: de *Vinding van Mozes*. De verbeelding van 't *Lant van belofte*: Daar *Petrus de sleutels* ontfangt. En de verbeelding van den *Hoofdman over Honderd*. Deze met de pen omgetrokken en met het penceel geschaduwt, zwemen naar de handeling van *Lucas van Leyden*.

Zyn beeltenis kan men zien in de *PLAAT A*. nevens die van *Erasmus*, waar onder aan de byvoegzelen der Konstgereetschappen zich een masker omwoelt van een slang ('t geen ten Zinnebeeld van zyn levenswyze strekt) doet zien.

Volgt in order van tyd

KORNELIS ANTONISZE geboren tot Amsterdam. Van zyn penceelwerk ziet men op

* Zie hier van breeder in de Beschryving van Delf pag. 763.

op de *Theſaurie Ordinaris* de afbeelding van Amſterdam, in dien ſtant als het zich vertoonden in zyne eerſte bemuuring, die in 't jaar 1482 begonnen werd. Dit ſtuk is door dezen KORNELIS ANTONISZE in 't jaer 1536, toen ter tyd Schutter der Voetboogs Doelen, en in 't jaar 1547, Raad dier Stad geworden, naar 't leeven gemaalt, en de Dichter Jan Vos maakte daar op deze regelen:

*Hier beurt zich Amſterdam ; vol hoop, uit brak-
ke veen.*

*Zoo wort een Viſſchers buurt de haven aller zeën.
Op zulk een grontveſt weet het Land zyn Staat te
zetien:*

*Men bloeit door Koopmanſchap, men leeft door wyze
Wetten.*

Deze heeft ook naderhand het zelve oud Amſterdam met dezelfs Klooſters, Kerken, en andere geſichten, in 12 platen Houtſnee gebracht, doen drukken, en aan Keizer Karel den V. toen Graaf van Holland, opgedragen, die het zelve met *Oétroi* beſtempelde voor 't namaken. Waar van afdrukken onder de Minnaars van Oudheden beruſten.

En nevens hem verſcheid:

JAN DE HOEY geboren te Leyden in 't Jaar 1545. By wien dees de Konſt geleert, of wat hy geſchildert heeft, weet ik niet. De roeft des tyds heeft de gedachtenis van 't zelve uitgewiſt, en ons alleen flaauwe merkteekenen overgelaten tot bewys, dat 'er zulk een Konſtenaar in die vroege eeuwe geweest is; wiens penccelwerken met de goedkeuring van Hendrik

den IV Koning van Vrankryk vereert zyn geweest. Die hem ook tot zyn Kamerdienaar, en opzichter zyner Schilderyen of Konstbewaarderschap verheven heeft. En *Fl. le Comte* in zyn *Kabinet der Konsten* getuigt: dat hy in al zyn bedieningen tot zyn zevenstigste jaar toe, wanneer hy stierf 1615, een gerust leven (dat zeldzaam is) gehad heeft; aangezien de Nyd voornamentlyk in de Hoven zich ontdekt: 't geen ons doet besluiten dat hy zich op de Staatkundige levenswyze grondig verstaan heeft, welke *Gratiaan* een byzondere hoedanigheyt noemt die niet in boeken, noch in de Scholen wort geleert, maar op de Toneelen van het vernuft, en in den Schouburg der bescheidenheid. En besluit: Dat de kundigheid van met alle menschen te kunnen omgaan, zommigen meer dienst en nut gedaan heeft dan de zeven vrye konsten t'samen.

Onder de heldere Konststarren die van Rome de Waerelt omscheenen hebben, was *RAFAEL VAN URBYN* inzonderheid in dezen tyd berucht: Des velen al vroeg die Leidstar in haar Stantplaats hebben opgespeurt; om door behulp van dat hemelsche Konstlicht de diepe verborgentheden der Konst t'ontdekken.

Onder deze (waar aan *van Mander* maar met weinig woorden gedenkt) was *BERNARD VAN ORLEY*, gebooren in Brabant, maar in wat Stad of jaar weet ik niet; aangezien een lange reeks van verloopenen jaren de gedachtenisse daar van begraven heeft: maar het is klaar af te meten, dat hy een goeden ouderdom bereikt heeft, wyl hy is geweest een Leerling van dien grooten *Rafaël van Urbyn*, die in 't jaar 1520 tot groot verlies van de Konst, pas 37 jaren oud gestorven, van onzen *ORLEY* in den jare 1550 op dat spoor gevolgt is.

Flq.

Florent le Compte zeit: dat hy by *Rafaëls* leven zoo ver in de *Konst* gevordert was, dat hy hem aan zyn groote werken heeft helpen schilderen. Naderhand heeft hy zich ook tot het Schilderen van Beesten, Beestjachten en Lantschappen begegeven: zonder nochtans het Historie- en Beeldenschilderen af te laten, als onder blyken zal. *Groote Geesten* (zeit *Gratiaaan*) hebben altyd getracht een nieuwen weg in te slaan, om roem te bejagen; dog op zoodanige wyze dat de voorzichtigheid hun altyd tot *Leidsman* gedient heeft. Of zy hebben liever getracht d'eerste te wezen in de tweede, als de tweede in d'eerste Bende. Of dit laatste, reden tot verandering in zyn verkiezinge, ontrent de voorwerpen zynrer penceelkonst gegeven heeft, kan ik niet zeggen: maar wel dat hy roem in 't een en 't ander behaalt heeft.

In *Brabant* wedergekeert, geraakte hy berucht voor den beste in 't Schilderen van Jachteryen in dienst van *Keizer Karel den V.* voor wien hy heeft geschildert het *Bosch van Soigne*, met al de aangename gezichten, om en by dezelve. Diergelyke ook voor de *Hertogin van Parma* om de *Tapitzeryen* na te bootsen, voor welke hy (als ook voor de afbeelding van den *Keizer*, en voornaamste van 't Hof) rykelyk beloont werd.

t'*Antwerpen* heeft hy voor de *Kanonniken*, om een hunner *Kloosterkapellen* te fieren, de verbeeldinge van 't laatste Oordeel geschildert, op een vergulden gront. En voor de *Gebroederschap te Mechelen* een groot stuk, waar in *St. Lucas* zit, de beeltenis van de waardige *Moedermaagt Maria* af te malen.

MICHIEL COIXI heeft naderhand de deuren die dit *Konststuk* voor het te sterke dag-

B 5 licht,

licht, en stof dekten, van buiten beschildert. Gelijk *van Mander* daar ook aan gedenkt in 't leven van *Michiel Coix* leerling van onzen *ORLEY*, met deze woorden: *Daar waren ook te Mechelen van hem twee deuren aan d'altaartafel van St. Lucas, waar van het binnenste Tafereel door Bernard van Brussel (dus noemt hy onzen ORLEY) beschildert was.* Doch deze deuren zyn door de Kloosterlingen tot een hoogen prys, aan den Hartog Mathias van wegen de konstige beschildering verkocht, en buitens land vervoert.

Zes *Cartons* zyn 'er na de dood van *BERNARD ORLEY* onvoltooit gebleven, welke door *J. Jordaans* naderhand zyn opgemaakt. En dit is 't al wat ik 'er van weet te schryven.

Deze hebben hun rol uitgespeelt, en maken ruimbaan voor de twee gebroeders, Konstschilders daar Gouda niet al buiten reeden op roemt, namentlyk

DIRK EN WOUTER CRABET.

Men is verwondert, dat *Karel van Mander* in zyn Schildersboek geen een woord van dezelve meld.

Doch des te meer (zeit de Stads geschiedenis-schryver) *dient hunne heugenisfe vernieuwt.* Eenigen hebben gemeent dat zy van afkomst Duitschers waren; anderen dat zy uit Vrankryk waren gesproten; doch hunne nazaten getuigen dat zy uit Holland afkomstig zyn.

Van Mander melt op pag. 148, a, van eenen *Adriaan Pieterfz. Crabeth*, wiens Vader door de wandeling *Krepel Pieter* wierd genoemd. Deeze was een Leerling van *Zwart Jan*, of *Jan Zwart*, Schilder van Groeningen, welke hy door vlyt te boven geleert hebbende naar Vrankryk vertrok, daar hy ook gestorven is.

De

B. P. 27.

De Heer *Almeloveen* is van gedachte dat *Cladius*, anders *Krepel Pieter*, niet alleen Vader van gemelden *Adriaan*, maar ook van *DIRK*, en *WOUTER* geweest is, en gevolgelyk *ADRIAAN*, *DIRK*, en *WOUTER* broeders. Hy styft zyn gevoelen daar mee, dat de twee laatste zoo wel *Pieterszoonen* als de eerste genoemd worden; behalven dat ook de tydrekening van alle drie te gelyk uitkomt.

Willem Tomberg, zoon van *Daniël Tomberg*, Glaschilder van Gouda, is van gedachten dat zy by eenige Kloosterlingen hunne eerste grondbeginzelen geleert hebben.

Van *WOUTER* word verhaald, dat hy Vrankryk en Italiën heeft bezocht, en voor gewoonte had, op alle plaatzen, daar hy doorreisde, een glas alleen ten staal van zyn Konst agter te laten. Deze is by alle Konstkenneren geoordeelt boven zyn broeder uit te steken, voornamentlyk in het welteekenen, ook stak zyn werk uit in helderheid, en dat van *DIRK* in tegendeel was krachtiger in zyn koleuren, zoo dat men van ouds zeide; 't geen *Dirk* doet door zyn diepzels, werkt *Wouter* uit door zyn hoogzels. Beide waren zy brave meesters, zoo wel in groot als klein werk, en dat met zulke vaardigheid dat het byna niet te gelooven is; 't geen egter uit de Jaarmerken blykt. *WOUTER* zyn eerste Glas, waar de Koninginne van Saba in afgebeeld staat in 't Jaar 1561, afgemaakt hebbende, leverde 's jaars daar aan het groote glas, dat Hertogin Margariet bekostigt had, en aan de Kerk schonk. In 't jaar 1564, dat van Christus geboorte, en 1566 dat, daar de Tempelroof van Heliodorus in vertoont word, alles binnen den tyd van zes jaren: en noch was *DIRK* vaardiger in 't werken,

ken,

ken: want hy maakte zes glazen in drie jaaren af, die immers zoo groot waren. Want in 't jaar 1555, maakte hy 't glas daar Christus gedoopt word. 's Jaars daar aan de twee volgende, en in 't jaar 1557 maakte hy drie glazen af, dat van den Koning van Spanje, Johannes den Boeteprediker, en den Doop van den Moorman, zynde die alle zes van de grootste maat.

In den jare 1567 maakte DIRK het Glas daar Christus de Wisselaars uit den Tempel dryft. En 1571 daar Judith Holofernes het hoofd afflaat, 't welk zyn laatste werk is geweest, dat hy in de Kerk van Gouda gemaakt heeft.

Zy waren, schoon broeders, zoo konstnayverende, en hielden zich ontrent de Konst zoo bedekt voor elkander, dat wanneer de een diesaangaande iets vraagde, den ander hem tot antwoord gaf: *Ik heb het door vlyt gezocht, doe ook zoo.* Dit ging zoo ver, dat wanneer zy by geval eens op elkanders winkel kwaamen (dat niet veel gebeurde) het werk dat zy onder handen hadden, voor dien tyd overdekt wierd, overzulks wanneer zy elkanderen iets te zeggen hadden, lieten zy het over en weêr schriftelyk weeten. Ook word getuigt dat zy voor hun Kerkwerk geen grooten loon bedongen hebben, waarom zy ook daar benevens het Glazemaken aan de hand hielden, zoo lang zy leefden.

DIRK bleef ongetrouwt en woonde op de westzyde van de Gouwe, over de turfbrugge, daar nu het Amsterdamsche Veer is, en leefde noch in 't Jaar 1600.

WOUTER woonde agter de Vismarkt, op de Noortzyde, en troude een vrouw uit het oud geslacht van Proyen, en liet een zoon na, *Pieter* genoemd,

noemt, die naderhand Borgermeester wierd. Hy werd in zyn ouderdom beroert, maar het jaar, waar in hy gestorven is, weet ik niet. De Plaatnyder *Reynier van Parzyn*, met *Wouters* zoons Dochter getrouwt, liet hunne afbeeldzels in print uitgaan, die wy nagevolgt vertoonen in de PLAAT B. : daar de vermaarde Dichter, *Jooft van den Vondel*, dit volgende gedicht onder schreef:

Offert *WOUTER* met *Elias*,
 Doove verf schynt hemels vier.
 Eet hy 't *Paaslam* met *Messias*,
 Zyn penceel vol aart en zwier,
 Draaft te moediger en stouter.
 Stel het beeld op 't *Schilders* outer.

DIEDRIKS uurglas is verlopen,
 Noch volhard hy met *Sint Jan*,
 'T volk te leeren en te doopen,
 Daar het grimmeld om dien man,
 Zoo vol yver als boetvaardig.
 Is die helt geen konstkroon waardig?

Deze twee groote meesters in die konst zyn gestorven, en ook de konst met hun, zegt *W. Tomberg*. Hoewel de Heer *Almeloveen* wil, dat in de Boekzaal van den Heere *Joachim Feller*, een of twee boeken gevonden wierden, daar deze konst in te leeren was. Hoe het daar mee is, weet ik niet, maar wel, dat men van de uitwerkszelen van dat geschrift niet meer gehoord heeft. Gemelde *Willem Tomberg*, geeft wel eenig beduid ontrent de stoffe, die zy daar toe gebruikt hebben, maar belyd zyne onkunde in de wyze Hoe, zy die stoffe

stoffe tot zulken gebruik gebracht hebben, en begromt de zulken, die zeggen, dat men thans zulke schoone verwe niet heeft, als ouling in de glazen gebruikt is, even als of het glas toen met zulke schoone koleuren beschildert wierd, daar in tegendeel de koleuren aan 't glas gegeven worden door zilver, yzer, koper, bloedsteen, Menie, enz. daar over te sryken en in glasovens te gloejen. Waar naderhand de diepzels door het penceel, op 't reeds gekleurde glas bewerkt wierden, en andermaal gegloet, enz. Deze *W. Tomberg* was de zoon van *Daniel*, zoons zoon van den Predikant *Herboldus Tombergius*; die eerst zeven jaren die konst had geoeffent, by *Westerhoud* van Utrecht, die doenmaals tot Gouda woonde, en naderhand dezelve voort leerde by meergemelden Vader van *Ant. van Dyk*, waar door hy zo ver in die konst kwam, dat hy voordien bestenghouden wierd; gelyk hy ook naderhand, over het onderhouden van de Kerkglazen tot Gouda gestelt is geweest, van welke hy 'er ook verscheide, voor een groot gedeelte vernieut heeft, wanneer die door het schrikkelyk onweer in den jare 1674 waren ingeslagen. Dog hebben de koleuren zoo in kracht, als helderheid, by de vorige niet konnen halen. Ook word gezegt, dat naderhand nooit de stof gevonden is van 't swart, waar mede 't kleed van d'Abdisse van Rynsborg, in 't glas van Koning Salomon geschilderd is. Hy stierf in 't jaar 1678. oud 75 jaren.

In en na den tyd van *DIRK en WOUTER CRABET*, waren ook in bloei *Willem Tybout*, en *Kornelis Tsbrantse Kuffeus*. Van deze maakt, behalve den Goudze *Chronyk*, ook *Samuel Ampfing*, in zyne beschryving van Haarlem gewach, en pryft
hun

hun konstwerk aldus in vaarzen:

*Hoe dapper meesterlyk kon TYBOUT glazen schryven,
En wat heeft KUFFEUS band in deze konst gedaan?*

W. Tybout stierf den 24 van Wiedemand in 't jaar 1699. oud 73 jaren. en *Kornelis Ysbrantse Kuffeus* den 24 van Bloemaand, in 't jaar 1618.

D. van Bleiswyk in zyne *Beschryving van Delf*, gedenkt op 't Jaar 1563. van gemelden *Willem Tybout*, en zeyd: *Dat by, in 't Noordkruiswerk van de Nieuwe, of St. Ursels Kerk te Delf, een uitnemend konstig glas geschilderd heeft: waar in het afbeeldzel van Philips den Tweeden, Koning van Spanjen, nevens dat van zyn derde vrouw Elizabeth de Valois, oudste Dochter van Hendrik den Tweeden, Koning van Frankryk, beide knielende voor een tafel daar twee boeken op lagen, vertoond wierden. Zy waren in hun pragtig Koninklyk gewaad afgebeeld, ieder met een beschermbeilig achter zich, en de geslachtwapenen boven hun hoofd. In de bovenhelft van 't glasraam stond afgebeeld de Oosterfche Koningen, eerbied bewyzende aan Jesus, die op den schoot van Maria zat, met een groot gewoel van Beelden rondom haar heen: braaf geteekent en geschildert. Zulks de konstkenmers daar groote agtinge voor hadden. Gelyk ook voor 't konstig geschildert glas in de Kapel van de Hooge Heemraden van Delfland, die alle levensgroot ten voeten uit, in 't barnas natuurlyk geleecken, afgemaald waren, door den Konstigen LAURENS VAN KOOL.*

Van *WILLEM TYBOUT*, zietmen nu noch, ten staal van zyn Konst, op de glazen van het groot vertrek van de voorste Doelen, binnen Leiden, alle de Hollandsche Graven, ten voeten uit geschildert,

dert, welke hy gevolgt heeft (schryft *Michael Vosmerus*, in zyn Bock, dat hy noemt *Principes Hollandiae*.) naar de afteekeningen die hy gemaakt hadde, naar de oude muurschilderyen in 't Klooster van de Karmeliter Monniken, of de Lieve Vrouwe Broeders, gesticht in den jare 1249 binnen Haarlem, na dat de beschilderde paneelen, met de zelve Beeltenissen der Graven beschildert waren. Doch *Kornelis van Alkemade* (in zyn *Voorbericht op de Hollandsche Rymkronyk van Melis Stoke*) spreekt gemelden Schryver dies aangaande op pag. 8. tegen, en wil dat deze alleen voor egte namaakzels, gehouden moeten worden, welke de Kloosterlingen (wanneer de eerste en egte afbeeldzels met waterverw op den muur geschilderd, door afbryzeling des muurs en onduurzaamheid der waterverwe verdonkert waren) op houte paneelen lieten schilderen, en die van de Magistraten van Haarlem, in 't laatst van de 15 Eeuw, uit de klauwen der Beeldstormers gered, en geplaatst zyn op de voorzaal van hun Stadhuis, daar zy noch te zien zyn. Waarom gemelde *Alkemade*, de zelve ook heeft uitgekeurt, om 'er den laatsten druk van *Melis Stokes Rymkronyk*, mee op te sieren.

Ik laat deze tegenrede in hare volle waarde, maar moet omtrent de printverbeeldingen zeggen: dat, zoo de zelve in allen deelen naaukeurig gevolgt zyn, naar de oude afbeeldzels op de Klooster paneelen, ik my niet verbeelden kan de ware Beeltenissen der Hollandsche Graven te zien: Aangezien verscheide beelden noch gaan noch staan konnen, noch eenige maatfchikkelykheid van deelen tot het geheel, daar in is waargenomen, 't geen my doet agterdenkende worden, dat de Teekenaar even zoo min achtgevingen, in 't navolgen der onder-

onder-

onderscheiden wezenstrekken gebruikt hebben.

Deze zoo overheerlyke oude pronkstukken (gelyk Alkemade verder voortgaat) met veel arbeid geschildert en zorge bewaart, by de liefhebbers der oudheden in zoo groote agting, dat ze die Stadt niet doorreizen, ten zy ze deze eerwaarde oudheit begroet, en met veel genoegen beschout hebben, enz. mogen wezen wat zy willen, ik wilde liever hebben die konstaferceelen van Kornelis Kornelisz en daer 't Prinzen Hof te Haarlem mee pronkt: en die in zoo groote waarde gehouden werden, dat voortyts voor een geschilderde Voet (zoo die uit een der Tafereelen gefineeden mocht worden) 600 guldens geboden wierden; waar op de Dichter Jan Vos spreekt, en als met den vinger daar op wyzende, zegt:

*Dit is de Voet daar Luit tot honderd pont voor biet:
Maar Utrecht heeft een Voet, diengaf het graag
voor niet.*

*Zyn hondert pond, daar niet, wat heeft het Sticht
voor reden?*

Haar Voet wil uit de Kerk, tot in het Raadhuis treden.

De meenigte Glaschilders die Gouda voortgebracht heeft, schynen my toe, genoeg geweeft te hebben, om alle de Kerken van Holland, met hunne konstwerken te vullen: want behalven die door anderen zyn voortgeteelt, zoo zyn uit de School van de Broeders CREBETTEN voortgesprooten Jakob Caan, Jan Dirksz Lonk, Govert Hendrikz, Jan Damez, Aart Verhaast, Gysbert vander Kuil, Dirk de Vrije, Adriaan vander Spelt.

AART VERHAAST, en GYSBERT VANDER KUIL, waren yverige Konstgezellen, en getrouwe reisbroeders, door Vrankryk tot Rome toe. Verhaast, op bedreiging dat hy, indien hy niet weder in

C

zyn

Vaderland keerde, verfteken zou wezen van zyn erfgoederen, nam naa 't verloop van elf Jaren de te rugreisaan; dog *vander Kuil* bleef volle twintig Jaren uitlandig, waar naar hy wedergekeert tot Gouda stierf, in 't Jaar 1673. wanneer *Verbaast* al in 't Jaar 1666. overleden was; en zig scheen verhaast te hebben, om eer zyn reisgenoot weder kwam, voor uit te wezen, op de reis naar de eeuwigheit.

DIRK DE VRYE verwisselde (na dat hy verscheiden maalen op zyn konst door Vrankryk gereist had) 't penceel voor de Vroedschappelyke en Burgermeesterlyke waardigheit tot Gouda, en stierf 1681.

ADRIAAN VANDER SPELT was by toeval te Leyden gebooren, maar zyn afkomst aan Gouda verschuldigt. Hy was een uitstekend Bloemschilder, en had zig lang aan 't Hof van Brandenburg onthouden. Eindelyk keerde hy weder tot Gouda, daar hy voor zyn derde Vrouw, een Groenings kwaadaardig wyf troude, die hem niet alleen den lust, maar ook zyn levenslamp, eer hy noch den middeltrap zyns ouderdoms bereikt hadde, in 't Jaar 1673 uitblies.

JAN FRANSE VERSYL, JAN DAME DE VET, JAN en PIETER DONKERS, zullen op hun beurt op het Tooneel komen; dog van de rest weet ik niet veel te zeggen.

Maar eer dat wy daar aan beginnen, diend by de voorige (waar aan *van Mander* niet gedenkt) noch gevoegt te worden, **JOAN DAC**. Deze was een Keulenaar, en leerde de Konst by *Bartholomeus Spranger*, in den jaare 1556. die hy naderhand voortzette in Italië; daar na ook in Duitsland; waar door 't gebeurde dat Rudolf de Tweede, de zoon van

van

van Maximiliaan daar een welgevallen in kreeg, hem in zyn dienst nam, en naar Italiën zond, om de geagtste *Antique* voor hem af te teekenen. Wedergekeert maakte hy veele roemwaardige werken voor den Keizer. Hy stierfaan 't Hof, en had eer en goed vergaderd.

De geen en welker levensbedryf *Karel van Mander* maar ten deele heeft beschreven, hebben wy als maar gedoodverfd aangemerkt, en zullen nu, na voorgaande overleg, de hand daar aan leggen, om zyn tafereel daar 't gebrekkig is; op te maken. Onze pen zal tot penceel verstreken, om 't geen ingeschooten, en duister is, door een vernis op te helderen, op dat elk in het byzonder, duidelyk en klaar gezien magh worden. De eerste die na orde van Jaren in de hand komt, is

JOHANNES SNELLINKS. *Karel van Mander* noemt hem *Hans Snellink*, en spreekt, in 't leven van *Octavio van Veen*, aldus van hem: *Daar is te Antwerpen een uitnemen Schilder, gebooren (zoo ik 't wel heb) te Mechelen, wonder fraai in 't verbeelden van Historien, en Bataljes. Hy is van Princen en Heeren dikwils gebruikt geweest, om Nederlandsche veldslagen te schilderen, en wist heel eigentlyk het krygsvolk, hier en daar door den damp van 't buskruid bewolkt, te verbeelden. Hy mach nu 1604. een man van 55 jaren wezen. By gevolg geboren 1549. Meer weet ik ook niet van hem, als dat de groote van DYK, hem van wege zyne Konst heeft waardig geacht, onder de beste Konstschilders te stellen, en zyn beeltenis door eigen hand af te malen. Gelyk het zelve ook onder die, welke in print uitgaan, getelt wort. Ik heb hem in de PLAAT A bovenaan plaatsingeruimt. My is nooit van zyne werken, maar wel de roem van de*

zelve voorgekomen. Het had *de Bie*, die zoo veel korter op *van Mander* gevolgt is, doenlyker geweest, van hem wat te melden, dan my, nu 'er zoo veel jaren verlopen zyn. Maar wat raad? wy moeten 't ons getroosten, dat wy van sommige Konstschilders, die in onzen tyd noch geleefd hebben, maar weinig weten te zeggen; ja naauyls agter sommiger geboortentyd hebben kunnen komen; zoo om dat 'er van de zelve geen nageslacht meer overig was, en zy'die hen in hun leven gekend hadden, dood waren, als ook om dat sommigen, die noch al veel bericht daar omtrent zouden hebben kunnen geven, zig daar aan niet lieten gelegen zyn; 't geen my dikwils verdrietig gemaakt heeft, ziende dat myn yver zoo traag geholpen wierd. Ja ik kan den Lezer wel verzekeren met waarheit, dat, indien ik een yder, waar van ik onderrigtinge, in dingen die duister voor my waren, verzocht hebbe, in dien zelven yver en geneigtheit gevonden had, als daar ik in was, veel zaken meer in 't licht zouden gekomen hebben, die nu wel voor altoos in 't duister zullen begraven blyven.

Om dezen tyd, of wel wat vroeger werd tot Leyden geboren Mr. ISAAC NICOLAI. Den netten tyd van zyne geboorte heb ik niet kunnen naspeuren. Ook verwonder ik my dat Karel van Mander niet een woort van hem melt, te meer dewyl hy een Man van aanzien, en verscheidenmalen Borgermeester der Stad Leiden geweest is; daar en boven lang genoeg voor zyn tyd geleefd heeft om het gerucht van zyn naam en konst te konnen hooren; want men vint zyn naam al in den Jare 1596 op de Rol der Borgermeesteren getelt. * Daar en boven waren toen al van zyne Konst-

* Zie de Beschryving van Leiden p 618

Konftwerken te zien, inzonderheid in de Vierfchaar, op de groote Looyhal, en verſcheiden groote huizen te Leiden, die naar dien tyd pryflyk gehandelt zyn. Wat zucht deze Heer voor de Konft gehad heeft, blykt hier aan, dat hy alle drie zyne Zoonen daar toe heeft aangekweekt. Den oudſten JAKOB ISAAKS is langen tyd te Napels geweest, alwaar hy ook een vrou troude en met de zelve in den Jare 1617 in zyne Vaderſtad Leiden kwam, en de Konft tot genoegten der liefhebberen aldaar, en op andere plaatſen oeffende, tot dat hem door de Dood de draad des levens afgeſneden werd binnen Utrecht in 't jaar 1639, daar hy ook begraven is. KLAAS ISAAKSZ. zyn tweede Zoon, onthield zig in den Haag, en zyne Konft was gewilt. WILLEM ISAAKZ. was in zyn leven Hopman van de ſchuttery te Delft, en eengeacht Plaatſnyder, maar hem is in 't bloeiſte van zyne Lentejeucht op 't jaar 1612, het leven door de Dood zeis afgemaait.

Thans verſchynt ADAM VAN OORT.

Hoe dat dikwerf de gedachteniſſen van wakkere mannen, en hunne roemwaardige werken outyds door den tyd en woede van Mars, in de vergetenheit begraven zyn, blykt hier uit, dat ik, na onderzoek gedaan te hebben, niets van hem weet te zeggen, als dat *Karel van Mander*, in 't leven van *Octavio van Veen*, zyn naam melt: en dat *Kornelis de Bie* zyne Konft pryft, zeggende:

Dees Konft die heeft van OORT, zoo welen fraai gedaan,

Dat vele geeſten zelfs daar af verwonderd ſtaan.

Die niet en is by 't goud van Creſus te gelyken.

Die rye ſchat moet voor dees hemelgaven wyken.

Onder zyn Afbeeldzel door Hendrik Snyers gesneden, leeftmen dat hy is een leerling van *Lambert, zynen Vader geweest : dat hy is geboren te Antwerpen, in 't jaar 1557. en gestorven 1641. zyne Beeltenis na het zelve gevolgt, zietmen nevens A. Elshaimer in de Plaat C.

OCTAVIO VAN VEEN, geboren uit een aanzienlyk en vermaard geslacht, tot Leyden, in 't jaar 1558. Verloor zyn ouders vroeg Zyn Voogden of Opzichters lieten hem de Taalkunde, en teffens de Tekenkonst leren, by ISAAK NICOLAI, die inden jare 1596 Borgermeester tot Leiden was. Met zyn vyftiende jaar bestelden zy hem te Luik, om zig in de taalgeleertheit voort te oefenen. Hy gaf al vroeg blyken van zyn groot vernuft, zoo in de tale, als in de teekenkunde, daar hy wel inzonderheit toe geneigt was; des zocht hy ondervoering van de taaloeffening voort te zetten, gelegentheit om daar in te kunnen voort gaan, 't geen hem gelukte. Hy had byzondere kennis aan den Kardinaal *Groosbek* (zeit *du Pile*) die hem brieven van voorschryvens gaf aan den Kardinaal *Maducio* te Rome, daar hy wel ontfangen werd. Hy oeffende zig voorts in de talen, in de Natuurkunde, Dichtkunde, Wiskunstige Wetenschappen, en Schilderkonst, onder opzicht van *Fred. Zuchero*, zoo dat hy in Italien wierd aangezien voor een Man op alle wetenschappen afgerecht en gevolglyk voor een van de grootste verstandenen van dien tyd.

Na dat hy nu eenige roemwaardige werken gemaakt had, vertrok hy naar Duitschlant en wierd ten

* Deze Lambert van Oort, van Amisfoort, groot Schilder en Bouwmeeſter, kwam te Antwerpen in St. Lucas Gilt, in 't Jaar 1547.

ten eerſten in des Keizers dienſt ontfangen. Naderhand ook by de Keurvorſten van Beyer en Keulen. Doch alle de voordeelen die zy hem aan de Hoven aanboden, waren niet machtig om hem lang te houden, maar hy vertrok, en ging vervolgens zyn dienſt den Prins van Parma (die toen het beſtier over de Nederlanden had) aanbieden, en ſchilderden des Prinſſen Pourtret levens grootte ten voeten uit in 't harnas.

Na de dood van dezen Prins vertrok hy naar Antwerpen daar hy veele Konſtwerken maakte, die daar noch in de Kerken zyn te zien.

Als Aartshertog Albert van Ooſtenryk het beſtier in de plaats van Parma had, ontbood hy hem tot Bruffel te komen, en maakte hem opziener van de Geldtmunt; doch niettegenſtaande hem dit ampt veel belemmeringe gaf, liet hy niet na te Schilderen. Hy ſchilderde gemelden Aardshertog nevens de *Infante* Clara Eugenia Iſabella, Dochter van Philips den II Koning van Spanje, geboren in den jare 1566. en getrouwd met den Aardshertog Albertus 1599. die een Zoon was van Keizer Ferdinand den II. Welke ſtukken tot een vereeringe gezonden werden aan Jakob Koning van Engeland.

Om nu te toonen dat zyn geeft tot alles bekwaam was, maakte hy een lange reeks van *Emblemataa*, of zinnebeelden, een werk alleen voor vernuftelingen.

Dus zag men van hem zinnebeelden van Horatius.'t Leven van St. Thomas van Aquina, en zinnebeelden van de ydele liefde; die hy opdroeg aan gemelde *Infante*, die hem daar voor zoo veel gunſt bewees dat zy hem verplichtte ook iet diergelyks te maken van de Goddelyke Liefde.

Lodewyk de XIII Koning van Vrankryk deed hem

hem verscheiden malen zyn Hof aanbieden, maar te vergeefs; want hy had voorgenomen in de Nederlanden zyn leven in de Konst te slyten. Gelyk hy ook te Brussel gestorven en begraven is in 't Jaar 1629, den 6 van Bloecimaand.

OCTAVIO, komt my voor uit alle omstandigheden d'eerste of voornaamste geweest te zyn, die uit het Oorlogspuin 't hooft boven gesteken, en den opbouw van de Konst in Nederland (daar door de schult des Oorlogs, Konst en Konstenaars ontbraken) voortgezet en aangekweekt heeft, waarom men dan met recht van hem heet mogen zeggen:

Dum quondam ingentis &.....

Dat op dezen zin uitkomt, waar in hy sprekende word ingevoert,|

*Veel stoffen dat hun pen de Helden tot de wolken
Heeft opgebeurt om 't slaan van onverwonnen Volken,
En hunnen roem door heel de Waerelt getrompet.
Maar my lust onze Konst dus lang door Mars
verplet,*

*En in een oorlogsnacht gedompelt en begraven,
Weér op te beuren, en heur luister te doen draven
Door al het werreltront. Door myne nyvre hand
Is weér de Kunst gebragt in baren hoogen stant,
Waar op ik moedig ben ten trots der lasteraren.*

om welke rede wy zyne Beeltenis op de Tytel geplaatst hebben.

Dat de alverwoestende Oorlog het Graf der Konsten en het bederf der Konstenaren is, geeft de Y-
stroom

stroombichter niet onfierlyk in den voorzang van
zyn Zege der Schilderkonst dus te kennen:

*O Konsten buigt voortaan uw hoofst,
Als gy de Krygstrompet hoort fleken:
Dat schel geluit vermoeit uw spreken.
De blakende Oorlogsvlam verdooft
Den luister, die u pleeg te sieren;
Mars eigent zelf dan uw laurieren.
Wat baat bet, of gy geestig weidt,
En trots braveert met uwe waarde,
Wanneer een krygsstorm werpt ter aarde
Uw ingebeeld onsterfelykheit?
Voor al ziet elk hoe d'eêlste verven
Der Schilderkonst om 't hoofst besterven.*

Dat dezelve noch al zoo arg gedrukt worden door inlantsche Kerkberoerten, en borgertwisten, waar door elk genoeg om die rampen, min om de Konst te denken heeft, is door de bevindinge ontdekt; inzonderheit in zulken tyd toen de Konst meer tot pronk der Kerken, als tot huisciersel gebruikt wierd. Nu leefde hy in dusdanig een tyt waarin de Kloosterlingen bedeeft stonden te kyken, als beducht voor een algemeen verval van den Roomschen stoel door de predikingen van Johan Kalvyn, Martyn Luther en anderen meer, waar door de gemoederen van 't gemeen tegens elkander in bitterheit en twist aangrocycden.

In zulk een stand zomtyds arger, zomtyds beter voor de Konst, bleef het nog al eenige agtereenvolgende jaren. Want Willem Goeree teekent in zyn waereltlyke veranderingen aan, op het jaar 1566 uit van Mander, dat de Brugse Schilder, Mar-

kus Geeraards, die veel zig beholp met teekeningen voor de Glaschilders te maken, geheel buiten eenig werk was, wegens de nieuwe predikation, die de Konst geheel in stilstant bracht. En hy voegt 'er by : *Want de Papery raakte in Nederland zoo zeer aan 't slapbakken*, dat zelfs de Schilders en Beelthouwers begonnen van slegte neringe te klagen; waarom ook gemelde Geeraards bet etzen van eenige *Ezopische Fabelen in 125 kopere platen ter hand nam: welke Fabelprinten naderhand in 't Boek gebracht zyn*, dat by ons noch met de naam van *Vorstelyke Warande der Dieren* bekend, en door den Dichter *Joost van den Vondel*, met leerzame uitleggingen in *Vaarzen opgehelderd is*. Dus ver breed genoeg, aangezien de tyd ons gebied, dat wy zynen jaargenoot ten tooneel voeren, welke zoo 't my toefchynt, al vroeg de donkere wolken van twist, die de Konst drukten is ontvlugt, om ze elders adem te doen scheppen.

In wat deel van de Konst *JAN DE WAAL* zig heeft geoeffent, weet ik niet. Maar wel dat hy de Konst, by den ouden *Francois Franken* van *Herentals*, gemelt by *van Mander* bladz. 161. geleert heeft, en zig met eenen *Jan de Mayer*, die een goed Schilder was, naar *Parys* begeven, alwaar hy zyn Konst met yver heeft voortgezet, en de fortuin hem is gunstig geweest. Hy was een *Antwerpenaar* van geboorte, en stierf in 't jaar 1633 oud 75 jaren.

Nevens hem verschynt zyn tytgenoot *ADRIAAN NIEULANT*, gebooren tot *Antwerpen*. Deze heeft de grondbeginselen van de Konst geleert by *Pieter Fransz*, die te *Helzevor* in de *Sond*, in het jaar 1569 geboren is, dog een *Haarlemmer* van afkomst was, en tot *Amsterdam*

woon-

woonden. Hy begaf zig daar na tot het onderwys van *Francois Badens*, die wel een Antwerper van geboorte was, maar 't zedert zyn vyf jaren met zyne ouders, die om den Spaansfen moordlust t'ontwyken, in den jare 1576. tot Amsterdam was komen woonen. Hy was een goet Schilder van kleene Beeltjes en Landschappen, en stierf op den 5 van Bloecimaand 1601.

De Bloemen, welke met hare menigerhande schoone gestalten, aangename koleuren, en verkwikkende geuren, de hooven fieren, en het oog der aanschouwers verlustigen, ontspruiten in 't prilste van den Zomertyd; maar onze ABRAHAM BLOEMAART, een der schoonste en welriekenste bloemen in den bloemhof der Konst, ontloek in den guuren wintertyd, ontrent Kersdag in 't jaar 1564. binnen Gorkom. *Hy was een konstig Bouw- en Vestingbouwmeester en zyn Vader een Beeltsnyder, zeit K. de Bie by vergiffing. Dog van Mander zeit: zyn Vader Kornelis Bloemaart genoemd verstont zig op de Bouw, en Vestingbouwkunde, daar beneevens was hy een Konstig Beeldsnyder.* 't Is klaar dat *de Bie* (die 't levensbedryf uit *van Mander* ontleent heeft) in 't naschryven geen genoegzame acht heeft gegeven. *Van Mander* geeft reden waarom zyn Vader uit zyne geboortestad Dordrecht met 'er woon naar Gorkom vertrok, van daar naar 's Hartogenbosch, van daar weer naar Utrecht, hoe dat onze A. BLOEMAART van Parys 't huis gekomen, van Utrecht te Amsterdam kwam wonen met zyn Vader die aldaar voor Stadts Bouwmeester is aangenomen geworden. Na des Vaders overlyden keerde BLOEMAART weder naar Utrecht. *En hy is* (zeit *de Bie*)

over

over drie of vier Jaren eerst gestorven. Alsmen 4 Jaren aftrekt van 1662 (wanneer zyn Boek gedrukt is) zoo komt het uit op 1658. Dog het is niet te denken, dat hy dus oud zouw geworden zyn. Dus moet men het zeggen over 3 of 4 Jaren, nemen op den tyd als hy dit boek schreef, dat veel Jaren kan geweest zyn eer het ter drukpers kwam, en over zulks deze rekening onzeker is. Doch dat hy een oud man geworden is, blykt uit het Rym, waar in men aldus leest: *De Dood had hem gespaart omtrent de bondert Jaren.*

Wat Meester hy tot onderwyzer in de Konst gehad, en wat voorname stukken hy gemaakt heeft, en welke noch van hem te zien zyn, kan in *van Mander* nagelezen worden op p: 209. die daar in met *de Bie* verscheelt dat hy verscheiden Meesters met namen optelt, waar by Bloemaart geleert zou hebben, d'andre daar en tegen zegt:

Meest heeft hy uit den geest dees Konst alleen be-
komen

En zonder onderwys

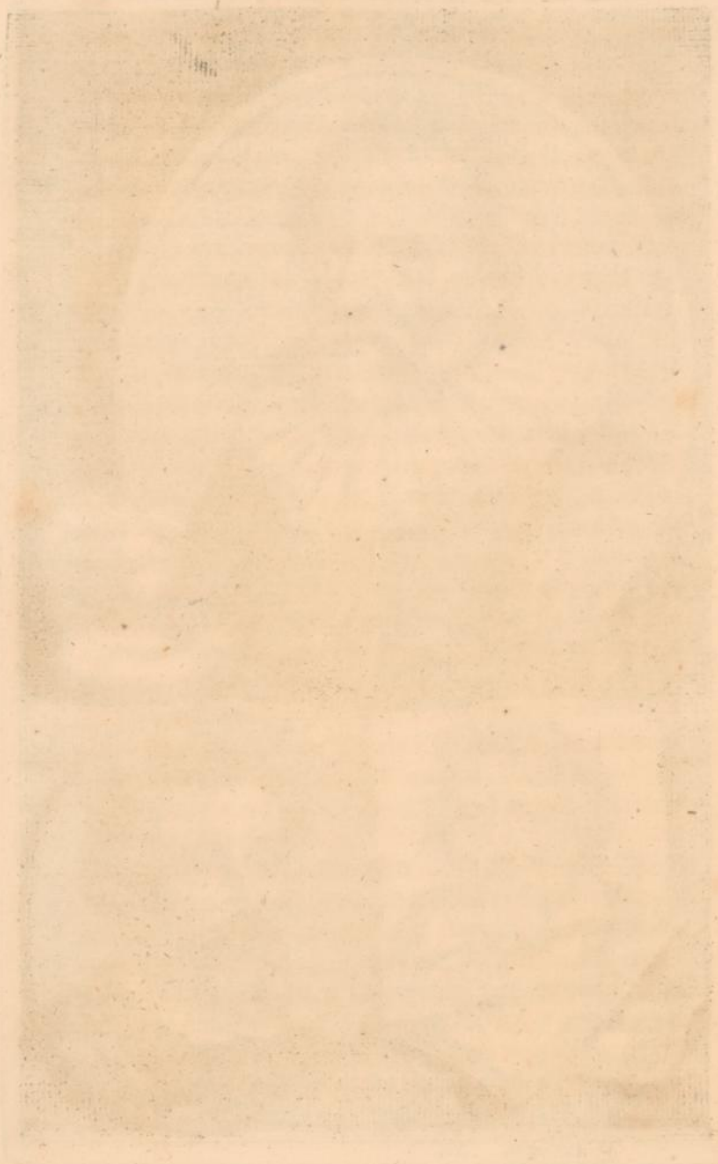
Zyn Beeltenis zietmen in de Plaat C boven de beeltenissen van *Elsbaimers* en *Ad. van Oort*.

Hy heeft drie Zonen naargelaten die mede de Konst hanteerden.

HENDRIK, d'oudste, had de Schilderkonst by zyn Vader geleert, doch weinig van zyn geest en aart overgeeft, ook geene bekwaamheit om met de Waerelt te kunnen omgaan, waarom *Sandrart* geestig van hem zegt: *Hy heeft zyn gelukskogel niet vernuftig genoeg weten voort te schieten, en dus is het afzetzel van die schoone Bloem verstikt.* In de tweeden, ADRIAAN
gc.

P. 45. C

genoemt, was meer geest en yver. Hy werd een goed Schilder, en trok naar Italiën om zyn Konst voort te zetten, daar in hy dapper toenam. Daar na raakte hy in dienst te Salsburg by eenen Benedictus groot beminnaar van Konst, en maakte daar vele fraje stukken. Maar geraakt in woorden met een Student, werd hy door gesteken.

KORNELIS de Jongste had zig ook tot het schilderen begeven, maar verwisselde 't pen-ceel voor 't graafzyzer, naardien zyn natuur daar toe meer geneigt was. Hy leerde de behandelinge van 't graafzyzer by *Krispyn van de Pas*: en kwam in korten tyd zoo veer dat hy verscheiden platen, zoo naar teekeningen van zyn Vader, als van anderen in koper sneed, waar van de drukken noch onder de liefhebbers van Printkonst in agting zyn. Hy vertrok om gelegenheit tot het maken van grooter werken te hebben eerst naar Parys en van daar naar Romen, daar hy veel heerlyke Printen na Schilderyen van de geachte Italiaansche Konstschilders gemaakt heeft. Zyn Vader die groote geneigtheit had om hem voor zyn dood noch eens te zien, ontbood hem; maar het overkomen werd van hem zoo lang vanden eenen tot den anderen tyd verschoven tot dat zyn Vader stierf, en hy toen voornemens wierd daar te blyven. En stierf'er in grooten ouderdom.

Hoe verschillig de Konstoeffenaars zyn, in opzigt van de verkiezinge hunner voorwerpen, en hoe deze tot dit, en wederom andere tot dat deel van de Konst door een natuurlyke zucht worden aangedreven, zalmen doorgaans in ons werk kunnen bespeuren.

TOBIAS VERHAEGT was gezet op 't schilderen van Geboomte, Gebergten, Ruinen,

nen, Gebouwen &c. K. de Bic melt tot zynen roem,

*Hoe fraay dat yder stuk verzacht is in't verschiet:
De Boomen schoon getroft en levendig geschildert,
De gronden los en mals, de takken dicht verwildert.*

Hy is om zyn Konst heel bemint by den Hartog van Florensen en sedert te Rome beroemt geweest,

*Daar hy ook heeft gemaakt den Babilonsen toren,
Die daar meer werd geacht als eenig werk te voren:
Gelyk hy naarmaals noch gemaakt heeft drie of vier,
Waar van m'er eenen vint geschildert binnen Lier;
Die Frank heeft gestoffeert met aardige Figuren,
Waar door dat zynen roem zal eeuwig blyven duuren.*

In 't Leven van *Octavio van Veen* vind ik zynen naam onder de Aankomelingen geboekt. Hy kon roemen dat hy een grootmeester tot onderwyzer gehad heeft, en door dat zelve Konstzoo ook een groot meester (te weten Petr. Paul. Rubbens) opgekweekt heeft. Hy is geboren te Antwerpen in den jare 1566. en aldaar ook gestorven in 't Jaar 1631.

Nu volgt de Konstige Portraitschilder **MICHIEL MIEREVELT**, geboren te Delf 1567. wien wy moge vergelyken met de Aardvruchten, die hunnen bestemden tydt hebbende om te volgroeien, echter menigmaal, wanneer de Natuur de zelve door bekwamen reegen en zonneschyn gunstig is, eerder tot rypheit komen, dan de Landman gewacht had, 't geen hem dan hoop geeft van zyn oogst en winst zeker te hebben. Dus is het

het gebeurd met onzen M^rEREVELT, van wien getuigt word, dat de vruchten van zyn vernuft vroeger als naar gewoonte tot rypheit gekomen, groote hoop van eenen gelukkigen uitslag aan zyne ouders gaven; want met zyn agtste jaar kon hy trots den besten Schoolmeester van Delf schryven; waarom hy al van zyn twaalfde jaar af, by den vermaarden Konstschilder *Anthony Blokland* besteld werd, om de Konst te leeren, welkers penceelhandeling hy in weinige jaren wist na te bootsen.

Ons lust het levensbedryf, van dien puikschilder zyner Eeuw in Pourtraiten, te vervolgen tot aan zyn grafsteen, daar wy uit 's vaders lykas een jongen Fenix, den Vader niet ongelyk in schoonheit, zullen zien voortspruiten.

Van Mander breekt de schakel van zyn levensbedryven af, met tot zynen roem te zeggen, op pag. 196. *Dat hem de Hertog Albertus, om zyn verbeven Konst, met grooten ernst heeft aangezocht. En Sandrart zegt: dat hy zo ver in de konst des Hertogs door zyne Konst was ingedrongen, dat hy hem vergunde en vryheit gaf, om zyn Mennonisten Godsdiens die toenmaals naau vervolgt werd, onverhindert te mogen beleven.* En als wy de oude gedenkschriften der Stad Delf doorsnuffelden, vonden wy ook t'zyner eere geboekt, dat, als Koning Karel de eerste troude met Henriette de Bourbon, Dochter van Henrik den IV. Koning van Vrankryk, in den jaare 1625, hy verzocht werd om te Londen by zyne Majesteit te komen, het welke hy ook gedaan zoude hebben, ten ware in dien zomertyd het pestvuur zig te Londen zodanig verspreid hadde, dat de Koning en Koninginne zelf geraden vonden, de stad te ruimen, waar door zyn voornemen gestuit zynde hy besluit nam het overige van

van

van zyn levenstyd in zyn eigen Vaderland te eindigen. Gelyk hy ook, na dat hy vele Vorsten en Heeren geschilderd heeft, tot Delf gestorven is, op den 27 van Hooimaand 1641. en een goeden naklank nagelaten heeft. De vermaarde Dichter Joachim Oudaan maakte 't zyner gedachtenis dit tydtellend Graffschrift:

DAT AAN DEN GROOTEN MIERVELT
STERFLIK VVAS,
ALS 'T TOT ASCH
EN STOF HEEN VIEL, IS HIER GESTELT,
HET ANDER LAAT GEDACHTENIS
AAN DEES KREITS;
OF REE WEITS
NAAR 'T RIJK DAAR GEENE NACHT EN IS.
M. DC. XLI.

Ik vind ook een ander op zyne afbeelding door hem zelf geschildert, aldus:

*Dit 's d'outerlyke schyn van MICHEL MIERVELDT,
Die door zyn groote geest hem zelfs onsterfelyk steldt.*

Onder zyne leerlingen worden geteld inzonderheit *Paulus Morcelze*, *Pieter Gerritze Monfoort* en *Klaudius Kornelisze*. Hy was een wel bespraakt en vrindelyk man, waar door hy overal aangenaam was: men geloof dat hy in zyn leven wel 5000 Portraitten gemaakt heeft, waar onder zyn geweest daar hy 150 gulden voor gehad heeft.

Een groot getal van zyn Pourtraitten ziet men in koper gesneden van zyn zwager Willem Delff, in druk uitkomen, deze is gestorven voor zyn schoonvader,

vader, welke overleden is te Delfden 27 van Hooimaand 1641. en heeft naargelaten twee zoonen, den eersten PIETER MIEREVELT, geboren 1595. den 5 October, die een uitmuntend Pourretschilder geweest is, gelyk men zien kan aan een stuk op de Snykamer tot Delf, zynde van den zelven aart als van zyn Vader.

PAULUS MOREELSE is geboren tot Utrecht, in 't jaar 1571. Karel van Mander gedenkt aan hem in zyn Boek op pag. 212. B. en zegt: *Ook is t'Utrecht een Schilder geheeten Paulus Moreelze. Deze is byzonder in het Konterfeiten zoo groot als 't leven: heeft 'er tegenwoordig verscheidende onder handen, welke meesterlyk behandelt zyn, als vanden Graaf en Gravinne van Kuilenborg ten voeten uit, zoo groot als 't leven; de Huisvrouw van Sr. Knotter, welke trooni konstig behandelt is, en andere meer. Deze is een leerling van Michiel Mierevelt, en noch redelyk jong.* Wy voegen hier by, dat hy toen al in Italien geweest had, en daar door in zyn Konst merkelyk was toegenoomen. Hy had zig te Romen zynde geoeffent in 't schilderen van Historien, maar vond daar toe geen tyd om eenige Historiestukken te maken, om dat hy door de menigvuldigheid der Portretten, die hem van alle kanten toevloeden, belemmert of belet werd. Hy was niet alleen een konstig Schilder in diervoegen, dat hy grooten roem behaalt heeft, maar daar nevens ook Bouwmeester, waarom ook de Katrynepoort, te Utrecht, naar zyn bestek gebout is. Hy is gestorven Raad en Schepen der Stad Utrecht, in het jaar 1638. en zyn lyk werd met een statig gevolg ter aarde bestelt. Dit mogt den vromen JAN VAN KUIK WOUTERSZON, konstig Paneel- en Glaschilder niet gebeuren,

I. DEEL.

D

ren,

ren, hebbende zyn noodlot gewilt, dat zyn lichaam levendig door de vlamme verteerd wierd.

Het is byna niet om te geloven, dat menschen waar in de rede, liefde, verdraagzaamheit, medelydzaamheit en alle Kristelyke deugden en hoedanigheden, volgens het voorbeeld en de leere van hunnen patroon Jesus, onder welkers Banier zyg hebben laten inschryven, behoorden plaats te hebben, zig tot zulken vervloekten drift, haat, en dwingelandy hebben kunnen uitlaten, zoo niet menige voorbeelden ons hadden doen zien, dat de drift der zulken veel ongetoomder, hun haat vinniger, en hunne meesterschap met dwingelady verzelt gaat. Trouwens ieder byna weet wat de Latynsche spreuk, *Odium Diabolicum*, en *Odium Theologicum*, beduiden wil.

Maar wat zullen wy zeggen? wy zien dat het egter dus gebeurt, tegens het recht der natuur aan, die yder in opzicht van zyn Godsdienst vrye keur laat, zoo dat, wie het zy, niemant bevoegt is over eens anders gemoet te heerschen, en desselfs begrippen, naar zyn oordeel of begrip te dwingen: dewyl yder mensch in dat opzigt op zich zelven staat, en van niemant afhangt dan van zyn Schepper, aan wien hy daar van rekenschap zal moeten geven ten laatsten dagen. Egter, gelyk wy even noch eens zeiden, gebeurt het; en zal het voorbeeld van dezen man hier toe ten bewys konnen dienen.

JAN VAN KUIK WOUTERSZE werd om zyn geloofsgevoelen, 't geen van dat der Monniken verschilde, aangeklaagt, en gevolgelyk te Dordrecht op de Vuilpoort, toenmaals de Gevangenpoort, gezet, met Adriaantje Jans van Molenaars-

Molenaarsgraaf. Daar hy eenen langen tyd gevangen zat, om rede (gelyk my klaar toefchynt, dat de Hoofdschout, Jan van Drenkwaert Boudewynsze, hem wel liefst had willen verschoonen: en dus, gelyk men gemeenlyk in zulk geval doet, het uitvoeren van het vonnis van tyd tot tyd uitfelde, en fleurende hield. De gemelte Hoofdschout was noch jong en ongebaardt, waarom zyn Pourtret ook konde dienen voor Salomon, in de Historische vertooning van zyne eerste Recht, waar van hy een groot tafereel in de gevangen is had beschilderd voor den Opperschout. Doch dit doen veroorzaakte niet alleen agterdenken by de Monniken, maar zy hadden de stoutheit van in hunne openbare Predikatie te zeggen: dat de Schout hem dus lang in de gevangen is hield, om dat hy voor hem zoude schilderen; en lasterden zyne slaphertigheid. * Waarom de Schout zig gedrongen vond, hem ten slagtoffer hunner woede over te geven; gelyk geschiedde, zoo dat hy, op het nieuwe werk te Dordrecht op den 28 van Leutemaand 1572. in weerzin van de meeste aanschouwers, te gelyk, met de voorgemelde Adriaantje Jans, levendig om de getuigenissen van Jesus Christus, is verbrand. Hy liet na een bedroefde Vrouw, een Dochttertje van 7 jaren, en een goet gerugte.

Hem volgt SÉBASTIAAN FRANKS, van wien van Mander, op pag. 208, aldus meld: *Hy heeft geleert by Adam van Oort, en is nu 1604 oud omtrent 31 Jaren; is geestig in 't maken van Landschappen, Peerdekens en Beeldekens.*

K. de Bie meld daar benevens van *Gabriel*, en

D 2

de

* Zie Matt. Balens beschryvinge van Dordrecht p. 841. en 't Bloedig Tooneel der Doopsgezinden, pag. 590 en 628.

den *Jonge Franks*, dien ik gis dat hy naderhand in zyn rym *Jan Baptist* noemt, op pag. 100. en onder de Pourtretten van *Van Dyk*, zietmen *Sebastiaan*, *François*, en *François Franks* den jongen.

SEBASTIAAN komt my voor als de grondwel, waar uit de andere Konstbeken afvloeijen, of hunne afkomst hebben. Immers hy schynt my toe de eerste van dien Konststam te wezen, aangezien van *Mander* van geene anderen meld. En hier in komt de *Bie*, met van *Mander* over een, dat SEBASTIAAN, een braaf Schilder van Landſchappen en Figuurtjes was. Myn schoonvader Jakob Sasbout Souburg had in zyn tyd twee Landſchappen, met fraaije Figuurtjes van hem, op koper geschildert, die my altyd wonder wel bevielen. In 't eene stond afgebeeld, hoe de kinderen van Bethel, die den Propheet, Kaalkop narielen, door de Beeren verscheurd wierden. In het ander was een Historie uit het Nieuwe Testament, en de beeldjes waren vast geteeckent, en los gekleed.

Van den jongen FRANKS zegt de *Bie*, dat zyn Konst bestond in het verbeelden, zoo van Historien van 't Nieuwe Testament, als van het oude Roomsche Volk, het gewoel is zonder ent, het geen zyn eel penceel daar in weet afte beelden, en met een lossen aart daar kragtig uit te haalen.

Wie nu van deze de Konstvertrekken, behangen met veelerhande Konststukjes, in 't klein, en zoo, dat men daar in de behandeling klaar ziet, van elken meester, geschildert heeft, weet ik niet. Wy zien dat de beruchte van Dyk hunne Beeltenissen heeft waardig geacht, om onder de grootste Konstschilders van dien tyd gestelt te worden.

Nu komt in orde van tyd ten Tooneel de Konstschilder ADAM ELSHAIMER, geboren te Frank-

Frankfoort, in 't jaar 1574. Zyn Vader was een Pottebakker, anderen zeggen een Kleermaker, die in hem van jongs af aan een groot vernuft, en drift tot de Schilderkonst bespeurende, hem besteedde te Frankfoort, by *Philip Offenbach*, * een goed teekenaar, en Schilder : dien hy nadethand veer in konst heeft overtroffen. Hy was wars van alle geselschap, doorgaans droefgeestig, en geneigt tot eenzaamheit. Tot zyne uitspanningen verkoos hy de afgelegenste plaatzen, waarom hy dikwerf in Kerken en oude vervalte Ruinen, by zig zelve gevonden werd, en van die geneigtheit niet was af te trekken tot gezelschappen van zyne Konstgenooten of anderen, zeggende:

*Toen ik my wende met de menschen te verkeeren,
Vond ik dat by hen niet, als kwaatdoen, was te leeren.*

Door welk doen hy wel een tweede Democriet scheen te wezen, *die* (volgens het schryven van T. Stanley uit Lucianus en Agellius) *in eenzame plaatsen, en in de Graven, die door hunne eenzaamheit en duisterheit tot overdenkingen best dienden, gelyk ook tot het oefenen van de kracht zyner verbeelding, zig verbergde, om buiten het gewoel der menschen te wezen.*

Hy heeft weinig stukken, maar kragtig, uitvoerig en met veel moeite bewerkt, in zyn leven geschildert. Doch heeft echter aan dat klein getal genoeg doen blyken, dat hy een groot meester in de Konst was. Had hy in zyn leven voor zyn

D 3

Konst-

* Van dezen *Offenbach* of *Uffenbach*, Leermeeester van *A. Elshaimer*, is een groot Altaarstuk, te Frankfoort, in de Kerk van de Predikheeren, verbeeldende de Hemelvaart van Christus, te zien. Hy had zig in de Burgerlyke oproeren gemengt, en stierf in 't Jaer 1640.

Konstwerk zoo veel gekregen, als 'er nu voor betaald word, hy waar licht niet arm gestorven; want dat stukje 't geen Ceres verbeeld, daar zy een jongen, om dat die haar bespote, in een Hagedis herfchept, daar Ovid. in't 5. B. af vermeld, en dat door H. Goud gefneden, in print uitgaat, is verkogt voor de fomme van 800 gulden. Maar wat zal ik zeggen? de minste van de Konstenaars ziende waarde van hun Konst betalen by hun leven, en moeten zig overzulks met onzen Elshaimer getroost houden; die niets naargelaten heeft, voor al zyn vlyt, dan een beroemden naam, die met zyn doorblokte penceelwerken, eeuw in eeuw uit stand houden zal. In welk opzicht men zegt: *'t geen op een sprong gemaakt wort, is met een weder gebroken.* 't Geen een eeuw duuren moet, moet in een eeuw gemaakt worden. *Het kostelykste van alle Metalen groeit allertraagst.* Michiel Angelo, die zeer lang aan zyne werken bezig was, zeide: *Dat de verhaasting niet docht in de Konsten: en dat gelyk de Natuur langen tyd bezig is om de dieren te vormen, die lang moeten leven; van gelyken ook de Konst, die zig voorstelt de Natuur te volgen, enz. De vroege lentevruchten kan men niet lang bewaren.* Waarom ook Apelles eenen Schilder, die hem een zynner penceelwerken vertoonde, en daar nevens zeide, dat hy 't zelve in zoo korten tyd gemaakt had, tot antwoord gaf: *Men heeft geen moeite om dat te gelooven, want men ziet het aan 't werk.* Maar het was licht aan het penceelwerk van onzen Konstenaar te zien, dat hy 't met het kostelyke zweet van zyn vernuft, en door een weergadeloos gedult bearbeid had.

Sandrart zegt: *Hy had een Roomsche Vrouw getrouwt, en had veel Kinderen: waar door hy in schulden*

schulde verviel, arm werd, en eindelyk in de gevankenis raakte. in den jare 1632. leefde zyn vrouw noch, en verscheide zoonen, maar toen was hy al lang dood. David Tenier de Oude, heeft in Italien by hem geleert. Maar inzonderheit word zyn leerling Jakob Ernst Thoman van Landau, geroemt, die zyn handeling zoo net wist nate bootzen, dat 'er weinig ondericheid in te vinden was.

Van een geheel anderen aart en begrip was zyn Jaargenoot LUCAS FRANSOÖIS, de oude. De Voorste beminde de stille eenzaamheir, deze het Hofgewoel: de eerste veragte het geld, of behield niets, de laatste had het lief en bedienden zig daar van. Hunne begrippen verscheelden ook zoo veel, als hunne geboorteplaatsen van den anderen lagen; want hy begreep: *dat de Hoven de fortuin van de Konst zyn, en dat men die by de hairen moet houden zoo lang zy hare gunst aanbied.* Zes jaren heeft hy in Spanjen en Vrankryk zyn Konst, zoo wel in Historien als Pourtretten met lof geoeffent. Men ziet noch van zyn Konstwerven te Mechelen, daar hy geboren is, in het jaar 1574 op den 25 van Louwmaand, en is gestorven op den 16 van Herfstmaant 1643. naarlattende twee zonen Pieter en Lucas, die brave Konstschilders geweest zyn, en dien wy op 't jaar van hunne geboorten zullen gedenken.

In den tyd dat Adam Elshaimer, daar wy even te vooren van gesproken hebben, te Romen was, was HENDRIK GAUD, geboren te Utrecht, uit een doorluchtig geslacht, ook daar. Deze hield groote gemeenschap met Elshaimer, 't zedert hy kennis met hem gemaakt had, wanneer hy in Holland was, en had groote achting voor zyn konst, waarom hy niet alieen kocht, 't geen hy maak-

te , maar gaf hem ook gelt voor af, om voor hem te ſchilderen. Hy zelf ſchilderde ook op die wyze, waarom hy die ten Model hield, maar inzonderheit ſtak hy uit in 't plaatſnyden, gelyk hy ook de opgegaarde konſt van *Elsbaimer* , wedergekeert tot Utrecht in koper bracht, 't geen zyn eerſte en laaſte werk geweest is. Want een Juffrouw die graag met hem wilde trouwen, gaf hem iets in, dat in ſtee van hem verlieft te maken, hem 't verſtand deed verliezen (dit was in 't jaar 1624) zoo dat hy geen weet van iets had , ten zy men hem over de Konſt aansprak, daar van hy tot zyn dood toe wiſt te oordeelen.

ROELANT SAVRY *Jakobszoon* is geboren te Kortryk in Vlaanderen , in 't jaar 1576.

Gelyk de neiginge der menſchen zo wel als hunne wezens onder malkander verſchillen : zo is de een ook van een vergenoegder aart als de ander. Vele hebben zich vergenoegt met ſlegts een gering deel van de Konſt te bezitten , en waren met hun lot te vreden. M. HONDEKOETER Schilderde Vogelen: P. SNAYERS viervoetige Dieren: OTTO MARCELIS Slangen, Hagediſſen, &c. EEMONT Watervogels , Kruiden &c. Deze beelden, geene Landſchappen. Maar R. SAVRY verſtond dit alles, zoo dat men niet kan zeggen , in wat deel hy beſt was.

Zyn Vader JAKOB SAVRY, die mede een goed Schilder was, leidde hem tot het Schilderen van Viſſen, Vogelen, en andere dieren, maar deze bepaling ſcheen hem veel te eng; dus oefende hy zich daar benevens in Landſchappen, inzonderheid Noortſche gezigten, als Klippen en Watervallen. Ondertuſſchen geviel het tot zyn geluk,

luk, dat de Keizer Rudolph van zyne werken quam te zien, zyn werkzamen aart prees, hem in zyn dienst nam en gelegenheid gaf om met een Heer na *Tyrol* te reizen, om alle fraje gezichten van Landschappen en Watervallen na 't leven afte tekenen, en zich den aart en natuur der dingen door gestadige beschouwingen in te drukken, het geen hy ook wonder vlytig in agt nam: teekenende alles wat hem schilderachtig voorkwam in een boek, 't voorste werk met de pen, de verschietsen met potlood, en voorts met kleurige sapjes, of met flauwe waterverf overwassen: waar van hy zich naderhand bediende als hy te Praag de Gallery met Landschappen beschilderde, waar van de meeste door Egid. Sadelaar, en zyn leerling Izak Major, in koper gesneden in print uitkomen.

Na de dood van Rudolf, die voorviel in 't jaar 1612. begaf hy zich naar Holland daar hy veele zoo groote als kleene Konststukken voor de liefhebbers geschildert heeft. Hy was een man van middelbare gestalte, maar diklyvig, 't geen aan zyn kopstuk of borstbeeld, dat op verscheide wyzen in koper gesneden uitgaat, wel te zien is.

Wy hebben ons bedient van dat gene welk van *P. Moereels* geschildert, en door Geertruyd Rogman in koper gesneden is, waar van wy een proefdruk vonden by den Konstliefdigen *E. Feytama*, waar onder *Hend. Lamb. Rogman* 1640, met zyn eigen hand geschreeven had: ROELOF SAVRY Schilder van Rudolphus en Mathias Roomse Keizeren &c. met eenige Rymregelen die op dezen zin uitkomen:

D s

Het

'T schynt dat SAVRY Natuur te booven heeft
gestreeft;
Wanneer by Bosch en Rots, en grazige Valeyen,
Waar in 't viervoetig vee gaat lustig spelemeien,
Door konst verbeeldde. Zy hem daarom nydig heeft
Den Doodgeport zyn zeis, tot zyn bederf, te wetten.
De Konstgodes betreurt dit droef en deerlyk lot
Van baren Lieveling, schoon oud, te vroeg geknot.
Maar Veerman Charon kon zyn ziel naau overzetten;
Om 't Elizeesdom, 't geen zyn boot aan allen kant
Omringde, en vreugdig aan den nieuling bood de hant.

Ik heb eens een groot stuk van hem gezien, verwonderlyk konstig geschildert, waar in Orpheus een Tracisch harpspeelder, zoon van Apol en Kalliope, een der negen Zanggodinnen, verbeeld was, daar hy als Nazo in zyn II boek der Herschepping, zeit: 't Geboomte, 't grimmig wiltgedisrte en steenen door zyn snarenspel verrukt, lieflyk streelt en naar zich lokt. Dit is de Fabel. maar zy wil te kennen geeven, dat hy wilde en woeste menschen heeft weten te temmen en van aart verwisselen, hen afleidende van de onge-regelde wyze van leven, door wetten te geeven en Godendienst in te stellen, waar door hy dezelve tot deugt, beleeftheid, vriendschap en Gastvryheit geleit heeft. Justinus zegt: dat Midas, die ryke Koning van Frygie, zoon van den Offenboeder Gordius, van Orfeus onderwezen in Frygien, de Godendienst instelden. Horatius heeft deze Fabel ins-gelyks zoo verklaart. Hoor zyn Vertaler A. Pels op pag. 34.

.....want Orpheus, zo in zyren tyd geacht,
Dietolk der Goden, heeft het menschelyk geslacht
Door

*Door vaarzen afgeschrikt van moord, en beestig
leeven;*

*Waarom die brave naam den held is nagebleven,
Dat hy de Leeuwen, en de Tygers temmen kon.*

En vervolgt:

*Ja Vorst Amphion, die oud Thebe zelfs begon
Te bouwen, kreeg dien naam, dat hy de harda steenen
Kon leiden door zyn luit, en vleyend dicht, waar
beenen*

Hy wilde.

Dusdanige uitlegging hebben wy ook elders in
't breed aangetoont.

Gelyk door de warmte der Zomerzon de vrug-
ten tot hare volkomene rypheid worden gebragt:
zoo word ook het verstand van een Konstschilder
door de kundigheid van de bedoeling der Fabelen
tot volkomen begryp gebragt, om alle verbeel-
dingen, van wat aart zy ook zyn mogen, door dit
behulp, uit de byvoegselen spraak by te zetten,
doende dus de stomme Schilderyen spreken. By 't
eerste voorkomende voorwerp zullen wy de proef
van ons gezegde opmaken, en aantoonen wat nut
zulks te weten, een Konstschilder geeft. Im-
mers zoo ons de lust daar toe byblyft, en de draad
van ons leven zich zo ver uitstrekt, dat wy ten
einde van dit werk, eens tot rust zullen gekoo-
men wezen, zullen wy den uitleg der Fabelen van
Ovidius ter hand neemen, op dien voet als het
PALEPHATUS begonnen heeft, in zyn boekje
van de Ongelooslyke Historien.

Hy had zich gewent des morgens naarstig te
schilderen, en 's namiddags in gezelschappen te
gaan, en bleef ongetrouwd; en zoo hem iemand naar
den

den waarom vraagden dien zette hy af met de spreuk van Horatius:

..... *Melius nil cælibe vita:* dat is:

Niet beter als een ongetrouwt leven. Of ook wel met het vaarsje dat uit den Dichter Menander, dus vertaalt is:

*Wie trouwen wil mag trouwen;
Maar wie de rust bemint,
Die wagte zich van vrouwen.*

Hy leefde wel vernoegt, en woonde t'Utrecht daar hy ook gestorven is, in 't jaar 1639.

Dit jaar 1577 ruim zoo vrugtbaar als de voorgaande in 't voortbrengen van Konstenaaren, brengt uit Antwerpen, de wieg van zoo menig vermaard Konstenaar,

ADAM WILLAARTS te voorschyn. Deze had zich gezet tot het Schilderen van Rivieren, met Barken, Schuitjes, en Galeyen vol gewoel van kleyne Beeltjes, gelyk ook Zee, en Stedehavens, woelig door 't dryven van Koophandel, en laden of ontladen van vragten, 't geen hy alles heel uitvoerig, natuurlyk en konstig door zyn Konstpenceel heeft afgemaakt, zoodanig dat hy door het zelve is geroemt geweest. Inzonderheid ('t geen ik by na overgeflagen had) muntte hy uit in 't verbeelden van Brand. Hy is t'Utrecht, daar hy woonden, overleden.

AART JANZE DRUIVESTEIN, dien van *Mander* in 't laatste van zyn Boek onder de aankomelingen gedenkt, werd een fraay Landschap en Beestschilder: doch oeffende die konst uit

uit enkele liefde tot de zelve, en niet uit noodwendigheid. Hy word onder de Borgermeesteren van Haarlem getelt, en was ook voor dien tyd Ouderling van de Gereformeerde Kerk. Hy overleed op den 5 van Oegstmaand 1617 oud 50 Jaren.

Nu volgt zyn brave tydgenoot

JAKOB WILLEMSZ. DELFF. Deze was een goet pourtretschilder, als kan gezien worden op de Stads Doele te Delf, aan het rot Schutters dat hy in den jare 1592 heeft geschildert, 't welk met het opspringen van 's Lands Buskruidmagazyn in 't jaar 1654 nevens meer andere Konststukken gekneust en aan flarden raakte, maar om de agting, welke zyn zoons zoon de Heer Jakob Delff daar voor had, wedergekalfa-tert en herstelt wert.

Hoe groot een zucht en liefde **JAKOB** voor de Konst had, blykt daar uit dat hy alle drie zyn zonen daar in heeft opgekweekt.

KORNELIS DELFF, de oudste, had eerst zyn Vader, daar na *Korn. Kornelisze* van Haarlem tot Leermeeſter in de Konst, en was een goed Stillevenſchilder.

ROCHUS DELFF, de tweede, een goet pourtretschilder.

WILLEM DELFF, de jongste, een konſtig plaatſnyder. Deeze was getrouwt met een Dochter van den beruchten *M. Mierevelt*, wiens voornaamſte pourtretten hy in Koper geſneeden heeft. Hy is overleden op den 11 van Grasmaand 1638.

In dit zelve jaar 1577. den 28 van Wiedemaand is dat grote zonnelycht, aan den Nederlandſen konſthemel

hemel, namentlyk, PETRUS PAULUS RUBBENS, tot Keulen, aan den Ryn, tot grooten luister dier stad, opgegaan. Want heeft de Duitſche Maro, Jooſt vanden Vondel, door zyn geboorte de Agrippyners ſtedekroon een paerel bygezet: zoo heeft zy geen minder luister ontfangen, door het te voorſchyn brengen van dezen nieuwen Apellès, aan wiens helder konſtvuur veelen hun lamp hebben aangestoken.

Zyn Vader *Jan Rubbens*, van edle afkomst, en Raadsheer in den Raad van Brabant, vond zich gedrongen door een inlandſe beroerte, Antwerpen te ruimen, en zyn wyk te nemen, met zyn Vrouw tot Keulen, om dat haar zwanger zynde door ſchrikken, geen ongeval mocht overkomen, by welke gelegenheit dan onze PETRUS PAULUS RUBBENS aldaar geboren is. Dus verhaalt *du Pilé*, het welk bevestigt wort door *Florent. le Comte*, dien ik doorgaans veel netter en opmerkender bevind als Kornelis de Bie, die Antwerpen tracht door RUBBENS geboorte te vereeren. Doch het zy daar mee zoo 't wil: de konſt vind reden van zig te verheugen over de geboorte van dat konſtlicht, dat over de geheele waerelt ſchynt.

De onluſten geſtelt, trokken zyne ouders van Keulen weder naar Antwerpen. Zyn Vader na verloop van weinig jaren geſtorven, werd hy door zyn Moeder en Voogden ter ſchool beſtelt om talen te leeren; met voornemen om hem in de Rechtsgeleertheit op te kweken, ten einde hy daar na het aanzienlyk ampt van zyn Vader mocht bekleden. Daar benevens verzorgden zy hem van bekwaame meesters; om hem in zyn buitentyd andere eerlyke Werenſchappen en Konſten te laten leeren, aangezien zyn geeſt tot alles bekwaam ſcheen

JS
tot
teft
oor
rel
an-
eu-
len
en
ge-
pen
uw
rik-
elke
UB-
ilé,
nte,
be-
acht
het
van
nft-
van
na
door
om
n de
daar
be-
van
dan-
aten
aan
neen

scheen; en ziende hem ook zonderling geneigt tot de teekenkonst, bezorgden zy hem een goed meester, om eenige van zyne buitenuuren in die oefeninge te besteden. Maar 't was niet lang daarna of zyn drift en geneigtheit groeide tot die Konst zoo sterk aan, dat zyn Moeder en Opzigters geraden vonden, zyn geneigtheit op te volgen, en geheel tot het leeren van die Konst over te geven, en bestelden hem dus by OCTAVIO VAN VEEN, Schilder van den Hertog van Parma, en den Aarts-hertog Albertus: of wel eerst by TOBIAS VERHAACHT, wiens Beeltenis met die eer, *il este premier maitre du fameux P.P. Rubbens*, pronkt. Anderen willen dat ADAM VAN OORT zyn eerste onderwyzer in de Konst geweest zy.

Het lust ons niet eene pennetwist, om zyn geboorteplaats, of wie in hem de eerste gronden der konst gelegd heeft, aan te rechten: maar ik zeg als Basilus Kennet, *in de levensbeschryving van den Grieksen Dichter Homerus*, by gelegentheit van den twist der * Steden, over zyne geboorte: *Onder tusschen hebben de beminnaars van de Dichtkonst zig van die onzekerheit bediend, en gewilt, dat zoo wel hun groote meester, als hun konst, van een Goddelyken oorspronk behoort te worden geoordeelt.* Dit is uit opzicht dat het menschelyke vernuft, waar uit de konsten geteelt worden, en voortspruiten, van

* Lang hebben de Steden *Rhodus, Colophon, Salamis, Cheo, Argos, Athenen en Smyrna*, over het geboorterecht van Hommeer getwist. Herodoot schynt die eer aan de laastgemelde toe te wyzen, aangezien zyn Moeder *Critheis* wel tot Cuma in *Æolien*, woonde, en van hem zwanger was voor zy van daar vertrok, dog egter by hare vrienden te Smyrna zynde, op een feestviering, nevens andere Vrouwen by de Rivier *Meles*, onverwacht van hem verlosste, en het kind naar de plaats van zyn geboorte *Melesigenes* noemde,

van een Hemelsche atkomst is, volgens de Bybelspraak in het Boek des *Uittogts*, daar *Mozes* wel uitdrukkelyk in den naam van *JEHOVA*, van *Bezaleel* den *Zoone Ury*, en *Abaliab* zegt: *Dat hy haar heeft vervult met den geest van wysheid, verstand en kennisse, om allerley konstige werken te maken enz.*

Doch dit alles overgeslagen, *RUBBENS*, na dat hy zich van 't onderwys van gemelde Leermeeesters bediend had, verkoor eindelyk weer *OTTO VENIUS*, niet om dat hy een grooter Konstschilder was als de vorige; maar om zyn groot verstant en vernuftige bespiegelingen, tot dat hy eindelyk door zyn uitstekenden vlyt, goed onderricht, en hulp van zyn vernuft zoo ver in de konst gevordert was, dat zyn werk met dat van zyne onderwyzers om den prys dong.

Kort hier op bekreep hem de reislust, waar op hy zich begaf door Vrankryk naar Italië; alwaar hy eenige jaren zyn verblyf hield; zomtyds schilderde, en voorts zyn tyd doorbragt; om alles dat te Roomen, zoo van Beeldhouwery, als Schilderwerk, uitsteekt in schoonheid van omtrek, en behandeling naauwkeurig, en met opmerkinge te bezien.

Hy begaf zich in den zelve tyd na Venetien, tot de School van *Titiaan*, (toenmaals den voornaamsten hoogvliëger in de Konst) en maakte kennis met een Edelman van den Hertog van Mantua, die hem uit des Hertogs naam verzocht, als Edelman, en Schilder in des zelfs dienst over te gaan: welk verzoek hy inwilligde en aannam, om dat 'er te Mantua uitstekende Schilderyen van de geachtste Konstschilders waren. Hier onthield hy zich een tyd lang, maakte zich by den Hertog by-

byzonder bemint, en arbeidde met grooten vlyt aan de Konststukken van *Julio Romano*.

Van daar vertrok hy weer naar Romen daar hy zig voorts oeffende in alles wat dienstig was tot opbouw van zyn Konst, en kreeg gelegenheit, om in de H. Kruiskerk, als ook in de nieuwe Kerk van St. Pieter, eenige Altaarstukken te schilderen. Gelyk ook voor Albertus, Aardtshartog van Oostenryk.

Thans was het in 't zevende jaar, als hy de tyding kreeg, dat zyn moeder gevaarlyk ziek was, dat hem zonder eenig uitsfel van Rome deed vertrekken. Maar zy was al overleden, eer hy te Antwerpen kwam.

Opmerkelyk is, 't geen verhaalt wort, namentlyk, dat hy weinig afteekeningen of modellen van Romen met zig bracht, en als 'er hem, nu t'huis gekomen) naar gevraagd wierdt, om zete zien, tot antwoord gaf: *dat die in 't Kabinet van zyn gebeugen waren opgesloten.* Het bleek ook wel aan de kragtige wyze van schilderen, die hy zig had gewent, dat hy de beruchte Konstwerken van *Titiaan*, *Paulo Veronees*, en *Tintoret* gezien had. Doch dit moet ik tusschen beide zeggen: dat de Faam den roem dien hy te Rome, en Venetien door zyn schilderen behaald hadde, reeds voor zyne overkomst al had over gekraaid, waar door de een voor den ander na, begeerte hadden, om van zyn penceelkonst wat te hebben: en hy overzulks gelegenheit vond om veel gelts daar voor te kunnen bedingen: 't geen oorzaak is geweest, dat veelen hem ook met een scheef gezicht aanzagen. Onder deze was ABRAHAM JANSZEN, die hem tot een schilderstryd om den prys uitdaagde, willende 't zelve aan 't oordeel van alle Konstken-

E

ners

ners stellen, 't geen hy geestig affloeg, met dit antwoord : *Dat hy zulks al lang gedaan hadde, en het zelve aan 't oordeel van heel de waerelt had gestelt, en dat hy het op gelyke wyze ook konde doen.*

Het verstand dat hy bezat, en de bedrevenheit in de wyze van de waerelt te behandelen, vond middel om zyn benyders tot zyn vrinden te maken. Hy volgde namelyk de les van *Cleobulus* : *doe uwe vrinden wel, op dat zy nog meer uwe vrinden worden, en uwe vyanden, op dat gy hen tot vrienden maakt.* Daar benevens was hy bescheiden, beleefd en minzaam, tegen ieder een; een hoedanigheit, die hem by grooten en kleenen bemind maakte, inzonderheit ook tegen Konstenaren, waar van wy een opmerkenswaardig staal zullen aanwyzen.

Zyn Moeder, als gezegt is, was gestorven, 't geen hem beweegde te trouwen, dat eerlang geschiedde met *Catarina Brintes*, met welke hy vier jaren in der minne leefde, tot dat zy stierf, 't geen hem zoo aan 't harte ging, dat hy om de droefheit wat te verzetten, goed vond een reis naar Hollant te doen, om in alle de steden de Konstschole, Konstgenootschappen, en Konstoeffenaars te bezoeken, waar aan de Beschryving van Gouda ook gedenkt, gelyk ze ook in 't byzonder verhaalt, dat hy **JAKOB REUGERS BLOK** aan zyn huis ging bezoeken, om zyn Konst te zien; waar van wy breeder in des zelfs levensbeschryving gemelt hebben. **SANDRART**, die hem in die tyd heeft leeren kennen, en zederd de vrindschap met hem onderhouden heeft, getuigt : *Dat hy t'Utrecht gekomen, 't eerst by G. HONTHORST kwam, des zelfs Konstwaerk zag, en ook met een een stuk van hem, dat noch maar begonnen was, verbeeldende Diogenes, daar hy met een Lantaren op helderen dag, te Athenen*
op

op de markt naar menschen zoekt, kocht, en den aanleg van het stuk byzonder prees. Dat gemelde Sandrart zyn dienst aan Rubbens aanbod, om terwyl zyn meester Honthorst onpasselyk was, hem vorders te gelciden, eerst by A. BLOEMAART, daar na by KORNELIS POELENBURG, voor wiens konst hy veel agting betoonde, en verscheide stukjes aanbesteedde, gelyk hy zoo by ieder Konstschilder in't byzonder deed. Van daar vertrok hy naar Amsterdam, daar Sandrart hem verzelde, alwaar hy veertien dagen doorbragt, om alles te bezien.

Hier benevens had hy ook een zonderlinge zucht tot alle foorten van wetenschappen en konsten, zelfs tot de taalgeleertheit. Hy zelf was geoeffent in verscheyden talen: daar by uyt eigen aart welsprekent, en zyne uiterlyke wezenstrekken vertoonden de inwendige gaven van zyne eedle ziel, overzulks hy van wegen zyne bekwaamheden, van Philips den IV, Koning van Spanjen, voor wien hy veele roemwaardige werken gemaakt heeft, om eenige byzondere verrigtingen wierdt gezonden aan het Brittannische Hof: en du Pilé voegt 'er by, dat dit door de Infante, die hem gunst bewyzen wilde, zoo by Philips bekuipt was; dat hy, in de waardigheit als Ambassadeur naar 't Engelsche Hof gezonden wierd. Hy verhaald vorder hoe Karel de eerste Koning van Engeland, hem beleest ontfing, en hem in tegenwoordigheit van 't Parlement een present dee van een Degen en Cordon, bezet met diamanten, waardig twaalf duizent Ryksdaalders. Waar op hy weder naar Spanjen vertrok, om rekenschap te geven van zyne verrigtinge aan zyn meester, van wien hy groote geschenken kreeg. Dog anderen gelooven dat dit wel ten meerendeele geschiedde, om RUBBENS daar door gelegenheit te geven van den

E 2

Koning

Koning te spreken, met wien hy belangen had, van wegen het beschilderen van de zaal te Withal, 't geen wel bedongen was, maar niet betaalt welke stukken hem, wyl hy tot Londen was, van Antwerpen, daar hy dezelve geschilderd had, werden toegezonden.

Karel Stuart', die men geloofte dat dien toelag begreep, bewees hem ongemeene beleeftheit, en vrintfchap.

My, in den jaare 1714 daar zynde, dreef een zucht, zoo om het Konstwerk, als de Zaal, waar uit Koning Karel de slachtbyl te gemoet trad, te zien: welke zedert den tyd van die Marteldood, niet meer tot een gerechtsbank, maar om 'er vreemde Potentaten en Ambassadeurs op te onthalen, waarom nu als noch *Bankethous* genoemd wordt, gebruikt werd. Thans worden 'er om de schaarsheit van Kerken, die men te Londen heeft, alle naarmiddagen de *Common preers*, de gemeene gebeden, in voorgelezen, en des Zondags in gepredikt.

By dit, mochten wy ook wel gedachtig wezen, als een zyner voornaamste werken, de galery van Luxemburg, een werk dat hem zoo veel roem heeft bygebracht, en nu noch, vermits het in zyn geheel door de beste Graveerders, als *G. Edelinck*, *G. Duchange*, *Kornelis Vermeulen*, *B. Picard*, *A. Loir*, en *B. en J. Audran*, in koper gesneden is, de drukken daar van door alle Landen en Koninkryken verspreit, de waerelt doen zien, wat hy door de Konst vermocht. Overzulk zoude het te vergeeffszyn dat wy breedwydig zynen lof melden. Al die Konstaafereelen, tot Altaarstukken of ergens anders toe gebruikt; ook een menigte Pourtretten, voor Vorsten en Princen geschildert, melden zelf den lof van hunnen maker.

Myn

Myn pen had byna zeker voorval, dat RUBBENS in Spanjen is ontmoet, voorby gestapt, en dus den lezer dit volgende verhaal ontroofte, 't geen voeglyk diend gemeld, eer wy hem weder in zyn Vaderland aanschouwen. *Jan Duc de Bragance*, die naderhand Koning van *Portugal* werdte, een beminnaar van de schilderkonst, schreef naar *Madrid* aan een zyner vrienden, ten einde hy aan RUBBENS wilde verzoeken, den Hertog te komen bezoeken, in zyn woonplaats *Villa-Vizosa*. RUBBENS bewilligde dit verzoek, en begaf zig, verzelt met een groote sleep, op weg. De Hartog verwittigt, dat RUBBENS, die hy misfchien maar alleen verwagte, met zulken grootzen toefstel, en sleep verzelt, *Vizosa* reeds naderde, zond hem in aller yl een Edelman te paard tegen, om hem te zeggen, dat den Hartog om gewigtige reden elders vertrokken was, en hem niet had kunnen afwachten; maar tot vergoeding van zyne kosten en verlet, liet aanbieden 50 pistolen. Maar RUBBENS weigerde de zelve aan te nemen, en zeide: dat het veel te gering was, dewyl hy voorgenomen hadde 14 dagen zyn verblyf te *Vizosa* te nemen, en duizent pistolen daar te verteeren.

Na dat RUBBENS nu noch een wyl in Spanjen geweest had, vertrok hy naar Antwerpen, daar hy zoo veele heerelyke konstwerken gemaakt heeft, dat men'er zig over moet verwonderen: ja men zoude het geen menschen kunnen doen geloven, ten zy men dezelve daarby met een bericht geeft, dat hy veele Leerlingen in zyn tyd heeft aangekweekt, die hy tot schilderen van kleederen, gronden, verschieten, gebouwen en andere sieraden, ook wel tot het aanleggen der naakten, gebruikte, waar door hy zig, en inzonderheit zynen leerlingen grooten dienst

dede, gelyk 'er door het middel van hem veele brave meesters in de konst zyn voortgesproten, die zyne grootsheit van ordineren en de kracht van zyn schilderen van hem afgezien, en zig daarvan in hunne eigen werken bedient hebben; daar zy by het leven van hunnen meester niet te veel gelegenheit toe hadden, immers tot groote en voordeelige werken niet, dewyl hy de vermogenste luiden aan zyn snoer had, en het dus meest al in zyne handen viel, of ongezoekt toevloede. Dit is aan verscheiden stalen van brave meesters, die zyne Leerlingen geweest waren, inzonderheit ANTONY VAN DYK, gebleeken; die als hy al wat voor de Kloosterbroeders gemaakt hadde, van hun dusdanig beknevelt wierd, dat het schildervuur daar door meer gedooft, als aangestookt wierdt. 't Gebeurde, om dit met een voorbeeld te bevestigen, dat ANT. VAN DYK eens een Kerkstuk schilderde, 't geen tot een Altaarsfereel zoude dienen, in die tyd, dat hy al van zyn Meester afgescheiden was, daar de gekapte Broeders zoo veel op wisten te vitten, dat het te duchten stond, of hy aan het bedongen geld de vingers wel blaau zou tellen; want zy hielden zig, als of zy 't hem aan de hand wilden laten houden, 't geen hem smartte, inzonderheit wyl hy in dien tyd, als het spreekwoord zeyt, *overladen was met geld, als de Kikvorschen met veeren*. Overzulks hy over 't onrecht hem aangedaan als mymerende, zig begaf buiten de stad, en daar in eenzaamheit by zig zelf alleen overleide, wat middelen best diende by de hand genomen, om in dat geval zig best te redden. "T gebeurde ter dezer tyd dat RUBBENS zig met zyn Koets, tot uitspanninge zyner geesten, liet door de Velden omryden, daar hy VAN DYK ontmoet-

te

te, aan wiens wezen hy met den eersten opslag wel zien konde, dat 'er iets aan scheelden. Dus vraagde hy hem naar de reden van zyn eenzaam wandelen, en droefgeestigheid, 't geen hy zuiver aan zyn gewezen meester opbiegtte; die hem zyn zwaarmoedigheid verlichtte, met tegens hem te zeggen: *dat hy des anderendaags aan zyn huis zoude komen, om het werk te zien, en middel bedenken, om hem daar in dienst te doen.* Dit geschiedde; want hy kwam des anderendaags by VAN DYK, zag het werk, betaalde hem in gereed geld de som, welke hy daar voor bedongen hadde, en liet het naar zyn huis dragen. De Kloostervoogden daar niet weinig in verlegen, wyl zy nu wel begrypen konden, dat RUBBENS, hunne vrekagtige behandeling ontdekt had, schaamden zig voor hem, die in groot aanzien en agting was; en waren bly dat zy 't uit zyne handen voor den zelve prys weder kregen.

't Zoude een groote ondankbaarheid schynen te wezen, zoo ik zeyde dat VAN DYK met RUBBENS naderhand in geen min en vrindschap leefde en omging, zoo ik de geheime reden daar van niet ontdekte, 't geen ik op zyn regte plaats doen zal.

RUBBENS dan, gelyk ik meermalen gezegt heb, was, zoo ten aanzien van zyn geboorte, gedrag, eerentytelen en konst, by alle de grooten geacht en gezien. Hier kwam noch by, dat hy tot zyn tweede vrouw getrouwd had *Helena Forman*, die een Helena in schoonheit was. Een schoon voordeel voor een schilder om de koste van 't model te sparen. Zy bezat daar by veel verstand en veel geld; hoedanigheden daar men 'er drie in 't byzonder mee zoude konnenuitrusten, en had daar by vermogende vrienden, die hem

dienst konden doen. Overzulks vloeiden alle de voordeelen van 't penceel voor 't grootste deel hem gemakkelyk en van zelf toe. Daar en boven had hy een zonderlinge bekwaamheit om alle grooten te vleyen, en dus tot zyn voordeel in hun gunst te dringen. Zulks dat men de spreuk van J. de Bruin, in zyn *Banketwerk*, op hem wel mag toepassen: *Dat gaauwe verstanden van alle hout weten pylonen te maken, om hun oogwit te beschieten.*

Hy boude voor zig een huis binnen Antwerpen, dat hem wel zestig duizent gulden kostte, en daar in een zaal op de wyze van de *Rotonde* te Rome, daar het licht door eene opening in 't dak, van boven in neerstraalde. Deze zaal behong hy met zyne opgegaarde Italiaanse, Fransche en Nederlandsche Konststukken, en daar onder ook sommige van zyn eigen hand, welke Konstzaal alom berucht was, zoo dat de Hartog van *Buckingham* die zyn paleis teffens met konst wilde opfieren, order gaf, aan den Heer *Michiel le Blon*, liefhebber en goed kenner van Konst, om voor 60000 gulden aan konst daar uit voor hem te koopen, 't welk ook geschiedde. Daar *RUBBENS* zekerlyk goed gevoelen van zal gehad hebben, *daar nu zyn mes*, als het spreekwoord zeyt, *aan weerzyde snee*, en hy den weg om geld te winnen op alle wyzen heeft geweten. Dus stapelde hy eenen onnoemelyken schat op; en 't moest heel de waerelt kenlyk worden.

Het was niet lang na dien uitkoop, of een doorslepen knaap maakte aanslag op dien vetten buit, doch vond zig in zyn voornemen schandig bedrogen. Het was de beruchte *Alchemist Mr. Brendel* van Londen. Deze klampte *RUBBENS* met veel hoopgevende redenvoeringen, en verzekeringen van
de

de wisse gevolgen van zyn Goudmakerykonst aan boord; biedende hem zyn dienst tot de bewerkinge van 't zelve, voor de halve winst, zoo *Rubbens* een *Laboratorium* wilde doen opslaan, en de noodwendigheden, die daar toe vereist werden, bezorgen. Maar *RUBBENS*, naar dat hy hem met veel gedult had hooren uitspreken, antwoorden hem beleeft, verstandig en geestig aldus: *Myn Heer ik bedank u voor die aanbieding. Gy komt juist 20 jaren te laat; want zedert dien tyd, heb ik door 't penceel den regten Lapis Philosophorum gevonden.* En wees hem dus van de hand af.

Nu is 'er byna niets van zekerder gevolg, als dat, wanneer yemant door zyne byzondere bekwaamheden, die hy boven anderen in konst en wetenschappen heeft, en wanneer hy daar door tot den top van eere opklimt, zoodanig dat de Faam het gerucht daar van alom verspreid; zulks straks veroorzaakt in anderen eene aanritzelinge tot een drift, welke na de geaartheit des gemoeds, tweederhande uitwerkingen heeft, een ten kwade, dat men afgonst noemt; om dat zy eens anders welwezen benyd, en zynen luister niet dulden kan, en een ten goede, dat wy nayver noemen, om dat die niet misgunt eens anders welwezen, maar zich zelven ook wenst in dien staat te mogen zien; 't geen niet te laken is; en des noch te min, als dit hun diend tot een prikkel en spoor, om dien zelen weg in te slaan, waar door men tot die eer en dat geluk wort verheven, dat men boven anderen uitsteekt.

Waarlyk de bevinding heeft ons doen zien, dat de konst in geen eeuwen zoo gebloeit heeft, als in dien tyd van *PET. PAUL. RUBBENS*, aan wiens fakkellicht veelen hun kaars hebben aangestoken.

E 5

en

en wie weet wat dienſt hy al meer aan de konſt zoude gedaan hebben, zoo zyne levenszon in volle luifter niet waar benevlt geworden, door een onvermydelyke duiflere wolk van 't nootloot; het welk ons leert, dat

Al wat geboren is, eens moet het leven derven.

Een jaar twee of drie voor zyn dood, kreeg hy een beving, op de wyze van een beroertheit, in zyn handen; waarom hy het groot werk moeft aflaten. Doch hy ſchilderde egter kleine ſtukjes, meeft Landſchappen, op den Ezel, daar hy de maaltok meer tot zyn gebruik konde nemen.

Hy is overleden te Antwerpen, op den 30 van Blocimaand, in het jaar 1640. en begraven met een aanzienlyke en pragtige Lykſtatie; want voor het Lyk ging 'er een, dragende een ſwart Fluwele kuſſen, en daar op een vergulde kroon, en agter het Lyk volgde een grooten ſleep van de aanzienlykſte, zoo Geestelyke, als Waereldlyke Heeren, en Konſtenaren. Het lyk werd geleid in St. Jans Kerk, daar zyn Grafftee noch te zien is.

Hy liet een Dochter na, en een zoon, ſommige zeggen twee zoonen uit zyn laaſte huwelyk, de oudſte ALBERTUS genaamt, is Secretaris, of Geheimſchryver der Staten van Vlaanderen geweest.

Wy hebben zyn waare beeltenis gevolgt naar de beſte afſchietzing boven aangeplaatſt, in de PLAAT D, op dat de Konſtſchilders zyn pryſſelyk gedrag, omtrent de jonge konſtoeffenaars, en yver tot den opbouw van de Konſt, daar by gedenken zouden, en zoo veel heuglyker zig ten ſpiegel voorſtellen.

Beleeft zyn, en geneigt tot elks dienſt, doet een man geacht wezen, en zet zyn konſt luifter by.

t Kan

't Kan niet wel wezen dat alle Konstoeffenaars elkander te gelyk minnen : doch nooit moet verschil tusschen perſoonen oorzaak wezen, tot veragting van wederzydſe konſtwerken. Rafaël d'Urbyn, en Michael Angelo de Bonarote, waren wel de beſte vrienden niet, dog prezen altyd elkanders werk. Rafaël was gemeenzaam in zyn omgang, beleeft, vrindhouwende, en geneigt om elk dienſt te doen, en die welke van een leerzamen aart waren, openhartig van de konſt te onderrichten: waarom hy meest altyd, wanneer hy om een wandeling ging, met een hoop Schilders en Leerlingen verzelt was. 't Gebeurde dat Michael Angelo hem dus op ſtraat ontmoetende, in 't voorby gaan zeide : *ecco il Barigello con tutta la ſua ſbirreria*, dat is : Zie den Schout verzelt met zyn bende of dienaars. Daar op Rafaël hem toefchoot : *e' tu caminate ſolo come la Boja*, dat is, en gy wandelt alleen gelyk de Beul.

Michael Angelo was van een ſtuurzer aart, en had voor gewoonte te zeggen wat hy dacht, waar om hy weinig vrienden had, en meest alleen ging, zoo dat zyne konſt alleen de oorzaak was, dat hy geagt wierdt; want het gebeurde eens, dat de Paus hem zyn konſt- en kabinetschatten (eencer die zelden ymand gebeurt) liet zien. De Paus, om dat Michael Angelo zich niet eens, als wel anderen t'elkens, daar over verwonderde, zeide *Wy kunnen niet zeggen, als wel eer Petrus deed: Goud nog Zilver hebben wy niet. Dat 's waar*, antwoordde Michael Angelo; *Dog daarom kan uw Heiligheit ook niet zeggen : ſtaat open wandeld.*

Vryborſtig ſpreken heeft zyn tyd. Waarheit word geprezen, zegt Juvenaal, maar moet kouw lyden. Altyd de waarheit te ſpreken, is altyd vyanden maken:

ken : en daar is geen gevaarlyker woestyn, als zonder vrienden te leven. Te leven zonder vrienden, zeit het Spaansche spreekwoord, is sterven zonder getuigen.

Onder een groote meenigte konstschilders, die Rubbens door zyne Leerlessen aangeteelt heeft, wort ook getelt PIETER SOUTMAN. Dezen alzo wy noch zyn geboorte of sterf tyd hebben kunnen ontdekken, hebben wy niet voeglyker kunnen plaats en, dan achter zyn meester.

PIETER KLAASZE SOUTMAN noemt hem *Samuel Ampzing*, en gedenkt hem ook in de *beschryving van Haarlem*, daar hy gebooren en gestorven is, met dit Vaarsje.

*Hoe zou hier ook de naam van SOUTMAN zyn verswengen,
Die door zyn kloek penceel, zig heeft dien staat verkregen,
Zig heeft door zyne konst die eer en roem bereit,
Dat hy de Schilder is der Pruifche Majesteit.*

Hy wordt geoordeelt mee van de beste geweest te zyn, die uit die school voortgesprooten is. Hy was toen hy aan de konst kwam, een borst van een grooten geest, en doordringend vernuft, 't geen meer en meer door goed onderwys geslepen, hem heeft doen klimmen tot den roem van een groot meester.

De stalen, die hy ook van zyne Konst naargelaten heeft, toonen dat hy niet door gonst, maar door zyne verdiensten, aan 't Poolfche Hof bemint en geeerd is geweest. Hy schilderde Pourtretten, en groote ordonantien.

KOR-

KORNELIS SCHUT, uit de zelve School voortgeproooten, was te Antwerpen geboren. De zangberg had zyn geest begunstigt, met Poëtische vindingen, het geen in zyn Ordonnantien doorstak, en zyne Konst te meer bemind dede zyn. Hy zette zig tot kloeke en woelige voorwerpen te vertoonen: en heeft beneffens het schilderen ook den Etsnaald gehanteert, als te zien is aan de menigte Printen, die van zyne hand uitkomen, die schoon zy niet in allen deelen even beschaaft en vast van omtrek zyn, nochtans zyn vlugge geest te kennen geven. Kornelis de Bie zinspeelt mede op zyne Etskonst, daar hy zegt:

*Het werk betoont de daat, wat hoeft 'er meer gezeit?
De Drukpers wyft ook aan zyn konst vol aardigheid.*

De groote **VAN DYK** heeft zyne Beeltenis ter liefde van zyn Konst, nevens zyn Konstgenooten dienft des Plaatfnyders, mee in 't klein geschildert, en wy om dezelve reden zyn borstbeeld geplaatst in de **PLAAT E**, by *Fr. Snyders* en *Joan Breugel*, onder aan. Nu volgt

SAMUEL HOFMAN, van *Zurich*. Deze kwam, na dat de Faam den roem van *Rubbens* werken, op hare wicken, in dat waerelddoort omgevoerd hadde, afzakken naar de Nederlanden, en begaf zich in de School van **RUBBENS**, daar hy door desselfs leerlessen, en het afzien van zyne behandelingen, tot een goed meester in de Konst opwiesch. Hy zette zich naderhand te Amsterdam neer, daar hy veele brave Konststukken, ook Portretten gemaakt heeft, en troude in den jare 1628. en trok daar na met zyn vrouw naar *Zurich*, daar hy door zyn Konst grooten roem behaalde,
en

en gelegenheit kreeg , om voor den Hertog van Milanen eenige Konftwerken te maken: van daar te Frankfort aan de *Main*, daar hy een groot ftuk op 't Raadhuis gefchildert heeft. Eindelyk zyn levensrol afgeloopen, ftierf hy aan het Podgegra, in den jare 1640. Zyn Vrouw en Kinderen, onder deze een dochter die een fchildereffe was, trokken na zyn overlyden weder naar Amfterdam.

JAN VAN HOEK, Antwerpenaar, heeft het geluk gehad, dat hy, om zyn grootze fchikkingen, kragtige wyze van fchilderen, en vleyend penceel, niet minder als zyn meefter RUBBENS, by Koningen en Vorften is bemint geweest. Hy heeft te Rome zynde, voor verfecheiden Kardinalen gefchildert, die zyn penceelkonft in groote waarde hielden. Ook nam de Aartshertog Leopoldus, hem voor Edelman mee, naar de Nederlanden, daar hy geftorven is in 't jaar 1650.

Eer ik vorder gaa', moet ik gedachtig wezen, zyn braven Stadgenoot MARTEN PEPPYN, die gelyk de Arent alle vogelen braveert, ook alzoö in Italien zynde, zyne tyd- en landgenoten te boven ftreefde, zulks hy door Italien en Rome voor een hoogvlieger berucht was, en grooten roem behaalde.

Ik was verlegen waar ik hem plaatzen zoude, tot dat my uit zeker verhaal, 't geen volgen zal, bleek, dat hy by 't leven van PET. PAUL. RUBBENS, al overleden was.

Men hout het voor een fpreuk, toepasselyk op de geleerden, *Dat zy niet graag zien, dat hun licht door anderen betimmerd wordt.* RUBBENS, die zyne snelle vlucht in de Konft kende, en hoorde dat

dat

dat hy van Rome naar Brabant stond te komen, was daar over verzet. Maar wanneer kort daar aan het tegendeel door 't gerucht verspreid wierd, te weten dat hy van voornemen verandert, een Roomsche vrouw getrouwt had, liet hy zig ontvallen: *Nu PEPPYN getrouwt is, heb ik geen vrees dat my alhier ymant zal overtreffen, of boven 't hoofft komen.* Het geen bevestigt, dat hy een groot konstenaar is geweest. Op hem volgt

ABRAHAM JANSZEN. Deze, alzo noch by *Sandart*, noch by *de Bie*, eenig merk van zyn geboorte of sterftijd word gevonden, dagten wy voeglyk te wezen, dat agter *Rubbens* geplaatst wierde; niet alleen om dat hy een tydgenoot van hem geweest is, maar ook om dat hy een rol in zyn levensbedryf heeft. Hy is te Antwerpen geboren, en was een der voornaamste Schilders in dien tyd. Dog heeft niet veel stukken gemaakt, maar die 'er van hem zyn, zyn voortreffelyk konstig geteekent, en naar 't leven uitgevoerd. Zyne geneigtheit viel op 't schilderen van groote Historien, met levensgroote Beelden, waarom alle Vorsten en Potentaten begerig waren naer zyn Konst, om in Vorstelyke Galeryen, Konstzalen en Kerken op te hangen, en naar alle bedenken, (dus wort 'er getuigt,) had niemant zyns gelyk geweest, indien hy met yver op dien voet was voortgegaan. De verheffing van *Rubbens* was naar allen schyn, de eerste oorzaak van zyn val. 't Is waar dit behoorde hem een spoor geweest te hebben, om met des te meerder yver naar de volmaaktheit der Konst te streven, en *Rubbens* die hem in 't bejagen van voordeelen, door dien hy zoo veele vrinden had, vooruit was, door een onvermoeiden vlyt, met het penceel te volgen, in plaats van de moet verloren

loren te geven, en hulp te zoeken in zyn bederf. *Maar wie*, zegt de spreuk van Amphilogus, *is 't aller uren even wys? en als de kloot aan 't gaan is*, zegt het spreekwoord, *rolt hy voort*. Dus ging het ook met onzen ABRAHAM JANSZEN; hy verkoos zyn verderf, te weten de liefde, tot zyn vertroosting, en stiet al zyn welvaren aan den steen van zyne ontydige min te mortel. Hy ging met zyn nieuwe vrouw dagelyks om een wandeling, en koesterde de ledigheid, die hem als de motten verteerde, waar door zyn huisgezin in slegten staat, eindelyk tot armoede verviel, terwyl hy met een berooit hoofd omzwerfende, troost zocht in de herbergen, en de swarigheid met den drank af spoelde.

Zulke voorbeelden kunnen de schilderjeugt ten baak verstreken, om zig voorzigtig te vermyden voor die klip. Gelyk dat van *Rubbens*, om gerustelyk aan te zeilen, tot de haven van 't geluk, die door onvermoeiden vlyt, in stadige oefeningen en spaarzaamheit alleen bekomen wort.

Op zyn beurt komt nu te voorschyn

HORATIUS GENTILESCO. Deze was een Florentyner van geboorte, doch wort onder de Italianen niet getelt, om dat hy den meesten tyd van zyn leven in Spanjen, Engeland, Brabant en Holland heeft gesleten, waarom wy hem ook een kleine plaats onder de Konstschilders hebben ingeschikt. Zyne geneigtheit liep meest tot het schilderen van groote Historystukken. *Sandrart* verhaalt: dat hy twee stukken tot Amsterdam van hem heeft gezien, die hy voor Koning Karel den eersten geschilderd had. 'Teene verbeeldde een om hare zonden treurende Maria; 't ander Lot met zyne twee dochters, die puik goed, en zoo ten opzigt van teekening, als

kolcur,

koleur, wel gehandelt waren. Hy werd naderhand van den Koning naar Engeland geroepen, om voor hem te schilderen, daar hy ook gestorven is; maar in wat jaar heb ik niet kunnen te weten komen. De Brabanders noemden hem *Gentiel*. Hy was een goede bekende van *Sandrart*, die ook, als hy te *Napels* kwam, zyn dogter *Artemisia*, die een Schilderesse was, ging zien, en de groete van haar vader bracht. Zy ontving hem beleest, en vertoonde aan hem 't geen zy toenmaals gemaakt had, zynde een *David*, vertoonende het hoofd van *Goliath* levensgroot, 't welk uitvoerig en stout geschildert was. Zy schilderde ook portretten, en was wel gezien by de gemalin des Onderkonings van *Napels*. Zy teekende ook op de *Academie*.

In dezen tyd moeten wy ook gedagtig wezen, aan den beroemden Brabantfchen Konstschilder

HENRIK VAN BALEN. Deze is, volgens het getuigen van *Karel van Mander*, een leerling geweest van *Adam van Oort*. Wat zyne Schilderkonst aanbelangt, die is zoo in opzicht van ordinantie, teekening en wyze van schilderen deugzaam goet, zoo dat zyn werk wel by de Konst van geagte Meesters hangen mag. In 't byzonder moet ik ook zeggen, dat hy zyne naakten zoo schoon van omtrek, en zoo rond en kragtig heeft uitgevoert, dat byna alle andere Konst daar by afvalt.

Onder vele van zyne groote Konstwaerken, steekt uit de verbeelding der zondige waerelt, ten tyde van den Boetprediker *Noach*: Het dorstige *Israël*, drinkende van 't water uit den *Steenrots*: Ook een stuk daar de Egyptische Koning *Pharao* verdrinkt in 't *Rode Meer*, en *Israël* dus de vervolger ontkomt. Van 't zelve voorwerp heb ik noch korts geleden

F

een

een kleiner stuk gezien, heel woelig, wel gekoppelt en vol veranderingen van kleederen. De grootste troep der vlugtelingen was op den tweeden grond, in den klaren dag gestelt, ende Figuren op den voorgrond beschaduw't, 't geen een goeden welstant gaf aan dat koppelende gewoel op den tweeden grond, dat zig weder tegens den beneveldten bergagtigen agtergrond, en 't blaauw verschie't redde. Gelyk ook mede een klein stukje op koper geschildert, verbeeldende het oordeel van Paris; en waren de drie Godinnen, inzonderheit Venus, die zig van agteren liet zien, zoo rond, kragtig en uitvoerlyk geschildert, dat ze schenen buiten 't Tafereel uit te steken. Daar benevens was de grond, waar op zy stonden, met gras, kruities, en voorts het geheele landschap, uitvoerig en konstig door den *Fluweelen Breugel* geschildert.

Behalven vele historishe vertooningen, die hy konstig door zyn penceel verbeeld heeft, vintmen ook Zinnebeelden vernuftig en leerzaam door hem toegepast. De Hr. en Meester J. van Schuilenburg, Raad en Griffier over de Prinsfelyke Domeinen, enz. heeft diergelyke in zyn berucht Konstkabinet, in 's Gravenhage, verbeeldende een deugtzaam man, zittende onder een pragtig behangfel, met eene kroon van cere op zyn hooft. Minerva, Godes der Wysheit, staat ter linker zyde nevens zyn zetel; ter rechter hand de Gerechtigheit, met een weegschal in de hand, waar in zig in de eene de hoofden van een zwyn, vos, wolf en paauw, zintteekeningen van Gulzigheit, List, Rooflust en Hovaardy, doen zien, welke tegens den Winkelhaak, Liniaal, Oyevaar en Breydel, zintteekenen die op een deugdzaam gedrag toegepast worden, in de benedenste schaal verbeeld, te licht worden bevonden.

v
w
LEn
na
M
w
te
Ta
kr
ge
ge
m
Bozyn
Sta

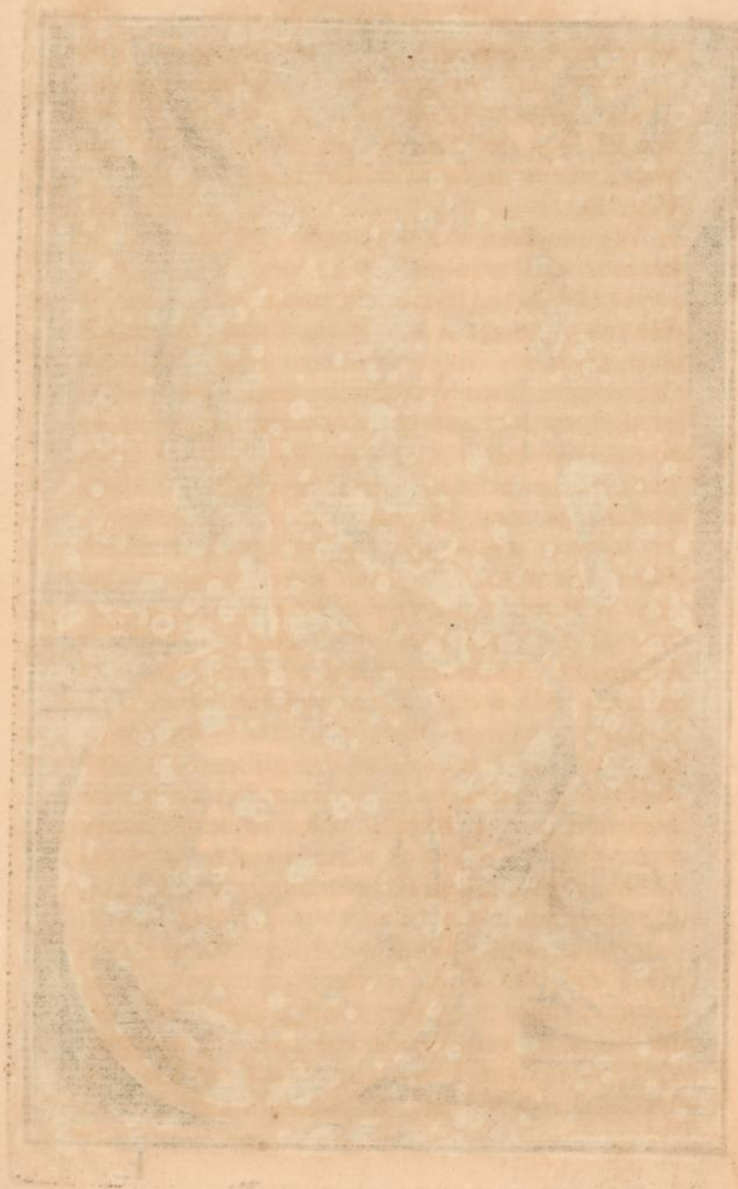
Hy was in den jare 1662. noch in leven, en woonde te Antwerpen, maar zyn vader was toen al overleden, als uit het Rym van Kornelis de Bie te bepeuren is.

Hier nevens verschynt ten Toneel de Konstschilder FRANCOIS SNYERS, geboren te Antwerpen in, 't jaar 1579. Hy heeft de beginzelen van zyn Konst geleert heeft by HENRIK VAN BALEN. Doch zyne geneigtheit is gevallen, eerst op 't schilderen van Fruit, daar na op alle soort van viervoetige gedierten, die hy wonderlyk, elk in zyn soort, zoo natuurlyk schilderde, dat men in zyn tyd, niemant vout die hem daar in gelyk was. Inzonderheit maakte hy zyn naam berucht door het zamenschikken der Dieren tot de jaght; een verkiezing, welke inzonderheit diende om de wanden der Vorstelyke zalen, en Galeryen op te pronken. Gelyk ook de Koning van Spanjen, en de Aartshartog Leopoldus Wilhelmus, zig in hunne Paleizen daar van bedient hebben. Hy leende dikwerf de hand aan RUBBENS, en die weder aan hem, en 't zyn wel de geagteste stukken, daarmen 't penceel van die twee groote meesters in ziet. Want gelyk de een op het vertonen van kragtige werkingen en driften in beelden was afgericht, zo scheen des anderens penceel als gemaakt om Dieren in hun grootste vuur en drift af te malen; ja 't is verwonderlyk, hoe hy in zoo menigvuldige veranderingen, draijingen en buitelingen, de vaste deelen, rekking en buiging der spieren in de dieren heeft waargenomen. Zietmen de Jagthonden draven naar 't Wildt, zy schynen 't oog voorby te gieren. grypen zy 't met hun gespiste tanden aan, 't vuur straalt hun ten ogen uit: en die verminkt of gebeten vertoont worden, drukken de pynlykheit van

van

E.P.85.

V
C
I
V
V
2
2
V
S
B
C
M

van hun ontfangene wonden, door een gekromden rug, gewronge buiging en wyt opgesparde mullen, zoo natuurlyk uit, dat m' er deernis mee hebben zoude. Wat hoeft 'er meer gezeyt, daar het Konstwerk zelf spreekt? zyn Beeltenis staat boven aan in de Plaat E.

Wy mochten ook niet langer verschuiven zynen braven land- tydt- en Konstgenoot

JOAN BREUGEL, bygenaamt den *Fluweelen*. Hy was de zoon van PIETER BREUGEL, anders *Peer den Drol*, dus genoemd om zyne geestigekoddigheden en boerterryen, die hy doorgaans maakte; in welk opzicht ook *van Mander* getuigt: dat hy in een zynen laatste stukken een Galg, waar op een snaterende Exter zat, verbeeld had, daar hy de verdienste van een klappige tong mee wilde aanduiden, en 't zelve zyn vrouw tot een testament naliet. Plautus zegt: Dat hy nooit een zwygende Vrouw heeft gevonden, en het gesnater een Vrouwlyk huis-raat is. En Socrates beklagde zig van drie lastige dingen, de Letterkonst, de Dichtkonst en een klapagtig wyf, en zeide: dat hy de twee voorste zig had kwyt gemaakt, maar dat hy het klapagtig Wyf moest houden. Dit overgeflagen, 't is bedenkelijk dat onze JAN BREUGEL, de grondbeginselen van de Konst, onder opzicht van zyn vader geleit heeft; doch heeft zig tot eenen geheel verschilligen aart van schilderen gestelt. Men kan, zegt het spreekwoord, zyn kinderen wel minnen, maar niet zinnen. Want hy verkoos den bloemhof van Flora, ten voorwerp van zyn penceel. Maar gelyk de mensch by verandering leeft; zoo zag men ook na verloop van eenige jaren, zyn penceel, in sierlyke Land- en Watergezichten, op menigerhande wyzen, en zoo als 't hem in 't le-

ven voor kwam, speelemeyen. Egter verliet hy het schilderen van Bloem en Fruit, en wat tot Veld- en Tuingewassen behoort, niet zo, of hy heeft zig naderhand in zyne Landschappen daar noch van bedient.

In den jare 1713. heb ik een stuk 3 voet hoog, en 4 breed, van hem gezien, daar ik en alle konstminnaars uren lang, zonder ons te kunnen verzadigen, met verwonderinge op stonden te kyken; waar in zoo menigerhande soort van Bloemen, Struik- en Boomgewassen, op den voorgrond geschildert waren, dat het oog daar in als in eenen doolhof verwart bleef, en schoon 't zelve op het twintigste deel in grootte, niet by 't leven konde halen, nochtans was yder in zyn soort, in dat klein bestek, zoo uitvoerig, konflig en natuurlyk geschildert, als of het in de grootte van 't leven had geweest: inzonderheit stak 'er in uit een Vygenboom, die in een tuinpot stont: waar van de stam zoo natuurlyk gekleurt, de bladen zoo geestig en dun geschildert, de groene uitspruitselen, halfgekleurde, volwasschen, en van rypheit geplooiden Vygen, zoodanig waren geschildert, dat het geen penceelwerk, maar 't leven scheen te wezen. Dit stuk van 't Loo gebragt, werdt te Amsterdam in 't Heeren Logement 1713. den 26 van Hooimaant verkogt voor 2825 guld. De twee Figuren die in in 't zelve waren, verbeeldden * Pomona en † Vertumnus, door Rubbens geschildert, gelyk ook

* Pomona heeft haaren naam van *Poma*, appelen, peren, enz. zy was een der Latynsche boommaagden, die in 't aankweken de kroon spanden; aangezien zy noch in 't jagen, noch baden, maar alleen in tuinoeffening haar vermaak nam. Zie P. Ovid. Nazo, 't 14 Boek, 't 11 Hoofdst.

† Vertumnus, een Latynsche Godheit, wiens Feestdag op den 30 van October wierdt geviert. Zie de kanteek. van L. Smits, op de voorgemelde plaats.

ook de weerga, met een slapend VROUTJEEN SATER, voor 1875 gulden. Dog het alleruitmuntenste in Konst dat ik van hem gezien heb, is het zoo genaamde Paradys, by den Heer *Le Court van der Voort*, tot Leiden, waar in zig een menigte van allerhande Dieren op 't allerkonstigt, in een niet min konstig geschildert Landschap doen zien: en de Adam en Eva op 't alleruitvoerigt door *Rubbens* geschildert. Dit stuk is gekomen uit het beruchte Kabinet van den Heer de *Bie*, den *Mecenas* van G. *Dou*.

Menigte van kleine stukjes, ten bewys van zyne naerftigheid, is 'er van zyne konstige hand in de Konstkabinetten alzins te zien; waar onder vele, waar in een Meulenhoeft aan den kant van een riviertje staat afgebeeld: of ook wel een dorpje, of eenig ander gehugt aan den kant van 't water, 't welk hy dan vorders heeft opgeciert met kleine zeil- en waterroeituigen, gelyk op 't land met karren, wagens, paarden en allerhande soort van kleine beeltjes, die hy by uitnemenheit konstig en uitvoerig wist te maken: waarom hy ook van *Judocus Momper* en anderen zyne tydgenooten gebruikt werdt, om hunne Landschappen met beeltjes, paartjes, enz. op te cieren. Immers hy heeft zoo aan 't een als ander, aan al de waerelt doen zien, dat hy een groot meester in de Konst was. Zie zyn Beeltenis onder aan in de Plaat E.

Hier aan verschynt de brave Konstschilder **ADRIAAN STALBEMT**, geboren te Antwerpen, in 't jaar 1580. op den 12 van Wiedemaant. Van hem wordt getuigt, dat hy van der jeugt af aan zoo vlytig en naerftig is geweest in de oeffening van de Konst, ja zoo geheel zig daar aan overgegeven heeft, dat het scheen

als of hy alleen voor de Konst geboren was. Hy zette zig tot het schilderen van Landschapjes, met kleine Figuurtjes, welke hy zoo natuurlyk, geestig, konstig, en uitvoerig behandeld heeft, dat hy, om zyne uitstekende Konst geroepen is aan het Brittannische Hof, alwaar hy, door zyn penceel dingen heeft uitgewerkt, daar men veel van weet te zeggen.

Hy leefde, en woonde binnen Antwerpen, en oeffende de Konst noch in zyn 80ste jaar.

In dit jaar 1580 werdt te Stettyn, in Pomeran, DANIEL BLOK geboren. Zyn Vader *Marten Blok*, was geboren te Utrecht. In Holland, zegt de Schryver, doch dit willen wy voorgeen fout rekenen, wyl het de schryvers dus gewoon zyn, en zelden de onderscheiden Provinciën noemen. Immers om dat hy van 't Sticht van Utrecht herkomstig is, hebben wy reden gevonden van hem hier een enge plaats in te ruimen.

DANIEL, die dan al vroeg blyken gaf, dat hy tot de Konst geneigt was, werdt te Dantzik bestelt, by *Jakob Scherer*, een bekwaam meester om hem op te leiden tot de hooge Schole der Schilderkonst. Hy zette zig inzonderheit tot het schilderen van Pourtretten, dat hem wel gelukte; want hy heeft voor Gustavus Adolf van Zweden, de Genealogie, stam en geslagtlinie der Hartogen van Mekelenburg geschildert. Van Schilder wert hy Hoveling, en verloor op eenen stond alles wat hy bezat, door 't brandstigten der woedende oorlogsbenden in den jare 1651, zoo dat hy die naauwlyks met behoudenis zyns lyfs ontvlugten konde. Hy stierf te Rostok in zyn tachtigste jaar.

Dat

Dat ik in de *Titelprint van 't Tweede Deel myner Zinnebeelden*, de Schilderkonst met een doek voor den mond vertoont heb, daar van gaf ik deze reden: *Dat de tong niet mogt pleiten voor 't penceel, maar het werkstuk zig zelf moet verantwoorden.* De slechtste foort van krukken en brekebeenen in de konst hebben meesten tyd voor gebruik, dat ze hunne werken door stoffen, en snorkeryen opvyzelen: maar groote meesters hebben in tegendeel hunne kunstwerken laten spreken, en het vernuft van hunnen maker melden.

Apelles en *Praxiteles* konden roemen, dat zy alleen voorrecht hadden, om 's waerelts Monarch af te beelden, daar dit volgende vaars op speelt:

*Apelles werd uit veele alleen gestelt,
Te schilderen den grooten Alexander:
Praxiteles had oorlof, en geen ander,
Een marmer beeld te maken naar dien Helt.*

Doch zy hebben zig daarom niet vermeten aangestelt, maar stil gehouden, en hun werk laten zeggen: *wie zy waren, en wat zy in de Konst vermochten.*

Van den eerstgemelden hebben wy een opmerkelijk voorbeeld: 't geen ons tot aanleiding van een nieuw Tooncelbeeld strekken zal. Deze, door begeerte aangespoort, om *Protogenes*, en zyn beruchte werken, te zien, scheepte naar Rhodus; maar als hy hem niet op zyn winkel vond, nam hy een penceel met verf, maakte daar mee, op den opgespanne doek, dien hy daar vond staan, een fynen trek, zeggende tegens de Dienstmaagt, die hem vraagde wie zy zeggen zoude dat naar haar meester gevraagd had, dat zy tegens *Protogenes*, wanneer hy t'huis kwam, zeggen zoude, *Die dezen trek met*

F 5 *het*

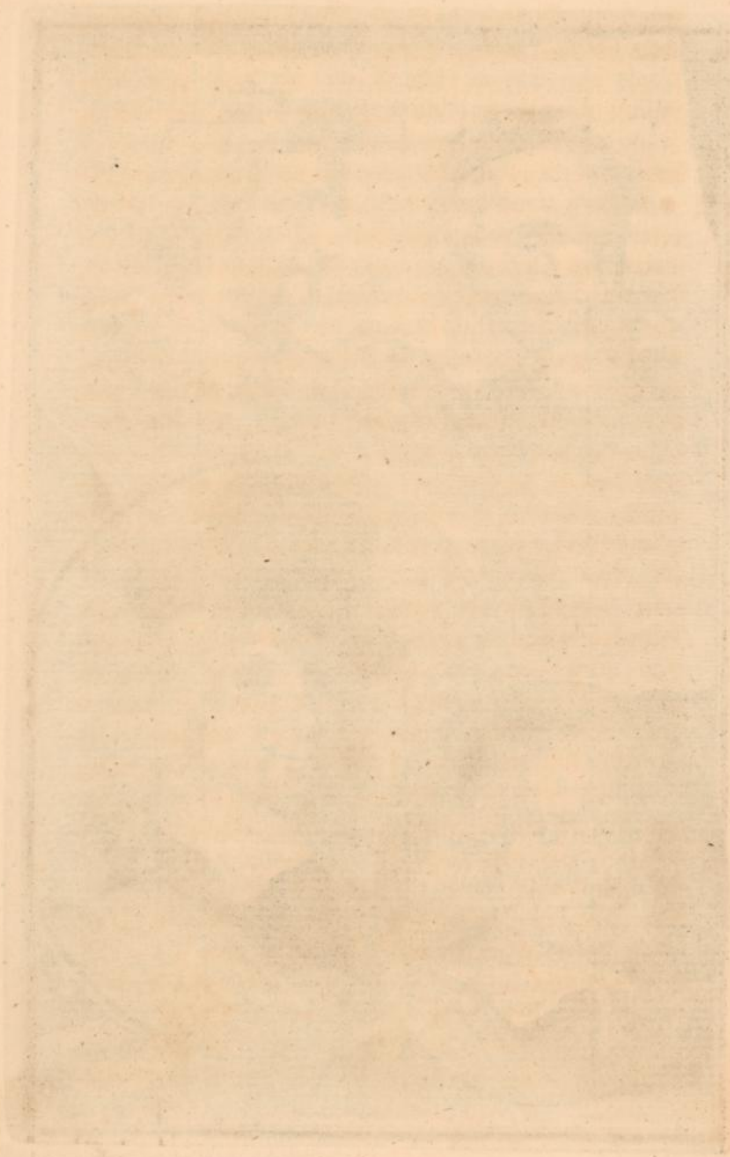
het penceel gemaakt heeft, heeft naar u gevraagd: en ging weg. *Protogenes* t'huis gekomen, en bericht ontfangen hebbende van 't geen 'er gebeurt was, en ziende dit werk met verwondering, zeide: *Dit heeft Apelles gedaan, want niemand anders kan zulks doen.* Daar op nam hy een penceel, en maakte eenen anderen trek, op den zelve doek, zeggende tot zyn dienstmeit, *Zoo Apelles andermaal komt, toon hem dien trek, en zeg, Dit heeft gemaakt daar gy naar vraagt.* *Apelles* kwam, en ziende dat die trek konstiger was, dan de zyne, nam een penceel met andere verf, en maakte eenen **Trek* door de andere trekken heen, zoo konstig, dat als *Protogenes* dien zag, zig verwonnen gaf, in aller yl naar de zeepoort liep, en *Apelles*, dien hy daar vond, minnelyk bejegende.

Een diergelyk geval ontmoet ons in 't leven van **FRANS HALS**, wiens Beeltenis zig aan den overkant met een hoet op 't hoofd doet zien. *Anthony van Dyk*, de Fenix van zyn tyd, als hy in dienst van Karel den eersten, naar Engeland zoude overschepen, was verlangende om hem voor af te zien, kwam te Haarlem, en ging aan zyn Huis. Maar 't had zyn werk

* *Samuel van Hoogstraten*, in zyn negende Boek van de *Schilderkonst* p. 332. is met *van Mander* hier omtrent van eene gedachten. Zy meenen niet dat dit slegts regte uitgetrokke linien of streepen zullen zyn geweest, die een Schryfmeester dikwils beter uit de hand zou konnen trekken dan de beste Schilder, maar eenige omtrekken van armen, beenen ofiet diergelyks. *Hoogstraten* sterkt zyn gevoelen met de getuigenis van *Plinius*, die zegt: dat 'er de genen die de *Schilderkonst* verstonde, grootelyks zig over verwendenden, en verbaast stonden; waar uit wel te denken is, dat de Konsttrekken geen regte lynen zyn geweest, en 'er de oude Schryvers 't regte beduid niet van hebben gegeven. 't Beu'tt meer, als onbedrevelingen van zaken schryven, die zy niet verstaan, dat zy daar van oordeelen als de blinden van de kleuren.

F. P. 91.

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36
37
38
39
40
41
42
43
44
45
46
47
48
49
50
51
52
53
54
55
56
57
58
59
60
61
62
63
64
65
66
67
68
69
70
71
72
73
74
75
76
77
78
79
80
81
82
83
84
85
86
87
88
89
90
91
92
93
94
95
96
97
98
99
100
101
102
103
104
105
106
107
108
109
110
111
112
113
114
115
116
117
118
119
120
121
122
123
124
125
126
127
128
129
130
131
132
133
134
135
136
137
138
139
140
141
142
143
144
145
146
147
148
149
150
151
152
153
154
155
156
157
158
159
160
161
162
163
164
165
166
167
168
169
170
171
172
173
174
175
176
177
178
179
180
181
182
183
184
185
186
187
188
189
190
191
192
193
194
195
196
197
198
199
200
201
202
203
204
205
206
207
208
209
210
211
212
213
214
215
216
217
218
219
220
221
222
223
224
225
226
227
228
229
230
231
232
233
234
235
236
237
238
239
240
241
242
243
244
245
246
247
248
249
250
251
252
253
254
255
256
257
258
259
260
261
262
263
264
265
266
267
268
269
270
271
272
273
274
275
276
277
278
279
280
281
282
283
284
285
286
287
288
289
290
291
292
293
294
295
296
297
298
299
300
301
302
303
304
305
306
307
308
309
310
311
312
313
314
315
316
317
318
319
320
321
322
323
324
325
326
327
328
329
330
331
332
333
334
335
336
337
338
339
340
341
342
343
344
345
346
347
348
349
350
351
352
353
354
355
356
357
358
359
360
361
362
363
364
365
366
367
368
369
370
371
372
373
374
375
376
377
378
379
380
381
382
383
384
385
386
387
388
389
390
391
392
393
394
395
396
397
398
399
400
401
402
403
404
405
406
407
408
409
410
411
412
413
414
415
416
417
418
419
420
421
422
423
424
425
426
427
428
429
430
431
432
433
434
435
436
437
438
439
440
441
442
443
444
445
446
447
448
449
450
451
452
453
454
455
456
457
458
459
460
461
462
463
464
465
466
467
468
469
470
471
472
473
474
475
476
477
478
479
480
481
482
483
484
485
486
487
488
489
490
491
492
493
494
495
496
497
498
499
500
501
502
503
504
505
506
507
508
509
510
511
512
513
514
515
516
517
518
519
520
521
522
523
524
525
526
527
528
529
530
531
532
533
534
535
536
537
538
539
540
541
542
543
544
545
546
547
548
549
550
551
552
553
554
555
556
557
558
559
560
561
562
563
564
565
566
567
568
569
570
571
572
573
574
575
576
577
578
579
580
581
582
583
584
585
586
587
588
589
590
591
592
593
594
595
596
597
598
599
600
601
602
603
604
605
606
607
608
609
610
611
612
613
614
615
616
617
618
619
620
621
622
623
624
625
626
627
628
629
630
631
632
633
634
635
636
637
638
639
640
641
642
643
644
645
646
647
648
649
650
651
652
653
654
655
656
657
658
659
660
661
662
663
664
665
666
667
668
669
670
671
672
673
674
675
676
677
678
679
680
681
682
683
684
685
686
687
688
689
690
691
692
693
694
695
696
697
698
699
700
701
702
703
704
705
706
707
708
709
710
711
712
713
714
715
716
717
718
719
720
721
722
723
724
725
726
727
728
729
730
731
732
733
734
735
736
737
738
739
740
741
742
743
744
745
746
747
748
749
750
751
752
753
754
755
756
757
758
759
760
761
762
763
764
765
766
767
768
769
770
771
772
773
774
775
776
777
778
779
780
781
782
783
784
785
786
787
788
789
790
791
792
793
794
795
796
797
798
799
800
801
802
803
804
805
806
807
808
809
810
811
812
813
814
815
816
817
818
819
820
821
822
823
824
825
826
827
828
829
830
831
832
833
834
835
836
837
838
839
840
841
842
843
844
845
846
847
848
849
850
851
852
853
854
855
856
857
858
859
860
861
862
863
864
865
866
867
868
869
870
871
872
873
874
875
876
877
878
879
880
881
882
883
884
885
886
887
888
889
890
891
892
893
894
895
896
897
898
899
900
901
902
903
904
905
906
907
908
909
910
911
912
913
914
915
916
917
918
919
920
921
922
923
924
925
926
927
928
929
930
931
932
933
934
935
936
937
938
939
940
941
942
943
944
945
946
947
948
949
950
951
952
953
954
955
956
957
958
959
960
961
962
963
964
965
966
967
968
969
970
971
972
973
974
975
976
977
978
979
980
981
982
983
984
985
986
987
988
989
990
991
992
993
994
995
996
997
998
999
1000
1001
1002
1003
1004
1005
1006
1007
1008
1009
1010
1011
1012
1013
1014
1015
1016
1017
1018
1019
1020
1021
1022
1023
1024
1025
1026
1027
1028
1029
1030
1031
1032
1033
1034
1035
1036
1037
1038
1039
1040
1041
1042
1043
1044
1045
1046
1047
1048
1049
1050
1051
1052
1053
1054
1055
1056
1057
1058
1059
1060
1061
1062
1063
1064
1065
1066
1067
1068
1069
1070
1071
1072
1073
1074
1075
1076
1077
1078
1079
1080
1081
1082
1083
1084
1085
1086
1087
1088
1089
1090
1091
1092
1093
1094
1095
1096
1097
1098
1099
1100
1101
1102
1103
1104
1105
1106
1107
1108
1109
1110
1111
1112
1113
1114
1115
1116
1117
1118
1119
1120
1121
1122
1123
1124
1125
1126
1127
1128
1129
1130
1131
1132
1133
1134
1135
1136
1137
1138
1139
1140
1141
1142
1143
1144
1145
1146
1147
1148
1149
1150
1151
1152
1153
1154
1155
1156
1157
1158
1159
1160
1161
1162
1163
1164
1165
1166
1167
1168
1169
1170
1171
1172
1173
1174
1175
1176
1177
1178
1179
1180
1181
1182
1183
1184
1185
1186
1187
1188
1189
1190
1191
1192
1193
1194
1195
1196
1197
1198
1199
1200
1201
1202
1203
1204
1205
1206
1207
1208
1209
1210
1211
1212
1213
1214
1215
1216
1217
1218
1219
1220
1221
1222
1223
1224
1225
1226
1227
1228
1229
1230
1231
1232
1233
1234
1235
1236
1237
1238
1239
1240
1241
1242
1243
1244
1245
1246
1247
1248
1249
1250
1251
1252
1253
1254
1255
1256
1257
1258
1259
1260
1261
1262
1263
1264
1265
1266
1267
1268
1269
1270
1271
1272
1273
1274
1275
1276
1277
1278
1279
1280
1281
1282
1283
1284
1285
1286
1287
1288
1289
1290
1291
1292
1293
1294
1295
1296
1297
1298
1299
1300
1301
1302
1303
1304
1305
1306
1307
1308
1309
1310
1311
1312
1313
1314
1315
1316
1317
1318
1319
1320
1321
1322
1323
1324
1325
1326
1327
1328
1329
1330
1331
1332
1333
1334
1335
1336
1337
1338
1339
1340
1341
1342
1343
1344
1345
1346
1347
1348
1349
1350
1351
1352
1353
1354
1355
1356
1357
1358
1359
1360
1361
1362
1363
1364
1365
1366
1367
1368
1369
1370
1371
1372
1373
1374
1375
1376
1377
1378
1379
1380
1381
1382
1383
1384
1385
1386
1387
1388
1389
1390
1391
1392
1393
1394
1395
1396
1397
1398
1399
1400
1401
1402
1403
1404
1405
1406
1407
1408
1409
1410
1411
1412
1413
1414
1415
1416
1417
1418
1419
1420
1421
1422
1423
1424
1425
1426
1427
1428
1429
1430
1431
1432
1433
1434
1435
1436
1437
1438
1439
1440
1441
1442
1443
1444
1445
1446
1447
1448
1449
1450
1451
1452
1453
1454
1455
1456
1457
1458
1459
1460
1461
1462
1463
1464
1465
1466
1467
1468
1469
1470
1471
1472
1473
1474
1475
1476
1477
1478
1479
1480
1481
1482
1483
1484
1485
1486
1487
1488
1489
1490
1491
1492
1493
1494
1495
1496
1497
1498
1499
1500
1501
1502
1503
1504
1505
1506
1507
1508
1509
1510
1511
1512
1513
1514
1515
1516
1517
1518
1519
1520
1521
1522
1523
1524
1525
1526
1527
1528
1529
1530
1531
1532
1533
1534
1535
1536
1537
1538
1539
1540
1541
1542
1543
1544
1545
1546
1547
1548
1549
1550
1551
1552
1553
1554
1555
1556
1557
1558
1559
1560
1561
1562
1563
1564
1565
1566
1567
1568
1569
1570
1571
1572
1573
1574
1575
1576
1577
1578
1579
1580
1581
1582
1583
1584
1585
1586
1587
1588
1589
1590
1591
1592
1593
1594
1595
1596
1597
1598
1599
1600
1601
1602
1603
1604
1605
1606
1607
1608
1609
1610
1611
1612
1613
1614
1615
1616
1617
1618
1619
1620
1621
1622
1623
1624
1625
1626
1627
1628
1629
1630
1631
1632
1633
1634
1635
1636
1637
1638
1639
1640
1641
1642
1643
1644
1645
1646
1647
1648
1649
1650
1651
1652
1653
1654
1655
1656
1657
1658
1659
1660
1661
1662
1663
1664
1665
1666
1667
1668
1669
1670
1671
1672
1673
1674
1675
1676
1677
1678
1679
1680
1681
1682
1683
1684
1685
1686
1687
1688
1689
1690
1691
1692
1693
1694
1695
1696
1697
1698
1699
1700
1701
1702
1703
1704
1705
1706
1707
1708
1709
1710
1711
1712
1713
1714
1715
1716
1717
1718
1719
1720
1721
1722
1723
1724
1725
1726
1727
1728
1729
1730
1731
1732
1733
1734
1735
1736
1737
1738
1739
1740
1741
1742
1743
1744
1745
1746
1747
1748
1749
1750
1751
1752
1753
1754
1755
1756
1757
1758
1759
1760
1761
1762
1763
1764
1765
1766
1767
1768
1769
1770
1771
1772
1773
1774
1775
1776
1777
1778
1779
1780
1781
1782
1783
1784
1785
1786
1787
1788
1789
1790
1791
1792
1793
1794
1795
1796
1797
1798
1799
1800
1801
1802
1803
1804
1805
1806
1807
1808
1809
1810
1811
1812
1813
1814
1815
1816
1817
1818
1819
1820
1821
1822
1823
1824
1825
1826
1827
1828
1829
1830
1831
1832
1833
1834
1835
1836
1837
1838
1839
1840
1841
1842
1843
1844
1845
1846
1847
1848
1849
1850
1851
1852
1853
1854
1855
1856
1857
1858
1859
1860
1861
1862
1863
1864
1865
1866
1867
1868
1869
1870
1871
1872
1873
1874
1875
1876
1877
1878
1879
1880
1881
1882
1883
1884
1885
1886
1887
1888
1889
1890
1891
1892
1893
1894
1895
1896
1897
1898
1899
1900
1901
1902
1903
1904
1905
1906
1907
1908
1909
1910
1911
1912
1913
1914
1915
1916
1917
1918
1919
1920
1921
1922
1923
1924
1925
1926
1927
1928
1929
1930
1931
1932
1933
1934
1935
1936
1937
1938
1939
1940
1941
1942
1943
1944
1945
1946
1947
1948
1949
1950
1951
1952
1953
1954
1955
1956
1957
1958
1959
1960
1961
1962
1963
1964
1965
1966
1967
1968
1969
1970
1971
1972
1973
1974
1975
1976
1977
1978
1979
1980
1981
1982
1983
1984
1985
1986
1987
1988
1989
1990
1991
1992
1993
1994
1995
1996
1997
1998
1999
2000
2001
2002
2003
2004
2005
2006
2007
2008
2009
2010
2011
2012
2013
2014
2015
2016
2017
2018
2019
2020
2021
2022
2023
2024
2025
2026
2027
2028
2029
2030
2031
2032
2033
2034
2035
2036
2037
2038
2039
2040
2041
2042
2043
2044
2045
2046
2047
2048
2049
2050
2051
2052
2053
2054
2055
2056
2057
2058
2059
2060
2061
2062
2063
2064
2065
2066
2067
2068
2069
2070
2071
2072
2073
2074
2075
2076
2077
2078
2079
2080
2081
2082
2083
2084
2085
2086
2087
2088
2089
2090
2091
2092
2093
2094
2095
2096
2097
2098
2099
2100
2101
2102
2103
2104
2105
2106
2107
2108
2109
2110
2111
2112
2113
2114
2115
2116
2117
2118
2119
2120
2121
2122
2123
2124
2125
2126
2127
2128
2129
2130
2131
2132
2133
2134
2135
2136
2137
2138
2139
2140
2141
2142
2143
2144
2145
2146
2147
2148
2149
2150
2151
2152
2153
2154
2155
2156
2157
2158
2159
2160
2161
2162
2163
2164
2165
2166
2167
2168
2169
2170
2171
2172
2173
2174
2175
2176
2177
2178
2179
2180
2181
2182
2183
2184
2185
2186
2187
2188
2189
2190
2191
2192
2193
2194
2195
2196
2197
2198
2199
2200
2201
2202
2203
2204
2205
2206
2207
2208
2209
2210

werk in hem in de bierkroegen op te zoeken, daar hy niet eer uit kwam, voor hy zyn pintje geleege had. Inmiddels stont *van Dyk* met veel gedult te wagten, die zig voor hem bedekt hield, zeggende alleen tegen hem, dat hy een vreemdeling was, die geen anderen tyd had, als den tegenwoordigen, en egter begeerte had van zyn *Pourtret* door hem te laten schilderen, 't geen *F. HALS* zonder verder navragen hem inwilligde. Hy nam een doek, zoo goed en zoo kwaad, als hy toen maar aan de hand had, en begon aan 't werk te vallen. *Van Dyk* maakte weinig tusschenpraak met hem, onder 't zitten, om niet bekend of ontdekt te worden. 't Was in korten tyd gedaan, en *FRANS* verzocht hem op te staan, om te zien of het dus van zyn behagen was. *Van Dyk* prees het, en maakte toen met hem eenige zamenpraak, dog zoo, dat hy niets merken konde. Onder andere reden zeide hy: *gaat het schilderen zoo in zyn werk? Zou ik het ook niet kunnen doen?* vatte voort een ledigen doek, dien hy daar zag staan, zette dien op den Ezel, en verzocht hem neer te zitten. *FRANS* zag haast aan 't aanvatten van 't palet, en penceelen, dat dit de eerstemaal niet was, en dat de vermomde *Ulysses* zig van zelf wel ontdekken zou, dog had geen bedenken op *van Dyk*, maar besloot dat het de een of de ander potzige Schilder moest wezen, die zig door een staal van zyn konst te toonen, wilde doen kennen. 't Leed niet lang of *van Dyk* belastte hem op te staan, om 't werk te zien. Zoo haast als hy 't bezag, zeide hy: *Gy zyt van Dyk, want geen mensch anders kan zulks doen, viel hem om den hals, en kuste hem.*

Van Dyk nam zyn *Pourtret* nat voor zich mee, bedankte hem, en slopte zyn kinderen daar rykelijk

lyk wat voor in de hand, daar zy niet lang kassiers van bleven; want FRANS die buitekans voort op de lippen nam.

Men zegt dat *van Dyk* veel moeite deed, om hem mee te troonen naar Engeland, maar hy wilde daar niet naar luisteren, door dien hy zoodanig op die slegte wyze van leven verslingert was. Egter behield hy groote achting voor des zelts Konst, gelyk hy ook naderhand dikmaals gezegt heeft: Dat, indien hy in zyne vermenginge wat meer van het teere, of dunne gehad had, hy een der grootste meesters zoude hebben geweest; want dat hy zyn weerga niet kende, die 't penceel zoo tot zyn wil had, dat hy, na hy een Pourtret had aangeleid, de vaste wezenstrekken, hoogfels, en diepfels met een penceelzet, zonder verzagtinge of verandering zoo hun behoorlyke plaats wist te geven.

Men zegt, dat hy voor een gewoonte had, zyn Pourtretten vet, en zachtsmeltende aan te leggen, en naderhand de penceeltoetsen daar in te brengen, zeggende: *Nu moet 'er het kennelyke van den meester noch in.*

Hoe krachtig en levendig hy, door zyn penceel den natuurlyken zweem des menschelyken wezens heeft weten na te bootzen, getuigen de menigvuldige Pourtretten, die men nu noch van hem ziet. Te Delf in de oude of Kolveniers Doelen is een groot stuk van hem, waar in eenige Hoofden of Bevelhebbers der Schuttery, levens groot in slaan afgebeeld, en zoo kragtig en natuurlyk geschildert zyn, dat zy de aanschouwers schynen te willen aanspreken.

Hy had ook een Broeder, *DIRK* genaamt, die een fraay Schilder was, en zig oeffende in Gezelschapjes, en kleine Beeltjes. Samuel Ampzing gedenkt

gedenkt aan hun beide in de beschryving van Haarlem, met dit volgende rym:

Hoe wakker schildert FRANS de luiden naar het leven?

Wat zuiv're beeldekens weet DIRK ons niet te geven?

Zyn brave Konst en stoute wyze van penceel-behandeling, maar niet zyne levenswyze moet de schilderjeugt zig ten voorbeeld, en tot naarmvolging stellen, aangezien hy geen goed bestierder van zyn levenskar was, als die niet zelden van 't middelpoor afholde, wyl hy zyne driften te ruimen toom vierde.

FRANS was gemeenlyk allen avond tot de keel toe vol met drank. Echter hadden zyne leerlingen groote achtinge voor hem, en de oudste verstonden malkander daar in, dat zy by beurten agt op hem gaven, en hem des avonds, inzonderheit wanneer het duister of laat wierdt, uit de kroeg haalden, op dat hy niet in 't water zoude loopen, of opeen andere wys eenig ongeluk ontmoeten; die hem dan gevoegelyk t'huis bragten, koussen en schoenen uittrokken, en te bed hielpen.

Deze, die dan de een voor en de ander na, agt gegeven hadden, dat hy, hoe beschonken, egter eenig avondgebed, uit gewoonte, uitstamerde, en altyt besloot met dezen wensch: *Lieve Heer, haal my vroeg in uwven hoogen hemel*, waren agterdenkende onder malkander, of dit wenschen van hunnen meester wel ernst was. Des bedachten zy te zamen een middel, om daar proef af te nemen. Een *Adriaan Brouwer*, die een leerling van hem was, van de jeugt af aan op potzeryen af-

af-

afgericht, en *Dirk van Delen*, waar van wy op 't jaar 1650 zullen spreken, hadden hier deel in. Dit stuk ging onder belofte van elkander niet te bekrajen, onder hun vieren aan. Zy boorden vier gaten in den zolder, boven zyn bedstee, waar door zy sterke koorden neerlieten, die zy aan de hoekeinden van 't bed vast knoopten. Wanneer zy hem dan den volgenden avond vol en zoet, als men gemeenlyk van de zulke zegt, te bed geholpen hadden, en het licht uit de kamer gedragen, gingen zy op hunne kouffen de trappen op naar boven, om hunne rol uit te spelen, zonder dat hy daar af iets gewaar werdt, en luisterden scherp toe naar het prevelen van zyn Avondgebed, dat hy dan naar gewoonte weer met dezelve wenschinge : *Lieve Heer haal my vroeg in uwen hoogen hemel*, besloot; waar op zy hem gelykerhand met het bed naar boven trokken. Hy die in den dommel van zyn dronkenschap dit egter gewaar werdt, en vast besloot dat de Hemel zyn gebed verhoort hadde, terwyl hy zig voelde om hoog heffen, veranderde van toon, roepende veel luider als gewoonlyk : *Zoo haastig niet, lieve Heer, zoo haastig niet, zoo haastig niet*, enz. waar op zy hem weder zacht lieten dalen naar beneden, zonder dat hy bemerkte dat hem dit uit potzery gespeelt werdt. Wanneer hy nu vast in slaap lag te ronken, maakten zy behendig de touwen weder los, en zy noch hy ontdekten niet, dan na verloop van jaren wat 'er geschied was: maar FRANS gebruikte na dien tyd die wyze van bidden niet meer. 't Welk onder hen dikwils stofte tot lachen gaf, wanneer zy hem niet meer om den Hemel hoorden wenschen.

Ik was met de beschryving van myn Boek al heel naar 't eind gevordert, wanneer onder de papieren

pieren van een oud Haarlemmer Konstschilder een begraafnisbriefje van hem gevonden werdt, waar agter op aangefchreven stond: FRANS is gestorven te Haarlem, in den ouderdom van 5 of 86 jaren, in 't jaar 1666, en is op den 29 van Oogstmaand, in 't Koor van de Groote Kerk begraven, naar dat zyn Broeder DIRK hem in 't jaar 1656 was voorgegaan. Zv waren Mechelaars van geboorte. En op de Lyft van St. Lucas Gildeboek te Haarlem staan verscheiden zonen, en zoonszonen van FRANS HALS geboekt, die alle de konst gehanteert hebben, als FRANS HALS FRANSZON, HERMAN HALS FRANSZ. JAN HALS FRANSZ. en KLAAS en JAN HALS JANSZONEN, van welke 'er noch een leeft in Oostindien, die daar getrouwt is aan een Mestys, of halve Zwartinne. Zekerlyk om haar gelt. Deze heeft daar een huis gebout, en 't zelve met Schilderyen behangen, op de Hollandse wyze, en is een groot beminnaar en konstig oeffenaar van de Speelkonst, door het welke hy zig meer als door zyn penceelkonst by de braafste luiden bemint heeft weten te maken. Het een en 't ander schynt hun aangeboren te wezen. J. Wieland, een oud Liefhebber, en die de meeste der zelve gekent heeft, getuigt: dat al de kinderen van F. HALS luchtig van geeft, en beminnaars van Zang en Speelkonst geweest hebben.

Het spreekwoord zegt: *Armoede is de vindster der wetenschappen en konsten*; doch dit gaat niet altyd zeker, want zoo dit een algemeene regel was, zoo zoude moeten volgen, en voor een waarheit doorgaan, dat de braafste Konstenaars, en veelwetters, uit behoefte zyn voortgedreven, of door armoede zyn voortgekomen; daar menigte van voorbeelden ons het tegendeel heeft doen zien, hoe
bui-

buiten noodwendigheit van zig daar door te generen , veele door geldmiddelen gezegent , en van groote geboorten , echter door een aangeboren zucht tot wetenschappen en konsten , zoodanig wierden gedreven , dat zy die oeffeningen boven alle andere waereltliche vermaken verkozen , en zig daar geheel aan over gaven.

DEODATUS DEL MONT zal een voorbeeld tot bewys van myn zeggen opleveren. Deze was geboren te St. Truyen, in 't jaar 1581, uit een geacht geslacht, daar en boven om zyn groot verstand in de Meetkunde, Starkunde, Schilderkonst en meer andere pryswaardige wetenschappen en konsten, geadelt van den Hartog van Nieuborg aan welks hof hy lang verkeert heeft; was ook van den Koning van Spanjen, dien hy als Vestingbouwmeester in zyn jeugt gedient hadde, met veele voordeelen en vrydommen begunstigt: en wanneer die hem naderhand betwift werden, heeft de Koning in eigen persoon, daar over aan zyn Broeder Ferdinand, den Prins Kardinaal geschreven, ten einde hy hem zyne vrydommen en voorrechten wilde verdagigen en herstellen. Hy is niet alleen een leerling van *Petrus Paulus Rubbens*, maar ook zyn liefste boezemvriend geweest; die hem ook in zyne reis door alle de Steden van Italien heeft verzelt. Behalven zynen Konststukken, die in buitengewesten zynen roem schragen, ziet men ook te Antwerpen, in 't Klooster genaamt de *Facons*, een Altaarstuk, dat kloek gehandelt, wel geordineert en vloeiende geschildert is, verbeeldende de Offerhande der drie Koningen. En noch een ander in de Lieve Vrouwe Kerk, vertoonende de *Transfiguratie*, de Verheerlykinge van Christus

Kristus op den berg. Als ook by de Paters Jesuiten, een Kruisdraging enz. genoegzaam italen van zyn vermogen in de Schilderkonst.

Frustra fit per plura quod per pauciora fieri potest.

'T is te vergeefs veel woorden te gebruiken, als men 't door weinige beduiden kan.

Hy is gestorven op den 25 van Slachtmaand in't Jaar 1634. binnen Antwerpen. En wort van hem gezeyt, dat hy door zyne bedrevenheit in de Sterreloophkunde veele zaken wist te voorspellen; als onder andere ook

Het Jaar van zyne Dood ook waarlyk te voorzeggē. En zoo hy had gezeyt, is 't waarlyk ook geschiet.

Die dit getuigt is Kornelis de Bie. Dog die 't niet gelooven wil zal 'er niet om gebrant worden.

Thans zal het tyd wezen dat ik den beruchten PIETER LASTMAN ten tooneel voer, aangezien hy op, of omtrent dezen tyd is geboren.

Hy was een leerling van Kornelis Kornelisz van Haerlem geboren 1562, in welkers levensbeschryving van Mander van hem op pag: 207 B. melt, met deze woorden: *Lastman is een Jongman van goede hoop, en thans in Italien.* Dit was in 't Jaar 1604. Als ik nu stel dat hy toen ter tyd 23 Jaar oud was; (want dat hy Jonger de reys naar Rome zoude ondernomen hebben is niet denkelyk) en als men dan die 23 Jaren te ruchtelt, van 1604, komt het uit op 1581.

'K heb dikwils met grooten roem van zyne Konstwerken hooren spreken, doch geen gelegenheit

G

ge-

ghad om 'er veel van te zien nog ook zyn Beeltenis, door Thomas de Keizer geschildert, daar Vondel dus op zegt :

*De geest van PETER voer in 't ordineeren speelen,
En volgde vrou Natuur op doeken en pannelen,
Zyn Kunstgetuigen. Toen, wie 't oordeel stryken kan,
Of LASTMAN Fenix was, of RUBENS zyn genan.
De Keizer heeft hem dus zyn ommetrek gegeven :
Maar anders tekent hy zich in zyn Kunst naar 't leven.*

Gemelde Vondel, die door stadig met de braafste Konstenaren te verkeeren goed oordeel van Konst had, zegt : *Dat zyne ordonantien woelig waren, en zig welvoeglyk koppelden : zyn naakte wel geteekent, zyne Kleederen natuurlyk en vlak geplooit, en de Koleuren vloeyende en kragtig geschildert.* Meer konnen wy 'er niet van zeggen, als dat gemelde Nederduitsche Maro den inhoud van een zyner voornaamste Konststukken in Vaarzen tot zyner gedachtenis en roem naargelaten heeft, welks hoofdschrift is; **LASTMANS OFFERSTAETSI** te **LISTREN** aan den Heere **JOAN SIX**. Dit is 'er't begint af:

*Wat dunkt u, Konstgeleerde SIX?
Wie had de schikkunst oit zoo fix
Als LASTMAN, waard de teekenkroon
't Ontfangen van Sint Paulus troon,
Toen hy zyn wonderwerk van Listren
Zoo versch vertoonde, als beurde 't gilstren?
Dit tuight nu hemelsch Tafereel,
Daar onze Apelles zyn Tooneel
En grond met volle kennis bouwt,
En zoo deze Offerstaetsi houdt,*

is at

Dat zelf de geest van Rome en Grieken
Noit hooger zweefde op zyne wieken.

Met welk een' zwaay en staatigheid

En priesterlyke Majesteit

Verschynt al 't Heidensch Priesterdom

Voor d'oude Stadt, vol yvers om

Te wierooken voor Kristus Boden,

Hier aangezien voor Grieksche Goden!

Men acht dat hier in menschen schyn

* Merkuur, en Dondergodt Juppyn

Verschynten, om den Jongeling,

Die flus op krukken ging, en hing!

Te heelen, zonder kunst van kryden.

Dat stuk verbaast veel duizent luiden.

Een rykdom, en verscheidenheit

Van toefstel nadert, en geleit

† Bekranske en § witte Stieren vast

G 2

Naar

*De bygeloovigheid had den oude Heidenen ingeboczemt te gelooven, dat de Hemelgoden zomtyts in menschelyke gedaante op de waerelt verschenen, en omgang met de volken hielden, 't welk de oude Fabeldichters hielpen onderschragen; onder welke Naso, als een der voornaamste, wel mag gestelt worden, die by 't leven van Keizer Augustus een geheel boek van die herschepping geschreven heeft; in het welke hy onder meer andere vertellingen (want hooger staan zy by ons niet te boek) verhaalt, hoe Jupiter en Merkuur, in menschelyke gedaanten omwandelende, de ondankbaren verdelgden, en de herbergzame Philemon en Baucis in boomen veranderden; om dat d'een des anders sterfpuur (dat hun beede was) niet met smarte zoude zien, waar op de puntdichter L. Roigans, aldus zeit:

Zoo treurt Philemon nooit by 't Lykvier van zyn vrou;
Noch Bauci: scheurt om hem 't gerimpelt vel uit rou.

† Bekranske] Dat de slachtdieren als zy naar 't outaar geleid wierden, met groene kranssen om hals en lendenen omhangen

gen

Naar d' Offerplaats op 's Priesters last,
Op veél, tamboer, en lier, en fluiten,
Langs 't ryk bestrooide padt naar buiten.

Hier blaken fakkels, licht en klaar.

Hier riekt de wierookkandelaar.

Hier glinstren wierookvat, lampet,

En goude schotel, op dien treedt.

De Byl, en Bloetpan op het slaghten
Van vee en Offerhande wachten.

Een kenner ziet hier, heel vernoecht,!

Hoe d'eene persoonadie voeght

By d'ander; en hoe elks gelaat

En ampt, gelyk een zangers maat,

Zyn plicht bewaart: hoe kleene en grooten

Hier

gen waren, daar van hebben wy verscheyden voorbeelden in d'oudheit: gelyk ook anders, de lenden met een offerkleed, bestikt met goude en zyde Loopwerken, overdekt, en het hoofd met een pragtige offerhuif opgesiert, die tusschen de hoornen uitgespannen met zyde koorden aan de topeinden der hoornen gebonden wederzyds met kwasten afhingen, waar van wy de gedaante, afgeteekent uit een marmere fries, den woedende tyd ontrukkt, om de gedachtenis daar van te behouden, hier nevens in print aanwyzen. Tot meerder opfierfel hebben de Heydenen ook zomwylen de hoornen van het offerdier vergult. Ovidius zegt in zyn 10 Boek der Herscheppinge.

Indutaque cornibus auro victima,

Dat is;

[T slachtofferdier hebbende de hoorenen verguld.]

[Witte stieren] Het offerbeest zullende dienen ter eeren van eenig oppergod moest niet alleen uitgelezen uit andere geenig mangel hebben, maar ook hagel wit wezen. En in tegendeel pikzwart als het dienen zoude tot een offer voor de Geesten en onderaardsche Godheden; gelyk L. Smid; heel wel heeft aangemerkt in het kant'schrift op Nazoos werken, gelyk wy ook breeder zullen aanwyzen, wanneer wy van deze dingen in het byzonder zullen handelen.

Hier treên, als op een' galm van noten.
 Hoe schoon verschiet die lange ry,
 Van verre slaan, en dichtcr by
 Al sterker, voor 's aanschouwers oogh?
 Hoe deist de Poort, en Kerk, zoo hoogh
 En ront gebouwt, Jupyn ter eere,
 Op datze ons noch de Bouwkonst leere.
 Zoo stuit ten lesse d'Ommegang,
 Daar 't Outer wacht, en al te lang
 Verlangde naar den Offerwoyn.
 Nu wil d'Aertspriester van Jupyn
 In 't wit, bekrans't met eike blaren,
 D'Apostels eeren op d'altaren.
 Maar zie om hoogh, hoe 't heilig paar
 Met woorden, handen en gebaar,
 Van 't Heidenſch gruweloffer yst,
 En Offermans, en scharen wyſt
 Naar Godt, wiens eere altaren passen.
 Zy roepen: wy zyn stof en asſchen.
 Gy zultze straks van boven neêr
 Zien springen, Godts en Jesus eer
 Beschutten, en van harteleet
 En rouw * verscheuren elk zyn Kleet,

G 3

Op

* Het scheuren der kleederen was gemeen by de Hebreuwen, wanneer iemant godslasteryke woorden hoorden spreken. In later tyd is hier omtrent zekere bepaling gemaakt: want wy lezen by R. Maimonides, indien iemants een Israliet zynde, een Israliet Gods naam hoort lasteren, die moet zyn kleederen scheuren, maar indien hy het hoort van een Heiden zoo is het niet noodzakelyk. En dus zouden d'Apostelen zig hier in hebben vergrepen, of hun drift te ver vervolgt hebben. Wy hebben deze tegenwerping beantwoort in het kantschrift op het leven van DEN KRUISHELT, PAULUS p. 55. Hier komt alleen te pas, dat wy (om de Leerbegerige jeucht in 't rechte spoor te leyden) aantoonen de wyze van het Kleederscheuren.

D.

Op datmen bloet noch wynkelk fiorte,
 En daetelyk d' Offerstaatsche schorte.
 Hoe stemt de straal van ons gezicht
 Met elks hoegrootheid, en met licht
 En schaduw van een ieder zaak?
 Hield vron Natuur om heur vermaak
 Voorheen de hand aan eenig Schilder,
 Zoo doet zy 't hier, en nergens milder.

"T heeft geen tegenspraak, dat, wanneer wy een oulingze Hebreusch, Grieksch, of Romeinsche gebeurde zaak, of Historie willen vertoonen, wy ons dan in opzicht van de bekleedingen der Beelden naar 's landts gebruik, wyze van plechtigheden, met hun gansche aankleeven, toefstel, en gereedschappen, moeten bedienen van die Schryvers welke het naaft aan die tyden geleefd hebben: of van de verbeeldingen of marmere gedenkstukken,

De Kleederen van den hals af benedewaarts met beide de handen van een te rukken, zulks dat men de naakte borst zag, was de gemeene wyze van Kleederscheuren. Dus leeft men by Maimonides: De kleederen moesten gescheurs worden van voren, en die de zelve scheurt op den rug, of in de zyde, of van onderen, wykt af van de gewoonte van scheuren; en by Joseph. in het 2. b. deff. De Overpriesters zelf kon men zien, op hun boofden stof geworpen hebbende, en naakt aan de borst, hunne kleederen gescheurt zynde, in tegenstellinge van die wyze van Kleederen scheuren, die alleen en enkel hoorde tot den Hoogenpriester, die zyn kleed niet anders vermocht als van beneden af naar boven op te scheuren; gelyk de Joodse meesters dit in hunne schriften naaukeurig onderscheiden. Dus lezen wy: De Hoogepriester scheurt van onderen, maar een gemeen priester van boven. Misna tit, Horajoth. Hoofdstuk 3.

Volgens deze leyding hebben zig onze braafste konstoefenaars vergift, als zy den Hoogenpriester Kajaphas hebben verbeelt, zyne Kleederen van de borst nederwaarts scheurende.

ken, en muntftempels, die eentydig met het geen waar van zy het gedenken dragen, ook te zamen door den tyd grys geworden zyn; en niet doen als den Konftfchilder Rembrant, die (gelyk Andries Pels in zyn *Gebruik en Misbruik des Tooneels* p: 36 zeit)

*Op Nieuwe, en Noordermarkt zeer yv'rig op ging
zoeken*

*Harnaffen, Mariljons, Japonsche Ponjerts, bont,
En rafelkragen, die by fchilderagtig vond,
En vaak een Scipio aan 't Roomsche lichaam pafte,
Of d'ed'le leden van een Cyrus meê vermafte.
En egter fcheen hem, fchoon hy tot zyn voordeel nam,
Wat ooit uit 's waerelts vier gedeelten herwaarts
kwam,*

*Tot ongemeenheit van optoofel veel te ontbreken,
Als hy zyn beelden in de kleederen zou fteken.*

en veel min als die Schilderbaas, die, Kleopatra, daar zy de flang om haar te fteken tergt, voor aan in een ftuk, en op den agtergront de Kaart van Amfterdam met de nieuwe uitlegging vertoonde, en dus ons zelve befpuottelyk maken by die, welke het wezentlyke in de Konft verftaan, en in de Outheikunde bedreven zyn. Wy verzwigen den naam van dezen vernufteling die noch in leven is, agtervolgens de les van Horatius, door den zelve Dichter Andries Pels aldus vertaalt:

*Wacht u, op 't leven van byzonderen te fchimpen;
Met welk een fchyn, wat flag van verwen, welke
glimpen
Gy't ook wilt mommen. Toon in 't algemeen het kwaad;
Beltraf, berisphet; maar verzwyg hem, die't begaat.
Maar*

Maar om dat het aller Schilders doen niet is, met de neus in de boeken te snuffelen; heb ik my de moeite getrooft van nazook te doen, aangaande de gereedschappen die de oude Heidenen in hunne offerdiensten gebruikten; als ook der zelve gedaanten uit de afteekeningen der oude Marmere Friezen, als elders op te gaaren, in een plaat by een te stellen, de Leerbegeerige Schilderjeugt *de stukken* (als men gemeenlyk zegt:) *voorgesneden*; zoo dat niemant (of hy wil) daar in onwetende behoeft te blyven, of zig in zyn werk te vergrypen.

Hier ziet gy dan verbeeld, des Opperpriesters muts, ook die van een minder priester; de Slachtbyl, Slachtmessen, koker met Vilmesen, Wierookkandelaar, Lamp, Kiekenkevie, Offerhuif, Offerschaal, den offerpot, Wierookkoffertje, Watervat, Offerkrui, Kroezen, Kwispel, Wywatervat, Bloetpan, enz. in 't voorgaande vaers gemelt.

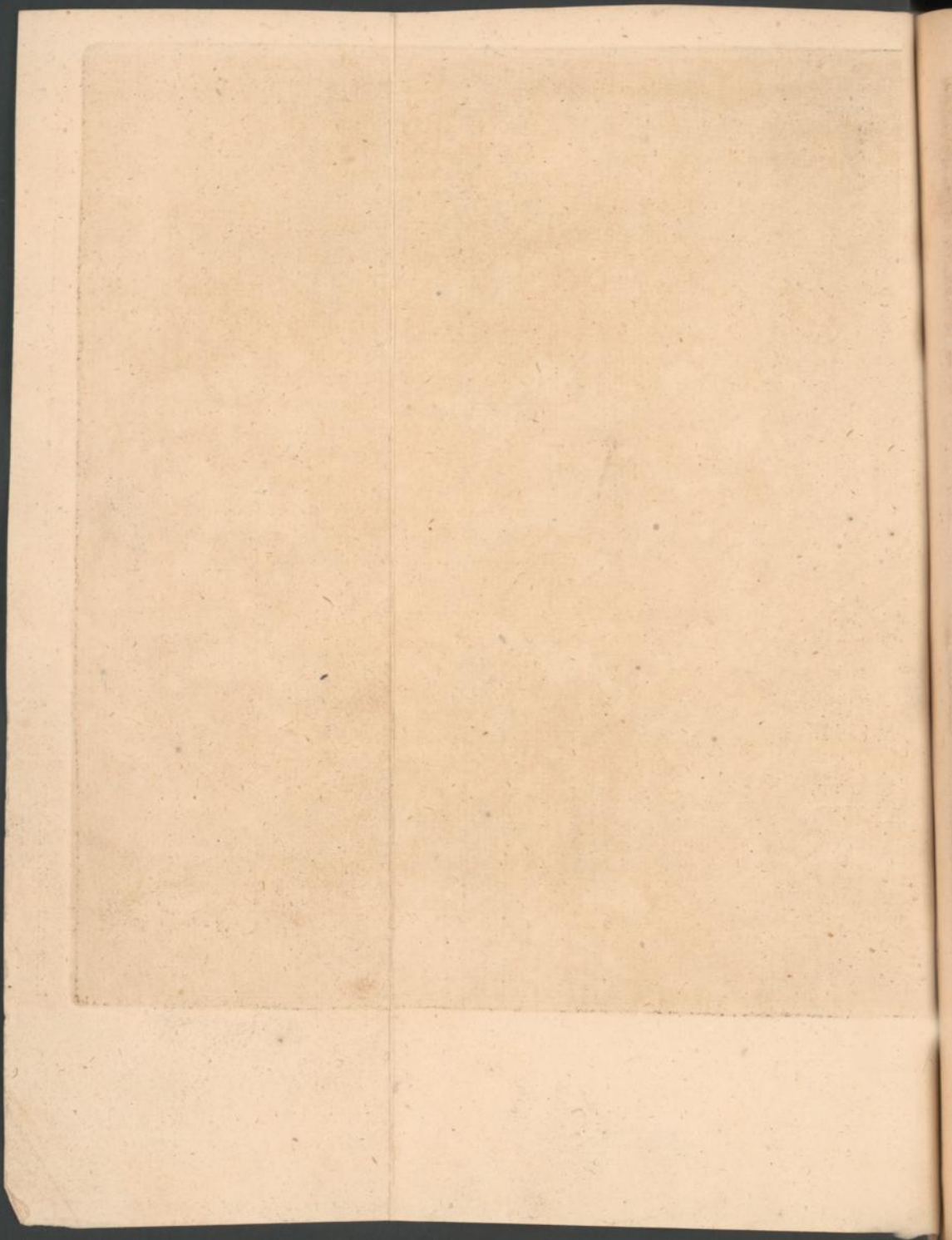
Met zulke Huif, of Hooftdekzelen dekte de priesterschap hare hoofden, en die de Godtsdienstige plegtigheden bywoonden, gebruikten daar toe de slip van hun opperkleed of sluyer. Dit bevestigt Plutarchus daar hy zegt: *De Romeinen tot de Goden gaande, plachten met bedekten hoofde de zelve te eeren, om met dat teeken de neerslagtigheit hunnes gemoets te betuigen.* En is niet buiten waarschynlykheit van Joachim Oudaan aange-merkt: dat de Apostel Paulus den mannen gebied *met ongedekten hoofde te profeteeren; om 't gebruik der Kristenen, tegen 't gebruik der Heidenen aan te kanten, en dus onderkennelyk te maken*, gelyk zulks ook de toeleg was van Moses, het geen wy breedwydig uit Spencer hebben aangewezen in de Brieven van Philaléthes.

Dit Hooftdekzel of deze opperpriesterlyke muts,
I,

1
 2
 3
 4
 5
 6
 7
 8
 9
 10
 11
 12
 13
 14
 15
 16
 17
 18
 19
 20
 21
 22
 23
 24
 25
 26
 27
 28
 29
 30
 31
 32
 33
 34
 35
 36
 37
 38
 39
 40
 41
 42
 43
 44
 45
 46
 47
 48
 49
 50
 51
 52
 53
 54
 55
 56
 57
 58
 59
 60
 61
 62
 63
 64
 65
 66
 67
 68
 69
 70
 71
 72
 73
 74
 75
 76
 77
 78
 79
 80
 81
 82
 83
 84
 85
 86
 87
 88
 89
 90
 91
 92
 93
 94
 95
 96
 97
 98
 99
 100
 101
 102
 103
 104
 105
 106
 107
 108
 109
 110
 111
 112
 113
 114
 115
 116
 117
 118
 119
 120
 121
 122
 123
 124
 125
 126
 127
 128
 129
 130
 131
 132
 133
 134
 135
 136
 137
 138
 139
 140
 141
 142
 143
 144
 145
 146
 147
 148
 149
 150
 151
 152
 153
 154
 155
 156
 157
 158
 159
 160
 161
 162
 163
 164
 165
 166
 167
 168
 169
 170
 171
 172
 173
 174
 175
 176
 177
 178
 179
 180
 181
 182
 183
 184
 185
 186
 187
 188
 189
 190
 191
 192
 193
 194
 195
 196
 197
 198
 199
 200
 201
 202
 203
 204
 205
 206
 207
 208
 209
 210
 211
 212
 213
 214
 215
 216
 217
 218
 219
 220
 221
 222
 223
 224
 225
 226
 227
 228
 229
 230
 231
 232
 233
 234
 235
 236
 237
 238
 239
 240
 241
 242
 243
 244
 245
 246
 247
 248
 249
 250
 251
 252
 253
 254
 255
 256
 257
 258
 259
 260
 261
 262
 263
 264
 265
 266
 267
 268
 269
 270
 271
 272
 273
 274
 275
 276
 277
 278
 279
 280
 281
 282
 283
 284
 285
 286
 287
 288
 289
 290
 291
 292
 293
 294
 295
 296
 297
 298
 299
 300
 301
 302
 303
 304
 305
 306
 307
 308
 309
 310
 311
 312
 313
 314
 315
 316
 317
 318
 319
 320
 321
 322
 323
 324
 325
 326
 327
 328
 329
 330
 331
 332
 333
 334
 335
 336
 337
 338
 339
 340
 341
 342
 343
 344
 345
 346
 347
 348
 349
 350
 351
 352
 353
 354
 355
 356
 357
 358
 359
 360
 361
 362
 363
 364
 365
 366
 367
 368
 369
 370
 371
 372
 373
 374
 375
 376
 377
 378
 379
 380
 381
 382
 383
 384
 385
 386
 387
 388
 389
 390
 391
 392
 393
 394
 395
 396
 397
 398
 399
 400
 401
 402
 403
 404
 405
 406
 407
 408
 409
 410
 411
 412
 413
 414
 415
 416
 417
 418
 419
 420
 421
 422
 423
 424
 425
 426
 427
 428
 429
 430
 431
 432
 433
 434
 435
 436
 437
 438
 439
 440
 441
 442
 443
 444
 445
 446
 447
 448
 449
 450
 451
 452
 453
 454
 455
 456
 457
 458
 459
 460
 461
 462
 463
 464
 465
 466
 467
 468
 469
 470
 471
 472
 473
 474
 475
 476
 477
 478
 479
 480
 481
 482
 483
 484
 485
 486
 487
 488
 489
 490
 491
 492
 493
 494
 495
 496
 497
 498
 499
 500
 501
 502
 503
 504
 505
 506
 507
 508
 509
 510
 511
 512
 513
 514
 515
 516
 517
 518
 519
 520
 521
 522
 523
 524
 525

l
C
n
f
t
z
f
(
n
b
n
b
re
O
te
va

pr
die
da
be
tot
de
tig
wa
me
bie
bru
te
zul
bre
de
I

I. *Apex* genoemd, was van witte wolfe gemaakt, met purpere banden verfiert, welke ook dienden om onder de kin toegebonden te worden. Het spits dat pynappelwys na boven toeliep, werd wel met een takje van een heilzamen boom besteken. Doch om wat reden deze muts is van wol gemaakt geweest, daar het dragen van wolfe kleederen door een wet aan de priesters verboden was, weet ik niet, maar dit weet ik uit Plutarchus: *Dat de wolfe kleederen volgens de leere van Orpheus en Pythagoras voor zulken onbetamelyk geacht wierden. om te dragen; als zynde de wolfe van een dood lichaam, het geen onrein wierd gehouden.* Over zulks dienen de selve altyd in wit lywaat verbeeld te worden, als ook alle die eenige verrichtingen daar ontrent hadden, en de geene die in hunne proefjaren waren, en de priesterschap by de offerhande verzelden. Die ook daar en boven (volgens de getuigenis van Tzetzes) met mirtetakken, of andere groente met bloemen doorvlogten, waren gekranst. Zodanig eeneschynt Hippolitus geweest te hebben als Fedra op hem verliefde; want dus lezen wy in Nafsoos IV. Heldinnebrief volgens de nieuwe vertaling van Vondel, den Nederlanderen geschonken door den Heere David van Hoogstraten: *Ik wenschte dat ik in Krete gestaan hadde, toen ik te Eleusis op het Ffeest van Ceres ging. Toen viel myn zin (hoewel ook te voren byzonder op u, en de liefde zette zig in 't merg van myn gebeente. Gy waart in 't wit gekleet, en met bloemen bekranst: en uw blank aanschyn bloosde van bloode schaamte.*

II. Verbeelt de muts of het hoofddeksel van een *Flamen*, priester van Jupiter, 't welk de bliksem, op de zelve gestikt, duidelyk aanwyft. En om dat in velerlei gevallen te lastig viel voor de Opper-

G 5

priesters

priesters het hooft met een hoed of huif bedekt te houden, is naderhand een draad of snoer *Filum* genaamt, in plaats gekomen, en de priesters zyn zedert *Flamines* genoemd, zie A. Bogaert Rooml. Mog. p. 84. ook dekten zy zomwyl hun hoofd met een krans van Laurier- of Eykenloof.

III. De *Slagtbyl*, overeenkomende met de gedaante die men van dezelve ziet op een penning van *Lepidus*, gemeen in de Muntkabinetten, IV. V. en *Slachtmessen* uit d'oude overgebleve marmere friezen binnen Romengevolgt. *Festus*, zegt: dat het is geweest een lang yzer mes, met een rond yvoren handvatzel, dat met goud of zilver, of met spykers van Cyprisch koper beslagen was, t geen de priesters tot de offerhande gebruikten. En het tweede heeft zyne overeenkomst met de afbeelding, die men daar van vind op de Keizerlyke munt, zie Oudaans Roomsche Mogendheit pag. 545. Tab. 113. 9. en 558. Tab. CXIV. 4. waar nevens wy niet t' onpas verbeelden VI. den *Koker* met vilmeffen, die de slachters aan hun gordel hangende droegen; uit de outhheit opgespeurt door den oudheid kundigen *W. du Choul*, Raadsheer des Koninks van Vrankryk, en *Bailliu* over de gebergten van *Dauphiné*.

Van dezen hebben wy ook ontleent den *Kandelaar*, waar boven aan een schaalswyze holligheid te bespeuren is, bekwaam om wierrook op 't ontfeken, waar op J. van den Vondel naar alle bedenken op gezien heeft in dit even voorgaande vaars, daar hy van een *wierrook-kandelaar* spreekt. Welke dan van een selve gebruik zal geweest zyn, als de wierrook-vaten, en schalen; Of konden tot een Lamp hebben gestrekt om licht te geven; aangezien deszelfs schulpfschaal, of

of lepelswyze holligheid op de top deszelfs eenige gelykheit heeft met de lepelswyze schalen op den zevenarmigen Joodschen Tempelkandelaar, waar van wy alleen een topstuk, in de print by de priesterlyke muts (gevolgt naar de afteekening die W. Goeree in het 4 Deel der Mosaïze Historien der Hebreeuze kerke p. 88. doet zien) vertoont hebben.

Diergelyk een gedaante van Kandelaar ziet men op een penning van Augustus, nevens een krans van Offenbekkeneelen en offerchalen en bloemen aan een gevlochten.

Het zy daar mede zoo 't wil, dit gaat vast, dat d'oude Romeinen hun Tempeldienst en offerhanden met ontfoken lichten vierden. Op een penning van Antonia (na datze van Klandius tot priesterinne van den vergoden Augustus gemaakt was) ziet men twee ontfoken toortsen nevens een teftoen van loofwerk, met het byschrift SACERDOS DIVI AUGUSTI. *Priesterinne van de vergode Augustus.* Zie Oudaans Room: Mog: Tab: CXIII. 11. 12.

En aangezien d'oude Romeinen ook Lamplichten in hunne Tempelen huizen of haardsteden gebruikt hebben, hebben wy ook deze *Lamp. VIII.* om hare vreemde vorm en gedaante mede na geschetst, om te kunnen dienen voor de Konstoefenaars, wanneer zy zomwyl eenige Godenbeelden, in Tempelen, of overdekte poortalen vertoonen, wyl het de gewoonte was dat voor de zelve zoo wel by dag, als by nacht brandende lampen hingen. Van welk lamplicht zig ook de priesters die by beurte de nachtwacht hielden hun gebruik hadden. 't Is ook dienstig voor die Huisgoden op hunne altaren vertoonen willen, by welke

welke altyd een brandende lamp hing. Aan deze Lamp (uit den grond opgedolven in den jare 1525.) hing een kopere plaat waar in met Latynsche letteren geschreven stond LARIBUS. SACRUM. PUBLICÆ. FELICITATI. ROMANORUM. dat is: *Aan de Huisgoden toegewyd tot algemeen heil der Romeynen.* En alzoo wy zagen dat wy den omtrek van onze plaat ruim genoeg genomen hadden, hebben wy ook dien brok steen IX (waar op de Kickenkevie, van de priesters en wichelaars allerwegen met hun omgevoert, om uit de wyze van het eeten der Kickens voorspellingen te doen) noch te Rome in zyn geheel bewaard, en te zien, plaats ingeschikt. Uit deze schatkamer van oudtheden hebben wy ook ontleent dezen beelvertoopenden marmersteen, X waar op zig verтоont het Bekkeneel of ontvlesde stierkop met zyn Offerhuif. Deze *insul*, of Huif, was van gebreide wol, gespannen boven het hoofd des offerstiers, gestrikt aan de topenden der hoornen, van waar de geknoopte offerbanden (van de Grieken *ταύραν*, en van de Latynen *Vittæ* genaamt) neerwaarts hingen. Met dit optooiselfont het Offerdier eenen tyd lang voor het * altaar te pronken; daarna dienden de Bekkeneelen der geslachte offerdieren, om de Godvruchtigheid en den Godsdienst te verтоonen, en wierden geplaatst tegen den Altaar § XI. Deze altaren waren rond of

* Dus op het ruggestuk eenes pennings van Cesar, verтоont Tab. CXIV. Fig. 4. in Oudaans, Roomsche Mogendheit.

§ *Altaar*] De Heidensche schriften melden van een altaar van uitstekende hoogte, die Apol van enkele bekkeneelen, of hoornen der geslachte offerdieren had opgestapelt. 't welk Dan. Heinsius in zyn Lofzang van Bachus, dus te pas brengt.

Men

of vierkant, hoog of laag, naar 't geen de priesters daar op te verrichten hadden. Op het buitenronde, of zoo zy vierkant waren, op de plint beelden hebbende van Festoenen van bloemen, vruchten, offerschalen, bekkeneelen enz. Ook wel omvlochten of behangen met Festoenen van levend groen, doormengelt met bloemen, of vruchten; welke afhingen of geschikt werden, naar versceif van het geofferde, of naar de onderscheyden Godenbeelden voor welke het offer geschiedde. Daar benevens is het ook niet even veel (dit behoort een kunstenaar die zig in de oude Historien oeffent te weten) wat soort van slachtvee men op 't outer brengt, aangezien een zelve offer, d'eene Godheid vermaak, en d'andere een afkeer verwekt.

Verkens wierden geslacht in velerhande voorvallen en opgeoffert aan verscheiden Godheden. Als aan Jupiter nevens een stier en schaap, alle vyf Jaren te Rome door den Tuchtmeester op het veld van Mars: aan Venus op de Bruiloften, om hare

*Men zeit dat Febus heeft gemaakt in oude tyden
Een groot en hoog altaar, bestuwt aan alle zyden
Met horens die hem bracht zyn zuster uit het veld,
Die menig horens heeft by Delos had geveld.*

Een potfig Dichter heeft deze volgende rymregelen daar op toegepast,

*Zoo eens de mannen in 't gemeen,
De Hoornen zamelden by een,
Die dikwils de geliefde vrouwen,
Voor pluimen, zetten op hun hoofd:
Men zou daar mee op 't minst, geloofst
My, wel een altaar konnen bouwen,
Zoo hoog als in Egyptenland,
Ooit spitze grasnaald is beplant.*

hare gunst tot de voortteling. Aan Ceres, om dat zy de bezaayde akkers met hunne snuiten niet omvroeten zouden.

Den Grens-God *Terminus* werd in de eerste ryden geen bloed geoffert; om dat hy een twist-scheider is tusschen de landbewoonders en de Lant-heeren, en de Dorpelingen waren jaarlyks op den 20 van *Februarius* gewoon zyn beeld te bekranssen, en met offerkoeken te beschenken. Naderhand werd hem een zuigende bigge opgeoffert. Zie *Ovid. 23. van zyn Alm. bet 15 Hoofdstuk.*

De *Lampfacners* slachtten jaarlyks een Ezel voor den *Tuingod Priapus*, en zy offerden het ingewant aan *Vesta*, op welker vierdach een Ezel wort bepronkt met halsfieraad. De overige krygen heilig avond en worden uit den rosmeulen ontfpannen, tot dankbare gedachtenisse, dat de Ezel van *Sileen*, wanneer de *Tuin-God* haar inden slaap stil meende te bekruipen, door zyn gebulk haar had gewekt, op datze dien snoeplustigen mogt ontvluchten. Zie *Ovid. 2. Boek aan zyn Alm. bet 5. Hoofdstuk.* Op den Feestdag van *Saturnus* werd een mensch geslacht. Welk onmenschelyk bedryf sproot uit misduyding van het Orakel. Dusdanig een dwaling (zeit *H. korn. Agrippa*, in zyn boek van de ydelheit der wetenschappen p. 20.) is den *Grieken en Italianen* over gekomen uit de *Dubbelzinnigheit van het woort Φῶς*, 't geen en een mensch, en een licht beteekent, waar uit eertyds de bezorgers der Feesten van *Saturnus*, door des woords twee-zinnigheit misleid, alle jaar aan *Saturnus* een mensch geoffert hebben, daarze hem met ontfieken wasse kaarsen of ander licht even eens hadden konnen te vrede stellen; welke misvattinge des volks ten laasten door sonderrechtig van *Hergules* begrepen zynde, zyn zy naderhand wyzer geworden.

den. Hoewel nochtans de Karthaginiensers deze Jaarlyke onmenschelyke menschen slachtinge (volgens getuigenisse van Curtius) noch lange jaren hebben onderhouden.

De Wyngaardeniers hadden voor gewoonte, alle jaar een Ram of Bok aan Bachus te offeren, op dat hy 't beschadigen van den wynstok zou voorkomen. Daar en tegen had Juno afkeer van een Geit. Hoewel die van Sparta, zedert dat Herkules hun was voor gegaan, jaarlyks een geit op haaren feestdag offerden. Dusdanige byzonderheden, thans van ter zyden ingevloeit, zullen wy elders verhandelen, en ons tot de verdere opening der Printvertooningen begeben.

By het sieren der altaren daar wy even van spraken moeten wy ook zeggen dat de Heidenen gewoon waren met dusdanige vercierselen de *plinten* tusschen de bovenlyst, die het tempeldak schooren, en de *kapiteelen* op te pronken (daar deze marmere brok, of plaat XII. het bewys van aantoon) en dus inwendig in hunne gewyde Tempelen deden stellen; om den aandacht door die godvruchtige bespiegelingen op te wekken. Gelyk dan deze steen om de gedachtenis daar van te behouden, gemetselt in den muur boven de poort van St. *Just* ontrent Lions noch te zien is. Waar in zig boven de Festoen met offerbanden aan twee gehoornde Bekkencelen gestrikt zig ook doet zien een *Patera* zoo genaamt, dat is, Offerschaal: hoewel dit woort ook van Virgilius gebruikt wort tot die schaal, of het bekken daar men gewoon was het bloed der slachtdieren in te vangen. Zie *Oudaans Ro. Mog.* p. 557. Deze schaal diende om by de offerhande uit te drinken; want (gelyk de Heer L. Smids in zyn kant-schrift op Nasoos werken aanmerkt) *Zelden waren*

2er

'er offerhanden zonder Gastmalen, waar in voornamentlyk de exta of ingewanden der geslachte dieren werden opgesmolt, gekookt of gebraden van de Koks, die daar altyt tegenwoordig waren. De gedaante van den pot of ketel, genaamt *olla* ziet men XIII. vertoont. Daar nevens aan XIV. het wier-rookkoffertje *Acerra* genaamt, waar uit de priester, zoo haast het offervlees aan 't smeulen was, een deel nam en wierp het in 't vuur om den stank van 't gezengde vlees te verdooven. XV. Vertoont een draagbaar watervat, dienende om het offer te reinigen. Ook XVI. het vel van een slachtdier. Dit diende by wylen voor de priesters die den nacht over in de Tempelen bleven, om de Goddelyke antwoorden af te wachten van de Godden, over 't gene zy verzochten, om op te rusten. Daar Virgyl op ziet in het VII. boek, als hy zeit:

Op vellen neergespreit heeft by den slaap gezocht. Want de Goden (zeit Cicero) spreken met de genen die slapen.

Hier nevens aan XVII. vertoont zig 't *hoofd* eenes *Rams*, dat tot gelyke beduiding gestelt wert, als wy van 't hoofd des stiers gezegt hebben. XVIII. Vertoont de gedaante van een *Offerkruik*, daar de offerdiensnaars den wyn mee naar de Tempels, of daar de Offerdienst geschiedde, droegen, en XIX. twee onderscheiden *Kroezen*, om den offerwyn, (na dat de zelve al vorens gevult waren uit de Offerkruik *Præfericulum* of *Sympulum* genaamt) op 't altaar te plengen, of de drinkschalen te vullen.

XX. Een wit aarde kruikje met een engen hals *Urceus*, *Urceolus*, of *Guttus* genaamt (*Druppelvat* noemt het Oudaan) om dat'er het nat als by druppelen

pelen uit liep, en gebruikt wert om water uit te fchenken tot reiniging en wassing der handen, of om oly op de offerhande te gieten. In den ja-
re 1520 is dusdanig een kruikje gevonden op den
gront, of binnen de gefloopte muuren van het
huis te Britten, bedenkelyk door Keizer Kaligula
gesticht; thans met het zeewater bedolven. Van
dit kruikje (by den Heere van Wassenaar nevens
andere outheden in bewaring) geven wy een aftee-
kening, heel gelyk naar de gedaante die men daar
van op verscheiden penningen van Keizer Antoninus
en andere ziet; nevens den Wichelstaf. XXI. waar
van Oudaan zegt: *De Wichelaar zullende eenige
voorteekenen nemen, hielt dezen staf in de hand, en
teekende of streepte daar eenige streken des hemels
mede af, om tusschen de zelve de voortekenen van
't geen'er voorkwam waar te nemen, zonder zyn oo-
gen wyder te laten weyden.* Die ook van gedach-
ten is: *Dat (nadien de zelve hol was) de Wichelaar
daar op heeft kunnen blazen, en daar mee geluit ma-
ken, als met een krygsklaroen.* XXII. De Kwispel,
of de Besprengkwast. Deze diende nevens een
Laurier of anderen groenen tak, om de offeraars
of't geofferde, gedoopt in 't water daar d'offertoorts
in uitgebluft was, te besprengen: voor welk be-
sprenkelen d'oude Heidenen groote achtinge had-
den, verbeeldende zig daar door van misdryf-smet-
ten gezuivert te worden. *Virgilius*, beschryvende
de uitvaart van Misenus, zegt, *dat Coryneus de
beenderen in een koper vat gezet hebbende, de geenen,
die daar rondom waren, drywerf met schoon water
besprengde, gebruikende tot een Kwispel een Olyf-
tak.*

Hier by vertoonen wy XXIII. het Wywater-
vat. Dit werd geplaatst aan, of in den ingang
der

I. DEEL.

H

der

der Tempelen, om de genen die tot de zelve ingingen te besprengen. Gelyk wy'er dan een van geen onfierlyken stal, uit een oud overblyfzel nagebootst doen zien. Eindelyk XXIV. het Afbeeltzel van de holle schotel of Bloetpan *Discus* genaamt. Oudaan noemt de zelve een Platteyl, en wierd gebruikt om het bloed der Offerdieren welke geslacht wierden in te vangen, of om de ingewanden daar in te reynigen. De Konstschilders moeten ook niet verzuimen eenige *Fluitenisten* of pypers by de Offerhande te plaatzen; aangezien de zelve daar, en in de Lykstation, en blyde Feesten alzins in 't spel komen: spelende zy op enkele Fluiten *Tibæ* genaamt, en dubbele Fluiten, die regs en links behandelt, d'eene een hoogen of scherpen, d'ander een lagen of doffen toon speelden. Waar van wy verscheiden soorten A. B. C. uit oude marmere gedenksteen en vertoonen, in de even voorgaande print.

Van meer andere byzonderheden zullen wy op een andere plaats spreken, als wy van de Feesten die onder de Heidenen in gebruik waren zullen handelen, en inzonderheit van zulke, die met woeste dertelheit, dronkenschap, en geilheid verzelt gingen. Dus willen wy onze tusschenrede hier atbreken.

Met het openen van dit nieuw Toneel, verschynt DAVID TENIERS en HENR. VANDER BORCHT, gevolgt van hun tydgennooten.

Een onbedreven stuurman mag na veel dobberens op de woeste baren eindelyk zyn haven bezeilen, maar die by tyts een ervaren loots innemst gaat veel zekerder.

DAVID TENIERS de oude nam in zyn begin tot leyding den bedreven Loots in de konst P. P. RUB-

RUBBENS, onder wien hy zoo veer gevordert is, dat hy zich naar Romen begaf om zyn konst voort te oeffenen. Hy heeft tien Jaren in Italiën gewoont by den beruchten ADAM VAN FRANKFOORT, bygenaamt *Elshaimer*. D'een en d'andere verschelinge behandeling van schilderen mengelde hy onder een, en hield zich aan die wyze zoo in 't groot als klein. Hy was een Antwerpenaar, geboren in 't jaar 1582. en is gestorven 1694.

HENRIK VANDER BORGT de oude, is geboren te Brussel in 't Jaar 1583, maar met zyne ouderen in den Jaare 1586, om de beroerten waar door Brabant inzonderheid in dien tyd geschokt wert, vervoert naar Duitschland, daar hy opgevoed is. Tot zyn jaren van begrip gekomen viel zyn genegenheit op de Schilderkonst, waarom zyn ouders hem bestelden by den Konstschilder GILLIS VALKENBORG, van wien afscheidende hy zyn konst voortgezet heeft in Italiën. Van daar wedergekeert heeft hy zich tot Frankendaal neergeflagen, en daar gewoont tot den jare 1627, wanneer hy met 'er woon te Frankfoort is gekomen.

Hy was ook een groot kenner van allerhande *Rariteyten* en *Antique Medaljes*, dat hem inzonderheit by den Graaf van Arondel bemint maakte. Hy is in een goeden ouderdom gestorven: maar waar, en wanneer, is my tot noch toe onbekent gebleven.

Onder het getal der Schilderen, die wy by Korn. de Bie geboekt vinden zonder eenig merk van hunne Geboorte plaats of Sterttyd, noch ook by wien zy de konst geleert hebben, wort gemelt.

WENCELAUS KOEBERGER. Hy was *Præfectus Generalis Montium Pietatis Bruxellis, Alberti Archiducis quondam Pætor humenarum Figurarum.*

Dat is Schilder van den Aartshertog Albertus, en algemeen Bewintzman van de Bergen der Barmhertigheid te Brussel; het geen de Lombart betekent. *Florent le Comte*, *Schulpteur*, & *peintre te Paris*, schryft in zyn *Kabinet der konsten*, dat hy is geweest een leerling van *Marten de Vos* die gestorven is in 't Jaar 1604. oud 70 jaar: waar by hy doet dit volgende verhaal: Dat *Koberger* door de min getroffen verliefde op de *Dochter van Marten de Vos*, en dat hy om die Minnedrift te verzetten voornam een Reys naar *Romen* te doen, denkende (als het spreekwoordt zeyt) *Uit het oog, uit het hart*; gelyk 't ook gebeurde.

Als hy dan een wyl tyds te *Romen* geweest had vertrok hy naar *Napels*, daar hy kennis maakte met een *Brabander Franco* genaamt, een van de eerste en berugste Schilders in dien tyd. Hy was hier niet lang by geweest, of hy verliefde (want *Kupido* vervolgde hem met zyn minneschicht) op de *Dochter van Franco*, zoodanig dat hy haar ten huwelyk verzocht, het geen hem, om dat hy een jongman was van goede hoop, en een grooten geest bezat, toegestaan werd. Hy bleef dan noch eenigen tyd in *Italien* naarstig en yverig de konst voortzetten naar de beste voorbeelden, maar vertrok eindelyk naar *Brabant*. Te *Antwerpen* heeft hy in de kapel van de *Arbalétriers* in de *Lievevrouwe Kerk* geschildert een *St. Sebastiaan* groter als 't *Leven*; en eenige vrouwtjes in 't verlichet, weenende om de marteldood van dien zant, in welks wezen hy de doodelyke trekken zoo natuurelyk had vertoont, dat'er alle konstkenmers van verwondert en verbaast moesten staan, als zy het zagen. Maar dit was zyn ongeluk, dat het stuk

niet

niet lang in de kerk hing of het hoofd van den Sant was'er met een mes (zonder te weten wie het gedaan hadde) uitgesneden, en weg gestolen. Hy vulde het gat weder met een stuk geplumierd doek en schilderde daar weder een ander hoofd op, maar dit lukte zoo wel niet als het eerste. Daar na trok hy van Antwerpen naar Brussel om den Hartog Albert, die hem voor zyn Schilder hield; en inzonderheit beminde, om dat hy zoo Medaljekundig was. *Glaude Fabri de Peyresc* kwam uit Vrankryk om zyn Kabinet te zien. Hy vertoonde het hem en wees hem veele dingen tot be- rigt daar ontrent dienende. *KOEBERGER* richtte zich ook op de Boukunde, zoo zeer, dat hy is Bou- meester geweest van de Kerk der Lieve vrouw van *Montaignu*, die hy maakte naar 't model van St. Pieters kerk te Romen; ook de Augustine kerk te Brussel. Hy heeft ook veel Fonteynen en sie- raaden in des Hartogen Paleys te *Fornure*, anders *Veurne* gelegen tusschen Nieupoort, Duinkerken, en Dixmuyden, de vermakelykste Lantstreek van Vlaan- deren gemaakt. Uit welke omstandigheid men (al is men geen Edipus) wel ramen kan in wat tyd hy geleefd heeft, om hem een plaats onder de braafste Konstoeffenaars in te schikken. Want de Aartshartog Albertus, zoon van Keizer Ferdi- nand den tweeden is geboren 1560. getrouwt in 't jaar 1599, en gestorven 1621. Des zullen wy (vermits ons niets nader daar ontrent gebleken is) hem plaatsen op 't Jaar 1583.

Men ziet zyn Beeltenis, gevolgt naar de affchil- dering van *A. van Dyk* in de PLAAT F. boven aan nevens dat van *L. van UDEN*.

Leyden vruchtbaar in 't voorteeelen van Konste- naren bracht voort in 't jaar 1584

JABOB WOUTERSZ. VOSMEER, afkomstig van het oud geslacht der Vosmeeren. Deze is eerst geweest een Lantschap-schilder, maar begaf zich naderhand geheel tot het schilderen van Bloemen waar in hy zeer gelukkig is geweest. In zynen lente tyd heeft hy Italiën bezocht, en keerde van daar in 't jaar 1608, (toenmaals 24 jaren oud) weder in zyne geboorte Stadt Delf, alwaar hy de konst (schoon hy *Majoor* van de Borgerwacht was) tot genoegē der konstliefdigen bleef oeffenen tot dat hy stierf in 't jaar 1641.

In dit zelve jaar is binnen de Stadt Leyden geboren DAVID BAILII, zoon van *Pieter Bailii*, die in zyn tyd een konstig Schilder is geweest. Zyn Vader ziende in hem van der jeugt aan een natuurlyke drift tot de konst doorsteken, liet hem eenigen tyd by zich zelve zoo wat teekenen naar prenten. By toeval gekomen op den winkel van *Jaques de Geyn*, kreeg hy genegenheit om het graaf-zyzer te leeren behandelen, 't geen hy oeffende een jaar lang, en daar in wel toenam. Doch hebben de meerder zucht tot de Schilderkonst, besteedden hem zyn Vader by *Adriaan Verburg* om in die konst onderwezen te worden, alhoewel hy zich in dien tyd geneerde met de geneeskonst te oeffenen, en bleef daar eenigen tyd, tot hy in den jare 1601 naar Amsterdam vertrok om de konst voort te zetten onder 't onderwys van *Kornelis vander Voort*, toen geacht den besten Pourtret Schilder, waar by hy omtrent zes jaren bleef. En alzoo dezelve veele konstige Schilderyen van andere meesters hadde, vond hy gelegenheit om'er nu en dan een na te schilderen, onder deeze was een Tempel van *Steenwyk*, dien hy zoo konstig naargeboort had, dat de gemelde Steenwyk bezwaarlyk het

het een stuk van het andere konde onderkennen.

Van Amsterdam weder tot Leyden gekomen, maalde hem de reislust in 't hooft. Dus vertrok hy in den Wintertyd 1608, naar Hamborg; daar van daan naar Duitschlant, tot Frankfoort, Noremberg, Augsborg, en verscheide andere Steden; door Tirol naar Venetien, en van daar tot Rome, om de behandelinge der Italiaansche konstschilders, waar 't mogelyk, af te zien, en een lange wyl verblyf te nemen; maar zeker toeval deed hem, als hy daar niet lang geweest was van voornemen veranderen en weder naar Venetien keeren; daar hy maar vyf maanden bleef, en van daar genoegzaam weder langs den zelve weg dien hy van te vooren gereist had, naar zyn Vaderlant keerde; dit was in 't jaar 1610. Door Duitschlant naar beneden komende heeft hy verscheiden hoven aangedaan, daar hy een staal van zyn konst tot gedachtenis liet, inzonderheit aan 't Hof van Brunswyk, daar hem de Hartog een Jaarlykse wedde wilde toelleggen, zoo hy zich voor eenige jaren tot zyn dienst wilde verbinden, 't welk hy af sloeg. Eindelyk wars van 't reyzen is hy in den jare 1613 weder tot Leyden gekomen, om, als hy uitgerust zoude hebben, zyn konst in stilheit te oefnen.

De menschen (zeit het spreekwoord) *leven by veranderinge*: dit is aan onzen DAVID BAILLI, ook gebleken, want in den jare 1613, verwisselde hy zyn kloek penceel, voor de fyn versneden pen; en teekend veele Pourtretten uitvoerig, met inkt, (die hy dan met het penceel voort opmaakte) op parkement, daar de liefhebbers van de konst groot genoeg in hadden.

Simon van Leuwen, melt (in zyn *Korte beschryv.*

H 4

vinge

van Leyden) om dezen tyd ook van eenen Jan Arentsz. die een goed Lantschapschilder was.

Friesland heeft in deezen vroegen tyd mee slikeringen van een verborgen konstvuur doen uitlichten in zyne steedelingen.

PIETER DE VALK geboren te Leeuwarden 1584. was de zoon van een Zilverfmit en Borger van die Hoofdstad van Friesland. By wien hy de konst geleert heeft weet ik niet, maar dat hy zig in zyn jeugt geoeffent heeft naar de Penseel konst van A. Bloemaart (zeit Joh. Hilarides van Bolsward) blykt aan een stuk Schildery dat noch te zien is by zyn Dochters Dochters Dochter Antje Iepes te Sneek. Waar van wy naderhand zullen spreken.

Valk reisde naderhand om zyn Konst voort te oeffenen naar Italien, daar hy verscheiden achter een volgende Jaren bleef. Weder 't huis gekomen zynde kwam hy te trouwen en won twee zonen, die in hun jeucht mee derwaarts trokken, d'een door lust tot de konst gedreven, d'ander op zyn handwerk, en tot gezelschap van zyn broeder, op de lange reis. Doch deze misleid en bedrogen door een Genuwees, werden in Barbaryen voor slaven verkocht, zonder ooit weder op te dagen. De Vader schilderde onderwyl te Leeuwarden op 's Princen Hof verscheiden Beeltenissen, Historien, Lantschappen enz. die in waarde gehouden worden, en voor een gedeelte daar noch te zien zyn.

Zyn Borstbeelt konstig en uitvoerig door hem zelf geschildert 1605, in zyn 21 Jaar, te Sneek by zyn Dochters dochters dochter te zien, doet ook 't effens zien, dat hy op dien voet voortgegaan, naderhand een braaf meester moet geweest zyn.

Antje Iepes bove gemeld heeft een afteekening na 't zelve gemaakt, en ons van Sneek toegezonden

den om de gedachtenis van haaren overgrootvader onder de Konstschilders levendig te houden. Men zie die beeltenis geplaatst in de Plaat G.

WILLEM VANDER VLIET, (wiens afkomst is van een jonger Zoon, uit het oudadelyk geslacht van *Vander Woert*, is geboren te Delf in 't jaar 1584. had een vaardig, en vloeyend penceel, schilderde Historien, (zeit de Stadschryver) doch begaf zich naderhant tot het schilderen van Pourtretten, tot dat hy overleed in Wintermaand 1642 oud 58 jaren. Deze had ook een broeders-Zoon HENRIK VAN VLIET genoemd, die ook de Konst hanteerde, en lange jaren onder zyn Ooms opzicht zich oeffende in 't schilderen van Historien, Nachtlichten, Perspectiven; naderhant begaf hy zig by den beruchten *Mierevelt*, om zich tot het pourtretten schilderen te oeffenen. Doch zyne kerkjes van binnen in te zien, en op de wyze van *Em. de Wit*, met geestige Vallichten en beeltjes gestoffeert behagen my wel best.

GUILIAM NIËULANDT, geboren t' Antwerpen in het Jaar 1584. was een Leerling van *Roelant Savry* t' Amsterdam, by welken hy in 't Jaar 1594. kwam om de konst te leeren. Waar na hem de *Reislust* den Schilders inzonderheit als aangeboren, in 't hooft kwam; Hy vertrok naar Rome en woonde drie jaren by den beruchten *Paulus Bril*. Zyne genegenheit strekte byzonder tot het verbeelden van vervallen en door den tyd. en woede gesloopte Roomsche gebouwen, Triomfbogen, Tempelen, Badstoven, Graven en dergelyke schuilhoeken van uilen en vledermuizen, of vervallen holle spelonken, daar men de Echo hoort nabauwen, waar van hy'er ook een goed deel zelf met de naald in koper geetst heeft, Hy was ook

H 5

een

een goet dichter, naar dien tyd te schatten. Hy keerde in den Jare 1607. weder naar zyne geboortestadt Antwerpen, en van daar met'er woon t'Amsterdam, alwaar hy gestorven is in het Jaar 1635.

CHRISTIAAN JANSZ. VAN BIEZELINGEN, zyn tydgenoot, was geboren te Delf, maar in wat Jaar, heb ik niet kunnen naspeuren; maar hy was in den jare 1584. al berucht voor eengoed meester in de konst, en over zulks heb ik hem geen voeglyker plaats kunnen inschikken. Van hem wort verhaalt, dat hy den * Prins van Oranje in dat zelvejaar te Delf doorschoten zynde van Balth. Gerards, na dat door den Staat verboden was naar zyn wezen eenig portret af te malen, op dat het misschien in handen van 's prinzen Vyanden komende hun stof van spotten zoude geven, echter gelegenheit gevonden heeft om 't doode lichaam van den Prins te zien, en een schets van het wezen te maaken, ja de gelykenis zoo wel getroffen heeft, dat men het zelve naderhant boven alle andere afteekeningen heeft gekeurt: waarom ook § *Henrik Gerritsz. Pot*, als hy dat groote stuk in 't jaar 1620 maakte dat op het Raadhuis te Delf in Schepens Kamer hangt, zich van dat Model bediende. 'T geen vorder van hem verhaalt word, is dit, dat hy zommige zyner goede vrinden, die een reys naar Spanje zouden doen, aan boord van 't Schip ging bezoeken, om het laatste vaar wel met

* David Flud van Giffen, Predikant te Dordrecht heeft het portret van *Balthasar Gerards*, den Moorder van Willem den I. Prins van Oranje, onder zyne Rariteiten gehad, door dezen van Biezelingen naar 't leven afgeteekent, toen hy in banden was.

§ Beschryving van Delft, pag. 845.

met hun te drinken: en in die vrolykheit, op het sterk aanhouden zyner vrienden (terwyl het Scheepsvolk vast zeyl maakte) met zyn vrouw en twee kinderen mee gevaren is. In Spanje gekoomen, raakte hy te Madrid aan 't Hof, en is daar gebleven tot dat zyn vrouw overleden was; waar na hy naar Holland fcheepte, daar hy een andere heeft getrouwt, waar mede hy is te Middelborg in Zeelandt gaan woonen, daar hy ook gestorven is in 't 42 jaar zyns Ouderdoms.

De Stadt Antwerpen die wel den grootsten naamrol (in vergelyking van andere Nederlantsche Steden) zou kunnen uitleveren, heeft ook d'eer dat binnen haren wal in den Jare 1585, gebooren wierd.

GASPER DE KRAYER. Van wien Korn: de Bic, aldus tot zyn roem spreekt:

*Want al het geen hy doet is lieffelyk gedommelt,
Heel zwierig zoet en mals, verdreven en geschommelt.*

Hy heeft de konst geleert by *Raphael Coxi*, en zoodanig daar in van tyt tot tyt toegenomen datmen hem onder de berugte Konstenaars telt. Van zyne konst getuigen noch Brussel, Gent enz. ook Nazaret, by Lier gelegen; daar hy verscheide altaarstukken geschildert heeft, die het gemoet tot aandachtige beschouwingen kunnen opwekken.

Hier by verschynt de Konstschilder en Zededichter **DIRK RAFELSZ. KAMPHUIZEN** geboren te Gorkum in 't Jaar 1586.

Zyn Vader Rafel Kamphuizen, uit een adelyk geslagt gesproten was een Heelmeester, om zyn oordeel in de Geneeskunde en hups gedrag by elk be-

be-

bemint: en zyn moeder (welkers Vader Hans van Mazeik, een koopman van Gorkum om de belydenis van zyn geloof onthalt werd) was berugt om haar zonderling godvrugtig leven onder de Doopsgezinden. Deze sturf als DIRK agt Jaren oud was, en zyn Vader volgde haar in kort na. Zyn Oudste Broeder die getrouwd was, en den winkel van zyn Vader na des zelfs overlyden waar nam, ziende een groot vernuft in zyn jongsten broeder, en hem tot de Schilderkonst geneigt, bestelde hem by eenen *Diderik Gouvertze* om de konst te leeren welken hy in eenige Jaren door naarstige oeffeninge niet alleen naby kwam, maar ook in konst te boven ging. Van zyne geschilderde tafereelen zyn my noch eenige voorgekomen waar in verbeeldt waren Boere stalletjes, en Lantschappen met beeltjes, koetjes, paarden enz. ook verbeeldingen van Maneschyn enz. Ook zommige van zyne Penteekeningen, waar in hy zonderling uitstak, be-rustten noch onder zyne vrienden. Hy oeffende de konst tot zyn agtiende jaar, wanneer hy door aanradinge zig tot de taaloeffening begaf, waar in hy zoo bovenmaten vorderde, en zig zoo wel gedroeg, dat, als de Heer van Langerak en Nieupoort tot Leyden kwam om by de Professoren te vernemen of zy geen bekwaam persoon op de Academie kenden dien hy 't opzicht zyner Kinderen mogt toebetrouwen) Armyn onzen KAMPHUIZEN inzonderheit hem daar toe aanprees, gelyk hy gevolgelyk ook tot dien dienst overging, en zich daar ook zoo wel in kweet, dat hy daar na ook tot des zelfs *Sekretaris* of Geheimchryver wierd aangestelt.

Onderwylen had hy zig in zyn buitentyd naarstig in de Godgeleertheit goeoffent; en zynde welbespraakt

ſpraak, en van deugtzzaam leven, werd hem van zyne vrienden geraden zig van den dienſt te ontfiaan, en zyne oeffening alleen aan te leggen tot den Predikſtoel, 't geen wel gelukte. Want na dat hy eenige reyzen de Preekbeurt van Do. Taurinus in de Domkerk tot Uitregt tot groot genoegen van de gemeente had waargenomen, kreeg hy, door voorſpraak van de Heeren Ledenberg en Langerak, een vaſten dienſt te Vleuten.

Altyd voor wind en ſtroom te varen is maar zelden het lot der vromen. Wat gebeurt'er? Als hy op eenen morgen in zyn Boekvertrek zit, komt een verſchrikkelyke groote Uil met groot gedruis aanſcheren, en zig neer zetten voor het glasraam. Hy hervat zyn vlucht andermaal, dringt met groot geweld door de glazen in zyn kamer en zet zich neder op zyn Schryffteſenaar, ziende hem met vreeſelyke opgeſpalkte oogen aan. Hy daar van niet weynig verzet, grypt egter dit dier en werpt het tegens den want dat het ſtierf, raapt het eindelyk op, en draagt het naar beneden om dit monſter aan zyn vrouw (want hy was toen al getrouwt) te vertoonē, die immer zo min als hy met dit voorval in haar ſchik was, vreezende dat dit niets goeds beduidde, maar een voorteecken was (zeit de Schryver) dat de Kerk-Uilen hem plagen zouden, gelyk na weynige dagen gebeurde dat'er een verbodſchrift wiert afgekondigt, waar in Kamphuizen en alle die van zyn gevoelen waren niet alleen den Predikſtoel, maar ook het leeraren in huizen, ſchuren ook in 't open Velt, op verbeurte van lyf en goed verboden werd; zedert welken tyd hy als een verbanning hier te land en elders in bekommertheit heeft moeten omzwerven, en zig by deze en gene van zyne vrienden verſchuielen. Waarom ook

Lam-

Lambert Jakobze Konstschilder en Prediker te Leeuwaarden hem ried het Prediken voor eentyd te staken, en zig tot eenig ander burgerlyk beroep, of Winkelnering te begeven. Maar zyn yver was te vlammente om naar dien raad te luisteren, zig niet ontziende het gevaar dat hem met loode schoenen alzins naging te ondergaan. En hoe afschuwelyk de leer van Armyn, en wat op die leeft schoeyde, in dien tyd uitgekraaid wierd, blykt aan dit eene staal; Dat zyner vrouwe moeder, welke te Dordrecht woonde, hem met schroom eenen nacht herbergde, vrezende voor oproer, aangezien het in dien tyd zoo gevaarlyk was een Remonstrant, als een gedrocht in huis te nemen. *Tantum potest præjudicata opinio.* Zoo veel vermagh het vooroordeel, zeit Cicero. Dus veer genoeg.

Hy heeft een zoon naargelaten, welke de Schilderkonst geoeffent heeft, maar daar kan niet breed van geroemt worden. En 't scheen ons vreemt dat een Vader, die getragt heeft elk van de kunst af te schrikken, in hem geen afkeer tot de kunst verwekte: ja men had dien goeden man al beschuldigt van onverstant, tot ons *het levens bedryf van D. R. Kamphuizen*, gedrukt by *J. Rieuwertsz.* 1699. in handen kwam, en aanwees dat hy niet de Schryver, maar alleen de vertaler is geweest van het Straf-Rym, *Idolelenchus*, dat in zyn Rymwerken staat, en dus begint:

*Beeldryke Schilderhand, naaapster van Gods hand,
U wilik door gedicht, afschild'ren voor 't verstand;
Verleidster van 't gezicht, dat zig verstaat op 't sterf-
felyk.*

Uw tooversche vergift is mee al ziel verderffelyk.

De

De Bouw van dit gansche hekelschrift is gegrond op het misbruik der konst. Als de Keyzer Julianus beval dat men onder de Beelden van Jupiter, Mars, Mercurius en meer andere Goden zyn Beeltenis zoude plaatzen, en de zelve op zware bedreygingen belaste Goddelyke eere te bewyzen: wie had nu de schult, of was oorzaak tot deze verfoeylyke afgodery? Niet de konstenaar, om dat hy maker van het zelve was, en des Keizers beeltenis op de beelden der Goden stelde; wyl de zelve geen meerder agting voor het zelve daar door konde hebben als voor eenig ander Beeld; gelyk verhaalt word van zeker Beeldsnyder, die een Kristus Beeltje van Palmenhout gemaakt had, het welke hem ziek zynde, van den priester voorgehouden wierd. En als hy geen de minste eerbewyzinge, of agtinge voor het zelve betoonde, vraagde de priester wel degelyk verwondert hem of hy zyn God niet meer kende, aangezien hy geen bewys daar van blyken deed: waar op hy antwoordde: *Zouw ik dat niet kennen, dat ik zelf gemaakt heb van Palmbout?* maar het was de Keizer (om weder tot ons vorige gezegde te komen) die door Schandelyke Eerzucht vervoert, zyn onderdanen met geweld dwong voor de zelve te stuipen. Over zulks worden de gemaakte beelden alleen door misbruik verheven; en dus kon ook Gesteranus op dien voet ook wel den wyn, welke van een nuttig gebruik is, om dat de zelve veeltyds misbruikt wort; mee wel hebben veracht. Die dit volgende rympje,

*Die Beeltenissen maakt door verf, van hout, of steen,
Maakt die ook Goden? neen: maar die hun stort gebeên.*

Ge-

Gemaakt heeft verftont het vry beter, en dus ook *Jan de Brune*, daar hy in zyn *Wetsteen der Vernuftten*) in opzicht van den wyn zeit:

*De fchult u zelve geef als gy iets doet beſchonken.
De Wyn endoet het niet, maar die hem heeft gedronken.*

Utrecht, thans door het vertrek van den konſtſchilder *Gerard Hoed*, byna geheel ontbloot van konſtoeffening, kon in voorleden tyden nevens voorname Hollandſche ſteden roemen op vele vernuftten. Onder deze is niet van de minſte geweest **KORNELIS POELenburg**, geboren in 't Jaar 1586. 't ſchynt my toe of die Eeuw geen agtinge heeft gehad voor konſtenaren, ten zy de zelve Romen gezien hadden. Immers de meeste van de konſtſchilders in dien tyd, die my in 't ſchryven voorkomen, hebben in hunne Jeugt al eens derwaards gereiſt.

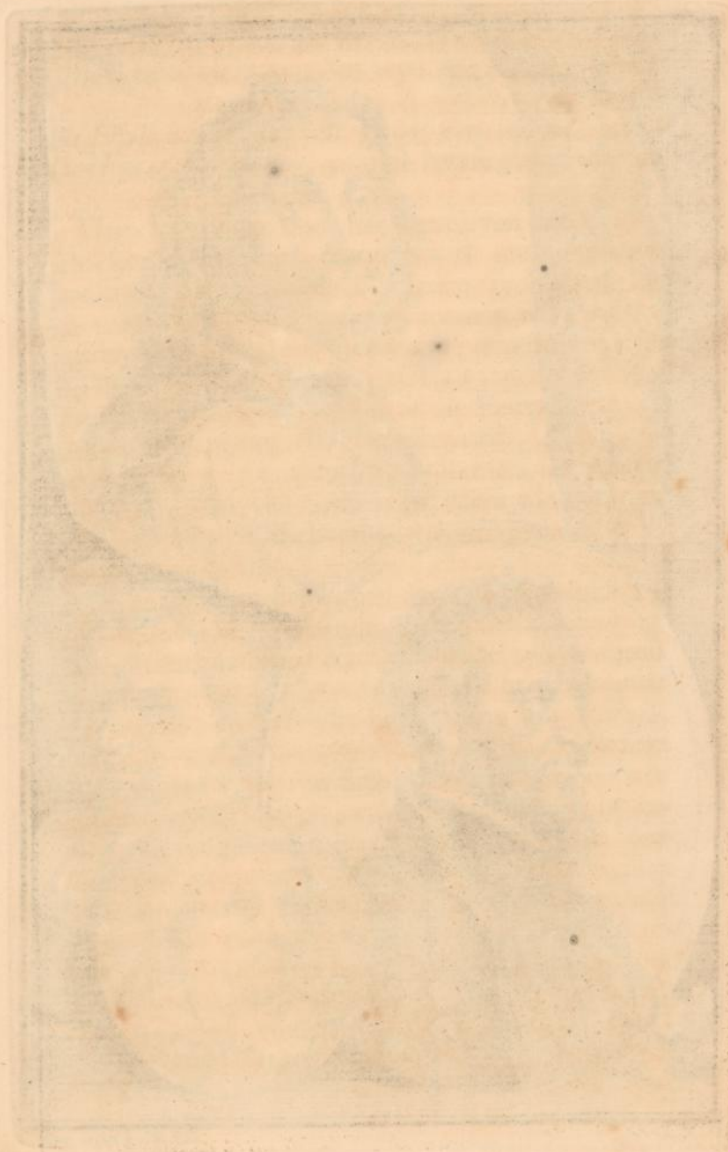
POELenburg heeft mee dat ſpoor gevolgt. Te Rome gekomen behaagde hem de behandeling van *Ad. Elshaimer*, zoo dat hy toeleide zyn voorbeeld te volgen: maar 't leed niet lang of hem bekoorde de zachte, en lieffelyke behandeling van *Rafaël*, inzonderheid omtrent zyne naakten. Eindelyk nam hy een eige wyze van Schilderen aan, en oeffende zig voorts naar 't leven, en quam zoo veer dat hy boven zyn tydgenooten heeft uitgemunt zoo in teederheit, poezelheit, en ſchoone omtrekken, als ook aangename verkiezinge, geeſtige byvoegſelen van oude ruinen, natuurlyk gekleurde laſſchappen, dunne en heldere luchten; 't geen zyne meenigvuldige Konſtwerken, in de geachtſte Kabinetten te vinden, getuigen kunnen.

Hy heeft d'eer gehad dat verſcheide Kardinalen op

G. P. 128.

Jak. Hombroek Sculp.

op zyn aanlokkelyk penceel verslingert, hem hebben komen bezoeken, om hem te zien schilderen. Gelyk hy ook in zyn vaderlant wedergekeert, straks van Koning Karel in Engelant ontboden werd, voor wien hy verscheide Kabinetstukjes maakte, daar hy rykelyk voor betaalt werd. Waar na hy weder tot Utrecht quam, daar hy zyne overige levensjaren sleet, en stierf in 't Jaar 1660. weinige jaren na het overlyden van zyn eersten leermeester *Abraham Bloemaart*. Zyn beeltenis zietmen boven aan in de Plaat G. nevens eene nissing met naakte vrouwtjes tot aanduiding dat hy in 't verbeelden der zelve, zyn meesten roem behaalt heeft.

Onder zyne voornaamste leerlingen, die hy in de konst heeft opgekweekt, magmen tellen *Joan vander Lis*, geboren tot Breda. Deze kwam hem zoo na in de eigen wyze van verkiezing, natuurlijke vermenginge der verwen en penceelbehandeling dat zyn werk, dikwils voor **POELENBURGS** werk is aangezien.

Daniel Vertangen, een Hagenaar, schilderde heel bevallig Valkejachten, badende VROUTJES, en dansfende Bachanten, in sierlyke lantschappen.

Francois Verwilt van Rotterdam, heeft in zyne naakte beeltjes, mee de zelve wyze van schilderen gebruikt: doch zyn lantschappen en ruynen schilderde hy (zeit Sandrard) op de wyze van *Kornelio van Bojo Leubourys*.

Zoo was ook *Warnard van Ryfen* geboren te Bommel: die zich naar Italien begaf om zich voort in de konst te oefnen. Wedergekeert tot zyn geboorteplaats, werd hy de Leermeester van den konstschilder *Gerard Hoet*; maar dit duurde maar een jaar; want hy begaf zig tot den Juweelhandel, en vertrok naar Spanje daar hy gestorven is.

I. DEEL.

I

Po :

POELENBURG had ook een Neef *Willem van Steenree* genaamt, die by hem de konst leerde.

Onder zyne tyd-en konstgenooten komt ALEXANDER KIERINGS ten tooneel; deze was een fraay lantschapschilder, maar had geen handeling van beeldwerk, waarom *Poelenburg* wel de meeste van zyne stukken met beeltjes heeft opgefiert.

Dat de natuurdriфт, een gebiedende meesteressē is, heeft de bevindinge, en vele voorbeelden ons geleert, en zal nader bevestigd worden met de levensbeschryving van JORIS VAN SCHOTEN. Deze is geboren te Leiden in den jare 1587. en was van der jeugt af aan zoodanig van natuur geneigt tot de konst, dat hy ter schoole gaande, in stee van letteren, zyn papier, met mannetjes, en dieren, als honden, katten en zoo voortbekladde, daar zyne schryfmeesters veel tegen, en ook zyn ouders ongenoegen in hadden; en ook hoe dikwerf van hem gevergt, geen toestemming wilden geven tot het leeren van de teekenkonst ja 't zoude daar nooit toegekomen hebben, ten zy ymant van zyn'er ouderen kennissen (die een beminnaar van de konst was) zyn voorspraak daar in waare geweest. Dit doet my gedenken aan de jaren myner jongelingschap, toen ik in den zelven staat gestelt, myne ouders niet konde bewegen dat zy my de teekenkonst lieten leeren, maar getroost most wezen twee agter een volgende jaren den twyndraat te hanteren by eenen Johannes de Haan. Thans Vendumeester, en gezworen Makelaar te Dordrecht, doch dit werken was van een gunstigen onvoorziēnen uitflag. want deze de Haan noch nieuling getrouwt zynde ging dikwils met zyn nieuwe vrouw vrienden bezoeken, en beval my het
toezigt

toezigt van den winkel. Hy, die leerling van *Nikolaas Maas* portretfchilder te Dordrecht geweest hadde, ziende myne drift tot de teekenkonst, gaf my nu een teekening, dan een print om na te maken, om dus te beter in huis te blyven en daaragt op te geven; waar door ik zoo ver toe nam, dat eer ik myn tyd noch ten vollen uitgedient had, ik door voorfpraak van goede vrienden, al befteed was by *Willem van Drillenburg* Lantschapfchilder van Utrecht. Dit was in den jare 1669. Om nu weder tot onzen *VAN SCHOTEN* te keeren; zyne ouders lieten zich bewegen, en hy werd in 't jaar 1604 ontrent 17 jaaren oud befteed by *Koenraad vander Maas* een goed portretfchilder, daar hy in den tyd van drie jaren zoo toenam in de konst, dat hy konde op eigen wieken dryven. Toen bekroop hem de Reislust maar zyne ouders weerhielden hem in dat voornemen, en huwelikten hem uit: zedert welken tyd hy tot Leiden gebleven is, oefenende zig dagelyks in 't fchilderen van hiftorien, lantschappen, en inzonderheit portretten, als'er op den Doele te Delf noch van hem te zien zyn.

De geheugeniffen der dingen zyn een groot behulp om de gebeurde zaken aan haar tydftnoer te fhakelen; maar wanneer de zelve door den tyd zyn gefleten en uitgewift, en niemand van de zelve iets heeft geboekt, kan men in den tydkring, waar in men de dingen befluit, licht mistaften; aangezien men in dat opzicht de waarschynlykfte giffingen alleen maar tot behulp heeft. Wy vonden geen reden tot de levensbefchryving van *ERNESTUS THOMAN* (vermits hy nooit in Nederland gewoont of verkeert heeft) als om dat wy daar door het levensbegin van zommige Konftfchil-

ders, (waar ontrent wy alleen op giffingen hebben toegegaan) nader bepaalt vinden, gelyk wy op 't eind zullen aanwyzen.

JAKOB ERNESTUS THOMAN geboren te Hagelstein in den jare 1588, reisde (na dat hy in de beginfelen van de konst was onderwezen, en tamelyken voortgang had gemaakt) naar Italien ontrent den jare 1605. hy heeft 15 agter een volgende jaren te Napels, Genua en Romen in de oeffening der konst doorgebracht. Hy verkoos inzonderheit tot zyn gezelschap te Rome *Adam Elsbaimer*, *Pieter Lastman* en *Johannes Pinnazio* anders *Jan Pinas*, die dagelyks met veel vlyt, wanneer de Zon boven de kimmen rees, de vermakelyke lantzigten na 't leven afteekende.

Elsbaimer gestorven zynde vertrok hy naar zyn Vaderland, om de smart van zulk verlies te eerder te verzetten. Hy had zig deszelfs penceelbehandeling zoo zeer aangewent, dat verscheiden van zyne stukken voor *Elsbaimers* werk zyn aangezien. Hy stierf in dienst van den Keizer te Landouw, op den 2 van Wynmaand 1653.

Wy zien hier uit dat *Pieter Lastman*, dien wy op 't jaar 1581 gestelt hebben, met zyn vierentwintigste jaar al te Romen was, zoo wy stellen dat onze **THOMAN** hem in 't jaar 1605, daar vond: dog dit kan niet zeker besloten worden, aangezien dat'er ook wel sommige jaren van die 15 jaren dat **THOMAN** in Italien is geweest, kunnen verlooppen zyn geweest, eer *Lastman* en *Pinas* in Italien kwamen, of dat zy aan malkander kennis kregen. Het zy zoo 't wil, de waarschyndlykheit van hunnen geboorten tyt is ontrent den jare 1581. Nu volgt

PIETER FEDDES van Harlingen. Of hy
cen

een Glas- of Tafereelschilder geweest is weet ik niet, noch ook iets van zyn levenswyze en konst. Maar in de buitenfieraden van zyne in koper gesnedene Beeltenis, vertoonen zig Palet en Pence- len, en op den Boord vande Lyft staat **PETRUS FEDDES PICTOR**, 1615. dat ons hem doet onder de Konstschilders van de 15 Eeuw tellen. Van hem zietmen ook verscheiden geëfste Printen, gemerkt *P. Harlingensis*.

Giffen kan missen, zeit de oude Hollantsche spreuk. Dit zullen wy in het tegenwoordige voorwerp onzer bespiegeling,

HENRIK TER BRUGGEN, bewaarheit vinden. Korn. de Bie, en Joach. Sandrart noemen hem by vergiffing **VERBRUGGEN**, en schryven dat hy tot Utrecht 1587 geboren is. Maar uit een gedrukte *Notificatie* of waarschouwing aan alle Liefhebbers van de Schilderkonst enz. is my gebleken dat gemelde Hen. ter Bruggen een *Transsylvanus*, of Overyselaar was, geboren 1588, maar tot Utrecht troude, en woonde; want zyn vader kwam in den tyd der onlusten, oproeren en vervolgingen 1581 uit Overysel vluchten tot Utrecht, en is hy, zyn Zoon, en desselfs nageslacht daar zedert met 'er woon gebleven, uitgezondert dat thans zyn Zoonszoon Meester Hen. ter Bruggen in den Haag woont. Na dat hy de vaste gronden der konst by A. Bloemaart geleert had, bebroep hem de reislust, en begeerte om groote Meesters op het loffelykste spoor te volgen. Dus heeft hy vele buitengewesten in zyn jeucht (behalve dat hy tien Jaren te Rome gewoont heeft) bezocht; daar hy proefftukken van zyn uitnemende konst, bestaande in Historien gelaten heeft, inzonderheit, te Na- als een groot stuk geplaatst boven het hooge Al-

taar in de Groote Kerk. By dit stuk heeft hy geen naammerk gestelt, gelyk hy ook niet gedaan heeft by vele van zyne Konstwerken, alzoo zyne vloeiende penceelhandeling in dien tyd igenoegzaam alom bekend was. Een uitmuntend Konststuk hangt van hem tot Middelburgh by den Heere vander Streng, in zyn leven Ontfanger Generaal enz. verbeeldende een vrolyken Maaltyd, de Beelden levens groote. Hy heeft d'eer gehad dat *Rubbens*, wanneer hy tot Utrecht kwam om de Schilderkonst-oeffenaars te bezoeken, in gezelschap van hun alle, zyne konst by uitnemenheit roemde. Waar van Sandrart, die deze reis van *Rubbens* melt, en zelf zyn Leidsman geweest is, niet een enkel woort zegt, 't geen agterdenken geeft dat zy geen goede vrienden geweest zyn. Immers hier op vat het de Schryver van meergemelde gedrukte *Notificatie*, als hy deze uitdrukkingen van Sandrart doet: *In Italien den tyd tot zyn nut wel besteed hebbende is hy naar zyn vaderlant gekeert, en heeft naar eigen geneigtheit, door diepzinnige en zwaar-moedige gedachten, in zyne werken de Natuur wel, maar onaangenaam gevolgt. Zoo euvel neemt hy dit zwygen dat hy de spreuk: Dat voor een levenden Ezel licht is, een dooden leeuw met den voet te treden, op hem toepast.*

Doch dit overgeslagen. De Dood, als nydig over zyn roem, knipte zyn levensdraad af, op het 42 Jaar, op Alderheiligen dach 1629. en 't zyner gedachtenisse is dit volgende Graf-Schrift na gebleven:

*Hier leit TER BRUGGEN, door de Doodt
Verrast, en overrompelt:
Van 't dierbaar levenslicht ontbloot,*

In

*In 't duister graf gedompelt:
Daar 't vleesch vergaat tot stof.
Doch egter blijft de lof
Van 't geen hy heeft bedreven,
Ten spyt der Afgunst leven.*

Welke woorden overeenkomen met de uitdrukking, welke de Ridder *A. vander Werf*, tot geruststelling van den Heere *Richart ter Bruggen*, in een brief aan hem uit Rotterdam den 18 van Grasmaand 1707, geschreven dus laat invloeyen: *Brave Schilders hebben dit tot hun voordel dat hunne werken de geheele Werelt doorwandelen, en derhalven altyt voor hun spreken &c.*

Eyndelyk wert gemelde Richart zyn Zoon in den Jare 1707 van wil, om met eenige van zyns Vaders Konstwerken, (op het voorbeeld van den Athenienfer Konstschilder Nicias) desselfs geboorte Stadt Deventer een geschenk te doen, het welke ook geschiet is, gelyk my gebleken is uit een gedrukt Extract, uit het Boek van de *Rezolutien* der Stadt Deventer den 5 van Oegstmaand 1707.

Nu verschynt de Konstschilder PIETER BRONKHORST, geboren te Delf den 16 van Bloeymaand, 1588. Hoe verschelig de driften der menschen zyn, en hoe onderscheiden in verkiezingen blykt, als men ziet dat de een dit, en een ander weder dat deel van de Konst tot zyne bespiegeling en bewerkinge uitkieft. BRONKHORST verkoos niet het lichtste, maar wel het zwaarste en werkelykste in de Konst, namelyk gezichten van Tempels en Kerken, gestoffeert met historien; egter heeft hy het met veel roem uitgevoert; als inzonderheit aan twee bekende stukken te zien is; waar van het eene geplaatst is in de Vier-

schaar op het Raathuis te Delf, zynde een rykelyk en grootſ gebouw, en word daar in verbeeld Salomons eerste recht. Het tweede is te zien by de Weduwe van zyn Zoon, zynde een Tempel daar Kristus de koopers en verkoopers uildryft. Hy stierf den 21 Juny 1661. Hem volgt

ADRIAAN VAN DER VENNE Schilder en Dichter. Deze is geboren te Delf Anno 1589. zyne ouders waren vermogende luiden herkomstig uit Brabant. Naar my toefchynt uit de beschryving die Korn: de Bie. Van hem maakt, zoo is hy van zyne ouders te Leiden bestelt geweest om de Latynſche taal te leeren. Maar hy leerde met een door 't lezen van d'oude Poeëten zulke fraje denkbeelden vormen, dat hy ook zucht heeft gekregen, om de zelve op 't papier, of met verwe af te malen, tot welken einde hy eenen *Simon de Valk*, meester Goudſmit en Schilder in den arm nam, die hem de grontbeginselen der Konſt heeft onderwezen. Daar na van voornemen geworden om de Konſt met yver te vervolgen, begaf hy zich by *Jeronimus van Dieſt*, een fraay Schilder in 't graauw, waar by hy een geruimen tyd met yver de konſt heeft voortgezet, en naderhant het door zyn vernuft zoo veer gebracht, dat zyn Konſt in dien tyd den Prins van Oranje, den Koning van Denemarken en andere Vorſten heeft behaagt. Hy is daarenboven een zinryk Dichter geweest, gelyk hy ook zyn ryk vernuft en Poëtische vindingen in menigvuldige ordonantien, die hy ten dienſte van de Plaatſnyders gemaakt, of getee kent heeft, wel heeft laten blyken; inzonderheit aan het dikwils herdrukte rymwerk van den Heere *Jakob Kats*, en een groot getal *Emblemata*, of Zinnebeelden, die hunne waarde onder de

Bock-

Boekminnaars behouden. Onder de Boeken door hem zelt beschreven zyn my bekend : *Zinnevonk op den Hollantschen Turf &c.* *Zinnedroom op het nieuw Wys Mal van den ouden Italiaanschen Smit enz.* in 12. En 't *Tafereel der belachende Waerelt.* 1635. in 4.

Gelyk een gragt Dichter den luister van die Konst te kort doet, wanneer hy zyne pen tot dertele Gezangen, Hekeldichten, en vuile belasteringen van zyn evenmensch gewent, niettegenstaande die dingen den Boekverkoopers dikwils meer voordeel bybrengen, en beter aan den man willen als wat goeds : zoo ontluistert een Konstschilder (zegt Plinius) de zede konst, zoo wanneer zyn penceel slegts kroegen, hoerwinkels, en andere verachtelyke, en schaamagtige dingen maalt : gelyk gemelde Plinius al in dien vroegen tyd van eenen *Pyrceus*, die niet als ergerlyke voorwerpfels en slegte grollen maalde, gewaagt.

Op 't laatst van de vyftienhonderste eeu is'er geweest een JOHAN TORRENTIUS geboren tot Amsterdam in 't Jaar 1589. Deze schilderde konstige en uitvoerige kleine naakten ; maar de werkinge dier beeltjes, en 't geen dezelve verrichtten, was niet alleen schaamachtig om aan te zien, maar geil, onkuis, onbeschoft, of ergerlyk, verleidende, en aanlokkende tot vuile bedryven : zoo dat hem zulks te maken en te verkoopen striktelyk en met bedreigingen verboden wierd. Maar wanneer hy daar niet naar wilde luisteren of zulks gehoorzamen ; denkende met 't ontkennen het goet te maken, werd hy door last van 't gerecht tot Amsterdam in hegtenis gebracht : en daar over verhoort weigerde hy te bekennen, dat hy demaker was van't gene waar mede hy

befchuldigt wierd, schoon de bewyzen daar toe maar al te klaar waren. Des werd hy op de pynbank gebragt. Sandrart in den Latynfchen druk p. 299. zeit : *Dat de Raad of het Gerecht van Haerlem hem tot de pynbank bracht.* Maar hy bleef hardnekkig zonder het zelve te willen belyden. Dat nu zyn kop beter gehardt was tegens de befchuldiging, dan zyn lichaam om de pynbank te wederftaan, bleek; want hy ftierf onder 't pynigen. En het penceelwerk datmen van hem vond, werd door Beuls handen verbrand, in 't Jaar 1640. De omftandigheid van die zaak geeft duideelyk genoeg te kennen dat zyn tafereelen hebben geftrekt tot aanritzeling; niet zoo zeer tot de Cyprifche, als wel de Sodomitifche wanbedryven. Zyn beeltenis 1628, wanneer hy 39 Jaren oud was in koper gebragt, vertoonen wy in de Plaat G. achter *Daniel Segers.*

'T lust ons hier (by gelegenheit van dit vuile voorwerp) de fchoone les van *F. Junius* in zyn 3 Boek van de *Schilderkonst*, in te laffen, daar hy van zulke fchandelyke tafereelen zeit : *Datze de wulpsfe begeerlykheit van de onbezinde aanschouwers, door de ontuchtige vertoonfelen gaande maken: Dus behoort een oprecht en eerlyk Kontenaar acht te geven, dat hy zig niet om 't voordeel, of ydel lofgeuit van een lichtvaardigen, hoort tot het verbeelden van dusdanige dingen laat vervoeren; aangezien verfcheiden groote Meesters d'aanzienlykheit van een eerlyken naam kwyt geraakt zyn, om dat zy den roem van ik en weet niet wat voor een kluchtzinnige geestigheid al te bittiglyk najaagden.*

Hier paff het fpreekwoord: *Men behoeft geen luizen in de pels te zetten, ze komen 'er genoeg van zelf in.*

Nu zyn'er voorbeelden by meenichten die aan-
too-

toon en hoe door geile vertoonfelen de snoepluft word ontfteken. *Petronius Arbitr* verhaalt van een Jongeling die ziende op een tafereel de fchaaking van *Ganimedes* door *Jupiter*, en de onbefchaamde *Nais*, die den fchoonen *Hylas* tot oneer aantokkelt, in deze woorden uitbrak. *Doen ook de Goden zulks?* en raakt daar op aan 't hollen.

By *Torrentius* verfchaft ons *Chevea* een even gelyk voorbeeld in een tafereel, waar in *Jupiter* onder fchyn van eenen gouden regen *Danoë* verfchalkt. Hierom zeide *Achilles Tatius*; Lib. 1. de *Clitophon* en *Leucippes Amoribus*. *Al is 't dat zig een Mensch noch zoo ernftig d'onthoudinge voorftelt, nogtans wort hy door kwade voorbeelden lichtelyk tot navolginge verlokt; voornamentlyk als het voorbeelden zyn der gener, van welke hy een goet gevoelen heeft: Want de fchaamte van de misdadt wort dan door d'aanzienlykheit van zulke voorgangers in een vrymoedige floutheit verandert.* Dus zeide ook *Donatus* van zommige Dichters: hoe groote fchade zy doen, wanneer ze den genen ondeugende voorbeelden voorftellen, die van zich zelven genoegzaam tot allerley gebreken genegen zyn. En wy hebben dit ftekelyg vaersje op onzen Schilder gepaft:

*De naam van Heroſtraat zal eeuwen overleven;
Om 't ſchendig ſtuk 't geen hy 't Ephezen heeft bedreven:
Als hy de Tempel van Diana ſtak in brandt.*

*JOAN TORRENTIUS, ſtak door 't penceel de vonken
Van ontucht, liſtelyk de jeugt in merg en ſchonken.
Zyn naam blyft na zyn dood wel levend; maar met ſchandt.*

Dat de uitwerkingen van 's menſchen vernuft buiten toeëigeninge niet anders als onverſchillig zyn, en de toeëigeningen, en oogmerken derhalven

van alleen goet of kwaat, pryfelyk of veragtelyk zyn, is een waarheid, die niet te wederspreken is. Dienvolgens is de spreekwyze, *hoe grooter Schilder, hoe wilder*, en het geen men daar mede wil te kennen geven, te wraken. Ten minsten zal het een bewys geven dat het van geen nootzakelyk gevolg is, als brave mannen, zelfs zulke die in een Kerkelyk verband waren, niet hebben geschroomt de Schilderkonst te hanteren. Gelyk men dan oudtyts heeft gezien dat de Kardinaal *Franciscus van Verone*, die een heilig leven leidde, en een vyand van alle kwaad was, en daarom nooit eenige voorwerpen van lichtvaardigheid, (schoon hy daar toe dikwils van Prinsfen en Waereltsche Heeren verzogt wierd, heeft willen verbeelden, het penceel hanteerde, en een goed Schilder was. Als ook de eerwaardige Heer *Don Bartholomeo, Abt van Sint Clemens van Aresso*. En in later tyd onze

DANIEL ZEGERS, een *Jesuit*, geboren te Antwerpen in 't jaar 1590. Deze wist allerhande Bloemen, zoo los, zoo levendig, zoo klaar zuiver en dun te behandelen, dat het verwonderlyk was. Ik heb in Brabant zynde in de Kerk der Paters Jesuiten een gansche Kapel behangen met zyn Schilderyen gezien, waar onder kranfen of bloemtestoenen waren, zoo verstandig naar de Konst met troepen, naar vereys der koleuren by een geschikt, dat ik tegens het gezelschap dat ik by my had, zeide: *Niet te gelooven dat Glicerabyzit van Pausanias by de Grieksche Schryvers zoo berucht wegens bloemen te schakeren, dezelve welstandiger heeft kunnen by een schikken*. Daar was ook in zyn tyd een *Pater Johannes van der Borght* van d'orde der Minnebroeders, die 't Plaatsnyden han-

hanteerde. Doch van de Graveerkonst wil ik niet handelen, om dat die Roomsche Juffrouw *Claudia Stella* den roem van alle (weinige in vergelykingen van 't groot getal uitgezondert) weg draagt. Want zoo men een lyst van die alle opstelde (dat een byna onnoemlyk getal uitmaken zoude) 'k maak my sterk te konnen aantoonen dat'er van de hondert niet een tegens haar in konstige behandeling zoude konnen ophalen. Gelyk zulks ten proef van myn gezegde te zien is aan die print welke zy naar het beruchte stuk van *Nicolaas Pouzyn*; verbeeldende Moses, door zyn statflag 't water uit den Rotsteen doende voortkomen, om het byna van dorst versmagte volk te laven, heeft gegraveert.

ZEGERS was een leerling van *Jan Breugel* bygenaamt den *Fluweelen*, die in zyn vroegen tyd mede een Bloemschilder geweest is. En gelyk de Bloemen, het sierfel der Lente, om haare schoone gestalte, en frissen geur van elk begeert worden, zoo werden die van *SEGENS*, om dat men die in den Herfst van de vyftiende Eeuw zoo schoon zag bloeyen van alle Bloemkonst minnenden graag ontfangen, zoo by gemeenen als groten, inzonderheit den Aardshertog *Leopoldus*: en den prins van Oranje *Hendrik Frederik*, die hem voor twee van zyne stukken een groote vereering gaf. Zyn Beeltenis, door *Jan Lievens* geschildert, zietmen in print, die wy gevolgt hebben in onze Plaat G.

De Groote Dichter *J. v. Vondel*, verlokt door 't zien van *DAN. ZEGERS* Bloemstukken, maakte daar op dit volgende vaarsje.

De

*De geest van ZEGERS is een By,
Waar op de Nederlanders roemen.*

*Zy zuigt haar honiglekkerny
En geur uit allerhande bloemen.*

*Een By kwam op zyn schildery
En geur, en kleuren aangevlogen,
En riep, Natuur vergeef het my:
Dat bloempancel heeft my bedrogen.*

Deze heeft zyn rol gespeelt, en is vertrokken. Wy willen, eer een ander opkomt, de Schoutoneelgordyn maar even laten vallen; om het geen in de voorgaande tusschenreden open bleef, te vullen.

Laatst werd onze Redenvoering, in haar vol-
len loop (even als het snarenspeel door 't oplichten
van de Tooncel gordyn) gestuit thans zullen wy
dien toon weer opvatten, en vervolgen.

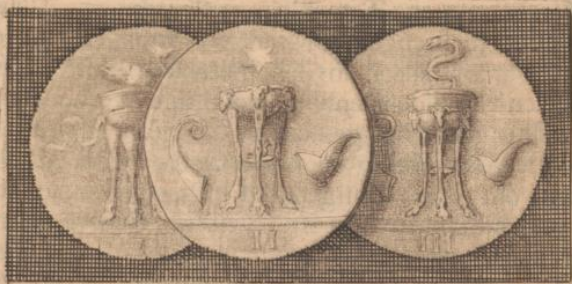
Wy spraken van de Offergereedschappen die zig
ontrent der Heidenen!Godsdienst deden zien, waar
aan rest te spreken van de konstig gewrochte Dry-
voeten, of Dryvoetschragen, daar d'ouden zoo veel
mee op hadden de dryvoetschragen waren tot ver-
scheiden gebruik geschikt, en niet alleen van koper
en zilver gemaakt, maar ook met allerhande kon-
stig beeld, en loofwerk gefiert, die zy aan byzon-
dere goden als aangename geschenken toe eygenden.

Onder verscheide die Herodotus te Thebe in
Beotie gezien heeft. gedenkt hy van een prachtige
dryvoet in den Ismeniften Tempel van Apollo; die
met dit opschrift in Kardinische letteren pronkt:

*De Vorst Laodames heeft dezen Dryvoet vol
Van Kunstwerk toegewyd den grooten God Apol.*

Ver-

Versehiden afbeeldingen der oudtydzc Dryvoeten of Dryvoetschragen, ziet men ter gedachtenis van der zelve gebruik op de Roomsche penningen, waar van wy de juiste afbeeldingen in plaat, hier nevens vertoonen, als 1 die van Vitellius met het byschrift: PONT. MAX. TR. POT. AUGUR. *Op- perpriester van Wykmeesterlyke macht, Wichelaar.*

Dus ook op een penning van Antoninus, die den Eernaam van AUGUR of *Vogelwichelaar* onder zyne voorname Eertytelen aannam. Niet ongelyk aan dezen is de penning van M. Lepidus; met dit onderscheit nochtans dat zig boven uit den Dryvoetsfal een Slang vertoont, door welke (zeit Lucianus) Apollo gewoon was zyn antwoorden te geven aan d'Orakelvragers. Zie Fig. 43.

De groote agting die de Heidenen voor dusdanige Dryvoeten hadden, heeft geen andere reden: als, om dat dezelve een zweemfel hadden naar den Delfisen Dryvoetsfal, waar uit het blinde Volk geloofde dat Apollo aan de Orakelvragers antwoorden gaf. Het blinde Volk zeggen wy; want ons ontbreken geen ftalen om te bewyzen, dat mannen van uitstekent vernuft, en naauwe opmerking onder de Heidenen, dusdanige bedriegeryen bespot hebben.

Kato

Kato plag te zeggen : *Dat hy verwondert was, dat een Wichelaar niet lachte, zoo dikwils hy een Wichelaar tegen kwam;* om dat zy onder schyn van Godsdienst het gemeene volk by de neus omleidden.

Velen hebben zig afgeslooft om den Godsdienst der Heidenen in zyn binnenste te beschouwen; om de ydelheit desselfs, en de bedrochplegingen der Wichelaren en Tempelpapen t'ontdekken en aan 't licht te brengen. Maar wy beschouwen het zelve maar alleen in den buitensten omtrek, en doelen op de zienlyke prachtige versierfelen; (welker glans het gemeen in d'oogen schitterende te meerder achting voor dien Godsdienst deed hebben) om onze Konstgenoten in 't gemeen, en de yverige Schilderjeugt in 't byzonder dienst te doen; wanneer wy hun den wegh wyzen tot de Outhetkunde, 't welk nootwendig is voor die zig tot het verbeelden der Historien begeven, en niet graag tegens het gewoon gebruik dier aeloude volken mistaften. En op dat de leergierige jeugt zig verzekert mocht houden dat de kundigheid dier dingen den Konstschilders dienstig zy, zoo heeft hy maar alleen op te merken; hoe G. Laires alzins daar 't te pas komt, zig van dergelyke sieraden (om zyn werken luister by te zetten) heeft weten te bedienen : en nog meer roem verdient zou hebben, zoo hy de outhet daar in nagebootst had.

Tot dus ver oordeelen wy in opzicht van den toefel der Heidensche Offerhanden met hun aan-
kleven genoeg gezet te hebben; schoon wy alleen de franje (om zoo te spreken) van dien voorhang alleen beschout hebben. Verder was onze toefel niet : en men oordeelt een zaak volkomen te wesen, die aan het oogmerk voldoet. Wy

Wy brachten voorhenen verscheiden Konstschilders, mannen van onbesproken leven en wandel, en nu even te voren *Dan. Zegers*, die de Konsten en het Kloosterleven te gelyk betrachtte, op het Tooneel. Thans sluipt'er weer een ruig schaap onder de geschoore kudde. Het schynt dat het zoo effen in de waerelt niet gaat. Trouwens de tooneelen vereischen zomwylen wel eens verandering van personen en zaken.

ADRIAAN VAN LINSCHOTEN (op de lyst der Regenten van St. Lucas Gilt, te Delf, staat zyn naam op 't jaar 1627 dus aangeschreven: KORNELIS ADRIAAN LINSCHOTEN) is geboren te Delf in 't Jaar 1590. By wien hy de Konst geleert heeft weet ik niet met waarheit te zeggen, maar sommigen meenen dat hy een leerling van *Spanjoleet* is geweest. Immers de stalen die van hem na gebleven zyn, doen ons zien, dat hy zig beter op de Schilderkonst, dan op de wellevenskonst verstant. Want hy een los, onbesuift, en flordig leven leide, waar door hy tot armoede zou hebben geraakt, ten waar twee zusters die hy had, gestorven zynde, hem erfgenaam van het jaarlyks inkomen harer nalatenschap gemaakt hadden.

In 't Jaar 1634 trok hy naar Brabant, en trouwde daar met een jong en gering meisje, dat zig geneerde met Speldewerken, maar schoon was, en goet verstant had. Na verloop van eenige jaren kwam hy met zyn Vrouw en twee Dochttertjes in den Haag wonen. *Pieter van Ruiven*, Konstschilder te Delf, heeft my verhaalt, dat hy hem in den jare 1677 of 78, heeft gekent, zynde toen een man van 87 of 88 jaren, met een langen ongeschoren baart. Van Linschotens konst sprekende wist

I DEEL.

K

hy

hy te zeggen dat hy het voorval 't geen den Apostel Petrus met de dienstmeit des Hoogenpriesters is ontmoet, zoo natuurlyk had afgemaalt, en de gestalte des gemoets in de wezenstrekken zoo konstig verbeelt, dat zeker Predikant daar zulk een welgevallen in had, dat hy hem verzocht, ook het berouw van Petrus, tot een weerga daar toe, op een ander doek te schilderen. Dit geschiedde en 't was niet min konstig en naar zyn zin uit gevallen. Als de Predikant dan kwam om 't zelve te zien, en daar verwondert voor stond te kyken, zeide hy: *wat dunkje, Heer Predikant? heb ik dien huilebalg niet wel getroffen?* De Predikant hem over zy aanziende, zeide: *Wel hoe! wat's dat voor zeggen?* waar op hy 't noch erger maakte, zeggende: *Wel ja: was 't niet een groote zot dat hy daarom ging huilen? ik heb zoo dikwils gelogen en gezworen tegen myn beter weten, en heb'er nooit over gebuilt.* De Predikant zich omkeerende, zeide: *Foet jou goddeloos mensch, nu ik dit hoor, begeer ik van jou konst niet te hebben, en ging weg, zonder daar meer naar om te zien.*

By den Heere vander Heul, Buskruitmaker buiten de Waterlootse Poort, hangt een konststuk van hem verbeeldende een *Alchimist* in zyn werkhuis, geestig gedacht en geschildert. Inzonderheit de borst en armen van het Mansbeelt, welke niet alleen vleezig en natuurlyk zyn geschildert, maar ook vast, en konstig getee kent. En dus zyn 'er meer in de huizen der oudste geslachten te Delf te zien.

Nu komen wy tot LUKAS DE WAAL Janz. geboren te Antwerpen in 't jaar 1591. *Al wat van katten komt wil muizen*, zeit het oude Hollantsche spreekwoord. Dus was het ook met dezen LUKAS, wiens Vader een Schilder was. Want hy

hy

hy mede trek hebbende tot de konst maakte eenen aanvang daar van by zyn Vader, en daarna by JAN BREUGEL, wiens handelinghe hy wonder wel heeft weten te volgen. Hy trok al vroeg, het reizen in 't hooft hebbende, eerst naar Vrankryk, en van daar naar Italien, daar hy veele fraije konstwerken zoo in Fresco, als in Olyverf gemaakt heeft. Hy hadde doorgaans meer veranderingen, of meer verscheiden verschelinge voorwerpen in zyne werken, als wel zyn Meester. Want men zag zomtyts vremde watervallen langs rotzige gronden: ook zonneshynen, weerlichten en onweerbuien in zyne werken te pas gebracht, die hy met een lossen aart natuurlyk vertoonde. Hy was in het jaar 1660 noch in leven, oud zynde 69 jaren, en woonde te Antwerpen; daar hy met lust en yver dagelyks de konst oeffende.

Onder de Konstvuuren, welke de Schildergodes outyts in Friesland heeft ontfoken, is niet van de minste te reekenen.

WYBRAND DE GEEST. Deze was een braaf History- en Beeltenisschilder, onder zyne tydgenooten byzonder geroemt. Te Rome, daar hy verscheiden jaren heeft gewoont, om zig naar de beste voorwerpen voort te oeffenen, werd hy genoemd de Friessche Adelaar, van wegen zyn hooge vlucht in de konst.

Hoe naau acht hy op alles heeft gegeven, blykt aan zyn *Kabinet der Statuen*, waar in de makers der zelve naagespoort, en de plaatsen waar zy staan, vertoont worden. Dit boek is in den jare 1702 tot Amsterdam gedrukt.

Zyn Beeltenis kan men zien in de Plaat F nevens F. Hals.

K. 2. 2007 m. 10. 10. 10.

Onder de Lierdichten van *Vondel* vind ik deze
waarschuwing aan *WYBRAND DE GEEST*;

O Geest, die in het *Vriesche Hof*,
Het leven geeft aan asch, en stof,
En zweeft met geestige penceelen
En verf op doeken en paneelen;
'k Geloof gy terreght vrouw *Natuur*,
En durft de zon haar heilig vuur
Ontsteken, en de vingers zengen,
Om leven in uw beelt te brengen.
Zie toe, *Prometheus*, wiengy raakt,
Als gy den mensch onsterfelyk maakt,
En, om op 't *Aartryk* 't licht te malen,
Den Hemel plondert van zyn stralen.
Men ketende eertyts zulk een gast
In 't Noorden aan een steenrots vast,
En kortte hem die stoute vlogels,
Daar hy verstrekte een aas des *Vogels*.
't Zyn geesten die de wolken treên,
't Is waar, doch zonder vleesch en been.
Een yder kenn' zyn' staat en waarde.
De zichtbre geesten gaan op d'aarde.
Dus blyftge ons hier beneden by,
Daar *NOYEN*, zittende aan uw zy.
U weet aan zyne tong te lymen,
Met puik van heerelyke rymen.
Hy is gewoon zyn *Poëzy*
Te hurwen aan uw *Schildery*,
Gy zuight zyn dichten met uw ooren,
Zyn oogen kussen uw *Pandoren*.

Zyns Zoons Zoon, mee *WYBRAND* genaamt,
oeffent zig nog in de Schilderkonst. Deze heeft
tot Leermeester gehad *Antoni Coxie*, wanneer hy
t' Amsterdam woonde. On-

Onder zyne tyd en lantsgenoten worden getelt J. DE WILDE, een braaf beeltenisschilder, en JELLE REINIERS. Deze was een konstig glaszchilder. Te Sneek is heden noch een konstig geschildert glas te zien, door het Timmermans Gilde aan de Kerk geschonken : waar in verbeeld staat de vlucht van Josef (hunnen Patroon, met Maria naar Egipten. Dit wort geoordeelt in Konst het werk van de beruchte *Crabetsen*, die de glazen in de St. Jans Kerk tot Gouda geschildert hebben, te overtreffen. Na hem volgt

JAKOBUS POTMA geboren tot Workum in Friesland. Wiens geboortetyd wy niet weten, konden wy niet voeglyker als agter zyn leermeester Wybr. de Geest plaatsen, door wiens onderwys en yver hy een braaf Beeltenis- en Historischilder werd. Hy was daar benevens een man (als men gemeenlyk zeit) die de Waerelt verstont; en werd in zyn tyd eerste Kamerling van den Keurvorst voor Weenen, daar hy ook gestorven is, in 't jaar 1684. bedenkelijk aan den Rooloop, waar door in dien tyd een groote menigte van 't leger sneuvelde.

GERARD HONTHORST, geboren binnen Utrecht, in het Jaar 1592. Heeft de gronden van de Konst geleert by ABRAM. BLOEMAERT, daar naar voort te Roomen; daar hy in eenige jaren zoodanig was toegenomen, dat de keurigste kenners en beminnaars van de Schilderkonst groot bevallen in zyn werk, inzonderheit zyn nachtluchten, kregen; gelyk hy ook naderhant van verscheiden Kardinalen, den Koning van Engeland Karel den I. den Koning van Denemarken, en eindelyk van den Prins van Oranje in dien tyd, om zyne uitstekende konst, zoo in Portretten

als Ordinantien is aangezocht geweest.

Hy was byzonder minzaam, beleeft en van een | geregelt leven; waarom hy ook vele Kinderen van de voornaamste luiden in de Konst heeft onderwezen, inzonderheit die van de Koningen van Bohemen, zuster van Koning Karel van Engelant, den Prins Palatin, Prins Robbert, en vier Dochters, waar van d'eene was Sophia, ook de *Abdisse* van *Maubuisson*, dieveer in de Konst gekomen waren.

Hy heeft vele Beeltenissen van aanzienlyke luiden geschildert, en onder deze ook Maria de Medicis, Koningin van Vrankryk enz. daar Jan Vos dit op zegt:

*Dus toont zig Medicis, een Moeder van drie Ryken,
De doren van de nydt verstikt haar leelybloem:
Al wat Fortuin aan veel der Grooten ooit deed blyken,
Heeft zy alleen gevoelt. Onzeeker is de roem.
Haar klimmen wort verpoost door zwaare ballingschappen.
De troonen zyn van goudt; maar glibberig van trappen.*

Hy was in den Jare 1662 nog in leven, en schilderde op het Prinselyke Lusthuis in 't Bosch buiten den Haag.

PIETER SNAYERS, geboren te Antwerpen in den jare 1593. heeft in zyn leven geweest Schilder van de Aardshertogen Albertus, en Isabelle, als ook van zyn Hoogheit den Prins Kardinaal *Infant* van Spanje, en meer andere Prinzen. Zyn konst bestont in 't schilderen van lantschappen, maar inzonderheit lantbatalies, met hunnen bedroefden nasleep. En 't is te verwonderen, dat

Hy

Hy, die den Krygsgod Mars, die als een Salamander
In 't vuur van buskruit leeft, noch legers aan mal-
kander,

Noch 't zwangere metaal, met koegels opgevult,
Dat als 't zyn vlam uitbraakt, verbaarlyk loeit, en brult,
Noch 't blanke zwaart, geschaart op blinkende kas-
ketten

Zagrukken uit de sehee, noch trommels, noch trom-
petten,

Den aantocht blazen: en veel min in 't bloedig velt
Oir was, daar lyk op lyk gestapelt, door 't geweld
Verwonden, legt ten prooi der plonderzieke handen;
Of daar men dorp aan dorp, ziet als een Etna bran-
den;

Nochtans al dit bedryf des Oorlogs zoo vertoont,
Als of hy 't van de wieg af aan had bygewoont.

Men ziet hoe legers als verwoede Tygerinnen
Het bloedig schoutoneel, in rook, en vuur beginnen:
En hoe de dolle wrok weerzyds niet is gepaait,
Ten zy 'er is een oogst van lyken afgemaait
Door 't blinkent staal, gewet op moort en bloet vergieten;
Hoe een verdwaelde roep zich voelt den moedt ont-
schieten,

Daar yder vruchtloos kermt om 't leven in dien noodt.
Hoe ginder een die zig van helpers vint ontbloot:
Mee moet den bangen steek der punt van 't lemmer sma-
ken,

En uit die open wond zyn veege ziel uitbraken.
Daar weder anderen verminkt aan arm en voet,
Vast worst'len met de dood, en zwemmen in hun bloedt.
Den ganschen handel en byzondere bedryven
Des Oorlogs, kon geen pen zoo yffelyk beschryven,
Noch ook de trekken van het wezen als de noodt
Den mensch zoo prangt, dat hy om hulproept aan de
Doodt,

*Als hy (slegs op bericht) heeft door zyn Konstpenceelen
Gemaalt, op 't gladdé veldt van zyne tafereelen.*

Hy was 1662 noch in leven en woonde te Brus-
sel.

ADRIAAN DE BIE, geboren uit een onge-
boren Vader binnen Lier quam ter werelt in 't
jaar 1594. Te weten zyn Vader was niet volgens
de gemeene wyzen, als de meeste menschen, in
de weerelt gekomen, maar wierd door zeker toe-
val uit zyn moeders ligchaam gesneden, en mira-
keleus by 't leven behouden. In zyne jeugt heeft
hy de Konst geleert by *Wouter Abts*. Vorder ge-
tuigt H. de Potter, dat hy met zyne 18 jaren naar
Parys trok, en by eenen *Rudolph Schoof*, schilder
des Konings Lowys den XIII twee jaren
woonde, welke heel vermaart was. Dezen tyd
bragt hy met byzonderen vlyt, en yverdoor, waar
van daan hy naar Romen reysde, daar hy zes ag-
tereenvolgende jaren sleet, met zig te oefenen
naar de beste voorbeelden. Voorts heeft hy de
meeste en voornaamste Italiaansche steden bezocht,
zulks zyne reys negen jaren geduurt heeft. In
welken tyt hy ook gelegentheit vondt om voor
verscheiden Kardinalen zyne konst te oefenen,
die wel meest bestond in het beschilderen van goude
en zilvere platen, Porfier, Jaspis, en andere kostba-
re steenen, waar in zy om de nette en zuivere be-
handeling groot behagen vonden. In het jaar
1623 is hy weder naar Brabant gekeert, daar hy
veel frayepoutretten, en kloeke ordonantien, vol
beelden, geschildert heeft, als onder vele tot Lier
in St. Gommaars Kerk boven 't Altaar van St. E-
loy. Deze ADRIAAN was de Vader van Korne-
lis de Bie, die *het gulde Kabinet der Schilders* ge-
schreven heeft.

In

In 't zelve jaar 1594 storf de Konstschilder CHRISTOFFEL SCHOVARTS, geboren in Ingolstadt. Hy was tot zulk een hoogte in de Konst geklommen, dat hem de Keurvorst van Beyeren in zyn dienst aannam, voor wien hy veel treffelyke Konstwerken te Munchen zoo in *Fresco*, als Olyverf gemaakt heeft. Hy heeft eenige jaren in Nederland gewoont (waarom wy hem ook onder de Nederlanders gedenken) maar van zyne Penceelwerken heb ik niet kunnen te zien komen. Sandrart die zyn Konst gekent heeft, spreekt 'er met roem van.

'T gaat in de Konstschool als in den Bloemhof van Flora, daar ter zelve tyd, wanneer d'een afvalt, d'ander weer te voorichyn komt, en dus, zo de luister aan den eenen kant afneemt, neemt hy op een anderen kant weder aan. Ingolstadt verliest een konstbloem aan SCHOVARTS, Antwerpen wintter zelve tyd een andere aan KORNELIS DE WAAL, broeder van LUKAS, en zoon van JAN DE WAAL. Hy heeft naar allen schyn de Konst by zyn Vader geleert, 't welk een groot voordeel is, om dat de spreuk: *Men moet niet zoo leeren dat men uitgeleert is*, omtrent Vader en Kint niet gelt. Hy begaf zich naar Italien, of om in Konst aan te winnen, of om dat hy de spreuk kende die zeit: *Het vaderlant is een stiefmoeder voor uitmuntende geesten, de Nyd heerft in hare geboorteplaats*. Vele voornamc konstwerken heeft hy voor Philips den III, ook voor den Hartog van Aarschot die ter zelve tyd in Spanje was, gemaakt. hy was 1662 noch in leven en woonde te Rome, out zynde 68 jaren.

Zyn penceeloeffening bestont in 't verbeelden

K 5.

van

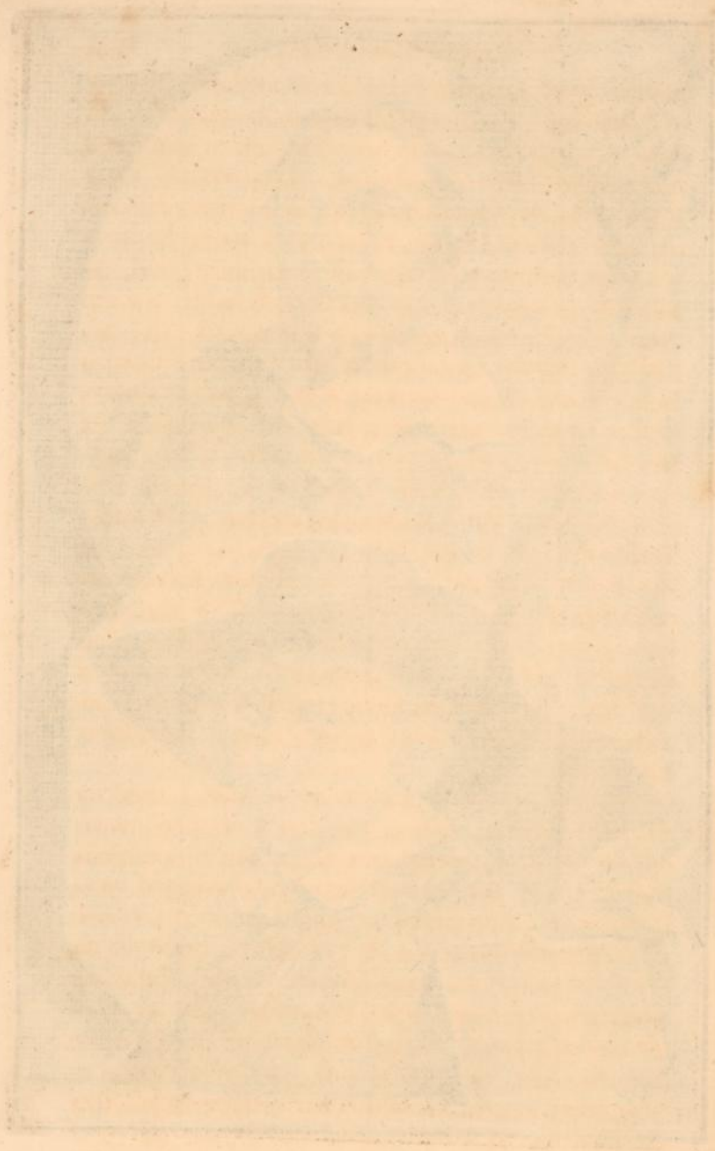
van allerhande Oorlogs gewoel, Zeeslagen, Veldtslagen, en attochten, met hun ganschen nasleep in 't klein.

Ik heb in den jare 1715 een voornaam stuk van hem tot Amsterdam op een Boelhuis gezien, daar een vesting bestormt word vol gewoel van beelden en konstig geschildert. Hier zagmen het Krygsvolk vol, moed de stormladders beklimmen; ginder weer anderen verminkt naar beneden buitelen. De vesting scheen byna overweldicht. Men zag 'er 's Vyants Vaandel op geplant, en den Bevelhebber op den voorgrond te Paard, de stormers aanvoeren.

Het Maasorakel * heeft ergens in zyne geschriften gezeit; *Wanneer de driften tot d'een of d'ander Konst of Wetenschap niet kragtiger zyn, dan dat de zelve door belofte of door bedreyginge, of voorwendinge tot iets anders kunnen gestuit worden; is het een bewys, dat zulke niet bekwaam geweest zouden hebben, om met roem te volbrengen 't geen hun drift zig had voorgesteld. Maar wanneer de natuurlyke geneigtheit onstuitbaar is, en met een onvernoegde nyverheit verzelt gaat, is de uitslag der zaken die men onderneemt wis.* Dus is het met J A Q U E S J O R D A E N S I vergaan; dees leyde het toe op de Schilderkonst, en 't lukte hem; zoo dat hy door zyn onverzettelyke drift, en yver, den naam van een groot meester in de Konst verkregen heeft. Den 19 van Bloeymaand 1594 werd hy binnen Antwerpen geboren. Hy heeft tot Leermeeester gehad *Adam van Oort*, wiens Dochter hy ook naderhand heeft getrouwt. Hy maakte al vroeg zyn werk van Konststukken zoo van *Carats*, *Titiaan*, en *Paulo*

* Erasmus.

Paulo Veronees, als van *J. Bassan* met oplettentheit na te schilderen, en naderhant zig de stoute behandelinge van *Rubbens* aan te wennen, en in zyn penceelwerk te laten doorsteken. Dus waren zyne Konststukken groots van gedachten woelig en geestig van vinding, zyn penceel kloek en zacht smeltende, en zyne naakten vast geteekent, en natuurlijk gekoleurt. Hy heeft verscheide groote werken, die zoo hier als elders geplaatst zyn, geschildert, als onder andere 12 stukken van Christus lyden voor Karel Gustaaf Koning van Zweden. Ook zyn geen van zyne minste op 't Huis in 't Bos buiten den Haag, verbeeldende de roemrugtige daden van Frederik Henrik Prins van Oranje. Emilia van Solms Douariere d'Oranje heeft dit in een groote zaal (genoemt de Zaal van Oranje) in 't rond doen schilderen, doch zyn alleen de voornaamste stukken van zyn hand, als daar de Prins zig op zyn Zegewagen vertoont enz. Hy was 1678 noch in leven en had veel roem en gelt verkregen, ging 's avonds in gezelschap, en was vrolyk by den Wyn, maar stierf kort daar aan.

Sandrart merkt aan, dat hy *Rubbens*, toen hy in zyn lustigsten tyd was, in den weg liep, waar om die hem ongevergt een groot werk opschommelde, en te weeg brogt dat hy te Madrid ontboden wierd om ten dienst van 't Hof Patroonen in Waterverf voor de Tapytwerkers te maken; om dat hy veel licht zyne handeling daar door zouw verzetten, ten minsten zoo lang van honk en hem uit den weg zyn. Gemelde *Sandrart* geeft ook te kennen: dat hy naderhant zoo kragtig mals, en uitvoert niet meer schilderde, door dien hem die kleurige en harde wyze van schilderen bleef aankleven.

T

'T schynt my toe dat *Sandrart* in zyne levensbeschryving der Konstschilders meer zucht tot den eenen als den anderen gehad heeft. Dat geval ontrent *Rubbens*, en *Jordaans*, door hem geboekt, (op de voorgaande, bladtyde aangetekent) doet geen flauwe schemering daar van zien. Neem, *Rubbens* heeft een byzonder doel daar in voor gehad, en hem die zaak zoo schoon voor gedaan, dat hy zyn oogmerk daar door bereikt heeft, kennende (door een staatkundig begryp 't geen hy bezat) de spreuk: *De waarheit heeft kragt, de rede gezag, en de gerechtigheit vermogen*: maar die zyn zonder glans, indien de schoone wyze van voordoen daar aan ontbreekt. Zy vergult de mislagen, en bedekt de onvolmaaktheden. Eindelyk zy vermoont alles, zoo veel geeft het die boedanigheit te bezitten; en zig daar van bedient heeft. Nochtans is dit maar een raadsel van *Sandrart*; want hy dit geheim zich alleen zal hebben toebetrout. En laat het zoo zyn dat hy een dubbele bedoeling hier in gehad hebbe: nochtans is aan *JORDAANS* groote dienst geschiet; want men moet (zeit de Italiaansche spreuk) over een wyde streck van den tyd komen, om tot het middelpunt van de gelegentheit te geraken. Waarom ik ook rede zou vinden om *Richard ter Brugge*, in zyne beschuldiging tegens *Sandrart* in opzicht van de levensbeschryving, die hy van *Vader Henr. ter Brugge* geboekt heeft, te billiken, en op den schryver te passen de reden van *Gratiaan*, die zeit: *Daar zyn menschen die van alles misdaden maken, niet door zucht, maar door hunnen aart. Zy veroordeelen in den eenen 't geen zy zelfs gedaan hebben, en in den ander 't geen zy willen doen.* Waarom ook de spreuk seit:

O schande, daar een meester slaat,
Dien zelf de schult aan 't voorhoofd staat.

Hy was byzonder vaardig. Men verhaalt dat hy de Historie van * Pan en § Siringa, met het aankleven van dien, levensgrootte in zes dagen had afgemaakt.

Hy verftont zig niet alleen op het zeedige, maar ook op het boertige te verbeelden. Zoo d'ouden zongen, zoopypende jongen; en den drie Koningen avond heeft hy geëftig weten te verbeelden. Men ziet daar een print van; ook van den Satyr † uit Ezopus, die verwondert toeziet dat de huiswaart kout en heet uit eenen mond blaaft, door

Lukas

* Pan was van het geflacht, dat de Grieken Satyrs noemen, zynde bewoonders van het wilde Woud, en Zaailanden. Hem word in 't byzonder het uitvinden van de Hardersluit toegeschreven. Men ziet hem op oude Muntstukken verbeeld met korte hoornen, lange ruyge ooren. en een bolftaartje aan 't einde van de rugftreng als een Geit; om zyne bokkige geilheid, enz.

§ Siringa of Siringa was de Dochter van den Arkadifchen Riviergod Ladon, welke voor den Boxvoet Pan, op hare schoonheit verhit, nagejaagt tot gemelde rivier, in een Riethos hiefchept, zyn geweldenary ontging.

† De Fabeldichters verhalen van eenen Satyr, half geit half mensch, die in den kouden Winter, uit mededogen, door een huisman werd ingenomen. Wanneer dan een der huisgenooten van koude in de handen blies, vraagde de Satyr die zulks niet gewoon was te zien, wat zulks beduidde; die tot antwoord gaf: *Om de koude handen te verwarmen.* Een weinig tyds daar na de Tafel gedekt, en het heete moes in een schotel opgedift zynde, fchepte de Huiswaard een lepel vol moes, en blies voort daarin, om zig niet te branden. De Satyr dit ziende ftont verwondert en vraagde, waarom hy zulks dede. De Huiswaard zeide: *Om het zelve te doen koelen.* Straks ftont de Satyr op, en zeide: *dat hy geen gemeenschap wilde hebben met zulken, die uit eenen mond koud en heet blazen,* en ging terftont weg.

De Fabel fchynt naar de letter eenvoudig, maar toegestapt op dubbelhartige Menschen, dient zy tot waarschuwing, van geen ommegang met zulken te houden; om dat 'er geen staat op te maken is.

Lucas Vorsterman in koper gesneden. En welk een kragtige wyze van schilderen hy in zyn besten tyd had (schoon hy Italien niet had bereyft) bleek aan dat nachtlucht, verbeeldende de Historie daar Petrus in zynen yver Malchus 't oor afslaat. Wat hoeven wy meer te zeggen, daar wy de bewyzen van zyn brave konst dagelyks kunnen zien? zyn Beeltenis ziet men in de Plaat H boven aan.

Hy was een man van borgerlyken en beleefden ommevang, en die veel gediensfigheit en goede raadgevingen voor anderen over had; als nevens anderen is gebleken, aan HENRIK BERCKMAN uit de Klundert van geboorte. Deze was een schilder van klyne Batalitjes, maar konde daar mee niet wel door de waerelt geraken, des rade hy hem tot het groot schilderen zich te begeven 't geen wel gelukte. Hy zette zig in Zeelant neer, daar hy ook gestorven is.

'T is ontegenzeggelyk dat Aurora de stralen van haar goude hulfel boven de benevelde kimmen pas doende zien, als de bladen der boomen noch druppen van den nachtdouw, en de velden noch van den nevel als met een blaauw floers overdekt leggen, en hier en daar de toppen van gehugten, en torenspitsen beginnen in een goude tinteling zig te laten zien, wel de Schilderagtigste gezigten vertoont voor hun die hun werk maken om zulks ter gelegener tyd op paneel te vertoonen. Dit nam LUKAS VAN UDEN in acht; want men zegt van hem dat hy zig den vadzigen slaap ontkrok, en met het morgenkrieken opstont en naar de Velden, en Bosschen zig begaf,

Als

*Als 't gedierte vrolyk huppelt,
't Gras wort van den dau bedruppelt,
En de nieu verrezen Zon
Spiegelt zig in beek, of bron.*

Zyne dommelagtige en zoete behandelinge, en de goede welstant, dien hy in 't geheel in zyne stukken, en de byzondere losse zwier dien hy hadde in zyne boomen, gronden, verschieten, en veranderingen van lochten, heeft hem eenen gegagten naam gemaakt onder de beminnaars van de Schilderykonst. Hy is geboren te Antwerpen op den 18 van Wynmaand 1595. zyn Beeltenis ziet men in de Plaat F boven het borstbeeld van F. Hals, 't welk zig met een hoed boven 't hoofd doet zien.

In dit zelve Jaar 1596, is tot Antwerpen geboren DIRK VAN HOOGSTRATEN. Zyn Vader Hans van Hoogstraten geboren in 't Jaar 1568, op St. Mathys avond, en gestorven in 't jaar 1605 den 14 van Lentemaant kwam, om de vervolging t' ontgaan, in Hollant met zyn huisgezin wonen. Hy deed zynen Zoon in zyne jeught het zilver- en goudsmiden leeren, nevens de daar toe vereifte teekenkonst; ook het graveren of plaatsnyden, waar in hy vry veer gevordert is geweest, als aan zeker bekend printje *Ecce Homo* genoemd ('t geen hy ook zelf geteekent heeft) te zien is. Maar gelyk gemeenlyk deze of gene landaart in iets byzonders omtrent gemeene wetenschappen en handwerken uitsteekt, zoo stak Germanien in dien tydt in 't vergulden van 't zilver boven de Nederlanders uit. Dus werd DIRK door leereucht aangespoort, om een reis derwaarts te doen,
en

en den Duitschers die behandelinge af te zien. Gelyk dit ook met goetvinden zyner Ouders geschiedde.

Maar daar zynde (wie kent het besluit van zyn nootlot voor af?) krygt hy kennis aan Nederlandfche Schilders. 't Zy hem nu de voordeelen der Schilderkonst meerder dan die van 't zilversmeden vleiden, het zy de geheime Schilderlust toen zig in hem eerst openbaarde; hy begaf zig tot het leeren van de Schilderkonst, en volhardde daar in met yver en naarstigheid verscheiden jaren agter een; zoo onder opzigt van zyn Meester, als op zig zelven. Maar eer myn pen hem uit Duitsland wederom in zyn vaderlant brengt, komt my te binnen zeker voorval dat hem in zyn uitzyn ontmoette. De plaats daar het voorviel is my uit het geheugen gegaan (wyl 'er sedert myn Meester *Samuel van Hoogstraten*, zyn Zoon, my dat verhaalde, al vele jaren verloop en zyn. 'T zal 'er ook niet op aan komen. Hy viel in een krankheit, zoodanig dat 'er niets te wagten scheen als de dood. Zyn huiswaardin, die hem met veel toezigt en zorg diende, en hem om zyn hups gedrag liet hadde, willende haar gemoet kwyten, liep naar een Priester, die hem op haar bericht het gewyde broodt toediende. De zieke hebbende even zoo veel bezef dat hy ontwaar wierd dat dit hem op de Roomsgezinde wyze wierd toegereikt, liet het zig uit zyn mont ontvallen, zoo dat het naderhant met het verschudden van 't bed agter 't ledekant op den gront viel, en daarna, wanneer hy nu wat beter geworden, om door een wandeling zig wat te verfrischen, was uitgegaan, door de vrouw die dit waarnemende zyn kamer quam schoonmaken, onder 't ledekant gevonden wiert. Zy verzweg dit

Schilders en Sch

dit tot dat hy volkomen van was. Ondertusschen nader sphen en gevolgelyk de tyd moester het hoogste woord tot hem zeide : *Ik moet u to dat gy moet vertrekken; om beilgdom gesbonden, en die van het Heilige Sacrament ver de hostie voor een gedeelte op de dekant gevonden, en uit dien tyts van kant pakken zoo gy uw daar uit spruiten zoude wilde gere biegt is aanstaande, en ik mag zulks gen.* 'T geen dan gevolgelyk d'oorza zyne ouderen te eerder weder t'huis kwa gekomen vraagde hem zyn Vader : *Wat zin waare te doen; of hy nu winkel als meeste versmit wilde opzetten, of op een anderwys proe ven van zyne vordering in de kunst, die hy in zyn reis beoogst had.* Hy antwoordde zyn Vader, die daar wel verwondert over stont te kyken; *Dat hy den hamer voor 't penceel verwisselt had, en zig niet tot het Zilverfmeden, maar tot het Schilderen zoude begeven* Hy deed het ook, en kwam doorbyzonderen vlyt en yver zoo veer dat hy den naam van een goed Schilder droeg. Ik heb van zyne werken gezien die wel geteekent en ook natuurlyk geschildert waren. Ook, uit dat voorval dat myn meester SAM. VAN HOOGSTRATEN in zyne *Inleydinge tot de Hooge schole der Schilderkunst* op pag. 107. verhaalt, blykt dat hy de voorwerpen natuurlyk door zyn penceel heeft weten na te bootfen.

Het Jaar van zyn sterven is my gebleken uit het kantschrift van een teekening die myn meester

I. DEEL.

L

Sam.

na zyns overleden Vaders
Welke teekening nu noch
in Hoogstraten, door zyne
tot een gedachtenis zyns
konstboek, by de beeltenis-
e vernuftryke mannen, be-

innen Dordregt den 20 van
jaar 1640. Zyn beeltenis
I. onder *Leon. Bramer*.

Konstschilder en Boumeester
FRANCART geboren te Brussel;
zyner geboorte is my onbekent, aan-
Comte, en Korn. de Bie, daar ontrent
geboekt. Dus voeren wy hem ten
milchen den jare 1560, en 1621. zynde
boorte- en sterfjaar van den Aartshertog
tus, zoon van Keizer Ferdinand den twee-
die zyn *Mecenas* is geweest en hem veel
konst heeft bewezen om zyne byzondere bekwaam-
heden in verscheide konsten en wetenschappen.
Hy was Bouw- en Vestingboumeester van Brussel,
in welken tyt hy ook de Kerk der Jesuiten heeft
gebout. Hy verstond zig daar en boven op de
Schilderkonst, Meetkonst, Doorzichtkonst, Dicht-
konst, en Wellevenskonst, welke t'zamen ge-
paart een man gelukkig kunnen maken; want hoe
groot de talenten en het vernuft eenes mans mag wezen,
het zyn slegs halve talenten (zeit Gratiaan.) Maar
als de Wellevenskonst daar by komt, heeft alles
meer aanzien. Zy vervult alles, zelf het gebrek
van de rede. Zy vergult de mislagen. Zy bedekt
de onvolmaaktheit, enz. Zo veel geeft het die hoe-
danigheit te bezitten.

FRANCART was ook inzonderheit bemint by
de

de Infante Ifabelle, voor welke hy geschildert heeft de *Miflerien*, of verborgentheden van den Roze-krans, die gezonden zyn aan Paus Paulus den vyfden, en naderhand in koper gefneden.

Anna Franfoife de Bruns, die hem in maagfchap bestondt, heeft hy de Schilderkonst geleert, zoo dat zy alle Schildereffen van dien tydt overtrof.

Naderhant ontsloeg hy zig van alle zyne oeffeningen, en gaf zig over aan de liefhebbery der bloemen; die hem verftrekte tot een Zinnespiegel van zyn vergankelyke leven, dat ook kort daar aan verging.

By het uiteinde van *Michiel Janze Mierevelt* hebben wy met een woort of twee gezegt, dat hy twee zonen had naargelaten, die zich beide in de konst oeffenden, en *PIETER* de oudste inzonderheit den Vader in de konst van Pourtretfchilderen niet ongelyk was; ook de plaats waar te Delf overblyfscelen zyner Penceelkonst te zien waren aangewezen. Op het jaar nu van zyn geboorte 1596, moet ik 'er tot lof en roem van *PIETER MIERVELT* dit byzeggen: Dat, eer ik eens wift dat *Mich. Mierevelt* zonen naargelaten had, of van hunne konst iets gezien, my een Pourtret vertoont wierd by Gerardus Wigmana Konstfchilder t'Amsterdam, dat hy voor een stuk van *M. Mierevelt* gekoght had, daar ik het ook voor aanzag. Doch het merk (zynde een P en M door een gevlogten met het jaartal 1620) dat op den agtergrond stont, deed my daar aan twyffelen, tot dat ik 't huis komende, de beschryvinge van Delf opfloeg, en daar op pag. 851 geboekt vond, dat Michiel een Zoon *PIETER* genoemt gehad heeft, welke overleden is in het prilste van zyne lente-

jeugt den 11 van Wintermaand 1632 het 27 jaar zyns levens.

Zyn tweede Zoon JAN had mede een goed begin gemaakt in de konst; maar een ongelukkig toeval belette den voortgang: hy werd krankzinnig en stierf in 't jaar 1633.

Dit zelve jaar 1596 bracht voort LEONARD BRAMER. Deze door reislust gespoort begaf zich al met zyn achttiende jaar op reis naar *Atrecht in Artoys*, van daar naar *Amiens*, *Parys*, *Marsellie*, *Genua*, eindelyk naar *Roomen*, daar hy zig eenige jaren heeft opgehouden, eerst met yverig en naarstig zyn konst naar zoo veel heerlyke voorwerpen voort te zetten, en daar na met zyn talent te vertoonen aan de konstliefdige Hoven te *Romen*, *Venetien*, *Florence*, *Mantua*, *Napels*, *Padua* &c. Zyne Konstwerken die hem voornamentlyk berucht maakten, waren, eene Opwekking van Lazarus, heel woelig van ordonantie wel geteekent, en geestig van dag en schaduwe. Een verloochening van Petrus en meer andere: en wyl hy meer op roem dan op gelt gezet was; vergenoegde hy zig daar mee, dat zyn naam door geheel Italien berugt was; en trok weder naar zyn Vaderlant, om daar ook zyne konst te vertoonen. Thans pronkt het Princelyk Huis te Ryswyk noch met een voornaam staal van zyn loffelyken geeft. Zyn beeltenis gevolgt na 't geen Ant. vander Does gesneden heeft, staat in de Plaat I. boven aan.

Men ziet dikwils onder de beminnaars van konst, noch van zyn kleine historitjes op koper geschildert, die geestig van vinding en konstig gedagt zyn.

Op een zyner voornamen op koper geschilderde tafereelen, verbeeldende Thisbe, met Pyramus ha-

jaar

d be-
ikkig
kzin-

ARD

t be-

naar

arys,

daar

met

eerly-

met

e Ho-

, Na-

voor-

Op-

onan-

hadu-

ndere:

was;

a door

ar zyn

ertoo-

Rys-

loff-

geen

laat I.

konst,

eschil-

t zyn.

lderde

ramus

ha-

haren minnaar, heeft Lud. Smids dit volgende
vaars gemaakt:

*Eerwaarde grysheit! wat zoekt gy, by naaren nacht,
Met toortslicht, aan dit graf van Ninus? 't is de Vader
Van Pyramus, en het is THISBES Moeder. zacht!
Hoe zullen deze twee zig houden, treênze nader?*

*Hier legt de minnares, in's minnaars bleeken arm.
O t'ongelukkige, en te deereyke lyken!*

*Elk wort zyn kint gewaar. Zie beider droef ge-
kerm.*

De Moeder knikkebeent. Hy stut haar in't bezwyken:

*Doch onder't stutten, zeeg hy met de Vrouw haast
neer,*

*Had BRAMER hem niet, met de kragt van kloeke
verven,*

*Gesterkt; 't bloed met een nacht gedekt, en't moord-
geweer*

Verborg in het gras; hy poogd haar zelf van sterven

*Te vryen, met metaal geharnast, op dat zy
Dus eeuwig treuren in een koop're Schildery.*

Men vind onder d'oude Konstschilders stalen van
zulke die met hunne werken traag of langzaam
voortgingen, en wederom anderen welker werken
(gelyk het spreekwoordt zeyt) *als van de hand vlogen*,
aangetekent.

Protogenes nam veel tyds tot het maken zyn-
er Konstwerken, schilderde dezelve viermaal over,
om dat zy het marmer zouden kunnen verduuren.
Leonard da Vinci zegtmen, dat over syn schoone
Mona Lisa, vier jaren bezig was, en 't stuk noch

onvoldaan liet. En Zeuxis roemde dat hy lang over zyne werken bezig was, zeggende: *Derasheit geeft geen bestendige schoonheit, daar de gestadige en langzame arbeid, een bestandige kracht, het werk een duurzame luister geeft en doet behouden.* Waar op het spreekwoordt palt,

Haast gedaan, haast vergaan.

Anderen daar en tegen hebben hunne konstwerken met een ongelooffelyke vaardigheit weten af te maken, als *Rosso, Pordenenes, Peeryn del Vago, Polidoor*, en oulings onder de Nederlanders *Frans Floris*, die, wanneer hy eens boven zyne gewone rassigheit wilde toonen wat het penceel vermogt, wanneer het door yver aangezweept word, schilderdezeven beelden levens groot, in den tyd van zeven uren, welke dienen moesten tot de pragtige inhaling van Keizer Karel tot Antwerpen.

Deze voorbereitzelen hebben wy gemaakt om die drie bekende penceelkampers, namentlyk **KNIPBERGEN**, **VAN GOJEN**, (waar van wy daadlyk breeder zullen spreken) en **PARSELLES** daar by te gedenken. Deze (dus verhaalt het Hoogstraten, in zyn vi Boek van de Hooge schoole der Schilderkonst) hadden t'zamen een wedding aangegaan, om elk binnen zonnescbyn een stuk te maken.

KNIPBERGEN stelde een tamelyk grooten doek op den Ezel, en het penceel tot zyn wil hebbende, begon op zodanig een aangewende wyze te schilderen, dat al wat hy ter neer zette gedaan was; want lucht, verschieet, geboomte, gebergte, en stuyvende waterwallen, vloeyden uit zyn penceel, als de de letteren uit de pen van een vaardig Schryver. Hy sloeg zyn bladerwerk en spartelende groente, op een
aan

aangewende lugtige wyze; de dunne wolken dreeven hem als van de hand, en de klipagtige rotzen, en brokkelige gronden werden als spelende uit zyne verwen geboren. Nevens dezen zat JAN VAN GOOJEN die op een gansch andere wyze te werk ging. Want zyn geheel paneel overzwadderende hier licht, daar donker, min of meer als een veelverwige Agaat, bestont hy allerleiaardige koddigheden daar in te zoeken, die hy met weinig moeite, door penceeltoetsen kenlyk maakte, zoo dat ginder een geestig verschiert, versiert met boere gebugten zig op deed. Hier zagmen een oude steevest, met poort en waterhoofd voor den dach komen, en zich in't aankabbelende water spiegelen, ook verscheiden slag van Schepen, en Schuiten met vragt of reyzigers beladen. In 't kort zyn oog, als op het uitzien van gedaantens, die in een Chaos van vermengde verwen verborgen lagen, afgerecht, stierde zyn hand en verstand op een vaardige wys, zoo datmen een volmaakte schildery zag, eer men recht merken kon, wat hy voorhad. De derde was PARSELLES, die grote Fenix in't Zeeschilderen. Maar de aanschouwers gaven den moed byna verloren, als zy zagen hoe traag hy zyn penceelen handelde, ja het scheen in't eerst, of hy moedwillens den tyd verkwistte, of niet wist, hoe te beginnen. Maar dit kwam om dat hy eerst een vast denkbeeld vormde van zyn gansche werk, eer hy verf op 't paneel bracht. Maar de uitslag toonde wel dat dit de regte wyze van doen is; want schoon hy in langzaamheit volhardde, hy nam alles zeker en wis, en was des avonds zoo wel klaar met zyn stuk, als zyn tegenstryders; en hoewel KNIPBERGENS stuk grooter, en VAN GOOJENS volder van werk was, PARSELLES had in het zyne meerder natuurykheid waargenomen, en 't werd ook by de kenners waardiger geschat, schoon yder in

't zyne niet en was te verwerpen.

Ik houde deze laatste wyze ook wel voor de zekerste, ook de tweede wel voor de vreemdste; en lust het u Lezer, te luisteren, ik zal u diergelyk verhaal doen van den Franschen *la Fage*, door zyne Teekeningen en Printkonst genoeg bekend.

JOAN VANDER BRUGGE, die te Parys omgang met hem hadde, had zyne Landsluiden, Brabanders, wonderen van dezen *Raimond la Fage* weten te vertellen, en hun belofte gedaan, dat hy hem eens van Parys mee zouw brengen, gelyk hy dan eyndelyk deed. Hy kwam met hem in de gewone schilderskroeg, en plaatste hem nevens den schoorsteen aan den haart, zonder dat ymant daar eenig agt op gegeven had, veel min eenig vermoeden dat dit *la Fage* was, die met hem was ingekomen. Behalven dit had hy geen glanfig goud, of zilver om zig, dat straks het oog trekt en dikwils gelegenheit veroorzaakt in de nieuwgierigen om te weten wie zoo een is.

'T leed niet lang of 't gezelschap maande VANDER BRUGGE tot het voldoen van zyne belofte, waar op hy met een lachenden mont antwoordde: *Of ik hem nu eens mee gebrocht had?* Hier door stak elk d'ooren op, en begon d'een voor en d'ander na te vragen: waar is hy? Daar op (na hy hen een lange wyl in de maling gehouden had,) zeide hy: *la Fage is onder ons gezelschap, en wees hem aan:* doch zy namen dit op voor spottery, waar om ook sommigen zig niet ontzagen te zeggen: (wyzende met den vinger op hem) *is dit la Fage? hy lykt 'er wel na.* Dit lokte *la Fage* uit den hoek, die zyn hals als een paau opstak, en met een bytende stem zeide: *Ik ben 't zelf, en wilt gy 'er 't*

be-

bewys van zien, zoo doen papier en inkt geven. Dit werd hem straks bezorgt, en hy aan de tafel gezeten, daar zy alle rond om henen schoren, en voorts op stoelen en banken klommen, om over de voorste heen te kunnen zien, vraagde hy: *wat zy wilden dat hy zoude maken?* waar op een uit den hoop hem toeriep: *Pharao daar hy in't Rode meer verdrinkt*, 't welk van alle tegengesproken wierd; wyl onbehoorlyk was, hem, die hun d'eer aandeed van in 't gezelschap te komen, een werk te vergen daar de gansche avond mee zouw deurloopen, en over zulks geen tyd overig zyn om hem eenig vermaak aan te doen. 't Woord was egter gesproken, en *la Fage* begon aan 't werk, maar op een wyze waar van zy alle verbaast stonden te kyken. Hier schetste hy een arm, ginder een been, hier een hooft, daar een voed; dan eens eenige beginfelen van 't zaam gekoppelde beelden in 't verschiet, straks weer op den voorgrond; zulks dat in 't kort het gansche blad papier alom bezaaid stond met stukken en brokken, van paarden en menschelyke figuren. Eyndelyk kwam die *Chaos* van onder een vermengde leedematen, tot een konstige welgeschikte teekening aangegroeit, binnen den tyd van twee uren tot aller verwonderinge voltooit, waar in hy verbeelt had hoe Pharao met zyn krygsheir, en paarden en wagenen, waar mede hy Moses vervolgde, in 't Rode Meir verdrinkt, die met Aaron en gans Israël op het drooge over hunne verlossinge juichten. En dat alles vast naar de konst getee kent met een menigte van sierlyke byvoegselen, soo vassen als kruiden, en menigerhande veranderinge van dragten, sluyers en hoofdhulfels, te lang om te verhalen. Dit is my dus van goederhand bericht, en ik geef

het, zonder daar op te woekeren, voor den eigen prys, als ik het ontfangen heb weêr over. Zyn leerling *Bauttard* thans in Engeland, heb ik 't ook op gelyke wys, doch ontrent een werk van geringer beslag in een vol gezelschap, daar ik tegenwoordig was, zien doen.

In 't Jaar 1596, op St. Pontiaans avont, die toen kwam op den 13 van Loumaand, is geboren **JAN JOSEPHSZOON VAN GOIJEN**, binnen Leyden. Zyn Vader Joseph Janfz. van Goijen, was een beminnaar van de Teeken- en Schilderkonst; en ziende in zyn Zoons geneigtheit en drift tot de konst, heeft gereed bewilligt in hem daar toe op te brengen, gelyk hy hem ook, om in de beginselen der konst onderwezen te worden bestelde by *Koenraad Schilperoort* lantschapschilder. En naa het verloop van drie maanden by Mr. *Isak Nicolai*, geestig schilder en Borgermeester: doch hy bleef daar mede niet lang, nog ook by *Jan Adriaansz. de Man*. Waar na (zyn Vader in den zin hebbende hem een glafschilder te maken) hy bestelt werd by *Henrik Klok*. Maar **VAN GOIJEN** verklaarde voor dat beroep geen geneigtheit te hebben, maar tot het olyverfschilderen alleen: waarom zyn Vader hem om de konstdrift in hem niet te blussen, te Hoorn in Noordhollant bestelde by *Willem Gerretzen*, by wien hy ontrent den tyd van twee jaren de konst met yver en naarstigheid behartigde. Naa welken tyd hy zig weder naar Leyden begaf, en oeffende de zelve voort by zich zelve. Ontrent negentien jaren oud zynde bekwam hem een reysluim, hy vertrok naar Vrankryk, maar kwam, na dat hy de voornaamste Steden doorzien hadde, weder te rug. Zyn Vader ziende dat hy reeds veer in de konst gevordert was, wilde

de

de hem graag tot een groot meester zien aangroei-
jen, en zig geen kosten ontziende, trok met hem
naar Haarlem en besteedde hem by den vermaarden
Lantschapfchilder *Esaias van den Velde*, by wien
hy een jaar bleef, en zodanig in de konst toe-
nam, dat elk zig daar over verwonderde. Hy kwam
te trouwen en bleef van toen af te Leyden de konst
oeffenen tot den jare 1631. Wanneer hy om ce-
nige reden met 'er woon naar 's Gravenhagen ver-
trok, daar hy ook gestorven is in 't laatst van Gras-
maand 1656.

Hy schilderde meest stille watergezigten, met
binnenlantsche Marktschepen, en Vissers schuitjes,
en een Kerkje, of eenig bekend Dorpje in 't ver-
schiet. Gelyk hy ook de meeste van die naar 't le-
ven geteekent heeft; welke teekeningetjes, met
zwart kryt geestig aangetoetst, nu noch onder de
liefhebbers bewaart worden.

Doorgaans zietmen dat zyne stukjes wat eenkleu-
rig of graau zyn : maar dus zynze van eersten af
aan niet geschildert; maar in dien tyd was 'er een
verf die men Haarlems blaau noemde, nu buiten
gebruik, om dat zy geen stant hout, dat daar
d'oorzaak van geweest is.

Zyn Beeltenis zietmen in de Plaat H, onder *For-
daans*.

Onder zyne Stadt en tytgenoten worden opgetelt,
Kornelis Liefring,
Arnoudt Elzevier, en
Egmont Kornelisz. Stooter, die hunne konst
dagelyks met vlyt en yver oeffenden, tot den jare
1640.

De geltmiddelen (een groot behulp om tot we-
tenschappen te komen) zietmen ongelyk in de we-
relt gedeelt : en zoo het zeggen van een oud Fi-

loofzeker gaat, zoogeven de Goden zelden Rykdommen en verstant te gelyk.

Schamen moeten zich zoo veel luye leeggangers, over het verwaarloozen van den kostelyken tyd. Doch het gaat in de werelt als het spreekwoordt zeyt: *Die wel zouden willen, en konnen niet.* Veel menschen hier toe genoegzaam van den Hemel gezegent, verzuymen die schoone gelegentheit; en eenigen die graag tot wetenschappen zouden willen komen, word door behoefte, of iets anders, de tyd tot d'oeffeningen onmedogent ontruikt. Doch een onophoudelyke drift komt die klip wel eens te boven, en maakt dat zy heur doel bereykt. De spreuk van Juvenaal:

*'Tbeurt zelden dat een Geest den hoek te boven raakt:
Die in zyn armoe naar de wetenschappen haakt;*

Zeit niet, *'t beurt nooit, maar zelden.* Dit zal de volgende levensbeschryving bevestigen.

In 't jaar 1597, op den 16 van Wintermaand is tot Leyden geboren PIETER PIETERSZ. DENEYN, of *van Neyn*. Twaalf jaren oud zynde heeft zyn Vader hem besteed by een Steenhouwer, daar hy eenige jaren by bleef; maar zyn geest bekwaam tot grooter bezigheden, dreef hem aan tot het leeren der *Mathematize* wetenschap, en vorder tot de *Bou- en Doorzigtkunde*. Maar zyn ouders niet groot van vermogen, konden het hem niet volkomen doen leeren. Egter was zyn drift tot diergelyke wetenschappen zoo groot, dat, (niet tegenstaande hy dagelyks met zyne handen den kost met Steenhouwen winnen moest) hy, daar in zoo veer gevordert en toegenomen was, dat hy zelf in staat was om het aan anderen volkomenlyk

te leeren. En wyl hy uit dien hoofde kennis en omgang met veelweters, en ook schilders had; ook aan *Esaïas van den Velde* Lantschap- en Batalje Schilder; zoo liet hem die eerst eenige zynere teekeningen en daar naar ook van zyne schilde-ryen, (op voorgaande bericht aangaande de men-linge der verwe, om dat hy een byzondere drift in hem zag) na maken. Waar door hy zodanig in korten tyd gevordert was, dat hy zig in staat bevond van zyn huisgezin daar door t'onderhouden. In den jare 1632, wierd hy Stadts Steenhouwer, welke bediening hy nevens het schilderen waar nam, en onderhouden heeft, tot den jare 1639, wanneer hy al eenige jaren met een benaauwde borst gekwelt, (een gebrek dat den Steenhouders eigen is) eindelyk, stierf op den 16 van Lentemaand.

Nu volgt **ROELANT ROGMAN** geboren tot Amsterdam in 't jaar 1597. Deze was een braaf lantschapschilder, bracht een goede houding in zyn werk, maar schilderde ruuw, en wat te veel gebraden, of getaant: of dit nu hier by kwam dat het hem aan zyn gezicht scheelde, (want hy had maar een oogh) weet ik niet.

Hy was inzonderheid yverig in het teekenen naar 't leven, en men ziet heden noch veele ver-valle Kloosters en Borghten in print, welke naar zyne teekeningen uitgegaan zyn. My gedenkt een geheel boek met teekeningen gezien te hebben, waar in de meeste Hollantsche stamhuizen, en bemuurde, of omwaterde floten afgeschetst stonden. De geneigtheit tot de konst bleef hem tot zyn ouderdom by; maar hy plag gemeenlyk te zeggen: *Als men de dingen komt te weten, is men versleten.* Hy was in den jare 1686 noch in 't leven en woonde t'Amsterdam in 't Oude-Man-huis,

huis, oud zynde 88 Jaren; en stierf zonder getrouwt geweest te hebben; het geen men gemeenlyk, zegt Micio by Terentius, voor een geluk rekent. Hy was in zyn tyd, met Gerbrant van den Eekhout, een groot vrind van Rembrandt van Ryn.

Hem volgt THEODOOR ROMBOUTS, die door uitstekenden vlyt en leeryver zoodanig in de konst gevordert is geweest, dat hy den eer-naam van een groot meester gehad heeft, hy had Italien en meer andere landen bereift, en is gestorven te Antwerpen in 't jaar 1637. waar hy ook geboren was op den jare 1597.

*De Konstgodes laat zig niet in heur neiging dwingen.
Men pleit vergeefs by haar, op't oude voorrecht, dat
Eerst Griekenlant, daar na Oud Rome heeft gehad;
Haar Konstvuur broed, en teelt, weleens uit dorpe-
lingen*

*Verheven geesten, die uit zuiv're zucht tot loon,
De Konst versieren met een blinkende eerekroon.*

Dit passen wy toe op PIETER ZAENREDAM geboren in 't jaar 1597 den 9 dach van Wiedemaant binnen het Dorp Assendelft.

Deze al vroeg zyn Vader verloren hebbende, kwam met zyn Moeder in 't jaar 1608 binnen Haarlem wonen, en zig vindende van natuur tot de konst genegen, kreeg gelegenheit van by den Konstschilder Frans Pieterz. de Grebber te komen, daar hy eerst de teekenkonst, naderhant ook de schilderkonst leerde en zig daar yvrig by bleef oefenen tot het jaar 1622. naa welken tyd hy de konst by zig zelve vlytig voortzette en kwam tot Haarlem als meester in 't St. Lukas Convent, den 24 van Grasmaand 1628. Toen zette hy zig tot her

het schilderen van *Perspectiven*, *Kerken*, *Zalen*, *Galeryen*, en *Gebouwen* zoo van binnen als van buiten te zien : en had een pryfelyke behandeling ontrent zyn werk.

Een ftaal van zyn loffelyke penceelkonst ('t geen alleen genoeg is om zyn konftroem eeuw in eeuw uit levendig te houden) is de afbeelding van het oude Stadthuis van Amftterdam konftig in 't klein gefchildert, thans noch voor een waardig Kabinetftuk gehouden; aan het welke de Dichter P. van Rixtel ook gedenkt in zyn *Mengelrymen* p. 52. daar hy het tegenwoordige Raathuis zig verheffende op zyn oude glorie, dus doet fpreken.

Dat oudt gebouw, gefloopt aan vonken,

Lag lang in affche, en puin verzonken,

En wierd niet meer genoemt, indien

Het zig niet op 't paneel liet zien,

Door ZAENREDAMS penceel en verven.

*Die * Spaar-geeft, heeft het voor zyn fterven,*

Herbaart, en eer het lagh gebukt,

De doodt, die 't al vernielt, ontruikt;

En leert in Schilderkonft aanschouwen,

De nietigheden der gebouwen,

Terwyl myn Borgermeesterzaal,

Noch glans trekt uit die oude praal.

Thans verfchynt ook ten tooneel SALOMON DE BRAY geboren te Haerlem in 't jaar 1597. Deze wert onder de brave konftfchilders van zyn tyd getelt, en geprezen om het voortplanten dier konft in zyne Zoonen : welke hy eene lange reeks van jaren door zyn konftkundig oordeel, in hunne oeffeningen heeft onderfchraagt; aangezien hy

noch

* 't Spaar vloeit door Haerlem.

noch eenige weken na zynen jongsten zoon heeft geleest. Deze was JAKOB DE BRAY, een der uitgelezenste paerlen aan Haarlems Stedekroon, dewyl hy een groot meester in de schilder- en teekenkonst is geweest.

De konstbemannende *Arn. van Halen* tot Amsterdam heeft een stuk met levens groote beelden van hem, verbeeldende Koning David, daar hy in koorgewaas spelende op zyn harp voor de Bontkist staat, verzelt met zingende en spelende Levyten 't welk konstig geteekent vleyend zuiver en krachtig is geschildert, en 'er zoo wel uit ziet, of 't eerst uit het penceel kwam. Dit stuk is gejaarmerkt 1697 ten bewys dat hy eenen goeden ouderdom bereikt heeft. Tusschen beide moet ik ook zeggen; dat aan zyn penceelwerken licht te zien is, dat hy zig het naakt wel verstaan heeft. En wat zyne teekeningen op papier en perkament konstig en ten uitersten uitvoerig, met zwart en rood kryt door malkander gebruikt, aanbelangt, daar van bezit de konstlievende Heer *Isaak del Court* wel de meeste en beste.

In *P. van Rixtel Mengelrymen*, vind ik dit volgende op de afbeelding van den Haarlemmerdichter *Fr. Snellinx* door *J. de Bray* geschildert.

De BRAY vertoont zyn konst aan Snellinx op 't
paneel;
Maar Snellinx toont zyn Geest, doorluchtig in zyn
blaren;
Zyn inkt verstrekt hem verf, de veder zyn penceel.
Licht Vondelaan het Y, hy licht noch meer aan 't
Sparen.

Maar

Maar onze dichtgeesten zouden hier niet alle ja toe zeggen. Hy stierft tot Haarlem in 't jaar 1664 in Grasmaand, en zyn Vader SALOMON volgde hem naar 't Graf op den 11 van Bloecy maand. De wormen mogen zyn lichaam verknagen, maar zyn naam blyft eeuwén duuren; door dien zyn zoon DIRK (die een fraay Bloemschilder, naderhant Monnik werd) zyn borstbeelt konstig in hout gesneden heeft. Het welk wy geplaatst hebben in de Plaat I onder de Beeltenis van *L. Bramer* op de linkerhandt van *Dirk van Hoogstraten*.

Hadden de menschen eenen zin (zeit het spreekwoord) *zy zouden eenen weg loopen*, maar wy zien dat yder al van een byzondere drift aangevoert en gedreven wórt. De Schilderkonst heeft hare byzondere deelen, en by gevolge keurs genoeg tot voldoening van yders lust, en verschillende geneigtheit.

A DRIAAN VAN UITRECHT verkoos het Schilderen van vruchten, dieren, inzonderheit Indiaansche vogels, en alle soort van pluimgedierte. 't Geen hy zoodanig natuurlyk schilderde dat zyn kunst in verscheide waerelsoorden getrokken is geweest. En waarlyk dusdanig een stil leven zouw my ook meer behagen, als geschilderde Boeken, Brieven, Zandloopers, Dootshoofden en diergelyke vertoonfels, daar een vreesagtig of bygeloovig mensch by schemerend lamplichtwel voor schrikken zouw. Zyn penceel was zoo vleyende dat hy (om geen andere grooten te noemen) ook de gonst en geneigtheit van den Koning van Spanjen daar door tot zig getrokken heeft; daar hy een gunstigen *Mecenas* aan had.

Sandrart zegt: *Zyn eerste doen* (dat hem veel
I DEEL. M licht

licht aanleyding tot de konst zal gegeven hebben) *was het opzetten van alle soort van pluimgedierte, 't geen by zoo konstig wist te doen, dat de dieren schenen te leven, en veel gekogt wierden om op Kabinetten te zetten.*

Hy was geboren te Antwerpen, in 't jaar 1599. en is gestorven in 't jaar 1651. Zyn Jaargenoot

HUBERTUS GRIMANI, anders gezeit **HUBRECHT JAKOBSZ**, geboren te Delf, was, in zyne Jeught tot het reizen geneigt, hebbende wel negen of tien jaren te Venetien aan 't Hof doorgebragt by den Hartoog, van wien hy den bynam van **GRIMANI** aangenomen heeft, dien zyne nakomelingen hebben aangehouden. Hy was een goed pourtretschilder, maar wanneer hy naderhand gelegenheid had om voor Engelsche Heeren (welke niet veel gedult hadden om zoo lang voor hem te zitten, als vereischt wert om 't werk te door schilderen) te werken, *heeft hy 'er wat licht* (gelyk men voor een spreekwoordt zeit) *overgelopen*, waar om zyne laatste werken niet zoo goed als zyn eerste geschat worden. Hy stierf in den Briel, ontrent den jare 1628 of 29.

In den tyd van **HUBR. JAKOBSZ**. leefde ook **WOUTER CRABETH** kleinzoon van den berugten *Wouter Pietersz. Crabeth*. Deze was een der voornamste leerlingen van *Korn. Ketel*. Hy bezogt Vrankryk, Italien, en de vermaarde schilderschool te Roomen. Van waar hy na een dertien jarige reys weder kwam in zyn geboortestadt Gouda, en daar in 't jaar 1628 troude met *Adriana Vriesen*. Onder zyn beste werken wort getelt een *Maria's Hemelvaart*, het altaarstuk in de bidplaats van *J. W.* Zyn laatste groot stuk, dat hy geschildert heeft was de toenmaals regerende krygsraat tot

tot Gouda, 't geen op de zaal van St. Joris doele hangt.

Dit zelve jaar 1599. op den 22 van Lentemaand is ANTONI VAN DYK geboren, en te Antwerpen in de wiegh geleit, om tot zynen volkomen wasdom aangegroeyt in de zefthonderfte eeuw onder de konfthenaren, als een Fenix onder de vogelen, in fchoonheit uit te blinken.

Zyn Ouders hebben voortyts tes'Hartogenbofch gewoont, daar zyn Vader de konft van 't Glasfchilderen oeffende, als uit de befchryvinge van Gouda door J. Walvis te zien is, daar men dus leeft: *Daniel* (te weten de zoon van den Predikant Herboldus Tombergius) oeffende zeven jaren deze konft onder *Westerboud*; en naderbant by den *Vader van Antoni van Dyk* die een goed glasfchryver was, in den *Bofch*. &c. 'T lust ons (om een aanvank van VAN DYK's levensbedryf te maken) den Vader uit zyn verbrande lykas te doen opzien, op dat zyn geest zig verheuge over den fchoonen en heerlyken luifter van zynen zoon, in een poetifche befchryving, of zinspelend vertoog van den vogel Fenix; waar toe wy ons bedienen van 't rym van Joach. Oudaan.

*Maar als ze merkt eer lang hoe d'as, in een gedrongen,
Opwellende uit dien klomp, en Lykbus, eenen jongen
Te voorfchyn brengt, een vrugt die na den Vader
fweemt,*

*Die 't blinkende gewaad den voor'ge pennen neemt,
(Daar d'Eed'le mengeling der goude en purp're veeren
Zig tot een balsjuweel, en borftcieraad fchakeren)
En met dien glans hervormd, komt dryven door
de lugt;*

*Dan juichtze: dan verfchynt een ongemeene vlugt
M 2 Van*

*Van Voog'len, van alom, die vrolik in 't ontmoeten
Met grunz'len en gezang dien Zonnezoon begroeten.*

En waarlyk veelen hebben uit een konstminnen-
de drift, anderen uit leerzucht gedreven, altyt
zyne werken met verwonderinge beschout. Jade
bevindinge heeft ons doen zien hoe als eenige van
zyne voorname werken in 't licht gestelt worden,
en gelegenheit gegeven is omze te kunnen zien
(gelyk toen die stukken in 't jaar 1713 van 't Loo
gebragt op 't Heere Logement te zien waren) de
menschen om de zelve als de muggen om het licht
zworven. En zoo men konst agting moet toedra-
gen, zoo verdientze die van VAN DYK waar in
niet alleen een naar de konst geregelde teekening
met het leven over een komende bespeurd wordt;
maar die met het schoonste leven zoude twisten:
als ook een kragt en helderheit in de mengeling der
verwen, daar men de natuur, zoo ze zich nevens
de zelve wilde ter monsteringe stellen, van schaam-
te zoude zien blozen. De konstminnaars hebben
ook op den verkoopdag den 26 van Hooymaand
van 't jaar voor gemelt, aan de waerelt doen zien wat
agting zy voor van Dyks konst hadden. Want een
stuk (waar in verbeeld stont Maria, Josef, Jezus
nevens eenige dansende kintjes) hoog 7 voet en
breed 10 voet, werd verkogt voor 12050 gulden.

Ik die de gelegenheit gehad heb om een groot
deel van zyn konstige pourtretten in Engellant
van naby te kunnen beschouwen, heb menigmaal
moeten verwondert staan over de enkele behande-
linge, die zeer welstandig en egter op een licht-
vaardige wyze aangetast is.

Om dan tot VAN DYKS levensbeschryving
voort te varen, zegge ik vast te gelooven dat de
Schry-

Schryver der stad Gouda boven gemelt, dit van zyn Vader naar trouw en waarheid heeft geboekt; en geen toelig heeft konnen hebben om de nakomelingen hier door te misleiden, wyl hy geen vooruitgezicht heeft konnen hebben, dat dit ooit tot bewys van, of voor deszelfs eer zoude konnen dienen, of te pas gebracht worden, gelyk het nu doet. Want hier door valt nu die gansche vertelling die men gemaakt heeft; (als of van D Y K door *Rubbens* als van de straat was opge-raapt, en opgevoed, zonder te weten van wien hy voortgesproken was) van zelfs om veer.

Eene zaak brengt my wat belemmering aan: dat is, dat ik verschil onder de schryvers, in opzigt van het jaar zyner geboorte vind. Wie zal regter wezen? en nochtans wilden wy wel zeker wezen in onze aantekeningen. *Korn. de Bie* stelt het jaar zyner geboorte als boven in zyn Boek ook onder zyn pourtret. Maar *Moreri* in zyn algemeen Woordboek: *dat hy is geboren in 't jaar 1598.* nu kan ik dit als geen drukfout aanmerken dewyl hy ook het jaar van zyn sterven vervroegt: doch *Moreri* staat hier in alleen tegen alle getuigenissen: en wy zullen den meesten hoop volgen, maar ik vind by gemelden schryver zaken in zyn leven voorgevallen die van anderen meede beschreven zyn, dog by hem veel naaukeuriger, en met meerder oplettenheit geboekt. Gelyk onder anderen wie zyn eerste meester in de konst is geweest; dat hy een vrouw gehad heeft met wie hy getrouwt was, ook van wat geslacht, daar andere zoo maar wat in 't wilt (als men gemeenlyk zeit) over geschermt hebben, en in twyffel getrokken of hy ook wel een egte vrouw gehad heeft; als ook byzondere berigting aangaande zyne naarlatenfchap, en meer

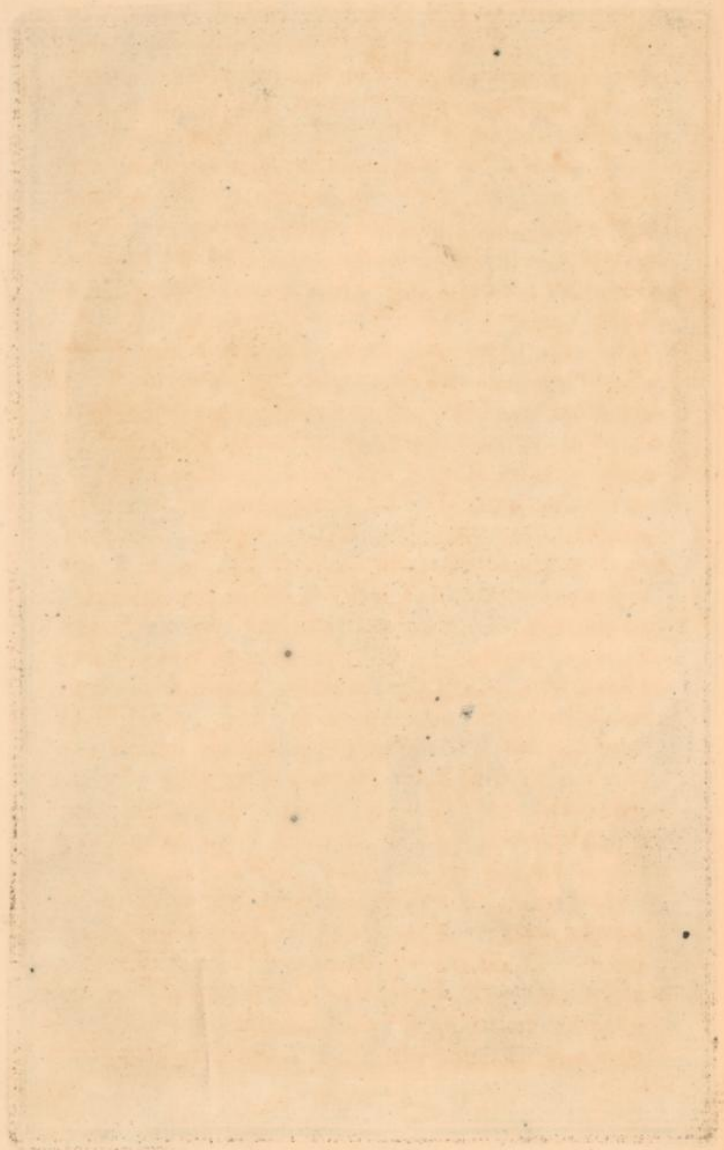
M 3

by

byzonderheden, die wy op haar plaats zullen te pas brengen. Welk alles my gerustheit geeft van hem daar in te mogen volgen. Maar dat hy stelt, dat, *Henrik van Balen* zyn eerste onderwyzer in de konst zoude geweest zyn; zoude hy, indien hy geweten had dat zyn vader een konstoeffenaar geweest waar, niet gezegt, maar die eer aan zyn vader gelaten hebben; wyl het bedenkelijk is dat hy zyn zoon van der jeugt aan naar mate zyner bevattinge in de gronden der konst zal hebben onderwezen.

En niet alleen was de vader van *VAN DYK* een konstoeffenaar, maar ook zyne moeder een beruchte konstenaressë met de Borduurnaald. Onder hare gestikte werken wort geprezen een schoorsteenkleed, waar in zy door allerhande koleur van zyde de Historie van *Sufanna* afgebeeld had, de Beelden van een vasten omtrek, en de vermenginge der kleuren naar den aart van elk ding, als ook den boord van 't kleed met losse ranken zoo konstig door malkander gevlogten, dat dit eene stikwerk alleen genoeg was om haar vernuft te roemen. Daar by word ook verhaalt dat zy inzonderheit met yver daar aan gewrogt heeft, in dien tyd als zy van *ANT. VAN DYK* (wiens beeltenis hier over staat) zwanger ging.

Of *VAN DYK* nu het onderwys van *van Balen* gehad heeft voor hy by *Rubbens* kwam, daar van is geen zekerheid; maar dat hy een leerling van *Rubbens* geweest is, is by allen bekend, gelyk ook dat hy zoodaanig in de konst onder zyn leiding istegenomen, dat hy hem stelde aan zyne beste werken te schilderen. Hy heeft noch by zyn meester zynde, deszelfs portret, dat van zyn vrouw en verscheide anderen gemaakt, als mede zommige stuk-

stukken met verscheiden Beelden van welke alle hy meerder roem als geld opley, uit oorzaak dat *Rubbens* by alle grooten aangezien (gelyk ik meer gezegt heb) hem in alle voordeelen te veer voor uit was, om het tegens hem op te halen.

De twee eerste stukken waar aan hy zyn vermogen in de konst dede zien, wanneer hy van zyn meester was, waren, de Gevangenneming van Kristus in den Hof; en daar hem door de Roomsche Krygsknechten de Doornekroon wort op 't hooft geplant.

In dezen tyd was Italiën in vollen bloey; en scheen yder uit te lokken tot een renloop in de konst om een onsterfelyke eerekroon; jamen sprak van Romen niet anders als de Grieken van Athenen, even als of de konstgodes daar haar zetel gevest had; waar door men dagelyks zag uit alle oorden konstenaars daar na toe vloeyen; waar door onze VAN DYK mee den reislust in 't hooft kreeg, daar hem zyn meester mede toe aanzette, en voortstuwde; om inzonderheit de konst van *Titiaan* tot Romen en Venetien te gaan zien: Dog men verhaalt dat hy dezen raad van *Rubbens* verdacht hield; even als of hy 't maar deed om hem van honk te helpen, op dat de stralen van zyn ryzende zon, zyn licht niet zouden benevelen. Het zy daar mee zoo 't wil: verscheiden stalen hebben ons egter doen zien dat *Rubbens* VAN DYK oprecht bemint heeft.

De reis ging egter aan, en de Heer *Nani* was een der genen die hem op den wegh naar Rome verzelde. Doch de uitreis duurde zo lang niet als zy zig wel hadden voorgestelt, vermits de pest in verscheiden Italiaansche steden in dien tyd merkelyk toenam. Echter was hy daar zoo lang dat, toen

M 4

hy

hy weder te rug kwam, men aan de behandeling van zyn naakt wel zien konde dat hy de penceel-konst van den grooten *Titiaan* wel doortuurt had. Want men zag van dien tyd aan, meer een peerle moeragtige tederheit in zyn naakt doorspelen als wel voorhenen.

Naar dat hy zig in Vrankryk dan een lange wyl had opgehouden, zonder nochtans veel voordeel te doen, is hy weder te rug naar Antwerpen gekomen, daar hy welkom was, inzonderheit by zyn Meester *Rubbens*, die (zoo de vertelling anders waar is) hem onder genoegezame verstaanbare omstandigheden zyn Dochter aanbod, 't geen hy op een beleefde wyze van de hand wées, *onder voorwending dat hy van voornemen was de Roomsche reys noch eens weder te hervatten*. Maar dit was (gelyk men gemeenlyk in zulken geval zegt) *de Bootschap niet*, maar dit; *Dat hy een algemeene liefde voor het moederlyke beeld hadde, en zyne geneigtheit tot geen een of enkel voorwerp bepalen konde*: hoewel hy naderhand noch in Engeland getrouwt is geweest.

Het eerste groot stuk dat hy maakte, na dat hy was van zyn reis wedergekomen, was het hoog Altaarstuk in 't Klooster van d'Augustinen t'Antwerpen, waar door zyn naam ruchtbaar werd. Doch het Goud dat hy daar voor in zyn beurs stak, kon hy gemakkelyk dragen, doordien de Broederfchap, die meer van 't hebben en houden, als van geven hielden, daar vry veel op wist te vitten, en wel op 't voornaamste van 't werk, te weten 't beeld van St. Augustyn; voorgevende dat het scheen als of hy dronken zynde, agter over viel: daar van Dyk de verwonderinge, op 't beschouwen van 't Hemelsche gezicht, door die gestalte verbeeld had.

Wei-

Weinig tyd hier naar werd hy ontboden van Frederik Hendrik Prince van Oranje, om zyn pourtret en dat van de Princes, en Zoon te schilderen; het geen hy tot hun groot genoegen uitvoerde. Wedergekeert tot Antwerpen, maakte hy een altaarstuk voor de Capucynen te Dendermonde, dat zoo wel uitviel dat het voor een van zyne beste werken geschat wierd.

Daar aan volgde het stuk voor de Cordeliers, verbeeldende een dooden Kristus in den schoot van Maria. Deze drie stukken die elk op zyn schoonst geschildert, den roem van hun maker meldden; al had hy niet meer als deze staten van zyn Konst de werelt naargelaten, waren genoeg geweest om te doen zien, dat hy de Fenix onder de Schilders van die eeuw geweest is. Straks hier op vloiede hem van alle kanten gelegenheit toe tot het schilderen van pourtretten, die zoo wonder wel gelukten, dat het scheen of hy daar toe geboren was, zulks dat de eerste luiden van aanzien hem daar om aanzochten: onder deze was Izabella Klara Eugenia, Hartogin van Brabant enz. in Nonnekleeding door hem geschildert, daar J. Vos dit vaars op maakte:

Dus zietmen Izabell de hoofsche praal verdryven.

Zy leit het purper om de Nonnekleeding af.

Haar hoofd bebaagt geen kroon, dan die van vreedelyven.

Zy kiest den palmtak voor den gouden paarelstaf.

De toppen van haar Deugt gaan hooger dan de wolken.

De Deugt der grooten strekt een baak voor alle volken.

In middels werd hy bekend by de Engelsen door 't schilderen van zyn overkonstige pourtretten. En 't leed niet lang of hy wierd door den Ridder Digby

verzocht, om naar Brittanniën over te schepen, gelyk hy ook deed. Deze bracht hem by Konink Karel, dien hy verscheide malen schilderde, als ook de Koninginne Henriette de Bourbon, en de Princen Karel en Jakob, voorts de meeste Lords en grooten van Engeland, waar door hem debeurs vry wat dikker opzwol als wel voor heenen. Daar by vereerde hem de Koning met de Ridderchap en een goude keten met 's Konings pourtret, omzet met diamanten; en een jaarlyks inkomen. Waar door zyn yver en lust magtig werden aangespoort. Doch het is te beklagen dat veele van zyne beste werken, die hy voor den Koning gemaakt heeft, verstrooit en verbrant zyn.

'T is waar, zyn yver en lust nam toe, terwyl zyn beurs aangroeide, maar 't leed niet lang of hy wierd door 't schoon praten van een bedrigger, die zig voor *Alchimist* of Goutmaker uitgaf, (daar deze menschen nogtans altyd goutzoekers zyn en blyven) zodanig betovert en misleit, dat hy een *Laboratorium* liet oprechten, en duizenden daar aan te koste lei zonder dat 'er eenig voordeel uit kwam; als dat hy daar door geleert was, zulks niet meer te ondernemen, en klaar bevont dat zyn Schilderkonst de beste en zekerste goudmyn voor hem was.

Hy die nu dagelyks aan 't Hof verkeerde, en zoo menig behaaglyk voorwerp zag, liet zyn oog vallen op de schoonste, die hy (wyl hy op geen andere wys, als door den weg van Huwlyken daar bezitter van worden konde) troude met goedkeuring van den Koning. Dit was een van de schoonste en eerste Dames van 't Hof, en van een oud adelyk geslacht uit Schotland, Dochter van den *Lord Ruten*, *Comte de Gorie*. Maar hy had met haar niet ten Huwelik dan hare schoonheit en Adeldom.

Ik

Ik heb my niet genoeg kunnen verwonderen als ik in Engeland zynde, zag, zoo menig pourtret met een zelve jaarmerk bestempelt: waar uit ik besluiten moet dat hy een ongemeen vaardig pen-ceel moet gehad hebben. De meeste van de Hovelingen en grooten van dat Koninkryk zyn nevens hare vrouwen, als ook de Dames van Staat in dien tyd door hem geschildert, waar van 'er verscheiden in print uitkomen.

Op *Winsingdon*, het Lanthuis van den Lord *Warthon* heb ik 32 pourtretten, waar onder 14 ten voeten uit, in een vertrek getelt, elk in 't bezonder van hem op 't heerlykft en konftigft geschildert, inzonderheit de beeltenissen der Vrouwen: waar omtrent ik heb opgemerkt, dat hy een volmaakt schoon model tot het schilderen van de handen gehad moet hebben: als mede dat hy een zeker getal uitgekipte welstandige buigingen en grepen van handen doorgaans in zyne werken gebruikt heeft; en dus een en de zelve handen aan verscheiden Beeltenissen te pas gebracht. En terwyl ik van zyne schoone en konftig gevormde handen schryft, schiet my in den zin, een grappig antwoord dat hy de Koningin daar op toefchoot. Deze dan door zyn konftpenceel een en andermaal afgemaalt, vraagde hem, waarom hy hare handen, meer dan haar wezen had *geflatteert*; waar op hy tot antwoord gaf: *Om dat ik van de zelve belooning wacht.* Maar het is te beklagen dat zulk een voorlichter in de Konft zoo ontydig door de dood wierd wechgerukt. Doch wat zal ik zeggen? Hy had zig (dus is my in Engeland door verscheiden geloofwaardige menschen verhaalt) aan de vlam van *Kupidoos* fakkel gezengt, en de *Hulpmeefters*, om dien brand te koelen, hadden
zyn

zyn levensvuur met een uitgebluft, zoo dat 'er geen verwarmen aan hem was. Koning Karel, die een groote zucht voor hem had, beval aan zyn geneesheer, geen kosten ontrent hem t'ontzien, maar alles wat helpen konde in 't werk te stellen, met belofte van aan hem 300 *Guinea's* voor zyn herstelling ten geschenk te zullen geven. Dees deed dan een Rund keelen, de ingewanden in aller haast daar uittrekken, en hem (latende maar een weinig opening tot ademscheppen) daar naakt in naaijen, om zyn bloed te verwarmen, en de levensgeesten te doen opwakkeren: Maar 't was te vergeefs; hy leefde daar na noch maar een korten tyd, en stierf in 't jaar 1641, en werd in de Kerk van St. Paulus te Londen begraven.

Alle de genen, die men wel wenste dat lang leefden, om dat zy nut geven, zullen veeltyts vroeg sterven: en de genen, die nergens goet toe zyn, leven 't langst, zeit Gratiaan.

JODOCUS DE MOMPER, nevens andere van zyne Konst- en tydgenooten, wier levens begin en eind ons onbekent is, hebben wy agter *van Dyk* geplaatst, aan wien zy dank verschuldigt blyven, voor dat hy hunne gedachtenissen door zyn Fenikspenceel heeft vereeuwicht. *K. van Mander* gedenkt aan de Momper in zyn Boek op p. 208 aldus; *Noch is t'Antwerpen een Joos DE MOMPER, die uitnemen is in Lantschappen, hebbende een geestige handeling. Zyn penceelwerken by allen Konstschilderen bekend, geven te kennen dat hy een braaf meester in dien tyd is geweest. Zyn beeltenis is door den grooten van Dyk met eygen hand op 't koper geëft.*

Zoo ook de Haagsche pourtretschilder **JOHANNES VAN RAVESTEYN**, en **KORNELIS DE VOS**

VOS *van Hulst*, aan wiens vaste wezens trekken wel te zien is dat hy een schrandere vernuft is geweest.

ADAM DE KOSTER.

DANIEL MYTENS, die volgens zeggen van *Korn. de Bie* een Hollander is geweest, en vele aanzienlyke luiden met roem heeft geschildert; aangezien hy een vleezige en vleyende wyze van schilderen had.

ARTUS WOLFART Antwerpenaar: Die niet alleen berucht is door 't schilderen van zedebelden, maar ook Fabelen en potzeryen. En

THEODORUS VAN LOON van Leuven, die aan de behandeling van zyne klooke beelden, genoegzaam deed blyken dat hy Rome gezien had. Met dezen Kunstschilder zullen wy deze Eeuw sluiten.

Dus gaan de Eeuwen en te gelyk de Jaren van 's Menschen leeven voor by, en die, welke zig d'een na d'ander levendig op den Schouburg lieten zien, zyn thans als achter de Toneelgordyn begraven. Op de spelling van dit woort word ik indachtig zeker bericht daar myne bedenkingen al voor lang van zwanger gingen, belangende het begraven der doode lyken, en de verschillende behandelingen welke d'ouden daar omtrent gebruikten; aangezien dat ik van tyd tot tyd opgemerkt heb, dat de Konstschilders daar omtrent door onkunde dikwils mislagen begaan hebben; en veel meer omtrent der Joden als der Heidenen oulingze gebruiken. Want door dien de voornaamste lyken der Grieken en Romeinen met groote pompe verbrant wierden, en eenen breeden omslag met zig sleepten, zoo hebben hunne tydschryvers, inzonderheit He-

rodianus het zelve niet alleen met alle omstandigheid geboekt, maar is ook de gedachtenisse daar van levendig gehouden door de bestempelingen van dien toefsel op de Keizerlyke muntstukken. Hierom willen wy ons tot de Hebreëuwen (waar ontrent het wat stiller in zyn werk gegaan heeft, en dus de Schryvers zoo niet in 't oog geloopt hebben) wenden. Onze pen thans vlot zal tot in Egipten uitweiden, om den oorspronk der wyze hunner lykbestellingen na te sporen. Leerbegerige jeugt, de Konstschool van Pictura gewyd, laat dit u tot geen last strekken.

Al 't geen dat nut geeft, moet een leerling niet verdrieten.

De lichamen der afgestorvenen in speceryen geleit werden met een (*Sindon*) wit laken omwonden, en met windels of zwachtels omwoelt van den hoofde tot de voeten, uitgezondert het hoofd, 't geen met een byzonderen doek bedekt werd. Dit word van Herodoot bevestigd, daar hy sprekende van d'Egiptenaren zeit: *Als zy den dooden gewasschen hebben, bewinden zy zyn gansche lichaam in een linne Sindon, met afgesneden windels.* Gelyk de Joden ook voor gewoonte hebben, zeit de Evangelist Joh. in zyn 19 Hooftstuk, 't geen nader in 't 11 Hooftst. bevestigd word daar de Text van Lazarus zeit: *En de gestorvene kwam uit, gehonden aan handen en voeten met grafdoeken.* Gelyk wy 't dus ook in de groote Bybelsche figuren, die door den Heere vander Mark staan uitgegeven te worden, hebben vertoont.

De Prince Radzivil die Egipten bereist, de Grafsteden met opmerkinge bezigtigt heeft, en by de lyken

lyken kleene gevormde beeldekens ontdekt heeft, zeit van de zelve : *Die beelden zyn van kley of pot-aarde, hemelsblaauw of roodagtich van koleur ter groote van een vinger, de gedaante van een Kint met zwachtels omwonden, met lettermerken bestempelt. Gelyk nu die Beeltjes zyn, zoo zyn ook de lichamen met linnedoeken omwonden.*

Kircherus noemt verscheiden soort van dusdanige gebakerde poppen : de groote die onder de draagbare huisgoden getelt worden, werden van de Egiptenaars *Serapes* genoemd. Deze (zeft hy) dat zonder zienlyke armen en beenen, handen of voeten, maar gans in windelen omwonden en bedekt waren, en men gelooft dat het de zelve waren welke de Hebreën *Teraphim* noemden; hoedanige Rachel haar Vader Laban ontftal. Zie Gen: 31. Een kleinder soort was 'er welke de Priesters aan hun hals, en in hun gordels droegen; en noch een bysoort; welke d'Egiptenaren gewoon waren in de windzelen der Mumyen te naajen. Zommige van die hadden een vrouwen aangezicht, andere hadden de gedaante van kinderen, dog 't hoeft altyd overkapt, gelyk wy straks vertoonen zullen, gevolgt naar de printverbeelding die W. Goeree, in zyne *Mosaiïze Histori der Hebr. Kerke* 't II D. p. 556. doet zien. En om hier van noch klaarder beduit te geven, zeit Byneus in het XX Hoofdst. van zyn gekruisten Christus, niet alleen, dat de doode lichamen der Egiptenaren en Hebreën van den hals tot de voeten toe met windelen omzwachtelt wierden, zoo dat de armen langs het lichaam onder het zelve lagen, maar hy doet ook een printverbeelding uit *Chiffletius* (gevolgt naar een out marmerstuk van Rome gebragt, daar P. P. Rubbens bezitter af was) zien, verbeeldende een gebakert Kint.

Kint. Waar van wy het namaakfel, nevens een omzwachtelt Lyk- of Grafbeeltje in Plaat

alhier vertoonen; om met een aan te duiden de tweederhande wyze van omzwagtelen by d'Egiptenaren en Joden gebruikt. Dus stelt ook de Griekse Schryver *Artemidorus* een gelykheit tusschen gebakerde Kinderen, en de lichamen van de dooden met windelen omwonden, wanneer hy zeit: *Dat te dromen van kinderen in de luyeren gewonden aan een zieken betekent dat hy zal sterven*, en geeft 'er deze reden van: *om dat ook de Dooden ingescheurde doeken gewonden worden, gelyk de kinderen enz.* Overzulks hebben wy klaar genoeg aangeduid voor de leerbegeerige schilderjeugd (om alle mislagen diesaangaande te vermeiden) dat de oude Egiptenaars en Hebreers hunne dooden in lywaat gelecht en omzwachtelt hebben wanneer zy die in 't grafleiden. De Grieken daar en tegen lieten hun doode lyken door vuur verbranden: doch dit was zoo algemeen niet in gebruik,

bruik, dat geen ftalen tot het tegendeel zouden kunnen aangetoont worden, waar by blykt, dat vele derzelve ook wierden ter aarde bestelt. *Hom*er^{us}, wanneer hy zingt van *Patroclus* Lyk, gebruikt deze woorden: *zy hebben hem bedekt met fyn lynwaat van den hoofde tot de voeten enz.* Doch dit onderscheit is'er in op te speuren, dat'er van geene omzwachtelinge gemelt wort. Dus is het doen der zulken te berispen die het waardige lichaam van den Heere *Kristus* verbeelden op die wyze dat het naakt op een laken, of, dat noch arger is, zonder het zelve behulp by de beenen en armen getorft in 't graf geleit wort.

Geen minder mislagen zyn'er begaan in de verbeeldingen van het kruis. d'Oude Konstschilders hebben hier in grootelyks gedooft, en vele door hun voorgaan verleit, hebbende zig de minste bemoeit om het ware gebruik na te sporen. Aangezien dan dat zulks te verbeelden noch dikwils den Konstschilders voorkomt, en wy door leeslust gespoort de waarheit daar van ontdekt hebben, willen wy onzen Konstgenoten die ook meedeelen.

De kruiffen hebben gehad een regt opgaande hout en een dwarshout, daar het opstaande hout met den top uitftak, nevens een middelhout of uitftek waar op de Leider zat, de beenen wederzyds afhangende, wanneer hy door handen en voeten met nagels aan het zelve vast geklonken wierd. Dit bevesticht *Ireneus*, daar hy zegt: *Het kruis heeft vyf einden, twee in de lengte, en twee in de breete en een in het midden, op welke die met spykers vastgebecht wort, rust.* En *Tertulianus* noemt die paal, welke in 't midden van het opstaande kruishout was, zeer nadrukkelyk *Sedilis*.

I. DEEL

N

lis

lis excessum. Dat is: *Den uitstek van de zitbank.* En die middelste uitstek of zitbank, was aan de kruissen nootzakelyk; eerst op dat de lichamen niet straks van de kruissen vielen, *welk zou (gelyk Ant: Byneus wel aanmerkt) geschiet zyn binnen korten tyd, wanneer de leden beginnende te verrotten, en de wonden in de handen verder open te scheten, de zwaarheit van het Lichaam geduurig na beneden zakkende, het zelve zou doen ter neder storten; tegen het oogwit en gebruik der Romeinen, die de lichamen aan de kruissen lieten hangen, tot dat zy door de vogelen gegeten, of door de lucht verteerd wierden.*

Ten tweede diende deze uitstek, op dat de gene die gekruisigt zoude worden, aan het kruis mochte worden gehangen, wanneer 't zelve opgerecht stont, en niet op d'aarde leggende eerst aangenagelt, en daar na met het zelve opgerecht; gelyk't de Konstschilders van oudts af dus hebben verbeeld, verleid zynde door een verkeerd begryp welk zy van de kruissen gehad hebben.

Door nasporing heeft men ontdekt dat de kruissen zoo hoog niet geweest zyn, als men dezelve veeltyts verbeeld ziet, 't is zeker dat deze doling haaren oorspronk heeft genomen uit de eerste verbeelding die anderen (zonder nazock) slegts hebben gevolgt. Gelykmen ook ziet dat de schilders hooge ladders bedacht hebben, wanneer zy de afneminge Kristus van 't kruis wilden verbeelden. Uit die zelve dwaling komt het ook dat *Rubbens* en anderen den krygsknegt die de zyde van Christus doorstak te paart zittende verbeeld hebben; aanzien zy niet kosten goed maken, dat een soldaat uit de Roomsche voetbende dit zouw hebben kon-

konnen verrichten met een lans, of korte worpspies. Eindelyk ten bewys dat de kruiffen niet hoog uit den gront gestaan hebben, heeft men maar agt te geven op 't geen Petronius, en andere daar omtrent hebben geboekt, namelyk, dat de gekruiffgden door krygsknechten bewaart wierden op datze niet van de kruiffen zouden worden genomen, niet alleen terwylze noch leefden, maar ook na hun dood. *De Soldaat die de kruiffen bewaarde (wort'er gezegt) op dat niemant de Lichamen daar van afrekken zou om te begraven.* En by Plutarchus in 't leven van Cleomenes, *weinig dagen daar na hebben die genen die het gekruiffe lichaam van Cleomenes bewaarden enz.*

'T is waar dat de Roomsche Stedchouders zig in dit opzigt hebben gevoegt naar der Joden gewoonten, en toegestaan, (verzocht zynde) dat de lichamen der gekruiffgden voor den ondergang der zonne afgenomen en begraven wierden, in welk opzigt Ulpianus zeit: *dat de lichamen van de genen die ter dood veroordeeld worden, aan hun Vrienden niet geweigert worden*; ingevolge van het beleefde antwoord van Dioeletiaan en Maximian: *Obnoxios criminum digno supplicio enz.* dat is: *wy verbieden niet dat de schuldige behoorlyk gestraft zynde begraven worden.*

Doch dit maakt niet dat de kruiffen niet altyd op dezelve wyzen als van oudts hebben geweest. Daarenboven wanneermen agt geeft, dat de veroordeelden hun kruis moesten dragen of tofschen naar de gerigtsplaats, gelyk dus van de Evangelisten in opzicht van de Heere Jesus is geboekt, zoo is klaar genoeg te besluiten dat de kruiffen van zulke hoogten en zwaarten niet zyn geweest als vele Schilders hebben verbeeld, maar zoo datze van

een mensch konden voortgesleept of gedragen worden.

Eindelyk bespeurtmen ook doorgaans een grove vergiffinge in de wyze van het kruis te dragen, als men ziet dat het kruis met deszelfs dwarshout, op en neer staande op den schouder wort getorft, daar blykt dat de misdadigen met de armen langs het dwarshout uitgestrekt, en de handen aan de einden van 't zelve vast gebonden, het lange hout met hun rug of schouders onderfchorende droegen: even als de *Patibulum*, of *Furca* werd gedragen, waar van Plautus zegt: *Dispestis manibus patibulum cum habebis*. Dat is: *Als gy in uw uitgestrekte handen, een * Patibulum zult hebben*: waar van wy de gedaante, als ook de wyze hoe de kruiffen gedragen wierden, hebben vertoont in het meergemelde boek *vanden gekruiffen Kristus*.

Ook is 't een misflag als men Kristus, en Simon van Cereenen te zamen het kruis dragende, verbeelt; te meer als men ziet dat Kristus het bovenste en Simon het agterste, of onderste end van 't kruis torft, aangezien dat zulks niet kon dienen om dien last te verlichten maar om den voorsten drager daar door te bezwaren; daar de toeleg van de Krygsknechten was om den Heere Kristus, die het kruis dus veer door Jerufalem alleen getorft had, en door zwakheit, en door de zwaarte daar onder scheen te bezwyken, daar in te verlichten, of daar van 't ontheffen. Dus zyn oulings Origenes, Athanasius, Augustinus; en later Claudius Salmafius, Gerardus Johannis Vossius, en meer andere

* Dit was een recht hout met twee schuins opgaande dwarshouten, als de letter Y. dog het neergaande hout was langer.

andere van gedagten, gelyk zy ook uit de omstandigheid, en reden hebben beweert dat Kristus eerst, en Simon daar na alleen het kruis heeft gedragen; 't geen ook duidelyk uit den text blykbaar is; want by geen van de Evangelisten wort gezeyt dat Simon dien last heeft helpen onderschoren of dragen: maar wel nadrukkelyk by Lukas: *Datze het kruis op hem* (te weten Simon) *leiden, dat hy het agter Jesus droeg.* Waarom wy 't ook dus hebben verbeeld in de Bybelsche Tatereelen die eerstdaags staan in 't licht te komen, door den Heere Hend. vander Mark Heere van de Leur.

Iemant zal licht zeggen: de Evangelisten melden niet dat Kristus op dusdanige wyze (alsik aangetoont heb uit Plautus) het kruis gedragen heeft. Dit zy zoo; maar aangezien Kristus na de gebruikelijke wys gekruisigt is, zoo is het ook bedenckelyk dat hy ook naar de gebruikelijke wyze het kruis getorst heeft. De Evangelisten vermelden ook niet, dat boven de Moordenaars, die met Kristus gekruist werden, hunne beschuldiging geschreven stont: en nochtans is dit een waarheit; die ontegenzeggelyk is; om dat het dus de gewoonte was, en van velen is beweert. Een duidelyke plaats uit den Grieksen Schryver Dio verstaalt, bevestigt dit gezegde, waar in verhaalt word dat de Zoon van Capio een slaaf heeft laten kruisigen, en daar by gezegt: *met een opschrift, te kennen gevende de oorzaak waarom hy gedood wierd.*

Wil dan een Konstschilder ymant ter straffe geleit op zyn Tatereel verbeelden, hy doet een krygsknecht een bordeken met het opschrift der beschuldiging voor uit dragen, op dat het van

yder gelezen en gezien worde, aangezien het dus in dien tyd (zelf ontrent andere wyze van doodstraffen) de gewoonte was. Dus leeftmen by Eusebius, dat de Martelaar Attalus eerst in de Schouburg onder al het volk ront geleit, en een bordeken voor hem gedragen wierd, waar op in het Latyn geschreven was: *Deze is Attalus de Kristen*. Daar en boven werd de beschuldiging zomwylen door den Tyeldrager voor het volk uitgeroepen.

Eer wy onze tusschenrede eindigen moeten wy nog iets tot onderricht, hier voegelyker als elders, omtrent de Grafteikenen der oudtydze volkeren melden.

De onderzoekers der outheit beweeren (zeit Korn. van Alkemade in zyn bericht ontrent de *Lykbegravenissen der oude volken*) dat d'eerste Tombe of Grafteeken geweest is die van Rachel, daar van wy in 't 35 Hooftst. van 't *Boek der Schepp.* leezen: *Jakob richte een gedenkteken op boven haar Graf*.

Dit gedenkteken is geweest volgens de getuigenis van Bochart, een verheven pyramide of grafnaalt, rustende met den voetsfut op twaalt steenen, naar 't getal van Israels zoonen. W. Goeree doet ons twee byzondere affchetsingen daar van zien in het I Deel van zyn *Mosaize Outheden*, doch ik derf die mynen Konstgenoten niet voor egte afbeeldingen aanpryzen; alzoo min als de penningbeelden van Gideon, Jephtha, Barak, Debora, Hagar, Ismael, Judas den verrader enz. in de *Werelt en Kerkhistorien*.

De oude Hebreën tot op den tyd van Kristus, en noch lang daar na maakten hunne Graffteden buiten de Steden in steenagtige gronden, en steenrotzen

rotzen, waar van *Alkemade* deze rede geeft: Dan, nademaal het menschelyk vernuft nog geen doodvaten, of kisten had uitgevonden, zoo waren de lyken onderworpen om van het gedierte, in de aarde levende, en voor al van de wormen geschonden en verteert te worden. Om welk voor te komen hebbenze in plaats van de zelve onder de aarde te verbergen, uitgevonden zekere uitgeholde plaatsen in Bergen en Steenrotzen, alwaar de lyken het gewormte minder onderworpen zyn. En om de lichamen te meer voor het bederf te verzekeren, hebbenze daar en boven uitgevonden en gebruikt sterkruikende kruiden, speceryen en olyen &c. Zie zyn Boek van 't Ceremonieel der Begravenissen p. 33. 't geen my doet besluiten dat der Joden Grafsteden weinig uiterlyke versieringen gehad hebben. Alleen word getuigt van de Joden in later tyd, als ook van d'eerfte Kristenen, dat zy de wulffels, en wanden der ingangen tot den Graskelder of Grafsteden, met beeltenissen, en zinnebeelden van de sterffelykheit deden beschilderen: wel te verstaan, door bloemen, loof en dergelyk verbeeldt; want de Joden vermochten niet eenig afbeeldzel van levendige schepzelen af te malen.

De graven van min vermogenden werden jaarlyks schoon gemaakt, en de ingang en 't wulffel gewit met kalk, gelyk by ons de muuren in de huizen, waarom zy de zelve noemden *Sepulchra dealbata*, geschilderde Graven. Deze Grafplaatsen waren gemeenlyk overwelft, zes ellen diep, en vier ellen breed, en daar in acht of meer uitgehakte holten of Cellekens, om de dooden in te leggen, welke onderscheide holten met een steen gesloten werden. Den Graskelder of verwelfdespelonk noemden de Hebreën *Magnara*, de byzon-

dere Graven *Cucim*, en den steen, die de mont van het Graf sluit *Golel*, Wentelsteen.

Ook hadden de Joden voor gewoonten dat zy boven hunne Graffteden, dus of dergelyk dede sehryven: *Dat de ziele ga in den Hof van Eden*, amen. *Of in het bundelke der levendigen*. Sela.

Deze gewoonten is oud en al by de Trojanen in gebruik geweest als uit het zeggen van Homerus blykt, 't geen dus vertaalt word: Op dat uwe broeders en medegezellen u bestellen ten grave, en met een graffchrift vereeren: dewyl dit het loon is der stervenden.

Dit is overgegaan tot de Kristenen in alle landen en koninkryken en blyft noch in gebruik, inzonderheit ontrent mannen die om hunne dappere bedryven zulks hebben verdient. Onder alle aan de geletterde waerelt voldoende Graffchriften (zeit *Alkemade*) munt om zyn korthheit en allerkragtigste uitdrukfels, boven andere uit, dat van den Rotterdamschen Zeeheld Egbert Meesze Kortenaar, die voor 't Vaderlant vechtende, op 't bedde van eer gestorven is, staande op zyn Tombe, enz. Dit schreef den groote Historyschryver en Dichter Gerard Brand aldus luidende:

*De Held der Maas, verminkt aan oogen rechterhand,
En egter 't oog van 't Roer, de vuist van 't Vaderland,
De groote KORTENAAR, de schrik van 's Vyands
Vlooten,*

D'ontsluiter van de Zont, legt in dit Graf beslooten.

Inzonderheit geschiet dit (als ik gezegt heb) aan die om hun dappere bedryven zulks hebben verdient, en voor menichen daar ict zeltzaam van gezegt kan worden, als by voorbeeld dat een man drie
Ecu-

Eeuwen gezien heeft, gelyk zulks John Bailes
gebeurt is, op wiens Graf ik te Northampton in
Engeland dus vond gefchreven:

*Here under lyeth JOHN BAILES, Born
in this towne; He was above 126 years
Old, and had his hearing, and sight, and
memory to the last. He lived in
III Centurys, and was Buried the
XIV of April 1706.*

Dat is:

Hier onder leit Johan Bailes geboren in dit Dorp;
hy was boven de 126 jaren oud, heeft drie Eeuwen
beleefft, en had zyn gezicht gehoor en geheugen
tot het laafte van zyn leven. Hy werd begra-
ven den 14 van Grasmaand 1706.

De Grieken waren zoo overprachtig in 't bou-
wen van hun grafsteden en tomben, dat de Rich-
ters van Athenen daar een wet tegens maakten. De
Romeinen bouden elk naar zynen staat een Tombe,
van welke *Georgius Fabricius* de menigvuldige fie-
raden befchryft. Ook plachten de Grieken hunne
graven te verfieren met de kenteekenen van des
overledens konft en oeffening: als blykt aan 't graf
van den vermaarden Archimedes verfiert met een
Spheer en Cylinder volgens de getuigenis van *Ci-
cero*. By *Homerus* bid Elpenor aan Ulyffes, dat
hy zyn graf vereere met een fcheepsriem. En
Virgilius zingt van de lykpragt van den Trompet-
ter Mifenus:

At pius Aeneas ingenti mole sepulcrum Imponit, &c.
N 5 Dat

Dat door Vondel dus vertaalt is:

*Maar dees Godvrugte Vorst Eneas bouwde voort
Den man een heerlyk graf, hangt 's mans Trompet
en Wapen
En Gordel aan den berg.*

Dus kan een weetlustige vele oudtydsche gebruiken opspuren, welke de Historische verbeeldingen groot sieraat byzetten. Maar schynen dusdanige voorwerpen een wakker konstschilder wat te gering om 'er acht op te geven: wel aan, dat hy verbeelde de beruchte Koningin Artemisia in 't midden van hare pragtig uitgestreeken Hofstoet, in weduwegewaad, met een goude kelk, of schaal in hare hand, gereed om de gemengde Lykas van Mausolus (een zeltzaam voorbeeld van vrouweliefde) in te drinken; om zelt een Tombe te verstreken tot haar mans gedachtenis: en vertoone in 't verschiet de overprachtige Grafftee, geschat voor een van 's Waerelts wonderen, *Mausoleum* genoemd, en speur de Bouwgestalt na van dat groot gevaart uit d'oudste schryvers. Of vertoone de begravenis van een Egyptischen Koning, en de prachtige uitvaart naar zyn Graf, verzelt met een groote Lykstatie, Fluit-en-Ratelspel, en menigte van Fakkellichten, terwyl de Priesters op het aankomen vast reukwerk en gebeden offeren aan de Zon, op den kruin * van zyne hemelhoog opgemetselde pyramide, in de valeien van Memfis.

On-

* Aangezien dat reyzigers van zommige pyramiden of grafnaalden een trapswyzen opgang van buiten hebben ontdekt, en op den kruin een breede oppervlakte, is de geleer-

Omtrent de vertooningen der Bybelsche Historien behoorde een konstschilder zig min, als omtrent de Heidensche te vergiffen; aangezien dat zy doorgaans maar eenen schryver daar in hebben te volgen, daar en tegen heeft men tot de Heidensche Historien en tytgevalen zomwylen verscheide schryvers welke een en dezelve gebeurtenissen verschelig geboekt hebben, waar omtrent de geloofbaarste dienen gevolgt te worden om 't minst te doolen. Maar wel meest zal een konstschilder het spoor der waarheit misloopen, wanneer hy de Dichters daar omtrent navolgt; aangezien dat die de vryheit nemen van doorgaans de zaken te schikken naar hun oogwit, en zoo als het hun in hun kraam best en sierlykst te pas komt om het oor van hun lezers te vleyen, zonder zig eens te bekreunen of zy de waarheit of hunne eigen verlichtzelen volgen, als by voorbeeld. Herodotus verhaalt dat Cyrus in een veltslag tegens Tomiris Koningin van Schytien omkwam, dat

leerde *Spencer* nedert van gedachten geweest, dat deze groote gevaarten, verstrekt hebben tot geweide hoogten en het oppervlak voor een Altaar, waar op de Priesters oudtyds offerden; om dus nader by de Zon, die zy voor haar God eerden te zyn: en tot Graffteenen der Koningen. *Isouf* (schryft de *Turkse Spion*) heeft binnen een dezer groote gevaarten geweest, en gevonden in het midden een groot vierkant vertrek, welkers muuren van Thebaisch marmer gemaakt waren, en in het zelve een kist van denzelven steen. Buiten twyffel (zeit hy) had het lichaam van den stichter daar in geleege. *Diodorus Siculus* Lib. 1 Cap. 5. geeft van de ledigheid dier Graffteenen deze rede: De minste van de lyken der Egyptische Koningen in die Pyramiden of Graffaelden gelegd, zyn daar in gebleeven; want het volk werd door 't bouwen derzelve zoodanig belast en verbittert, dat zy de doode lyken der Koningen daar uit wierpen; waarom zommige Egyptische Koningen zig heimelyk in onbekende plaatfen lieten begraven.

dat zy hem onder de Dooden liet opzoeken, den kop afslaan en den zelve in een lederen zak met Schyrtfich bloed gevult steken, zeggende : *Bloedhont gy hebt myn Zoon en Volk met * list overrompelt en vermoort; zuip nu zoo veel bloed als gy kont.* Welk ook de groote *Rubbens* dus (alleen met in stee van een ledere zak een koper bekken of koelvat met bloed te vertoonen) verbeeld heeft. Maar die den Franschen Tooneeldichter *Monfr. Quinault* in zyn Treurspel van *Cyrus* volgt, zal hem verbeelden daar hy van *Tomiris* in den veltflag gevangen gekregen, zig zelve door drie steken in zyn grootmoedige borst, met een degen den wachters ontveldigt, om 't leven helpt, om dus het strafschavot, reeds voor de legertent van *Tomiris* opgerecht, te ontgaan. Welk wy ook (niet by vergiffing, maar om zyn vertaalde Treurspel door *W. den Elger*, te sieren) op gelyke wys hebben vertoont.

Fontenelle (en hier mee maken wy een einde van onze tusschenreede) zinspelende in zyne t'zamenpraak der Dooden, op de vryheit die de Dichters zig toematigen, merkt aan dat *Virgyl* *Eneas* met *Dido* paart die 300 Jaren na hem eerst ter waerelt kwam : doch laat zulk doen door den spreken den Geest van *Stratonica* spotswyze aldus tegens *Dido* verdedigen : *Hy was weduwenaar, gy weduw, beide zyt gy genootzaakt geweest uw Vaderlant te ver-*

* *List*] *Cyrus* deed een menigte vaten met wyn vullen, en week af als was hy bevreesd voor de veldmacht van *Tomiris*, en liet die in zyn Legerplaats leggen. De Schyten, die hem vervolgden, dien drank ongewoon, slobberden daar zoo rykelyk van dat zy beschonken gins en herwaards neervielen, en in slaap raakten, waar op het leger van *Cyrus* zig in allereyl wendde, en de Schyten dootsloeg.

verlaten: beide zegt gy uw geluk in vremde Landen; dat zyn zaken die veel overeenkomst met malkander hebben. Het is waar dat gy drie hondert jaren naa hem ter waerelt zyt gebragt: maar Virgyl heeft zoo veel reden gehad om u met malkander te voegen, dat hy oordeelde, dat die 300 jaren, welke u van den anderen scheyden, geen zaak van aanbelang was.

Maar

*De konsten staan aan eeuw noch tyd gebonden:
Vernuften gaan en komen op hun tyd:*

zeit de Prins der Nederduitsche Dichteren. Dit passen wy tot een voorbereidfel toe op den beroemden JAN LIS, anders *Pan*, konstig schilder van Beelden en Historien; heel en half levens groot.

Oldenborg zyne geboorteplaats heeft zyns gelijken voor hem, noch na hem in de konst voortgebragt. Naar dat hy den grond tot opbouw der konst geleit had (by wien in die landstreek weet ik niet) kwam hy afzakken naar Nederlant en begaf zich by *Hendrik Goltzius*, welks wyze van schilderen hy uitkeurde onder anderen tot zyn voorwerp, en kwam in korte jaren door vlyt en naafligheit zoo veer dat hy verscheide stukken zoo tot Haerlem als t'Amsterdam heeft gemaakt, zoo gelijk naar de handeling van zynen meester zwemende, datmen ze daar voor zoude aangezien hebben. Daar na vertrok hy naar Parys, Venetien en Rome, daar hy een andere wyze van schilderen aanging die hem gelukte.

Hy betuigde groote agtinge te hebben voor de *Antike* wyze, maar hy begreep niet een, zoo hy daar geheel op wilde toeleggen, dat hy dan van

vo.

voren af, aan zoude moeten beginnen. Waaron hy niet lang te Romen bleef maar weder naar Venetien vertrok, 't geen toenmaals de Bloem der konst van *Paul, Veronees, Tintoret, Titiaan* inzonderheit *del Fetti* bezat, om zig daar met vlyt en oplettentheit naar te oefnen. Onderwylen schilderde hy in de Kerk *Alli Tolentini* te Venetien Hieronimus levensgroot, daar hy in de Woestyn met een pen in de hand zit te schryven, en nevens hem een Engel die op een Bazuin blaast, naar welken de Grysaart zyn hoofd omwend; als ook een Adam en Eva, daar zy de dood van Habel beschreyen; in welke wezens hy daar benevens een verwonderlyke verbaastheid (dewyl zy de eerstemaal een dood mensch zagen) had geschildert. Deze en andere stukken verspreiden zyn roem alom, zulks hy voornemens wierd de faam te vervolgen; trok naar Nederlant, en maakte daar verscheiden stukken zoo van Historien als vrolyke gezelschappen, daarmen de zang- en speelkonst oefent, zynde de beelden op de Venetiaansche wyze gekleed. Maar hy bleef daar niet vele jaren, zoo om dat hy 'er niet kon aarden, als om dat hy de hulp van d'*Academie* miste; dus trok hy weder naar Venetien daar hy bleef.

Onder zyne stukken word inzonderheit geroemt de val van * *Faëton* om de geestige buitelinghe er de

* *Faëton* was de Zoon van de Zon of *Apol*, en de *Nimf* *Klymene*, volgens schryven van *Nato*. Maar *Pausanias* en *Hesiodus* noemen hem den Zoon van *Cefalus*, en *Aurora*. Van zyn dwaze begeerte, en treurigen uitslag van dezelve zingt de brave Dichter *L. Rotgans*, in zyn *Zedelessen* dus de oude ver dicht zelen aldus:

*Klymenes zoon ontrufft door Epafus verwyft,
Bezoekt zyn Vader in 't Paleis der Zonnestralen,*

En

de konstig geschilderde Waternimffen, die daar over met verbaasheit opzien. In dit stuk zyn de beelden ontrent drie spannen groot, gelyk ook dat was 't geen ik by den Heere Gerard van Hoogveen tot Leyden gezien heb, verbeeldende de Historie van den verloren Zoon, 't geen braaf geschildert dog meer op de *Moderne* wyze gekleed is als hy gewoonlyk deed; want hy anders d'*Antyke* en *Moderne* wyze van kleedingen heel bevallig wist door malkander te mengen. De konstlievende Heer *Siewert vander Schelling* heeft een veel gelukkiger keur gedaan: (wel te oordeelen zeit despreuk is een *konst* die al de waerelt niet verstaat.) en een stuk van *JAN LIS* in zyn konstvertrek dat zoo heerlyk geteeckt, kragtig en teer geschildert is, als of *Rubbens* en van *Dyk* t'zamen de hand daar in ge-

En klaagt dat anderen op zyn gehoorte smaalen.

Betuigme, zegt hy, Godt, dat gy myn Vader zyt:

Vergun my eenen eisch, dien ik u voor zal draagen.

Apollo stemt zyn beë. Vermeette Faëton

Verzoekt, ter kwader uur, de paarden van de Zon

Te mennem eenen dag, en stygt op, Febus wagen;

Schoon 't woord dien Godt berouwt om 't dreigende gevaar:

Hier volgt hy 't Zonnefpoor hovaardig en vermetel,

Maar smoort in 't schuimend zout, geklonken van den Zotel

Door blixemschichten van Japyn den donderraar.

Maar volmaakter afbeelding van Faëton is te vinden in het Treurspel van dien naam by den grooten Agrippiner, waar aan Antonides gedenkt in zyn Lyklicht:

Vermeete Faëton, ten Zonnewagen op

Gestegen, en gevoert tot in des Hemels top,

Rooft nu het Aartryk met zyn gloeiende gareelen.

Smelt dan de Starren zelfs, die met verbrande keelen

Om aemtoegt hygen, steekt den Regenboog in brand,

En zengt de Goden, tot Japyn met felle hant

Hem blixemt, daar hy uit de Zonnekoets geklonken

Van boven stort, en legt in d'Eridaan verdronken.

gehad hadden : over zulks ik hem op deze proef alleen wel derf onder de grootste meesters in de konst tellen.

Hy had zig aangewent (zeit Sandrart) lang te bedenken, maar als hy van eenig werk begin had gemaakt ging hy 'er spoedig mee voort. Hy was graag by geselschap, en liet zig (als het spreekwoord zeit) met een stroo binden, waar door het dikwils gebeurde dat hy twee of drie dagen en nachten agter den anderen uitbleef zonder dat men wist waar hy was, tot dat zyn beurs leeg was. Wanneer hy dan in den nacht t'huis kwam, maakte hy zyn verwe en alle toereedzelen tot zyn werk gereed eer hy zig zette om uit te rusten, of te bed te gaan : waar na hy dan met zulk een yver aanvang maakte van zyn werk, dat hy niet afhielt (schilderende zomwylen drie dagen en nachten zonder slaapen, zoo dat hy zig naau tyd gunde om te eeten) voor dat het voltooit, of ten minsten zyn voornemen of oogwit voldaan, en hy veruoegt was. En schoon hem dikwils gezegt wierd dat zulke wyze van leven hem schadelijk, en zyne gezontheit nadeelig was, 't mocht niet helpen. Dus Sandrart hem van Venetien, en van zyn geselschap zogt af te troonen, gelyk hy hem al zoo veer had overgehaalt dat hy zyn woord had gegeven, en hem belooft te volgen naar Romen. Dit was in den Jare 1629. Maar hier mee fleurde hy zoo lang (wie kan zyn nootlot ontgaan) tot dat de pest, die toen te Venetien toenam dit voornemen belette en hem in stee van naar Rome naar de eeuwigheit deed reizen, in den bloey van zyn leven. Hy liet geen Kinderen of Weduw naar : want hy had zig gedragen naar de Italiaansche spreuk, welke op dezen zin uitkomt :

Zoo lang men van melk voor gelt gerieft kan worden, hoeftmen geen Kocy op stal te houden.

En aangezien wy den regten tyd van zyn geboorte niet weten, hebben wy hem hier geplaatst; om door hem en **JOAN DE HEEM**, een der beruchtste Bloem en Fruitschilders, het Jaar 1600 luiſter by te zetten.

Wy hebben ontrent het leven van zommige konſtschilders aangemerkt, dat, gelyk der menſchen levenſtyd verdeelt wort in Lente, Zomer, en Hertſt, de konſt ook gelyk als van de kintſche jaren opklimt, hare hoogte heeft, en weder daalt: zoo dat die mannen in de konſt waren, naderhand met den ouden dag kinderen daar in wierden. Maar daar van is het tegendeel in onzen **DE HEEM** gebleken; wiens konſtzon, na dat zy eens ten kimme was verzezen, nimmer daalde; want het is bekend dat hy tot zyn t'zeventigſte jaar geleefte en de konſt geoeffent heeft; en echter zyn laaſte penceelwerk het beſte en konſtigſte was. Onder alle muntte uit zeker groot Tafereel gemaalt met een krans van allerhande Fruit en bloemen 't geen hy voor den konſtminnende *Johan vander Meer*, die ook als konſtschilder op zyn beurt ten Tooneel zal komen, ſchilderde, die hem daar voor betaalde de ſomme van 2000 gulden.

Dezen *vander Meer* die een Loodwitmakery en treffelyke woning buiten Uitrecht hadde, trof het ongeluk, dat de ſoldaten in den jare 1672 dit alles tot den gront toe verwoeſten, zoo dat hy daar door in een ſlechten ſtaat raakte. Dit ſtuk ter naauwer nood voor de woede geborgen, ſcheen hem de eenigſte hoop te wezen tot herſtelling; des hy beſloot met goedkeuring van den Heer van Zuile-

I DEEL.

○

ſtein

stein dit ten prezen te schenken aan zyn hoogheid den Prince van Oranje, naderhant Koning van Engeland, met verbeelding van eenig ampt daar door te zullen verkrygen, en des te meer, om dat de soldaten van den staat wel voornamentlyk de oorzaak van zyn bederf waren geweest. Dit geschiedde. Doch hy liet voor af, om het te meer smakelyk te maken aan den Stadhouder, des-zelfs beeltenis in 't midden van gemelde Fruit en Bloemkrans schilderen. Maar gelyk 'er (als het spreekwoordt zegt) *niet eerder vergeten word als weldaden*, zoo verliep 'er ook een geruime tyd dat de Prins aan hem niet dacht, niettegenstaande hy het zelve door voorpraken en verzoekschriften levendig hield. Anderen hebben aangemerkt dat het sterven van den Heer van Zuilestein voor Woerden (die 't wel met hem voor had) zyn ongeluk was. Eindelyk stelde de Prins hem in de Vroedschap tot Uitregt, dat hem even zoo veel dienst doen konde als 't vyfde rad aan den wagen. De Raad van Uitregt met hem verlegen zynde, aangezien hy in zyn oogmerk miste, gaf hem het Tollenaars ampt of *Controleurschap* aan de Vaart anders Vreeswyk. Dit was het loon voor zoo heerlyk Konstjuweel 't geen ik niet weet waar zedert vervaren is.

Verscheiden buitenlantfche Hoven hebben zyne konstwerken behaagt, en het teeken van de Ridderfchap dat hy droeg is een bewys van de agtinge die zyn konst gehad heeft, tot dewelke hy (behalve de natuurdryft) geene andere leidinge gehad heeft als die van zyn Vader *David Davidze de Heem*, die te gelyk met zyn Zoon in den jare 1660 noch leefde, als uit dit Rym van Korn. de Bie te speuren is,

Hiet

Hier leven twee door konst, de Zoon met zynen Vader.

Beider neiging liep tot het schilderen van allerhande soort van oog- en smaakstrelende vrugten, als Druiven, Persiken, Abrikoozen, Kerfen, Oranje, Sitroene en Granaatappelen. Beyde waren zy afgericht op 't nabootsen der schoone natuur; zoo dat'er gezeit wort by gemelden de Bie:

*De Zoon doorploegt zoo wel, zoo zuiver en zoo wakker,
Gelyk de Vader doet, Picturaas vrucht'b'ren Akker.
Die 't werk van Vader en van Zoon stelt by malkander,
Kan gezinszins onderscheit bespeuren.....*

Doch inzonderheit word J A N D E H E E M geprezen, om dat hy het Goud en Zilver als schotelen, schalen enz. natuurlyk wist na te bootzen als of het waarlyk Goud en Zilver was. Op het een en ander ziet het volgende vaars:

*Wanneer D E H E E M, vol vuurs, op 't onbezielt
paneel,
't Nieuwgierig oogh verschalkt door streken van 't
penceel,
Verwondert zigh Natuur, die voor den gloet der
verven,
Haar Ooft, hoe glansryk ziet verbleeken en besterven.
'T is ydel datmen van den vrekken Midas rept;
Hier heeft de Kunst de verf in klinkklaar goud be-
schept.*

Zyn Beeltenis staat in de Plaat K onder *Ant. van Dyk*, wiens beelt van de Schilderjeugt met verwonderen word aanschout.

Hy ontweek in den jare 1670 met zyn vier Dochters en twee Zonen den moetwil der Fransche soldaten, die kort daar aan het Sticht overstroombden naar Antwerpen, maar stierf 1674 na dat hy meer dan seventig jaren bereikt had. Beide zyn Zoonen oeffenden zig mee in de konst. Van KORNELIS die wel 't veerste gevordert was in de konst vintmen naam: maar van den anderen ziet men zelden stukken die met zyn naam gemerkt zyn, aangezien hun Vader voor gewoonte had hunne werken met zyn konstpenceel 't overloopen of over te polyften, gelyk ook de stukken van *Minjon* die eenige jaren by hem woonde om de konst te leeren. Men mag hem wel mee onder de gelukkige schilders tellen.

J. Sandrart verhaalt dat Tomas Keyzer t'Amsterdam hem voor twee kleine stukjes schildery aanbodde de tomme van 450 gulden; maar dat hy dezelve, schoon hy een vrint van hem was, niet geven wilde.

Behalven *Abrab. Minjon* (waar van wy naderhand melden zullen) word ook de Uitrechtze HENRIK SCHOOK onder de leerlingen van JOH. DAVIDSZ. DE HEEM getelt, alshoon hy eerst *Abrab. Bloem-aart*, en *Jan Lievense* den ouden tot onderwyzers gehad heeft, en in de Historien al een wydenstap gevordert was. De lust dreef hem (*wie kan zyn geneigtheit altyds paal zetten?*) om eens een Bloemstuk te maken, 't geen hy aan JAN DE HEEM, aan wien hy kennis had vertoonde, die het zoo fraay keurde dat hy hem ried op dien voet voort te gaan, en zig geheel daar aan te houden, spreken de openhartig (gelyk hy dus voor alle jonge Schilders gewoon was te doen) van de Konst, en de behandelinge der zelve met een gegrond oordeel,

waar

waar door gemelde *Schook* zig aan hem overgaf; te meer om dat hy bespeurde dat dit deel van de Konst hem lichter toeviel als de Historien.

JOHAN PARCELLES, wiens netten geboortetyd wy mee niet weten, plaatst de Bie by *Hendr. vander Borgh* geboren 1583. en *Joh. Wildens* geboren 1600, en op de lyst der Konstschilders, die wy in de beschryving van Haarlem vinden, staat hy by *Pieter Moly*, *Karel de Hooge*, *Jakob Pinas* en *Salomon de Bry*, geboren 1597. Wy hebben het zeker voor het onzeker genomen, en hem geplaatst in 't begin van de xvi Eeuw.

JAN PARCELLIS, leerling van *Vroom*, schildert de natuurlyk en konstig Zeeschepen, Zeeformen, en Zeestrantjes, met fraje Beeltjes. Ik heb'er van hem gezien, verbeeldende, hoe de Visschers hunne pinken over rollen op 't strant slepen; en weer daar zy met hun vracht in manden op hun schoften het Duin op torfchen; maar inzonderheit steekt zyn penceelkonst uit in het natuurlyk verbeelden van Zeeformen, waar in hy de onweerwolken, die den dagh in een nacht zetten, en de geweldige bliksemstralen, die uit de t'zaamgeperste wolken doorbreken, zoo natuurlyk tegen rotzen stranden en in 't schuimende Pekel doet flikkeren, dat een Hannekemajer wel schrik zou krygen voor 't Zee-water.

Hy was, meent men, van geboorte uit de Kaag een Dorp in 't Meer by Leiden. Dog de Ridder *Karel de Moor* heeft my verzekert dat hy tot Leiden geboren is, en tot Leyerdorp begraven. Hy had een Zoon JULIUS genaamt, die hem zoo na by in die konst kwam dat'er dikwils in gedooft wort, te meer om dat hy mee als zyn

O 3

Vader

Vader J. P. onder zyne stukken schreef.

Onverschelig was hy, en even natuurlyk in 't verbeelden van zyne voorwerpen: 't zy hy een geplaveid strand met hooge lantduinen schilderden, daar in 't verschiet de scheepjes voor en agter, met malkander spelemyn. Of een stille Zee daar de Dichters Galatée in een schulp, ontvluchtende den vreesfelyken Eenoog Poletemus, zonder schroom zouden durven overvoeren, of daar Eoöl door zyn geblaas de Zee beroert, en de baren aan 't woeden maakt, even als

*Wanneer de Tritons (als de Strantreus) zwaar verholgen
Door spyt en minnesmart zyn Galatée vervolgen,
In 't vluchten stuiten wil, en dwingen tot zyn min;
De golven klooven met hun vinnen, om haar in
Dien nood te bergen, en met opzicht te verzellen;
Om spoedig over Zee na 't drooge strand te snellen,
Den Zeerweg vloeren voor de blonde Galatée:
Dan golven golf op golf elk naar een goede ree,
En slaap'len zig gezwcept, op een tot hooge bergen.
Die in hun woede zelf de lucht en 't onweer tergen.
De Zeehulk gins en ucer, gefoltert in dien drang,
Maakt 't scheepsvolk angstig en het hart des stuur-
mans bang,
Zig ziende in dezen nood geperst aan alle zyden;
Nu 't stuur niet luisf'ren wil om rots en klip te
myden.*

JAN EN JAKOB PINAS van Haarlem schilderden Beelden en Lantschappen. JAN was wel 't veerste in de konst gevordert, en heeft in den jare 1605 met P. Lastman geboren 1581 verscheiden Jaren in Italien geweest om zich naar de beste voorbeelden te oefenen. Zyn penceelwerk helde

helde naar den bruinen kant, waarom vele gelooven dat Rembrant hem daar in na geaapt heeft.

Vondel gedenkt aan hem in zyn voorbericht voor 't spel van *Josief in Dothan* met deze woorden: *Josiefs verkooping schoot ons in den zin, door het Tafereel van Jan Pinas, hangende nevens meer konstige stukken van P. Lastman, ten huizen van Dofter Robbert vander Hoeven; daar de bloedige rok den Vader vertoont wort.*

PIETER MOLYN zyn tyd en stadgenoot was een fraay Lantschapschilder, helder en dun in zyn verschieten, als ook natuurlyk gloejend op de voorgronden.

Nevens hem verschynt een geheel rot konstschilders, zyne tydgenooten van verscheiden oorden, dog meest Antwerpenaren ten tooneel: als *Warnard van Valkert, Remigius van Rbeni, Lowys de Vadder, Marten Rykaard, Andries van Artvelt, Jakob van Es.*

WARNARD VANDEN VALKERT is geboren tot Amsterdam, maar in wat jaar van de vyftiende eeuw, weet ik niet, maar aan een groot stuk dat ik van hem gezien heb, waar op hy met eigen hand geschreven had, dat hy het zelve had voltooit op den 10 van Herfitmaand 1623 was wel te zien, dat het van geen Jongeling gemaakt was. Wy hebben hem daarom nevens andere zyne tydgenooten, welker geboorte tyd ons niet bekend is, geplaatst. In dit stuk kwamen verscheide Pourtretten levens groot, met nog andere beelden, en zyn eigen portret boven aan. En in 't verschiet vertoonde zig St. Jan predikende in de woestyn. Dit beeltje was inzonderheit konstig geteekent en ront geschildert, gelyk ook het ander werk op de wyze

van Hend. Goltzius, by wien hy de konst geleert had.

REMIGIUS VAN RHENI geboren te Brussel, was een groote yveraar, om na te speuren al 't geen dienen konde om de konst een groote kragt by te zetten, en had het veer gebracht, als aan de konststukken die hy voor Henrik Graaf van Wolfegh in Duitslant gemaakt heeft, bleek. Hy heeft in 't jaar 1600 by dien Graaf gewoont op zyn slot, 't welk naderhant door de woede der Zwitzers, met al de konst is verbrant. Ook is 'er in dien tyd geweest een uitstekent meester in de konst, PETER VAN LOON genaamt; doch deze had een heel andere handeling van pen-ceel als de voorgemelde: doch was vernuftig in 't schilderen van *perspectiven* en gebouwen, die hy loflyk en net uitvoerde. Hy is gestorven daar hy geboren was, namelyk t'Antwerpen; maar in wat jaar weet ik niet.

LOWYS DE VADDER geboren te Brussel, was een fraay lantschapschilder en byzonder yverig in 't naspeuren van den aart, en eygenschap der boomen gronden enz. minder en meerder wykingen, naar mate van hunnen afstand, en wat meer om een goed lantschapschilder te wezen dient in acht genomen te worden. Men zegt van hem; *dat hy* (eer Aurora met glans gehult 't hooft boven de kimmen stak om den komenden dag aan te kondigen) *al op de been was om agt te geven hoe de nachtdampen allengkens door baren gloed verdunt zynde, de dingen zich klaarder en klaarder aan 't oog ontdekken, tot aan 't uiterste verschiët.* 't geen hy met een konstig oordeel in zyn stukjes heeft waargenomen. Daar by zietmen overal in zyn werk zulke zoete spiegelingen van boomen en gron-

gron-

gronden in de zoetvloejende beken, die hy door-
gaans te pas bragt, dat zyn werk yders oog streel-
den. Deze had tot zyn leerling

LUKAS ACHTSHELLINKS mede van
Brussel, die een goed lantschapschilder was; en
zyn meesters handeling heel wel wist na te boot-
zen.

Dat het zaad der konst, eens in een vruchtba-
ren stamgrond geworpen, naderhand nieuwe spran-
ten uitschiet, is gebleken aan den lantschapschilder
MARTEN RYKAARD, Broeders zoon van
den ouden *David Rykaards*. Zyne handeling
fweemde na die van *Joos de Momper*.

Nu stelt zich voor onze oogen

ANDRIES VAN ARTVELT van Antwerpen.
Deze was fraay in 't schilderen van water, inzon-
derheit van onstuime Zee, tempeesten daar de zou-
te plas door het bulderend geblaas van Eolus, het
Zeeschuim tot aan de zwarte wolken opjaagt, te-
gen de schitterende blixemstralen;

'T geen ARTVELT heeft zoo fraay geschildert
naar het leven

*Natuurlyk, kragtig, en zoo na de konst verzoet,
Of hy van Jongs af aan op zee was opgevoedt.*

Hy heeft neven andere zyne tydgenooten d'eer
gehad dat zyn Beeltenis door den grooten *A. van
Dyk* in 't koper gebragt is.

JAKOB VAN ES, mede een Antwerpenaar,
schilderde heel natuurlyk, Visschen, Vogels,
Bloemen, inzonderheit alle zoort van smakelyke
vrugten, waar op dit vaarsje ziet:

..... Want ziet de Muscadellen
 Hoe levendig zy staan; men zou haar kernen tellen.

Zyn Beeltenis is in print, van W. Hollar gefneden.

GUILIAM EN GILIS BAKKEREEL,
 schilders van Antwerpen, waren twee gebroeders,
 gelyk in naam maar gans verschelig in aart, ge-
 neigtheit en verkiezinge hunner konstbehandelin-
 ge. Want de een was een lantschapschilder, de
 ander had zig tot het schilderen van groote Beel-
 den gezet.

*De een bield altyt den spot met 's Waerelds yd'le
 pracht,*

*Maar d'ander heeft te meer den staat en d'eer geacht.
 Zy bleven naa hun dood gescheiden van malkand'ren.
 D'een stierf te Roomen, en t' Antwerpen stierf den
 and'ren.*

Daar is geen geslagt bekeat waar onder de konst
 zoo vele jaren agter een heeft geblocit als het ge-
 slaght der *Bakkereelen*. Van ouds af heeft'er altyt
 een of twee te Roomen gewoont; en de laatste was
 niet gestorven, of'er trok straks weder een stuk of
 twee van Antwerpen na toe, om de plaats te vul-
 len. Sandrart verhaalt: dat hy'er in zyn leven 7
 of 8 van gekent heeft, die veel gelt door hun konst
 wonnen, maar ook alles weer in vrolikheit ver-
 teerden.

JOANNES WILDENS was een lant-
 schapschilder van Antwerpen. Zommigen hebben
 hem den naam van Portretschilder gegeven, mis-
 leid door dit volgende vaarsje:

'T was WILDENS, welkers konst ontving haar eerste
leven

Door Rubbens, in dien tyd den grootsten in de
konst,

Zy heeft uit dankbaarheid ook eindelyk die gonst,
In zyne Beeltenis, aan hem weecom gegeven.

Maar dit is de waarheit dat *P. Paul. Rubbens*
dezen WILDENS veel gebruikte om de gron-
den en agterwerken met lantschappen te beschild-
deren, het geen deze volgende regelen zeggen
willen:

*Als WILDENS hadden grond aan Rubbens konst
gebragt,*
Zoo kwam'er't leven in, met een veel grooter kragt.

Wie zouw den tyd, indien hy wezentlyk was,
niet met scheve oogen begluren, om dat zoo me-
nig konstwerk, door den zelveen zoodanig ver-
gruisd is dat'er byna niets overblyft, om des werk-
meesters roem te bestempelen? Gelukkiger zyn
daarentegen geweest, zulke welker konstwerken
de woedende klauwen der oproerige Beeldstormers
ontruikt, of door byzondere voorzorge bewaart,
voorhanden zyn: om den naam van hunnen ma-
ker in spyt van den tyd eeuwen te doen leven op
de tongen der konstlievenden, en tot voorbeelden van
naarvolging te strekken. Dus is het gegaan met
de konststukken van den Hollantschen PIETER
VAN DE PLAS, tot welkers loffelyke gedachtenis
Korn. de Bie van hem zeit: *Hy verdient een groo-
te eer, en afgescheiden te wezen van alle konstba-
tende berispers, als die in veel deelen van de konst
anderen overtreft en te boven gaat, waarom de re-*
de

de vereist hier te gedenken aan de treffelyke ordonantien die Pieter vander Plas heeft in zynen tyd door zyn konstpenceel, tot verwonderinge van alle liefhebbers, voortgebragt, mits daar in is te bespeuren dat de natuur hem mild begunstigt heeft met de gaven van de uiterste volmaaktheit die in 't leven kan gezien worden, gelyk tot Brussel en in andere uitlantfche steden nog van zyne werken te vinden zyn, welke getuigen dat hy zonder beroeming niemand in onze eeuw in grooter volmaaktheit naar reden, proportie en eys van eenige schilderkonst behoefde te wyken. Hy is binnen Brussel gestorven.

Hier aan laten wy volgen den konstoeffenaar JAKOBUS DE GEEST schilder van Antwerpen, op welks dood den Dichter Jan Vos deze lyklacht gemaakt heeft:

Antwerpen, treur, ey! treur, uw kunst is nu in noodt:

*Laat al de tranen vry langs uwe kaaken loopen.
Vraagt gy: om welken reën? uw schilders Geest, is doodt.*

Wie zynen geest verliest, heeft op geen kunst te hoopen,

Dit volgende paste dezelve dichter op de konstschilder Gerret Bartels, die door den val van een steen sturf:

*Twee steenen rukten 't lyf van Bartels van ons af;
D'een die hem 't hoofd verplet; en d'ander op zyn Graf:*

*Men hoort zyn kroosi vergeefs by deze steenen steenen.
De doodt verschoont Geen geest; zy lacht als and'ren weenen.*

No

Nu volgt de Antwerpenaar

PIETER NEEFS. Deze schilderde Vorstelyke Paleyzen, en Galeryen in *perspectief*, maar inzonderheit gezichten van Tempels, en Kerken inwendig te zien, met al der zelve *ornamenten*, *Balkons*, verheve Choren, Altaren, Predikstoelen, en wat inwendig aan en tot dat werk behoort. Eenarbeidzame verkiezing, die ik liever wil zien dan zelf maken.

Hier by zal niet kwalik voegen de Hollander **THEODOOR BABUER.** Doch ik weet van hem niets te zeggen, als dat ik uit zekere omschryving begryp, dat zyn konst bestont in een diergelyk werk als dat van den voorgemelden.

Tegeen niet minder als naar gewyde Tempels en Kerken geleek was de verkiezinge die **KRISTOFFEL** en **JAKOB VANDER LANEN**, tot hunne behandeling in de Konst, hadden uitgekeurt, bestaande in het verbeelden van gezelschappen daar men vryt, speelt, drinkt, en allerhande vrolyke en zinstreelende tytverdryven oeffent.

Wy hadden byna overgeslagen, en vergeten **HENRIK DE KLERK**, die geroemd word om de zinryke Poëtize vindingen die hy in zyne penceelwerken heeft te pas gebracht; ook om zyn fraje zeedestukken, waar van 'er noch hier en daar te Brussel in Kerken te zien, en uitvoerig gemaakt zyn. Hy was een leerling van *Marten de Vos*.

Van **ANTHONI SALART** zyn mede noch eenige stukken te zien tot Brussel, daar hy geboren en ook gestorven is. Ook is **GULIAM MAHUE**, Pourtret Schilder, te Brussel geboren en begraven.

In dien tyt waren ook om hunne Konst in agting

ting AUGUSTYN BRUN, en HANS HOLSMAN Schilders van Keulen, mitsgaders FREDERIK BRENTTEL, en JAKOB VANDER HEYDEN te Straatsborg geboren, welke om hunne Kunst by Vorsten geëerd werden. Gelyk ook DANIEL VAN ALSLOOT, van Hartog Albert.

Eindelyk komen mede op de naamrol de Antwerpenaars ABRAHAM MATTYS, en EGIIDIUS VAN TILBURG, van deze weet ik niet te schryven, als dat de laatste Boerekermiffen, en Markten schilderde, en de eerste een goet Lantschapschilder was. Gelyk ik ook niet van onzen Rotterdammenaar DAVID DE HAAN weet te zeggen, als, dat ik uit dit volgende rym besluit dat hy te Roomen geweest is;

*Die uit het Hollants lant
Naar Romen was gevlogen,
Alwaar zyn groot verstant
Werd yv'rig opgetogen.*

Deze vind ik alle ten opzicht van hunnen geboorte- en sterfdag ongemerkt, zoodat 'er geen jaartal aan te bespeuren is. Wy willen hen ook ongemerkt laten deurgaan.

Het maakt my dikwils onlustig, als ik schryvers ontmoet, die meer dan een halve eeuw voor my, en gevolglik zoo veel nader aan den levenstyd der zulken, welker bedryf zy voorgeven te beschryven, geweest zynde, egter daar niet van zeggen dat 'er van gezeit moest wezen. Ja 't smart my nu ik zoo laat aankom dat 'er veele zaken in de vergetenheit geraakt zynde, ik gevolgelyk van de
zel-

zelve, niet zoo schryven kan als ik wel wilde. Ik heb wel over meer als twintig jaren bedacht hoe noodig het was, dat ymant eens de pen versneed om over die stoffe te schryven, en zedert my zelve geveit dat 'er wel ymant zou opkomen, die zig het verlies der gedachtenisse van zoo vele brave Konstschilders zoude ter harte nemen: maar daar is niets van gekomen, als dat nu en dan deze en gene, een stukswyze verhandeling van de zelve in druk hebben gegeven in de Fransche taal, zulks wy 't ons moeten getroosten, en de Lezer met ons, dat het met velen mager uitkomt.

Als by voorbeeld met

JUSTUS VAN EGMONT, geboren tot Leiden in 't jaar 1602, die zoo veer in de Konst gevorderd is geweest, dat de Koning van Vrankryk Louis de xiv daar een welgevallen ingehad, hem een lange wyl aan zyn Hof gehouden, en met loffelyke geschenken beloont heeft; nochtans vint men van hem niets geboekt, by wien hy de Konst geleert heeft, of wat behandeling hy hadde; maar alleen dat hy een Historie-schilder was.

Dat wareltfche zaken in gestadige veranderingen bestaan, heb ik meer als eens gezegt. En hoe de wisselingen de gansche levens jaren van den eenen mensch met tegenspoeden aaneenschakelen; en die van een ander in voorspoed doen uitloopen, zoo dat al zyn tyd van het geluk zonder ebbe bespoelt word, heeft de bevindinge ons ook meer als eens doen zien. 'T laast gezegde zal door dit volgende levens verhaal bevestiget worden.

PHILIPS DE CHAMPANJE werd geboren te Brussel in 't jaar 1602. Zyne ouders waren
van

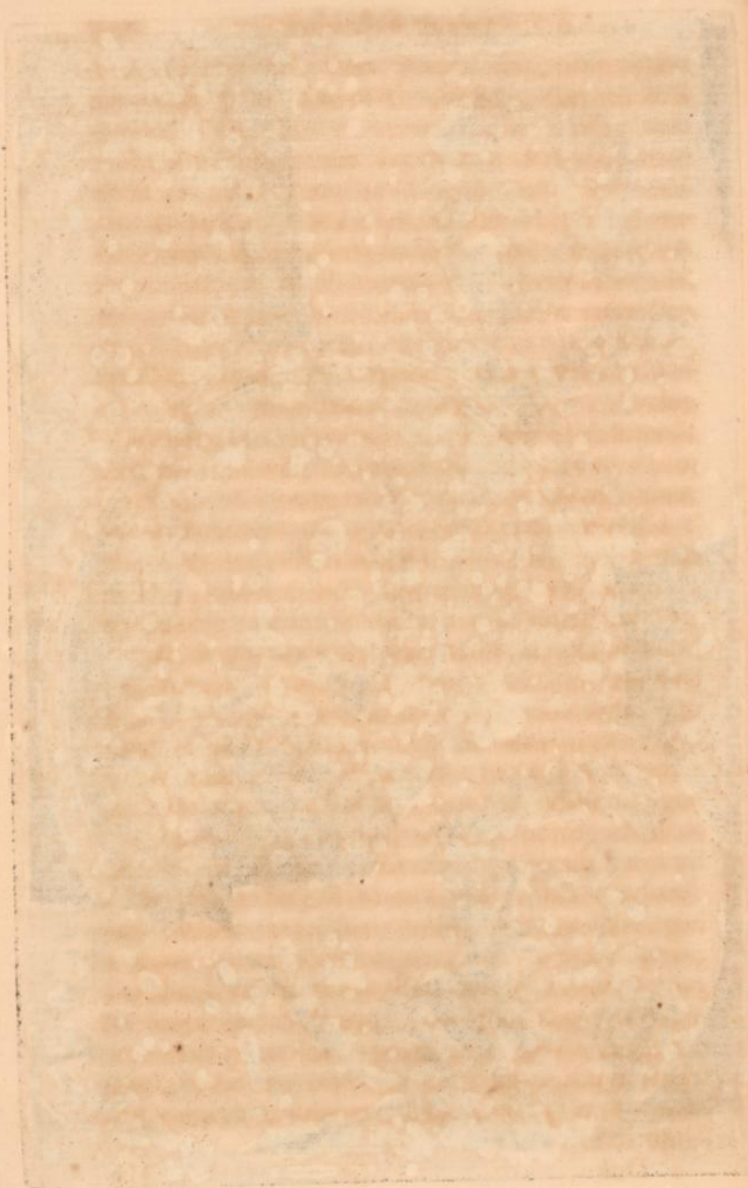
van geringe geboorte, maar hadden veel geldt, en zynde een eenige zoon hadden zy veel met hem op. Zyn geneigtheit liep al vroeg op 't leeren van de Schilderkonst, 't geen zy hem inwilligden, doch deden daar ontrent geen goede keur, 't geen hem dikwils van meester deed veranderen, verdrietig maakte, en deed besluiten zig buiten eenig onderwys naar 't leven te oefenen, 't geen wel gelukte.

Zyn borstbeeld vertoont zig aan d'overkant, tusschen de beeltenissen van *J. v. Bronkhorst* en *P. J. van Asch*, in de Plaat L. waar by zig een *Academie* beelt, afgeschetst op papier, nevens een portret doet zien.

Met zyn 19 jaar kwam hem het reizen in 't hooft; waar op hy besloot door Vrankryk naar Italien te trekken, maar bleef eenigen tyd in Vrankryk ten huize van een Duitscher, een gemeen schilder. Naderhant ging hy op zig zelf wonen in het *Collegie* van *Laon*, waar *Nikolaas Poussyn* toen een woning nam, en met Philips groote vrintschap onderhielt. *Chesne*, een Schilder maar een zottebol en windbui, had aangenomen 'eenig werk te schilderen in het Paleis van *Luxenburg*, en gebruikte daar toe deze twee jonge konstenaren. CHAMPANJE maakte het groot, en *Poussyn* het kleen werk tot de sieraden van dat vertrek, en zy verstonden elkander daar in. De Koningin nam zeer groot genoegen in het werk, inzonderheid dat van CHAMPANJE van wegens des zelts helderheit, in vergelyking van dat van *Poussyn*. *Chesne* die hier door bemerkte dat hy zig uit het nest (als men zeit) gestooten had, en hem licht geen ander werk meer zoude worden aanbesteed, werd naverig op CHAMPANJE, en veroorzaakte moeylykheit. Maar CHAMPANJE die den vrede beminde

Vrank-

ontging dit, en vertrok naar Brussel, om zyn Broeder te bezoeken. Wanneer hy eenigen tyd daar geweest hadde, werd hy andermaal voornemens naar Italien te gaan, maar zyn reis niet door Vrankryk maar door Duitslant te nemen: doch eer hy zig op reis begeeft komt de Abt van St. Ambrosius, *Sar-Intendant des Bâtimens*, tot Brussel, met bericht dat *Chesne* die hem hatig was, gestorven was, en verzoekt hem weder te komen tot Parys.

CHAMPANJE was niet zoo haast te Parys gekomen of hy wierd opzichter gemaakt over de Konstkabinetten van de Koningin, met een inkomen van 1200 gulden jaarlyks. Zy liet hem ook eenige groote werken schilderen, in de Kerk en 't Klooster der Carmeliten, in welken tyd hy ook troude met de Dochter van meergemelde *Chesne* die veel gelt hadde. Zie hoe de gevallen zig van begin af aan schikten tot zyn geluk? en hoe zommigen in deze waerelt altyt tegen stroom en wind moeten oproeyen, terwyl anderen gemakkelyk voor den wind zeylen.

De Kardinaal de Richelieu zocht hem door anderen te lokken uit den dienst der Koningin, met aanbiedinge dat hy zoo veel zoude eischen als hy begeerde om voor hem te schilderen, maar hy sloeg dit op een beleefde wyze af, en voegde daar by: *Dat hy den Kardinaal (indien hy zulks begeerde) wel een schilder zoude aanwyzen die hem genoegen zoude geven, en verzocht vorder in zyn gunst te mogen blyven.* Dit antwoord by den Kardinaal overgebracht, was oorzaak dat hy te meerder agtinge voor hem kreeg, om dat hy niet ontrouw wilde wezen aan die hem wel beloonden, en liet hem zyn afbeelding op verscheiden wyzen schilderen.

I. DEEL.

P

Hy

Hy was yverig en van een werkzamen aart, en heeft veel beroemde konstwerken in dat Koninkryk gemaakt.

In 't *Cabinet des singularitez d'Architecture, Peinture, Sculpture, & Graveure &c. Par Florent le Comte, I. D. p. 78.* is een lyst van alzyne beruchte werken, waar ontrent inzonderheit geroeemt wort zeker stuk, waar in Louys de xiii, knielende voor een Mariabeeld, dat hy zyn Rykskroon aanbiedt, verbeeld staat. Dit stuk had hy geschildert voor de Zilverwinkelhouders te Parys, en 't is in de Kerk van *Notre-Dame*, of de Lieve Vrouwe Kerk, opgehangen; gelyk dezelve uit een oud gebruik jaarlyks gehouden zyn te doen; waar toe zy dan een der voornaamste konstschilders uitkeuren. Welk konststuk voor af op den Feestdach van Maria, van den morgen tot den avond, voor de Kerk te pronk hangt, om van allen beschout te worden.

Monfr. Poncet Raadsheer in 't Hof der Aydes, kwam hem eens op eenen zondag bezoeken om van hem geschildert te worden, maar hy weigerde zulks te doen (schoon hy een groot man en byzonder vriend van hem was); om dat hy zwaarigheid maakte van de Kerkelyke beveelen, en het gemeen gebruik te overtreden; hoe gretig hy ook op winst was.

In dien tyd werd de roem van *C. le Brun*, toenmaals noch in Italien, door geheel Vrankryk getrompet, en zyne aanhangers maakten zyne bekwaamheden noch veel grooter dan zy waren (gelyk het gemeenlyk gaat als men ymant gunst bewyzen wil) om hem tot Hoffchilder van den Jongen Koning Louys den xiv in te dringen. Maar **CHAMPANJE** kreunde zig daar niet aan. *Hy had*

had (als het spreekwoordt zegt) *zyn Schaapjes op 't droog*, en storf in 't jaar 1674, oud 72 jaren.

Geen enkel, maar verscheiden voorbeelden hebben ons doen zien, dat het konstzaad in 't stambloed verspreid, van d'eene tot d'andere Eeuw nieuwe konstbloedizels heeft voortgebracht.

De Boeken van J. Sandrart doorbladerende vint ik in het 3 Boekdeel van zyn *Teutsche Academie* op pag. 69. gemeld van eenen VAN AELST, die niet alleen een hoogvlieger in de Schilderkonst, maar ook een voornaam Bouwmeester was; waarom hy ook door den Magistraat van Antwerpen werd uitgekeurt om de Eerepoorten, naar zyn bestek, te doen vervaardigen, tegens d'intrede van Filippus den tweeden, zoon van Karel den vyfden, in den jare 1550. Van wien ook de Boeken:

Siciliæ & Magnæ Græciæ Historia, ex antiquis numismatibus illustrata. (met Medaljes) en

De Romanæ & Græcæ antiquitatis monumentis e' prisca Numismatibus erutis, per Hubertum Goltzium Herbipolitanum Venlonianum, civem Romanum, geschreven zyn.

Deze VAN AELST is de zelve dien K. v. Mander Pieter Koek *van Aelst* noemt, en die overleden is tot Antwerpen kort na den jare 1550. Want zyne naargelaten schriften van de Boukunde werden in den jare 1553 door zyn weduwe *Maayken Verhulst* in druk uitgegeven. Hy liet ook een zoon na *PAULUS* genoemd, die ook de konst oeffende, en getrouwt is geweest, uit wien geloofd word (schoon *van Mander* alleen van zyne Weduw meld, en

P 2

zeit:

zeit : *Dat zy naderhand getrouwd is geweest aan Gillis van Koningsloo.*) dat van AELST in de beschryving der Stadt Delf op 't jaar 1602 aangetekent (thans het voorwerp voor onze pen) zyn oorspronk heeft.

EVERT VAN AELST, is geboren te Delf in 't jaar 1602. Hy was een braaf schilder in allerhande soort van stilstaande leven, inzonderheit Fruit, dat hy heel natuurlyk wist te verbeelden, als mede yzere Harnassen, Stormhoeden, en alle soort van glansige Metalen, die hy hunnen behooryken glans en weerschyn naar vereys wist te geven. Hy stierf 1658 naarlatende tot naarvolger in de Konst WILLEM VAN AELST, zoon van zyn Broeder *Jan van Aelst*, *Notaris* te Delf, die deze Konst van zynen Oom zoo wel geleert heeft, dat hy noch jong zynde, hem te boven ging, ja zodanig in de Konst toenam, en het leven zo natuurlyk wist na te bootzen, dat zyn penceelwerk geen schildery, maar het leven zelf scheen te wezen. Hy heeft in zyn jeugt vier jaren in Vrankryk en zeven jaren in Italien de Konst geoefent, en in dien tyd by Kardinalen, Vorsten en groote Heeren in aanzien geweest. In den jare 1656 weder in zyn Vaderlant gekeert, heeft hy zig met 'er woon eerst te Delf, daar na tot Amsterdam begeven, alwaar zyne Konst by alle konstkenners hoog geacht is geworden, en tot een hoogen prys verkocht. Waar uit men klaarlyk ziet, en daar uit besluit kan maken in 't algemeen hoe alle konsten en wetenschappen niet van eersten af aan in hare volkomenheit zyn uitgevonden; maar dat de vinder, of anderen op dien grond voortvarende trapswyze hebben ontdekt, en uitgevonden, 't geen daar aan ontbrak, om ze te bren-

brengen tot hare hoogste volkomenheit. WILLEM, anders GUILHELMO, was een man (na dat hy in Italien geweest had) die een grootmoedigen inborst bezat, en die niemant, inzonderheit als hy wat boven zyn peyl gedronken had, ontzag. 'T is gebeurt, dat de Borgermeester Maarzeveen met hem geschil kreeg, over d'eene of andere zaak, waar door zy in woorden kwamen.

VAN AELST, die voor een Borgermeester van Amsterdam niet wilde 't zeil stryken, in een zaak daar hy meende recht in te hebben, stoof op, trok zyn boven rok open, en toonde op zyn borst den gouden penning, en keten die hy van den Groothartooch van Toskanen had gekregen, zeggende: *Gy zyt met een geltzak om uw bals geboren, en dat is 't al; maar dat ik ben, ben ik door verdienste.* Maar of hem die worst (als het spreekwoordt zegt) *naderhand niet opbrak*, daar twyffelde zelf, die 't my verhaalt heeft, niet aan.

Een man (zei Gratiaan) verliest zyn agting door een bardnekkige verdediging; want zulks is niet de waarheit voorspreken, maar eer zyn koppigheit ver- toonen. En op een andere plaats. *Zommige ver- trouwen zig zoo zeer op hunne verdiensten, datze gansch geen zorg dragen, om zich te doen bemin- nen.*

Schoon hy (gelyk ik even gezegt heb) een grootmoedigen inborst bezat, nochtans trof hem Venus zoon met zyn vlammente schicht, zooda- nig dat hy verslingerde aan zyn dienstmeit, dat een dikke moffekop was, de zelve troude, en drie schoone kinderen by haar teelde. Indien tyd woonde hy op de Princegracht, by het Waale Weeshuys daar hy ook gestorven is, in 't jaar 1679: Maar het jaar zyner geboorte heb ik niet kon-

nen te weten komen, en heb daarom zyn levensbedryf aan dat van zynetyd en konstgenooten geschakelt.

Jan Vos maakte op een zyner voornaamste bloemtatereelen dit volgende vaarsje:

Hier komt de lieve Lent by wintertyd verschynen.

Natuur, die al wie maalt door haar penceel verdooft,

Begint, nu zy dit ziet, van enklen spyt te kwynen.

Aurora, leg uw pruik vol roozen van uw hoofst:

Hier groeten roozen die uw hulsel overtreffen.

Zoo wort VAN AELST, door kunst, de waereld deur beroemt.

Wie and'ren overwint behoort men te verheffen.

Zyn handt, vol geesten, heeft het bladt van dit gebloemt

Beschildert met een glans, die nimmer zal verslensen.

Het loof dat beet en koudt verduurt zal eeuwig staan.

Vrou Venus zou haar krans om dit gewasch verwen- sen;

Om, als zy hoogtyd houdt, te pronken met de blaân;

Of als zy 't hart van Mars aanminnig komt bestryen.

'Tscraadt der Vrouwen is de lyst der Schilderyen.

Zyn Weduwe vertrok na zyn dood met de kinderen (dit was in 't jaar 1680) naar haar lant, waar een Brouwer verlokt op de harde Ryksdaalders die zy mee gebrogt had, haar troude. Maar 't leed niet lang of een droevig ongeluk trof den oudsten van de kinderen, zynde een welgemaakte jongen, want hy viel in den Brouketelen verbrande.

De

De bevindinge heeft den Landman doen zien dat de groeybaarheid niet alleen van de gesteltheit der zaden, maar byzonder van een wel doorbouden en gemesten grond afhangt.

De jeugt die zig tot d'oeffening der Konst begeeft by een Akker geleken, en de leerleffen van haar onderwyzer by het zaadt, zullen wy zien dat zy beide meer of min van een zelven goeden aart moeten wezen. Want zoo die gront niet is doorbout met oordeel, en doormest met vernuft, yver, en leerzugt, is 'er weinig hoop van eenen ryken oegst te maajen. In tegendeel als die grond goet is, gaat de verwagting zeker zelfs buiten verwagting. Dit is gebleken aan JAN VAN BRONKHORST, die door yver, aangeboren leerzucht, en aangewende opmerkinge (schoon hy maar een gering zaat van onderwyzingen in den akker van zyn begeerte ontfangen had) dat zaad zoo wel heeft gebroedt, dat 'er van hem word getuigt, dat, al mocht ymant het geluk gebeuren van het doorluchtigste verstant, en den grootsten meester in de Konst tot zyn onderwyzer te hebben, zoo konde hy niet beter in de uiterste wetenschappen van de Konst ervaren wezen.

Elf jaaren was hy pas oud als hy besteed wierd by een Glaschryver geheeten *Jan Verburgh*, om de grondbeginzelen der Teekenkonst te leeren, alwaar hy een en een half jaar zig met grooten yver en naarstigheit heeft geoeffent, en daar na noch by twee andere gemeene Glaschilders, zoo lang tot dat hy in 't jaar 1620 lust kreeg om een reys naar Vrankryk te doen, om daar zyn Konst verder voort te zetten, dus nam hy de reis over Brabant, maar werd door zeker toeval in den voort-

gang gestuit; want tot Atrecht kwam hy geval-
 lig by eenen *Peeter Mathys* konstig Glaschilder,
 daar hy zig ophielt ontrent een en een half jaar,
 in welken tyt hy gelegenheit had om veel fraje
 werken te helpen maken. Van daar trok hy naar
 Parys, daar hy een heel bekwaam meester in 't
 Glaschryven, *Chamu* genaamt, aantrof, daar hy
 eenigen tyd bleef en toen weer naar zyn geboor-
 testadt geraakte, alwaar hy als meester in die konst
 de zelve met vlyt en yver voortzette; nochtans
 altyt by zich zelve onvergenoegt, wyl dit doen
 hem te gering scheen te wezen. Dit was de reg-
 te flypsleen om zyn breinte scherpen tot grooter
 ondernemingen; te meer werd dit voornemen in
 hem opgewakkert, toen hy gelegenheit had van
 met *Kornelis Poelenburg* om te gaan, en hem te
 zien schilderen, welke aangename en bevallige
 handelinge zyn gemoet zoodanig trok dat hy on-
 veranderlyk by zich zelve besloot, tot het schil-
 deren in Olyverf over te gaan, en op de handeling
 van *Poelenburg* zich te zetten. Doch dit fleurde
 noch al een tyd lang, zelfs na dat *Poelenburg* al
 was naar Engelant getrokken. In 't jaar 1637.
 heeft hy het Glaschilderen noch al gehanteert,
 doch in het jaar 1639 ontsloeg hy zich geheel
 daar van, yverende dagelyks zonder onderwys, en
 bracht het zoo ver dat de tyd zyn roem niet licht
 zal afmaajen. Hy was geboren t'Utrecht in 't
 jaar 1603.

De Nieuwe Kerk tot Amsterdam pronkt noch
 heden neffens het Koor met drie van zyne konstig
 beschilderde kerkglazen. Men ziet daar in ver-
 beeldt hoe de Vrede den Oorlogsgod Mars boeit,
 en kluiſtert, en den Kryg en zynen aanhang ver-
 treed. Hoe de welyaart van zee en lant bloeit,
 als

als de met slangen gepaarkte Twist verbannen wort. Zy wort vertoont door den Overvloetshooren, die allerhande slag van uitheemsche Koopmanschappen uitgeeft; gelyk ook door de Boeken te kennen wort gegeven, dat geleertheit, konsten en wetenschappen, in tyden van vrede 't schoonste bloejen. En op de deuren van het Orgel zietmen door zyn konspenceel met olyverf verbeelt, de Triumf van David over den verslagen Goliath: de zalving van Saul tot Konink, en hoe hy van zyn troon David voor hem spelende aan zyn speer meende te spitten.

Zyn Beeltenis kanmen beschouwen in de Plaat L boven aan daar zig nevens aan een beschildert kerkglas vertoont.

In dit zelve jaar 1603 kwam NICOLAES KNUFTER te Leipzig ter waerelt. Hy, als van natuur tot de konst geboren, deed van der jeugt aan in ste van zyn schoolleffen te leeren niet anders als zyn boeken met beeltjes, een beesjes bekladden. Waar over hy dikwerf van zyn meester gehandelt en gekastydt wert. Doch alles te vergeefs; want wierd hem papier en inkt onthouden, hy bediende zig van houtkool en betekende de wanden zoo hoog als hy ze bereiken kon: Daar over hy van de huismeid dikwils heel onzagt gehandelt werd. Zyn Vader ziende dat alles wat hy aanwendde zyn drift niet fluiten konde, dacht in 't eerst noch dat dit ontstont, om dat hy geen geneigtheit hadde tot het leeren van talen. Dus bedacht hy alle ambachten die hy konde, schreef die op een blad papier, en leide dit zyn zoon voor, zeggende, *hy konde een van alle verkiezen wat hy wilde*, dog hy verkoos niet anders dan 't schilderen te leeren. Maar dit moet ik noch vooraf zeggen;

dat ook wel de voorname reden, waarom de meid over het begruizen der muuren hem zoo hard viel, was: dat hy zyne Beelden zoo Paradysagtig natuurlyk met kool overal door 't huis op de wanden affchetste, dat zy al zoo wel als Eva konde zien datze naakt waren. Gelyk hy onder andere ook heel geestig had afgeschetst, daar Uliſſes naakt by Nauficae komt, gevolgt naar de beschryving van *Homerus*. Zyn Vader besteedde hem dan gevolgelyk by eenen schilder genaamt *Emanuel Nyſen*, daar hy twee jaren by woonde; maar daar viel het niet tot zyn voordeel uit, terwyl hy in stee van hem de konst te leeren hem voor knecht gebruikte om zyn mantel agter hem te dragen wanneer hy uitging. Dit hem tegen de borst zynde liep hy weg, en kwam tot Maagdenburg daar hy eenigen tyt zyn kost won met penceelen te maken voor schilders, dog daar hy weder afraakte, en zig begaf by een kladder, daar hy by bleef tot het jaar 1630, wanneer hy tot Uitrecht kwam, en gelegenheit aan de hand kreeg, om zyn grooten yver en zucht die hy tot de konst hadde aan *Abraham Bloemaart* te kennen te geven, die ziende zyn natuurlyke drift, en hoe veer hy reeds meer door zyn leerlust als grondig onderwys gevordert was, hem een plaats in zyn huis schikte, alwaar hy door goed onderwys en naarftigheit in korten tyd zoo veer kwam dat hy op eigen wieken konde dryven, ja zoo hooge vlucht in de konst maakte dat hy d'eer gehad heeft van voor den Koning van Denemarken te schilderen drie stukken; vertoonende veltſlagen, waar in des zelfs voorzaten d'overwinninge bevochten hadden. Waar, of wanneer hy gestorven is, heb ik niet konnen naſpooren.

In

In dit zelve jaar 1603 is tot Antwerpen geboren JOHANNIS COSSIERS een man daar de Brabanders veel van roemen, inzonderheit om een konststuk dat te Mechelen in de Kerk van het groot Begynhof hangt, 't geen alleen genoeg is om zyn roem te trompetten, zoo veer als 'er schilderkonstminnaars gevonden worden. Hy is nadat hy vele Hoven bezogt, en overal blyken van zyn konstpenceel gelaten heeft gestorven. Dat 's zeker, maar in wat jaar weet ik niet.

Dit jaar 1603 vrugtbaar in konstoeffenaars te reelen bracht ook voort den gedachteniswaardigen SIMON DE VOS. Deze was een man die zich op de fondamenten van de konst grondig verfont, en daar van met oordeel bedient heeft. Zyne stukken in Brabant inzonderheit bekend, getuigen wat vermogen zyn penceel heeft gehad.

Van JOAN BYLERT, hunnen tytgenoot geboren te Uitregt, weten wy niet veel te zeggen, als dat hy, naar het ons heeft toegesche-
nen, eerst van een los en ongebonden leven is geweest, en naderhant een afkeer daar van gekregen hebbende, zig tot de oeffeninge der schilderkonst begeven, een gelukkigen voortgang daar in maakt, en in die keurwisseling roem behaalt heeft.

Eer wy dit jaar 1603 eindigen moeten wy ook gedachtig wezen den Delfzen Konstschilder PIETER JANZE VAN ASCH. Deze was een braaf lantschapschilder, inzonderheit in 't klein. Men ziet maar zelden van zyne penceelwerken, om dat hy niet veel gemaakt heeft: wyl hy op een anderewys (om zyn ouden Vader en Moeder te bezorgen) zyn tyd heeft moeten besteden; maar 't geen datm'er van ziet is goed. Hy was deugdzaam en vroom van
le-

leven, en bereikte eene hoogen ouderdom. Want de konstschilder Johannes Verkolje, geboren 1650, nog omgang met hem gehad, en ook zyn beeltenis in koper gebracht heeft, die wy (geen ander voorhanden zynde) gevolgt hebben. Zy staat onder aan in de Plaat L nevens een tafereeltje waar op een lantschapje geschetst staat.

Na hem volgt

KRISTIAEN VAN KOUWENBERCH geboren te Delf op den 8 van Herfstmaant 1604. Hy heeft tot leermeester in de konst gehad *Johan van Nes*, is daar naa gereist naar Italiën, van waar hy, byzonder in de konst gevordert, wedergekeert is in zyne geboortestad Delf. Daar heeft hy vele konststukken zoo Historien als naakte Beelden levensgroot geschildert en daar door veel roem behaalt. Behalven op andere plaatzen zietmen ook van zyne penceelkonst in de princelyke lusthuizen Ryswyk, en t'huis in 't Bosch. Daar na ging hy zyn Fortuin volgende te Keulen wonen, alwaar hy overleden is den 4 van Hooimaand 1667. Onder zyne stad-, tyd- en konstgenooten worden opgetelt:

Leonard Bramer, Pieter van Asch, Adriaan van Linschoten, Hans Jordaans, Kornelis de Man, en Johannes Vermeer.

Deze alle waren, als Dirk van Bleiswyk Evertz in 't jaar 1667 zyn Boek, de beschryving van Delf eindigde, noch in leven.

Nu eischt ook eene plaats

DANIEL VAN HEIL geboren te Brussel in 't jaar 1604. Gelyk zesdes geboortestad met die van den voorgaanden in tuschenstant verschildde, zoo verscheelden zynog meer in de verkiezinge van hun penceelwerk. Want de voorgaande scheen tot

tot verlustiging van 't gezicht, deze op een ontroeringe in de ziel der aanschouwers toe te leggen. Want hy schilderde meest Brandstigtingen en diergelyke voorwerpen die yffelyk zyn om aan te zien.

Nochtans ('t geen tot zyn lof getuigt wort) was alles zoo natuurlyk dat'er niets als de hette aan ontbrak. Onder zyne voorname stukken worden getelt de ondergang van Sodom en Gomora met de gansche lantsfreke, door een vuur uit den Hemel &c. en het verbranden van Troje, daar men ziet, hoe,

*Toen Sinons toorts de stad verdelgde door haar
vlam*

*De Koning Priam lag voor 't oog van zyne maagen,
Gebarnast op den grondt door Pyrrhus zwaart ver-
slagen;*

*Daar Hekuba den val van haar beroemden stam
Betreurde, op 't bloedig lyk van haar' gemaal gezegen;*

*Of daar Encas torst Anchises op zyn schouders,
Engeeft Askaan de hand in 't midden van 't gekerm;*

teekenen die diergelyke Historische verbeeldingen kenbaar maken.

Wy hadden byna vergeten den braven Dordrechtze konstschilder JAKOB GERRETZE KUIP, wiens penceelkonst al vroeg de konstminnende bekoort heeft, te gedenken; maar wierden hem indagtig als wy zyn zoon Albert Kuip ten tooneel zoude voeren. Hy schilderden Osjes, Koetjes, Schaapjes enz. De verschieten agter de zelve waren meest lant en watergezichten die zig om en by Dort doen zien, welke hy tot zyn gebruik naar 't leven afgeteekent heeft, en zyn wyze van schilderen was helder gloejend en smeltende.

Deze

Deze JAKOB GERRETZ KUIP, Dortenaar, leerling van *Abr. Bloemaart* IZAK VAN HASSELT, KORN. TEGELBERG beide lantschapfchilders, en JAKUES GRIEF, anders *Klaau*, die stil leven schilderde, waren de hoofden of aanleiders welke in den jare 1642 het konfignootfchap van St. Lukas te Dordrecht hebben opgerecht, na dat zy uit het Gild, genoemd het Gilt van de vyf Neringen (volgens beding als in de Aëte van fcheiding staat uitgedrukt) waren uitgegaan. Maar eer ik eenige byzonderheden (om den Lezer bericht te geven van 't geen van tyd tot tyd, rakende de Konfifchilders is voorgevallen) voortbreng, zal voor afdienftig wezen aan te wyzen hoe de Konfifchilders in St. Lucas Gilt, en andere Ambagtgilden zyn betrokken: van wien de naam van St. Lucas Gild, zyn afkomst heett; en hoe de Schilders in verfcheiden fteden uit die Gildens uitgegaan, Broederschappen hebben opgerecht, welke beftonden uit enkele Konfifnaars, en Konfiflievenden.

Hoedanig oulings de Konfifchilders en hunne werken by de grootften van de waerelt zyn geacht geweest, hebben vele fchryvers breedwydig gemeld; het geen den leer- en weetluftigen is bekend: dus zal 't niet nodig wezen uit de twyffelachtige outheit menigte van voorbeelden op te delven, maar wy zullen alleen van de zelve, en van later tyden zoo veel ontleenen, als tot aanleiding van ons oogmerk dient.

Leonard da Vency, was van wegen zyne Konfifzoodanig by den Koning van Vrankryk geagt, dat deze Vorft verfcheidenmalen, hem, daar hy op zyn ziekbed lag, kwam bezoeken, en handreiking aanbood, zulks hy ook eindelyk in 's Konings

nings armen den geest gaf. Zie K. van Mander p. 57.

Den moordt van Polidoor heeft de Raad van Romen zoo euvel opgenomen, dat den Moorder zoo swaren straf wierd aangedaan, als of hy eenen van den Raad om 't leven had gebracht. Dit merkt Philips Angels in zyn lof der Schilderkonst aan op p. 22. en voegt daar by, dat de Venetianen noch in later eeuwen, zich door de Konst zoo vereert agtten dat zy aan brave meesters jaarlyks 300 kroonen ten geschenk gaven, op dat zy die binnen hunne muuren mochten behouden. En hoe meer men in d'outheit te rug treed, hoe meer men zal ontdekken de groote achtinge die men voor de Konst en Konstenaars over hadde. 'T waaren Apelles en Praxiteles die het geluk alleen hadden, dat de grootste waereltvorst hunne konst beminde; waar op zeker Dichter zinspelende, zeit:

*Apelles werd, uit veel, alleen gestelt,
Te schilderen den grooten Alexander;
Praxiteles, had oorlof, en geen ander,
Een marmer beeld te snyden naar dien Held.*

D'eerst gemelde schilderde daar nevens voor den Vorst een naakte Venus, *Anadyomene*, zeit Plinius dat is, *vers uit Zee opkomende*: waar toe hem de schoone Campaspe, Alexanders byzit, tot een levendig model om naar te schilderen vergunt werd. Maar wat gebeurt 'er? De ontvlamde drift, hoe zeer hy ze trachtte te bedekken was niet zoo te ontveinzen, of het werd van Alexander bemerkt. Die ziende zyne grootmoedigheid hier door ter proef gestelt, besluit, daar hy tot dus veer de waerelt bedwongen had, ook zyn neiginge te bedwingen. Hy stapt

VAD

van zyn lieve Campaspe af, en schenkt die aan Apelles.

Gemelde Plinius merkt ook aan, hoe na dien tyd een Grieks Vorst, wanende de Konst hier door in eere en aanzien te houden, door een wet gebood dat niemant de Konst van schilderen vermogt te leeren, of de zelve te oeffenen, ten zy hy edel geboren was. En uit een even zoo na-deelig begryp, voor de Konst was't, dat 'er zulk een hooge prys gestelt wierd, voor die dezelve begeerden te leeren. Want hier door werden bekwame geeften, en de schranderste vernuften, om dat zy van een slegte geboorte waren, gesmoort en tot den ploeg gebruikt: daar en tegen vernufteloozen als zy slegs van groote geboorte waren, tot het penceel opgebracht: 't geen een merkelyk verval in de Konst veroorzaakte, tot dat Keizer Maximiliaan deze konstbreuk heelde, by zeker voorval verklarende, dat hy van hondert Boeren wel hondert Edellieden, maar van hondert Edellieden geen een goet schilder maken konde. Dezelve Vorst heeft met een de Konstenaars in 't algemeen geadelt; daar hun verkregen blazoën (zynde drie zilvere schilden op een blaau velt) noch de gedachtenis van draagt. K. v. Mander melt van dit voorval in 't leven van Albert Durer, op pag. 131. B. Als ook een diergelyk in 't leven van Hans Holbeen p. 143. Edoch hoe dit gemelde wapen aan den naam van St. Lucas wapen komt, staat t'onderzoeken.

De schryvers die zomwylen hun werk hebben gemaakt van de oudtydse veranderingen, zoo Kerkelyke als Wareltyke, te doorsnuffelen, hebben aangemerkt; wanneer deze Landen, in macht van Menschen en Steden aangegroeit, de Roomsche
Gods-

Godsdienst, en het waereltlyk bestier gezetelt was, datmen toen voor de Ambagt- en Hantwerklieden Gilden of Broederschappen heeft opgericht, dezelve met voordeelen en voorregten begiftigt, en dezen of genen Heylig tot patroon of beschermengel toegevoegt: als by voorbeeld het Timmerlieden Gilt aan St. Joseph: de Smits aan St. Eloo: de Schoenmakers aan St. Krispy: de Kleermakers aan St. Joan den Dooper: de Schilders aan St. Lucas, en zoo voort; welke in de Kerke een byzonder Kapel en Altaar hadden: en aan welke zy op zekere tyden Kerkdienst pleegden en offerhanden deden, van waar de spreekwyze: *St. Lucas moet op zyn oud kleed een nieuwe lap hebben*, oorspronkelyk is. Dus ook verscheydene andere Broederschappen, als van St. Huibregt, diede vrye Jachten voorrecht hadden, en diergelyke meer, welke zekere wyze van Godsdienstige plechtigheden, d'een meer d'ander min, volgens de instelling, verpligt was aan zynen patroon of patronesse; als by voorbeeld de Konfraterniteit, of Maria's Broederschap, welke volgens de instelling verpligt was op de Feestdagen van Maria Miffen te laten doen, en gebeden voor de afgestorvene Broederen op gezette tyden: 't welk zy, als de stad 's Hartogenbosch aan de Heeren Staten 1629 over ging, in de Kapitulatie bedongen onverhindert te mogen onderhouden; gelyk het ook zoo gebleven is, uitgezondert dat zulks in 't verborgen, om geene ergernisse te geven, geschiedde, tot den jare 1642, wanneer het meestendeel uitgestorven was, latende sommigen die van den Hervormden Godsdienst waren zich daar by inschryven, 't welk van de Heeren Predikanten in dien tyd euvel opgenomen werd, die daar *Classicale* handelingen over beleyd-

I. DEEL.

Q

den

den in verscheide steden, en opstellen maakten, die zy aande *Universteiten* afvaardigden. De Predikanten op het *Classis* te Gornichem vergadert in Juni 1643. waren de eersten die dit werk ter hand namen, en hunne voorstellingen en vragen daar omtrent den Professoren te Leyden in schrift toezonden. Jakobus Trigland, en Fredrik Spanheim waren toenmaals hoogleeraren in de Godgeleertheit. Dien 't lust kan het Boekje, *Oordeel van verscheiden Leeraars enz. over de Mariaansche Broederschap, door een liefhebber der waarheit, enz.* gedrukt 1645, nazien: terwyl wy reeds te verre van 't spoor geweken, te rug stappen moeten, tot dien tyd, waar in Keyzer Karel de V. deze landen bestierde, om te zeggen dat hy zommige steden met voorregten heeft begiftigt; als ook de Gilden der zelve, bevoordeelt met zeker recht, waar door zy al 't geen hunnen handel en hanteringen hinderlyk en naadeelig was, buiten de steden hielden: zulks, die desselfs voordeelen wilden deelachtig zyn, genoodzaakt wierden, het Borger- en Gilderecht dier steden met gelt te kooopen.

Nu was het by vele van de Konstschilders dies tyds in gebruik gekomen, dat zy openbare winkels, en verkoopdagen van Schilderyen hielden, en dus zig, om hun voordeel te bejagen, met het voorregt van een Gild dekten. Maar als met 'er tyd het Glaschilderen geheel ten onbruik wierd, in enkel Glazemaken verkeerde, en door de slegte tyden gemeene Konstschilders mede tot den kladpot vervielen, en het getal der Grofschilders hielpen vermeerderen; en dus het Gildebroederschap meest in ambagtsgezellen bestond; hebben de Konstoeffenaars daar wat tegens aan gezien, als

waar

waar het der Edele Konst onceer aangedaan, onder ambagtslieden getelt te worden. Waaron zy dan gelegenheit zогten om die Broederschap te ontgaan, en een konfraterniteit van enkele Konst-oeffenenden op te rechten. Ook heeft men in sommige steden de konstlievenden daar mede onder betrokken; het welk die van Dordregt in den jare 1641 werkstellig maakten, door een verzoekschrift het geen zy aan de Edele Heeren Borgermeesteren en Schepenen dier stadt presenteerden, die hun die scheiding van den Gilde der Glazemakers, op eenige voorwaarden niet alleen hebben ingewilligt, maar den Konstschilderen ten voordeel door een *Acte*, ondertekent *M. Berk*, in den *X Artijkel* vergunt en toegestaan: *Dat niemant vermocht met eenige Schilderyen langens de straat te loopen, om die langs de deuren te veilen &c. XI. Dat niemant van buiten in komende vermocht eenige openbare verkooping van Schilderyen aan te rechten enz.* En in eene nader verklaring van dezen *XI Art.* verleent 1643. *Dat niemant wie by zy van buiten ofte van binnen, onder wat voorwendzel het zelve ook zoude mogen wezen, op geenerhande wyzen eenige verkooping van Schilderyen zal vermogen te houden, als alleen die van het Konstgenootschap van St. Lucas, gezeit de Fynschilders, enz.*

Dit spoor hebben de Konstschilders in verscheyde Hollandsche steden gevolgt.

Die van 's Gravenhage, als my uit de aantekening, die daar van gehouden is, is gebleken, kwamen in den jare 1636 op den 15 van Sprokkelmaand by den anderen, om over de wyze van scheiding te beramen, en een verzoekschrift diesaangaande te presenteren aan den Raad dier plaats: en waren de verzoekers 48 in getal, en onder

Q 2

deze

deze **DIRK VANDER LIS**, toen Regerende Schepen.

In 't zelve jaar wierd hun verzoek van scheiding uit het Gild van Glazemakers, Stoelemakers en Boekbinders toegestaan, en eerst het bovenste der Boterwaag, naderhand vier vertrekken boven de Korenmarkt tot hun vry gebruik gegeven. Het grootste vertrek dient tot de verkooping van Schilderyen, die uit sterfhuizen, of anderzins voorvallen, waar van de konfraterschap zyn voordeelen trekt.

De zoldering van deze zaal, van onder te zien, is verdeelt in vier hoekstukken met een ovaal in 't midden, alle met beeldwerk konstig beschildert. Het eerste hoekstuk door **THEOD. VANDER SCHUUR** geschildert, verbeeldt de drie hoofdkoleuren. Het tweede door **DANIEL MYTENS**, daar de Deugt de Historien op den rug van de Faam schryft, die door haar worden uitgebazuint. Het derde door **AUG. TER WESTEN**, waar in de Perspectief, Doorzichtigkunde en Architecture, of Boukonst zig ver- toont. Het vierde door **ROBB. DU VAL** waar in de *Astronomie* of Starrekunde, en *Geometrie* of Meetkonst gezien wort. Het middelvak, door **WILL. DONDYNS** beschildert, ver- toont de Haagse stedemaagt, onder welker bescherming zig de Schilderkonst, Beelthouwery, Glaschildery en Graveerkonst, aanbieden. Hier nevens aan ziet men Pallas verzelt met de Konstliefde, de Groffchilders met ladder en kladpot : De Boekbinders met schroef en pers, en de Stoelemakers met hun gereedschap, in yver ten konsthemel uytbonzen. En in het schoorsteen- stuk door **MATT. TER WESTEN** geschildert, ziet men de jeugt door Merkuur opleyden, tot de konstschool, aangespoort door roem en beloning.

Het tweede vertrek dient tot hun vergader- plaats, en pronkt met een glazekas vol Konst-
boc-

boeken met vergulde banden, by 't afsterven van dezen en genen tot hun gedachtenis aan de Konstkamer vereert, als ook in twee lyften, de Lykvaarzen, op d'uitvaart der beruchte Konstschilders Daniel Mytens, voorgevallen op den 19 van Hertftmaant 1688, en Willem Doudyns, 't eene door J. STERRENBURG, 't ander door SILVIUS, berymt.

Het derde vertrek tot de gemeene Tekenplaats of *Academie* opgeregt in den jare 1682. Het vierde vertrek dient tot gebruik van den knecht van 't Konstgenootschap.

Haarlem, een der oudste Steden van Holland, heeft al vroeg een bloejende Konstschool, en talryk Konstgenootschap binnen zyn ringmuur gezien. Maar om niet alles op te halen, uit vreeze dat het den Lezer verdrieten mocht, zal ik maar alleen van het Konstgenootschap der Antwerpse Schilders iets melden: eerst om dat hun Konstgenootschap vroeger in tyd is begonnen, dan een der Konstgenootschappen van Nederland: ten tweede dat ook geen der zelve met zulke voordeelen is begunstigt, dan dat van Antwerpen. Inzonderheit heb ik de gedachtenis daar van willen ververschen; op dat alle Stedebestierders door dit loffelyke voorbeeld gespoort mochten worden, om dergelyke hulpmiddelen tot opbouw der Konst, en roem der Steden aan de zelve te schenken.

Ik vind in het MEMORIAAL van de Schilders kamer tot Antwerpen geboekt, dat dezelve begin genomen heeft met het jaar 1450, en dat 1454 de konstschilders zig tot een voegden en een konstgenootschap aanvingen, waar van JOAN SNELLAERT en JOAN SCHUERMAEKER de eerste Regenten of Overluiden waren. Sedert welken tyd de konst daar met grooten luister gebloeit heeft, gelyk het konstgenootschap ook op dat

dat de konst zig meer en meer voortzetten zoude) een *Academie*, of oeffenplaats om naar 't naakte leven te teekenen, heeft opgerecht in den jare 1664. en in den jare 1695 een pleister-*Academie* waar toe zy de keurlykste afgietsels der geachtste Antiken hebben opgezocht. Welke *Academien* of konstscholen vergroot en verbeterd zyn in den jare 1694 en 1695 sedert welken tyd dezelve kamer pronkt met het marmere Borstbeeld van den Hartog van Beyeren, toen Gouverneur van de Spaansche Nederlanden en groot beminnaar van konsten, inzonderheit de Schilderkonst, als ook een yverig voortplanter dier oeffening.

Het geldt tot onderhoud van gemelde twee *Academien* en verdere kosten die daar op loopen, word gevonden uit 12 vrybrieven door de Gouverneurs uit order van den Koning van Spanjen aan het konstgenootschap vergunt, om de gemelde kosten tot opbouw der konst goet te maken.

Yder der zelve word waardig geschat 800 gulden meer of min, na die schaars te bekomen zyn, en zy worden van het konstgenootschap verkocht aan goeode Borgers; om van alle Borgerbeemtingen, die kostbaar en lastig vallen, vry te zyn voor hun leven: als Gildemeester- Kerkmeester-, Wykmeester - Vaandrig - en mindere Officierschappen van de Borgerwacht. Welke vrybrieven, de bevoordeelden overleden zynde, straks weder vervallen aan het konstgenootschap dat dezelve weder op nieus aan anderen verkoopt, en tot onderhoud der konstscholen zig van die penningen bedient.

De twee laatste der gemelde vrybrieven zyn hun door gunst der Keurvorst van Beyeren bezorgt, wanneer zy hem tot *Protector* van de konst, en
het

het konstgenootschap inwydden. Dit geschiede op den 2 van Sprokkelmaand 1693. Deschilders kamer was rykelyk behangen met penceelkonst van uitmuntende Meesters, en de Heer Jan Baptist Gyns oud Borgermeester, en hoofdman der konstkamers, en Dekens haalde den Vorst op, gelicht door menigte flambouwen, tot de konstzaal, daar een tafel met kostelyke spyze stont aangerecht om zyne Doorl. te onthalen. Waar by zig allerhande konstig snarenspeel deed hooren, en naar het eindigen opende zig een tooneel, daar zig de Antwerpsche Stedemaagt treurig leunende op een waterkruik (verbeeldende de *Schelde*) op vertoonde. Straks verscheen Apol die haar naderende dus aansprak: *Hoe leit de Stedemaagt zoo treurig? wat reden zyn 'er die u de zilte tranen langs de bleeke wangen doen rollen? gryp moet; de Goden zyn door uw klachten bewogen. Als ik in het morgenkrieken (vervolgde de Zonnegodt) myn hengsten uit het pekelt opmende, zag ik een Held uit het huis van Oostenryk tot u naderen; om u in zyne bescherminge te nemen, waar door de konsten weder als voorheen in vollen luister zullen bloejen enz.* Ook kwam een Beelthouwer en Schilder op het tooneel. Deze met een beschildert doek, daar de belegering van *Belgrado* op afgebeeld stont, en boven dezelve de Faam, die des Vorsten roem trompette: 't welk ook de voornametoegel van dit spel is, 't geen ook *B. Ogier* huisvrouw van *Guil. Kerriex* die het zelve berymt heeft, te kennen geeft. En zeker dit spel verdient dat men 't pryze, te meer wyl het in zoo korten tyd opgeslagen is.

*Twecemaal vier en twintig uren,
Tusschen dag en tusschen nacht,
Heeft dit op 't tooneel gebracht.*

Maar het geestigt in 't spel was dit, dat gemelde *Kerriex* het borstbeelt van den Vorst naar een geschilderd afbeeltzel in marmer gemaakt had, zonder dat de Vorst daar iets van wist, en het zelve met pleister overtogen, werd als of 't een ruwe blok steen waar, op het toneel gebracht. De beelthouwer die onder 't spel zomtyds den Keurvorst aanzag, als wilde hy zyn beeltenis in marmer uithouwen, gaf zomwyl een slag met den hamer op het zelve, waar door dan eerst een brok afsprong, die de bovenkruin ontdekte, dan eens het eene oog, dan het ander, de neus en zoo voorts, tot het beelt zig volkomen deed zien. Waar over de Keurvorst verwondert stont te kyken, en verklaarde dat hem nooit zulk vermaak aangedaan was. Dit borstbeelt staat noch op de Konstkamer. Beter was 't voor de Konst geweest zoo hy zelf waar tegenwoordig gebleven. Ja het is te beklagen dat verwisseling van staat zyn Kunstvuur gedooft heet; want dat deed ook anderen ontvonken, zoo dat de Konst tot groote waarde steigerde.

Hier mee willen wy onze Redenvoering eindigen, en de Toncelgordyn openen met de Konstschilder

AALBERT KUIP geboren te Dordrecht in 't jaar 1605. Deze was de zoon van JAKOB GERITZE KUIP een braaf schilder, by wien hy de konst geleert heeft, hoe wel hy in handeling veel van zyn Vader verscheelde; want hy wat meer aan den netten kant was: ook zoo ruw in zynce penceelbehandeling niet als zyn Neef BENJAMIN KUIP die een medeleerling met hem was: hoc-

hoewel ik'er dingen van gezien heb, diemeesterlyk aangetoetst waren. Daarenboven hield zig zyn Vader aan eenerhande verkiezinge. Hem daarentegen scheen het evenveel te wezen wat hy ook maakte. Offen, Koeyen, Schapen, Paarden, Fruit, Lantschap, stil water met Schepen; 't scheen hem alles onverschelig te wezen, en daar men zig over verwonderen moet, is, dat hy alles even fraay en natuurlyk schilderde. Daarenboven heeft hy inzonderheit wel in acht genomen de tyd stonden waar in hy de voorwerpen verbeeldde, zoo dat men den benevelden morgenstont van den klaren middag, en dezen weer van den saffraanverwigen avondstont in zyn tafereelen kost onderscheiden. Ook heb ik verscheide maanlichten van hem gezien die heel natuurlyk verbeeld waren, en zoo geschikt dat dezelve een aangename spiegeling in 't water maakten. Onder zyne koniststukken zyn wel de voornaamste, daar hy de Dortsche Beestemarkt in verbeeldt, als ook de Pikeurbaan, daar hy dan de schilderagstigte Paarden die daar gewoonlyk kwamen, in te pas bracht, zoo dat men dezelve kost onderkennen. Dat 'er na zyn dood geen modellen of teekenen van andere meesters by hem gevonden wierden is een bewys dat hy alleen de natuur tot leiding nam. 't Was ook zyn aart niet gelt daar aan te besteeden, want hy had altyt tot zinspreuk: *In harde Ryksdaalders komt de mot niet*. Egter was hy een man van onbesproken leven, en ouderling van de Gereformeerde Kerk.

Hy heeft in zyn tyd menigte van lantschapgezichten zoo buiten Dordrecht als eiders geteeckt, die met zwart kryt omgetrokken, en met sapjes opgewasschen, geestigen natuurlyk behandelt zyn.

Q 5

P 1 E.

PIETER DANKERS DER Y is geboren t'Amsterdam in 't jaar 1605. Hy was een goed schilder van poutretten Zyn penceelkonst was zoo in Nederland als in andere gewesten geacht, als aan dit onderstaande vaarsje, in zyn tyd tot zyn lof gerymt, blykt.

*O wyd befaamde Konst die menig Ryk doorwandelt,
Als gy uw eel penceel wel naar het leven bandelt,
Gelyk aan 't Poolfche Hof heeft menigmaal gedaan
DER Y, daar van zyn hand veel brave stukken staan.*

Gelyk de luister der Zonne, die 's morgens uit den dageraad geboren is, uitgeschenen, in eenen benevelde avondstont wegzinkt: even dus is het ook met het menschelyke leven. Het jaar 1606 heeft verscheide Sonnen aan de kimme van den konsthemel zien opgaan; en weer andere na zy de waerelt alom beschenen hadden, zien ten grave dalen. Onder deze was KAREL VAN MANDER Konstig schilder, en Schryver van het leven der Konstschilders. Ook zouden wy (om zyne verdiensten) verplicht zyn geweest, hem onder de braafste Nederlandze Konstschilders te gedenken, ten ware zyne levenswyze, en wat hy gewrogt heeft, uitvoerig ware beschreven, 't geen in den tweden druk van 1618. agter zyn werk geplaatst is. Dus wy van hem niet te zeggen hebben als (wyl door verzuym het jaar, en de maand waar in zyn sterftyd is voorgevallen, daar in is vergeten) dat hy zynen levensloop geeindigt heeft op den 11 van Herftmaand, in 't jaar 1606. oud 58 jaren, en dat de puikdichter J. v. Vondel 't zynere eere dit vaars op zyn beeltenis gemaakt heeft:

SIC ITUR AD ASTRA.

*Men ziet den Geest van ouden KAREL zweven,
In deze prent, maar levender in 't werk
Van 't Schilderboek, waar in de Schilders leven,
Na hunnen tydt, zyn pen, in 't worstelperk
Der Schilderkunst, de leerb're jeught leert stryden
En worstelen, op 't voorbeeld van Natuur,
En haar ontvouwt den zin der schilderyen
Van Nazoos Dicht, dat Jovis blixemvuur
Braveert met zyn gestalte wisselingen,
Zoo goddelyk en kunstiglyk verknocht
Als MANDER haar ontknoopte, en op dat zingen
D'Orakels van dien Helt te voorschyn broght.
Wat eischt dit beelt? geen gout, noch geen juwelen,
Een Schilders kroon van d'edelfte penceelen.*

MDCLVII.

Als mede dat hy een zoon naargelaten heeft
KAREL genaamt, zyn Vader niet ongelyk in konst
en vernuft. Inzonderheit was hy berucht door
't schilderen van Pourtretten, waarom hy ook
door den Konink van Denemarken is ontboden
geweest, daar hy zig door zyn konst en gedrag
bemint heeft gemaakt, en van daar veel roem en
voordeel weg gedragen. Dit bevestigt de Prins
der Nederduitsche Dichteren in 't hooft van 't vaars
dat hy op 't afbeeltzel van zyn Koninklyke Ma-
jesteit, te Denemark, Noorwegen en Gotten,
Frederik den III, door onzen van Mander geschild-
dert, gemaakt heeft, daar hy hem noemt Hof-
schilder van zyn Majesteit, en vorders zig dus
laat hooren:

Den

*Den geest van Mander, om de Majesteit te malen
Van Konink Frederik, ontbreekt geen verf, maar
vier,*

*Dat uit vier Kroonen gloeit met levendige straelen,
Of uit zyn Noortstar geeft een' goddelyken zwier.*

*Wat raet? de Schilder zit bekommert, en verlegen.
In groote zaaken mist de Konst haer kracht, en eisch.*

Penseelen zyn te licht om Scepters op te weegen;

*Dies maelt hy in 't verschiet de Zee, en 't Zeepalais,
De Sont, en Kroonenburgh, op dat men 't beelt moght
kennen.*

*De slaurwe schilder geest met merken van de Kroon
Zyne onmaght sterken moght, eer hy verlaude in 't
rennen.*

*Zoo srykt de Kunst haar vlagh voor's Konings glans
en troon.*

En gelyk deze alleen door de verstandige leer-
lessen tot die hoogte in de Konst geklommen is
geweest, zoo zyn 'er ook meer brave mannen door
zyn onderwys voortgesproten, als J A Q U E S D E
M O S C H E R O, K O R N. E N G E L S Z, H E N D R. G E R-
R E T Z., F R. V E N A N T e n z. inzonderheit F R A N S
H A L S.

'T schynt my toe dat des ouden Karels zoons
zoon mee een oeffenaar dier Konst geweest is,
uit dit vaars, dat Vondel op zyn eigen Afbeelding
door hem geschildert maakte, dat dus luid:

*Ik sloot een' ring van tienwerf zeven jaren,
Toen Mander, wiens penceel, zoo ryk begaest,
Op 's Grootvaers spoor en faem ten hemel draest,
My schilderde, bezaait met gryze haeren,*

Daer

Daer Fredriks Kroon ontzien wort, en benyt.

Zoo kan myn fchyn noch leven na myn' tyt.

MDCLVII.

Wy hebben tot nog toe gezien dat Antwerpen wel de grootſte lyſt der Konſtſchilders heeft oplevert tot onzen Schouburg; maar andere Steden brengen hunne vernuften mee op de Rol, gelyk Mechelen

PEETER FRANCOIS *Lucasz.* geboren in 't jaar 1606 op den 20 van Wynmaand. Hy heeft de Konſt eerſt by zyn Vader, daar na by *Gerard Segers* tot Antwerpen geleert. Zyn geneigtheit ſtrekte wel meeft tot het ſchilderen van Lantſchappen met kleene Figuurtjes, die hy wonder net en zuiver ſchilderde, zoo dat ook de Aarts-Hartog Leopoldus een goet behagen in zyne werken gehad heeft, en hem langen tyd in zyn dienſt gebruikt. Hy is geſtorven den 11 van Oegſtmaant 1654. en wy laten zyn Konſt haars meesters lof melden.

In dit zelve jaar 1606 is ook tot Bruſſel geboren LUDOWICUS anders LOUIS PRIMO gebynaamt *Jentiel*. Deze, na dat hy dus veer in de Konſt gevordert was (maar onder wiens opzicht weet ik niet) dat hy zig op zyn Konſt (als men zeit) *bedroopen konde*, trok naar Romen, waar hy 30 jaren zig gehouden heeft. Zyne handelinge van ſchilderen was uitvoerig, zinlyk en net, daar het Brabants woord *Jentiel* zyne oorspronk uit genomen heeft. Zyn konſt heeft d'eer van in des Paus Paais, onder de beſte Konſt, geplaatſt te wezen. Hy was 1660 noch in leven.

Sandrard, die hem mede gedenkt onder de Konſtnaren, wil, dat hem de bynaam *Jentiel*, als hy hem

hem in den jare 1626 te Roomen in de Bend begaf, is gegeven; om dat hy zig wel wist voor te doen, zig by groote luiden verwoegde, en als een geboren Edelman gedroeg.

Dit jaar 1606 byzonder vruchtbaar in 't voortbrengen van brave Konstenaars deed ook op den 15 van Wiedemaand aan den Ryn buiten Leyden REMBRANT te voorschyn komen.

Zyn Vader werd door de wandeling Herman Gerritzen van Ryn geheeten, zynde een mulder op de Korenmolen tusschen Leyerdorp en Koukerk aan den Ryn, en zyn moeder was Neeltje Willems van Zuitbroek genaamt, welke door dat beroep eerlyk aan den kost konden geraken.

Onze REMBRANT VAN RYN een eenige zoon zynde, wierden zyne Ouders voornemens van hem de Latynsche taal te laten leeren, en hem tot de geleertheit op te voeden, tot welken einde zy hem te Leyden ter schoole deden. Maar de byzondere drift, die hy tot de Teekenkonst hadde, deed hen van besluit veranderen, gelyk zy ook gevolglyk hem bestelden om de fondamenten dier konst te leren by Jakob Izakzen van Zwabenborg, by welken hy bleef omtrent den tyd van drie jaren, in welken tyd hy zodanig gevordert was, dat yder zig daar van verwondert hielt, en besluit maakte dat uit hem wat groots te verwagten stont, des besloot zyn Vader (om dat hem geen gelegenheit zoude ontbreken van een vasten grond, tot opbouw van de konst) hem by P. Lastman t'Amsterdam te brengen, by den welken hy zes Maanden bleef, en na dien tyd nog eenige maanden by Jak. Pinas tot hy besluit nam van voortaan by zig zelven de konst te oefenen, 't geen hem wonder wel van eerst af aan gelukte. Anderen willen dat Pinas zyn eerste on-

on-

onderwyzer in de konst zou geweest zyn. En Simon van Leewen, in zyn korte beschryving van Leiden, zeit: *dat Joris van Schoten de leermeeſter van Rembrant en Jan Lievensz. geweest is.*

Terwyl hy dan yverig en met grooten lust by zig zelve aan zyner Ouders huis, dagelyks de Konst voortzette, kreeg hy nu en dan bezoek van konſtlievenden, welke hem eindelyk aanwyzing deden aan een Heer in den Haag, ten einde hy zeker ſtukje 't geen hy toen gemaakt had aan den zelve zoude vertoonen en aanbieden. REMBRANT trok daar op met het zelve te voet naar den Haag, en verkogt het voor hondert gulden. Hy, wonderwel in zyn ſchik en niet gewoon zoo veel gelt in zyn buidel te hebben, verlangde ſtraks om op 't allerſpoedigſte t'huis te komen, op dat zyne Ouders deelgenooten wierden van de verheugenis die hy daar over hadde.

Te voet gaan was nu te gering, met de Jachtſchuit te varen te gemeen, des ging hy op de wagen zitten, die naar Leiden reed.

Wanneer zy nu aan 't huis den Deil pleyſteren zouden, en elk van den wagen atging om zig te ververſchen, bleef onze REMBRANT alleen op den wagen zitten, by zynen buit, vertrouwend den zelve niet alleen. Wat gebeurt'er? de kreb naau weg gezet, terwyl de wagenaar vaſt met de reſt van 't volk aan kwam treden, raken de paarden op den hol, en rennen met hem voort, zonder zig aan 't keeren te ſteuren tot binnen de Poort van Leiden, en bleven voor hun gewone Herberg met den wagen ſtil ſtaan daar elk zig over verwonderende, hem vraagde hoe zulks waar by gekomen; waar tegens hy niet veel praat hielt, maar zig van den wagen en met den buit wegmaakte.

maakte naar zyne Ouders, wel vergenoegt dat hy dus voor niet en zonder eenige kosten spoediger als anders tot Leiden gebrocht was.

Thans deed hem dit blinkend beginsel de hoop van geltwinning vooruit zien, en zyn konstdrift op die wyze gespoort nam zoodanig toe in de konst dat hy aan alle konstkenneren genoegengaf. *Dus kreeg hy (als het spreekwoordt zeit) de handen vol werk.* En dewyl hy naderhand, zoo om 't schilderen van pourtretten als andere stukken, dikwils genootzaakt was tot Amsterdam te komen, vond hy goed (ziende dat die Stadt inzonderheit hem gunstig scheen te wezen, en zyn opkomen daar in te voorspellen) zig met 'er woon daar na toe te begeven, 't geen was ontrent den jare 1630.

Daar zynde vloeyde hem het werk van alle kanten toe; gelyk ook menigte van Leerlingen, tot welken einde hy een Pakhuis huurde op de Bloemgracht, daar zyne leerlingen elk voor zig een vertrek (of van papier of zeildoek afschoten) om zonder elkander te storen naar 't leven te kunnen schilderen. En gelyk'er onder de Jeugt, inzonderheit als'er veel by een zyn, wel zomtyts iets klugtig voorvalt; zoo gebeurde 't hier ook. Want een van dezelve een vrouweleven tot model noodig hebbende, bragt het zelve in zyn afgeschoten vertrek. Dit lokte de anderen tot nieuwsgierigheid, zoo dat zy op hunne kousen (om niet gehoorst te worden) by beurten door eene kleine scheur, met voordagt daar toe gemaakt, het spel betuurden. Nu was het op een warmen zomerfen dag wanneer dit voorviel; des de teekenaar of schilder zig zoo wel als het model moedernaakt ontkleedden. Wat dertele behandelingen en reden-

den-

denwisseling tusschen die twee voorvielen, konden de aanbouwers van dit blyspel melden. En gebeurde 't op den zelven tyd dat **REMBRANDT** kwam om te zien wat zyne leerlingen deden, gaande om hen te onderwyzen naar gewoonte by den eenen voor en den anderen naa, tot dat hy ook eindelijk by het vertrek daar deze naakte gelieven by een zaten kwam, dat hy wel dicht gefloten vord, en van de zaak verwittigt eenigen tyd stil dit spel door de gemaakte splete beschoude, tot dat hy onder meer woordenwisselingen hen hoorde zeggen: *Zeker nu is 't even of wy Adam en Eva waren in 't Paradys, want wy zyn beide naakt.* Waar op hy met zyn schilderstok op de deur klopte, en met een luide stem tot beider verbaastheid hun dus toeriep: *Om dat gy naakt zyt, daarom moet gy het Paradys uit,* nootzaakende door bedreigingen zyn leerling van binnen de deur te openen; zoo dat hy binnen kwam, het spel van *Adam en Eva* stoorde, 't blyspel in een treurspel deed verwisselen, en den gewaanden *Adam* en zyn *Eva* met slagen uitdreef, zoo dat zy ter naauwernood in 't afloopen van de trappen nog een gedeelte van hunne kleederen om 't lyf kregen, om niet naakt op de straat te komen.

Hy was in opzicht van de konst ryk van gedachten, waar om men van hem niet zelden een menigte van verschelinge schetzen over een zelve voorwerp ziet verbeelt, ook vol van veranderingen zoo ten opzigt van de wezens, en wyze van staan, als in den toefstel der kleedingen; waar in hy boven anderen (inzonderheit zulken, die dezelfde wezens en kleedingen, even of het al tweelingen waren, in hunne werken te pas brengen) is te pryzen. Ja hy munte daar in boven allen

I. DEEL.

R

uit :

uit : en niemant weet ik dat zoo menige verandering in affchetzingen van een en 't zelve voorwerp gemaakt heeft; 't welk ontspruit uit aandagtige bedenkingen der menigerhande Hartstochten, die op zulk een zaak noodzakelyk bewogen, en gaande gemaakt in der menschen wezens inzonderheit door vaste kentrekken zig doen zien, en ook uit de onderscheidentlyke beweginge der lichamen zig vertoonen. Om een voorbeeld te stellen: daar Kristus zig door de brekinge des broods aan zyne Discipelen die met hem naar Emaus gegaan waren, doet kennen, zyn'er verscheiden schetzen (behalven de twee die 'er in druk uitgaan) by de beminnaars van de teekenkonst bekend. En geen minder getal affchetzingen zyn'er van de gestalte der twee Discipelen als Kristus uit hunne oogen verdwenen was, waar door zy verzet, verbaast en verwondert stonden. Wy hebben een der zelve die ons best beviel, om den Hartstocht van verwonderinge die daar in waar genomen is, en het verbaast staaren met het gezicht op den ledigen stoel, waar in Kristus een oogenblik te voren gezeeten, nu daar uit verdwenen was, tot leidinge voor de noch onbedreve schilderjeugt in plaat gebragt, en hier nevens ver-
toont.

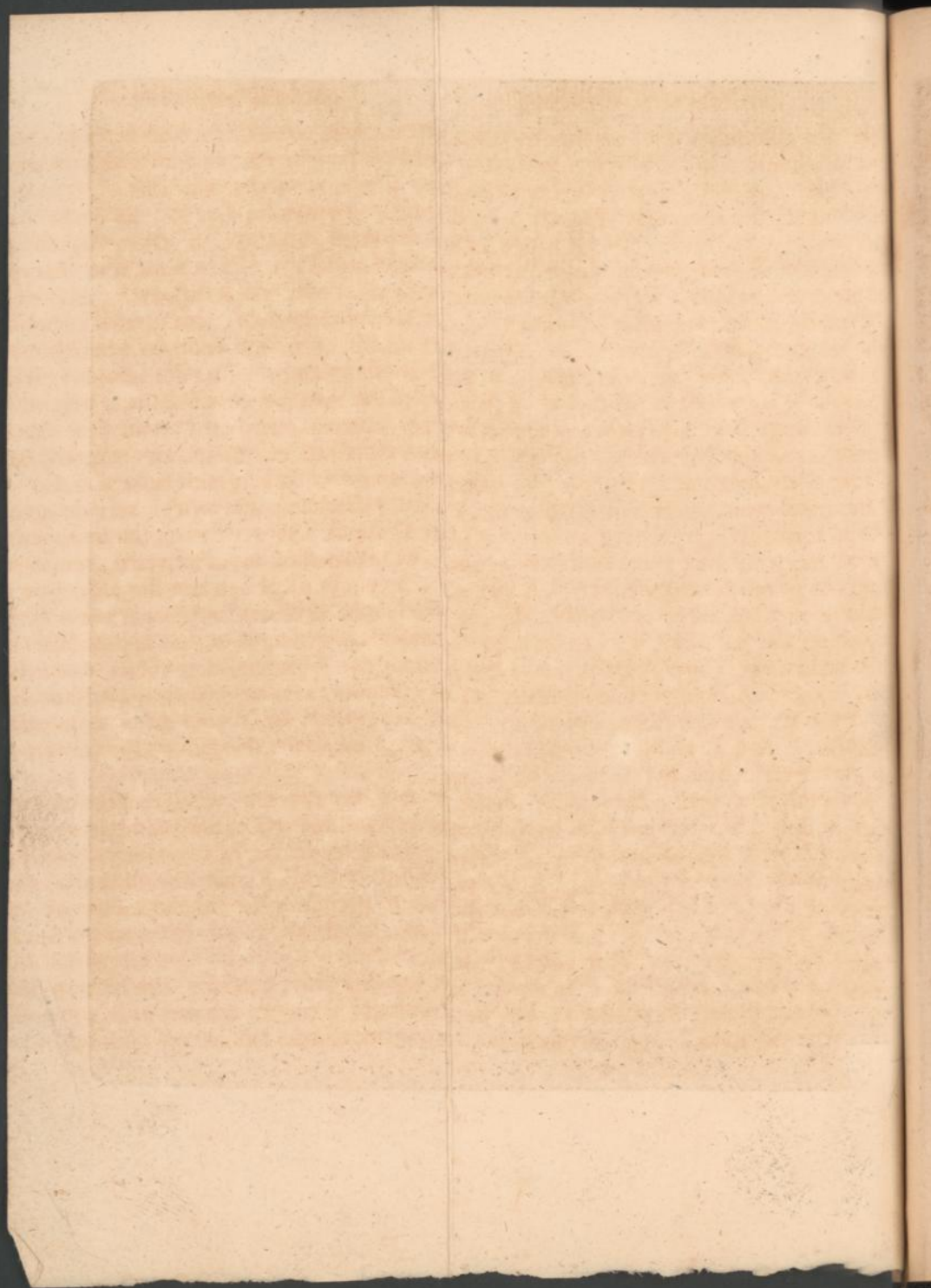
De bedrevenen moeten myn yver niet ten kwade duiden; 't is om de jeugd aanleiding tot opmerken te geven, en die niet ondankbaar zyn zullen myn moeite met dank loonen; want zulke voorbeelden, *zyn* (gelyk de Spaansche zinspreuk zegt) *als de hand die de Ossen met den muil by 't water leid.*

Maar een ding is te beklagen dat hy zoo schigtig tot veranderingen, of tot wat anders gedreven, vele dingen maar ten halven op gemaakt heeft,

zoo

ingeët-
 inden-
 and ge-
 ng naar
 inzon-
 ns print
 de wy-
 n; om
 us heeft
 e ruwe
 heeft
 in ruwe
 indelyk
 ook met
 b, daar
 en de
 op tee-
 lk doen
 verant-
ster zyn
 hy om
 schoo-
 en staal
 ze van
 beurde
 n had,
 en; dit
 gt een
 en doek
 n doo-
 en veel
 tretien
 p zou-
 oo veel
 dat hy
 liever

uit : e
ring in
gema
bedenl
op zull
de ge
heit de
uit de
zig ve
Kristu
Discip
ren, c
(behal
bemin
minder
der tw
dwene
dert st
best be
die daa
ren me
tus een
dwene
schilde
toont.

De l
duiden
ken te
myn m
beelden
*als de
leid.*

Maa
tig tot
vele di

zoo in zyne schilderyen, als nog meer in zyn geëtfte printkonst, daar het opgemaakte ons een denkkeelt geeft van al 't fraajs dat wy van zyne hand gehad zouden hebben, ingevallen hy yder ding naar mate van het beginfel voltooit hadde, als inzonderheit aan de zoo genaamde hondert guldens print en andere te zien is, waar omtrent wy over de wyze van behandelinge moeten verbaast staan; om dat wy niet kunnen begrypen hoe hy het dus heeft weten uit te voeren op een eerst gemaakte ruwe schets, gelyk blykt dat hy gedaan heeft aan het pourtretje van Lutma dat men eerst in ruwe schets, daar na met een agtergrond en eindelyk uitvoerig in print ziet. En dus ging het ook met zyne schilderyen, waar van ik 'er gezien heb, daar dingen ten uitersten in uitgevoerd waren, en de rest als met een ruwe teerkwaft zonder agt op teekenen te geven was aangesmeert. En in zulk doen was hy niet te verzetten, nemende tot verantwoording *dat een stuk voldaan is als de meester zyn voornemen daar in bereikt heeft*, zoo ver dat hy om eene enkele parel kragt te doen hebben, een schoone Kleopatra zouw hebben overtaant. Een staal van zyne koppigheit omtrent diergelyke wyze van behandelinge schiet my te binnen. 'T gebeurde dat hy een groot pourtretstuk onder handen had, waar in Man Vrouw en Kinderen stonden; dit stuk ten deelen afgemaakt, komt onverwagt een aap dien hy had te sterven. Hy geen anderen doek gered aan de hand hebbende, schildert dien dooden aap in 't gemelde stuk, daar die luiden veel tegen hadden, niet willende dat hunne pourtretten by dat van een afschuwelyken stervenden aap zouden te pronk staan. Maar neen: hy had zoo veel liefde voor dat model van den dooden aap dat hy

R 2

liever

liever dat stuk onvoldaan wilde aan zig houden, dan hun ten gevallen de kwalt 'er op zetten, gelyk ook geschiedde; waarom het gemelde stuk ook naderhant, tot een afschutting gediend heeft voor zyne leerlingen

Egter zyn 'er nog vele van zyne konststukken, welke in 't geheel doorschildert en uitgevoerd zyn, in de voornaamste Konstkabinetten te zien, alſchoon 'er eenige jaren verleden vele tot hoogen prys opgekogt naar Italien en Vrankryk zyn gevoert.

En ik heb opgemerkt dat hy in zyn vroegen tyd wel meer gedult gehad heeft om zyne konststukken uitvoerig te bewerken dan daarna. Onder verſcheide bewysſtalen is dit inzonderheit aan dat stuk te zien dat by den naam van St. Pieters ſcheepje bekend is, 't geen veel jaren in 't kabinet van den Heere Jan Jakobzen Hinloopen, voorheen Schout en Borgermeester tot Amſterdam, gehangen heeft. Want de werking der beelden, en wezens trekken zyn daar zoo natuurlyk naar de geſteltheit van het geval uitgedrukt als te bedenken is, daar benevens veel uitvoeriger geſchildert als men gewoon is van hem te zien. Ook is ter zelve plaats een stuk daar Haman Hester en Aſſweer vergaſt, door *Rembrant* geſchildert, waar van de Dichter *Jan Vos*, als een verſtandig konſtkenner, den inhoud des zelfs, nevens de kracht der byzondere gemoedsdriften, daar in te beſpeuren, dus uitdrukt:

Hier zietmen Haman by Aſſweer en Hester eeten.

Maar 't is vergeefs, zyn borſt is vol van ſpyt en ſmart.

Hy byt in Heſters ſpys: maar dieper in haar hart.

De Koning is van wraak en raazerny bezeeten.

De

zeit) te droevig om 'er vante zingen, of te spelen. Want het doorgaans vertoonzelen zyn daar men van walgen moet, en zig verwonderen dat een man van zoo veel vernuft en geest zoo eigenzinnig in zyne verkiezingen geweest is.

'T zal den Lezeren niet vervelen, inzonderheit den genen welke geneigtheit hebben om de behandelingen der konst volgens de rede en zekersten gront te kennen, 't zy om die tot gebruik te maken of daar van te kunnen spreken, op dat zy weten en verstaan de grontleidingen der onderscheiden begrypen die groote meesters in het behandelen dezer konst hebben gehad, en die zy zig als een grondwet hebben voorgesteld; dat ik eens twee groote lichten in de Schilderkunst in opzicht van hunne wyze van doen in vergelyking breng, en dan myn oordeel, met dat van *K. v. Mander* gepaart, vryborstig uitzeg. Deze verhaalt dat *Michael Angelo* plag te zeggen: *Dat alle schilderwerk, 't zy wat, of van wien gemaakt, maar kinder- en beuzelwerk is, zoo niet alles naar 't leven geschildert is, en datter niet goet of beter kan wezen, dan de natuur te volgen; over zulks hy niet eenen enkelen streek deed, of hy zette het leven voor zig &c.* Van deze meening was ook onze groote meester *REMBRANDT*, stellende zig ten grondwet, enkele naarvolging van de natuur, en alles wat daar buiten gedaan werd was by hem verdacht. Wat besluit nu van *Mander* op dit gestelde? Dit: *Dat het geen kwade weg is om tot een goed einde te komen: want naar tekening (of zy schoon na 't leven komen) te schilderen, is zoo gewis niet als het leven voor zig te hebben, en de natuur met al haar verscheiden verwen na te volgen; doch behoeft men eerst zoo veer gekomen te wezen in verstant,*

stant, dat men 't schoonste leven uit het schoon onderscheiden kan, en weet uit te kiezen. Hier leit de knoop: Het schoonste uit het schoone te kunnen verkiezen, dien wy noch wat valter zullen trachten te leggen.

Wy willen graag toestemmen dat naar 't leven te schilderen nootzakelyk en goet is, maar dat dit niet tot zoo een algemeenen grondregel kan gebragt worden, dat het leven enkel te volgen de eenige weg zoude wezen om volmaakt in de konst te worden; want dan zoude nootzakelyk moeten volgen, dat de genen die zig meest gewenden naar 't leven te schilderen de beste meesters in de konst waren, dat niet algemeen doorgaat, maar in tegendeel ontrent velen onwaar bevonden word. Want my zyn schilderyen voorgekomen, waar in alles met grooten arbeid, en met de uiterste uitvoerigheid naar 't leven was geschildert, en nochtans was 'er in dezelve noch houding, noch wyking, noch schikking, noch teekening. En weder andere die zoo stip niet naar 't leven gevolgt waren, maar daar de geest des schilders meer in doorstak, die in allen deelen van de konst welstandig waren, en voor goede en deugtzaame schilderyen konden doorgaan.

Daar beneffens is 'er een onnoemelyk getal van dingen, en voorwerpen, die yder op hun beurt in het schilderen te pas gebragt worden, daar het leven niet toe gebruikt kan worden; als by voorbeeld vliegende, buitelende, springende, of loopende beelden, welker beweging en werking alle oogenblikken veranderen, waar door de schilder zig op die wyze daar van niet kan bedienen. Egter zyn'er ten allen tyden meesters geweest die tot hun grooten roem diergelyke voorwerpen wonderlyk

naar de konst hebben weten te schilderen, buiten behulp van 't leven. Ja hoe zouden zulke die groote vaste stukken schilderen 20 of 30 voeten van den grond, op steigeringen en schragen, het leven hebben kunnen gebruiken? by gevolge hebben zy hun vaste denkbeelden, en modellen ten voorwerp moeten gebruiken om daar na te schilderen. Nog eens.

Stel eens, men moet vreugd, blydschap, droefheit, schrik, toorn, verwondering, veragting enz. dat is, de menigerhande lydingen van de ziel, door vaste en kennelyke wezenstrekken vertoonen. Hoe zal men 't daar mee maken? gy zult licht antwoorden: men kan het levend model gebieden te lachen, te schreyen &c. en op dusdanige wyze 't leven gebruiken. Ja, maar dan is 't ook wel schreyen dat m'er om lachen zou, en treurig zien of m'er mee spotte, om dat het lichaam de vereiste aandoening niet hebben kan zonder drift der ziele; en over zulks de wezenstrekken niet natuurlyk zyn; dewyl zy niet door aandrift der geesten, maar gedwongen het wezen ploojen. By gevolge kan door navolging van 't leven in dit opzicht onmogelyk voldaan worden aan de konst, maar het werk moet noodwendig gebrekkig blyven; om dat in het voorwerp vermist wort, 't geen in 't konstwerk wort vereist.

Ook blyven vele gemoetsdriften zoo lang niet in staant; want de wezenstrekken straks op de minste veranderlyke aandoening van gedaanten verwisselen, zoo dat'er naau tyd is van naschetzen, ik laat staan van te schilderen, en by gevolge kan'er geen andere wyze bedagt worden waar door een konstoeffenaar in dezen opzicht zig bedienen kan, dan door een enkele bevatting en vast denkbeeld:

of

of men moet zig bedienen van het vernuft van zulken, welke door vaste regelen en konsttrekken elke byzondere gemoetsdrift tot leiding voor de leerbegeerigen in plaatdruk de waerelt hebben meegedeelt. Gelyk daar is dat pryslyk Boek: *DISCOURS ACADEMIQUES*, 't geen door de meesters der Koninklyke *Academie* te Parys aan *Monfr. de Colbert* opgedragen is, naar welks voorbeeld wy ook een proerje van dien aart, door andere ontleende voorwerpen hebben opgesteld, en in het tweede Deel van *Philaléthes* Brieven te pas gebragt.

Ymant zal licht zeggen, Rembrant heeft zig op het verbeelden der byzondere wezenstrekken wel verstaan, en wort daar in geprezen; heeft hy dit niet op vasten gront gedaan? Ik antwoord ja: maar op een gront welken ik niet tot een algemeene leiding kan stellen; naardien hy door een wonderbaar vast denkbeeld, de gemoetsdriften in dien oogenblik, wanneer dezelve zig in het wezen der voorwerpen vertoonden, heeft weten in te drukken, en zig daar van te bedienen: 't welk alleen een zeldzame natuurlyke hoedanigheid is; waar voor onze leerlessen niet noodig zyn: dienende onze leiding alleen om zulken die dat geluk niet bezitten, door beproefde weegen op te leiden; om daar toe bekwaam te worden.

Om deze zaak aangaande 't gebruik van 't leven, nu noch wat klaarder aan te duiden, zoo zeg ik I. Daar moet voorafgaan een vast denkbeeld over het gansche bewerp van 't geen men maken wil, waar van men geen volmaakt denkbeeld vormen kan, ten zy men weet en kent wat tot het maken van zulk een konstwerk als men zig voorstelt vereist wort: te weten de schikkinge der Beelden,

en voeglyke werking onder malkander; om het model voor of daar na te schikken eermen tot het na 't leeven schilderen komt. Zonder dit staat al het werk op losse schroeven. Ik zal eens een voorbeeld van een minder beslag voorstellen. Om daar nu de proef op te maken, zeg ik: 'T is nootzakelyk dat men in de *Accademie* naar 't leven tykent; dit zal yder met my toestemmen, en licht daar byvoegen: *dat men uit het leven, het leven leert kennen*. 'Tschynt fraay gezeyt, Lezer, maar oordeelt niet te voorbarig; want de meeste van de jeugt die hier in Hollant naar 't naakte leven tekenen, tekenen zonder dat het hun nut doet; om dat zy een zeker oordeel en kundigheid missen, dat voor af moet gaan, zoo zy de vrugt van het naar 't leven tekenen willen genieten: Hier in bestaande, I. Dat zy zich niet genoeg gewennen het naatekenen van fraje Italiaansche en andere Printen en teekeningen. II. Dat zy zich niet genoeg bevytigen in het naatekenen van pleister, gevormt naar de fraaiste antique, als ook boetseerzels van de geagteste meesters, zoo veer, dat zy hier door het schoone van het gemeene leeren onderscheiden. III. Dat zy de Menskunde in den gront niet verstaan, dat is al de spieren in het mensche-lyke lichaam niet kennen; om te weten hoe deze en gene spieren door beweging en rekking der armen of beenen van vorm veranderen, daar een pranging is opzwellen, daar een rekking is weder in een langwerpige of hoekige gedaante verkeeren. Het spreekwoord: *men moet beslagen tens komen*, komt hier te pas. Want zonder deze voorbereidzelen kan 'er niet een voetstap in de konst gevordert, noch het oogmerk dat men voor heeft met naar 't naakte leven te tekenen bereikt worden. Wilje nu de rede weten waarom? de mensche-

schelyke lichamen verschelen van malkander hier in, dat de *Musculen* of spieren zig in 't eene lichaam veel duidelyker vertoonen dan in 't ander. Wat zal nu iemant onbedreven in de Menskunde (wanneer de spieren zig door een flauwe en twyffelagtige tint vertoonen) daar van maken? zulk een zal niet wetende wat hy ziet, ook op het papier brengen 't geen hy niet en weet wat het is, of waarom dat het zoo is, en by gevolge zoo onzeker of 't gedroomt ware. Daarentegen die zich des verstaat, en de spieren in hare beweginge plaats, en gedaante kent, weet van de twyffelagtigste ontdekkinge zig te bedienen. Dusdanige leidingen tot de konst heeft *C. le Brun*, opziender van de *Academie* des Konings van Vrankryk, in gebruik gebragt, en veel fraje geesten en berugte schilders daar uit voortgeteelt.

Vondel zegt zeer wel in de Aanleidinge ter Nederduitsche Dichtkunste: *Die van zynen geest naar den Parnas gedreven, in den schoot der Zanggodinnen nedergezet, en Apollo toegabeiligt wort, dient zyne genegenheit en yver door hulp van de kunst, en leeringe te laten breidelen; anders zal zulk een vernuft, hoe gelukkig het ook zy, gelyk een ongetoomt paart, in het wilt rennen; terwijl een ander door kunst en onderwys getoomt, den bengst slacht, die, onder eenen goeden roskammer en beryder, met roede en sporen getemt en afgerecht zynde, overal by kenners prys behaalt.*

REMBRANDT (om een einde van dit pleit te maken) wilde zig aan geene regelen van anderen binden, en noch min de doorluchtigste voorbeelden volgen van die, welke met het schoone te verkiezen zich zelven eenen eeuwigen roem gemaakt hebben; maar vernoegde zig met het leven te volgen, zoo als het hem voorkwam, zonder eenige keur

keur daar ontrent te maken. Waarom ook de brave Dichter *Andries Pels*, heel geestig van hem zeit in zyn *Gebruik en Misbruik des Tooneels*. p. 36 dat hy,

*Als by een naakte vrou, gelyk zomtyts gebeurde,
Zou schild'ren, tot modelgeen Griekse Venus keurde,
Maar eer een' Waster, of Turfstreedster uit een
schuur;*

*Zyn' dwaling noemende naarvolging van natuur,
Al't ander ydele verziëring. Slappe borsten,
Verwongen handen, ja de nepen van de worsten
Des ryghys in den buik, des kousebands om't been,
'T moest al gevolgt zyn, of natuur was niet te vreên,
Ten minsten zyne, die geen regels, noch geen reden
Van evenmatigheit gedoogde in 's menschen leden.*

Ik prys deze vryborstigheid in *Pels*, en verzoek dat de lezer myn openhartig oordeel ook zal ten besten duiden, als niet geschiet uit haat tegen des mans werk, maar om de verschelinge begrypen, en onderscheiden behandelingen der konst met elkander te vergelyken, en den leerbegerigen tot naarvolging van het prysselykste aan te sporen. Want buiten dit moet ik zeggen met den voorgemelden Dichter:

*Wat was't een schade voor de konst, dat zig zoo braaf
Een hand, niet beter van haare ingestorte gaaf
Bedient heeft! Wie had hem voorby gestreeft in 't
schilderen?*

Maar ag! hoe grooter geest, hoe meer by zal verwil-
dren,

*Zoo by zig aan geen grond, en snoer van regels bindt.
Maar alles uit zig zelf te weten onderwindt!*

Doch

Doch dit alles overgeflagen; zyn konst werd zoodanig in zyn tyd geacht en gezogt, *datmen hem* (als het spreekwoordt zeit) *moest bidden en gelt toegeven*. Vele jaren agter den anderen heeft hy het met schilderen zoo drok gehad dat de menschen lang naar hunne stukken moesten wagten, niettegenstaande dat hy met zyn werk vaardig voortging, inzonderheit in zyn laatsten tyd, toen het 'er, van na by bezien, uitzag of het met een Metzelaars truffel was aangefmeert. Waarom hy de menschen, als zy op zyn schilderkamer kwamen, en zyn werk van dichteby wilden bekyken, terug trok, zeggende: *de reuk van de verf zou u verveelen*. Ook wort'er getuigt dat hy eens een pourtret geschildert heeft daar de verw zoodanig dik op lag, datmen de schildery by de neus van de grondt konde opligten. Dus zietmen ook gesteepte en paerlen, op Borstcieraden en Tulbanden door hem zoo verheven geschildert al even of ze gebootzeerd waren, door welke wyze van behandelen zyne stukken, zelf in wyden afftant, kragtig uitkomen.

Onder een menigte van roemwaardige pourtretten die hy gemaakt heeft, is'er een geweest by den Heere Jan van Beuningen, dat hy naar zyn eigen wezen had geschildert, 't geen zoo konstig en kragtig uitgewerkt was, dat het kragtigste penceelwerk van *van Dyk*, en *Rubbens* daar by niet kon halen, ja het hooft scheen uit het stuk te steken, en de aanschouwers aan te spreken. Niet min word ook, 't geen in de Galery van den Groothartoog van Florencen nevens de pourtretten, van F. KONING, F. MIERIS, G. DOU, B. VANDER HELST, FERDINANSUS VOET

van

van Antwerpen, M. MUSSCHER, G. SCHALKEN, G. LAIRES, A. VANDER WERF, K. DE MOOR, en VANDER NEER, hangt, om de kracht van 't schilderen gepreezen.

Dus veel oordeelen wy genoeg gezeit te wezen aangaande zyn penceelwerk. 'T lust ons (schoon zyn levensrol zig al vry wyd en breed heeft uitgestrekt) noch van zyn natuurlyke en onnavolgelijke etskonst wat te zeggen, 't geen alleen genoeg zoude geweest hebben om zyn roem op te houden. Van deze zyner ettelyke honderden onder de printkonstlievenden bekend, gelyk ook geen minder getal van schetzen met de pen op papier, waar in de driften van 't gemoet ontrent allerhande voorvallen zoo konstig en duidelyk zig in de wezenstrekken vertoonen dat het te verwonderen is. Toren, haat, droefheit, blytschap, en zoo voort, alles staat zoo natuurlyk afgebeeld datmen uit de pentrekken lezen kan wat elk zeggen wil. Onder vele die onder die menigte uitsteken is de verbeeldinge van Christus laatste Avondmaal 't geen ik by den konstminnenden vander Schelling heb gezien, thans in handen van meergemelden Heere Will. Six, het geen meer als twintig Ducatons waard geschat word, schoon het maar een enkele schets met de pen op papier is. Waar uit men besluiten moet: dat hy magtig is geweest op de beschouwinge der menigerhande gemoetsdriften, zig een vast denkbeeld in te drukken.

Veel geestige Historiën, Beeltjes, Portretjes, en een menigte van Manne- en Vrouwe-Kopstukjes zyn door hem met de naald ten eersten, en vele onder die heel uitvoerig in koper geest, die tot genoegen der liehebbers door den druk verspreit zyn.

Hy

Hy had ook een eige wyze van zyne geestfe platen naderhant te bewerken en op te maken : 't geen hy zyne leerlingen nooit liet zien; 't is ook niet te bedenken op wat wyze 't zelve gedaan is; dus is die vinding (even als de wetenschap van het Glas te koleuren, gelyk het *Dirken Wouter Crabet* van Gouda hebben gedaan) met den uitvinder ten grave gedaalt.

Men ziet van het Pourtretje van Lutma (om een voor alle ten voorbeeld te stellen) drie onderscheiden drukken : eene die ruuw geschetst is, een wat meer opgemaakt, met byvoeging van een glasraam, en eindelyk een uitvoerig en kragtig uitgevoerd. Men ontdekt ook aan het portretje van Silvius, dat het op gelyke wyze eerst ruuw geestf is, de teedere tintelschaduwe en kragt daar naderhand is ingebracht, en zoo eel en zagt gehandelt, als door de schraapkonst kangedaan worden. Dit doen bragt hem grooten roem en niet min voordeel by : inzonderheit ook het kunsje van lichte verandering, of kleine en geringe byvoegzelen, die hy aan zyne printjes maakte, waar door dezelve andermaal op nieu verkogt werden. Ja de drift was in dien tyd zoo groot dat zulke luiden voor geen rechte liefhebbers gehouden wierden, die het Junootje met en zonder 't kroontje, 't Jofepje met het wit en bruine troonitje en diergelyke meer, niet hadden. Ja het VROUTJE by de kachel, schoon van zyn geringste, moest elk met, en zonder 't witte mutsje, met, en zonder het fleutelkacheltje hebben, 't geen hy door zyn zoon Titus (kwamfuis te gering voor hem) liet uitventen. Daar benevens had hy zoo groot een menigte van Leerlingen die hem yder jaarlyks 100 Gulden opbragten : dat Sandrart die omgang met hem gehad heeft,

heeft, getuigt dat hy konde berekenen dat REMBRANT, jaarlyks van zyne leerlingen meer dan 2500 Gulden inkomen had. En nochtans was hy (geltgierig luid niet wel) zoo geltliefdig dat zyne leerlingen dit bemerkende, by wylen uit potzery op den vloer of elders, daar 't hem in 't oog moest komen, fluivers, dubbeltjes, schellingen enz. schilderden, daar hy dikwerf de hand vergeefs naar uitstak, dog verlegen zynde, daar van nooit iets deed merken.

Gelt slopt geen begeerten.

Doe hier by het geen hy met het penceel won, want hy zich voor zyn schildren wel liet betalen. Zoo moest hy noodwendig een grote somme gelt opgeleit hebben; te meer noch dewyl hy geen man was die veel in de kroeg of gezelschappen verteerde, en noch min binnens huis, daar hy maar burgerlyk leefde, en als hy aan zyn werk was, dikwils met een stuk kaas en broot, of met een pekelharing zyn maaltyd deed. Niettegenstaande dit alles, heeftmen van zyn groote nalatenschap niet hooren trompetten, na zyn dood, welke voorviel in 't jaar 1674.

Hy had ten Huisvrouw een Boerinnetje van Raarep, of Ransdorp in Waterlant, wat klein van persoon maar welgemaakt van wezen, en poezel van lichaam. Haar Pourtret zietmen nevens het zyne in een van zyne printjes, daar wy ons van bedient hebben, en zyn Beeltenis doen zien in de Plaat M. onder Ann. Mar: Schurmans.

Hy verkeerde in den herfst van zyn leven wel meest met gemeene luiden, en zulke die de konst hanteerden. Misschien dat hy de wellevenswetten, door Gratiaan beschreven, gekent heeft; want die

die zeit elders : *Het is goet met uitstekende Persoonen te verkeeren, om zoodanig te worden, maar wannneermen dat is, moetmen zig by middelmatige voegen.* En hy gaf 'er deze rede van : *Als ik myn geest uitspanninge wil geven, dan is het niet eer die ik zoek, maar vryheit.*

Zyne wyze van doen ontrent de konst(schoon in vele deelen te mispryzen) doet my besluiten dat hy zulks voordachtig gedaan heeft; want indien hy zig een wyze van schilderen, die naar die van anderen geleck, had aangewent, of zyn penceel op den voet van eenige berugte Italiaanen, of andere hoogvliegers geschoeit, zoo zouw de waerelt, uit vergelyking van 't een met het ander, zyne verdienste hebben konnen opmaken, daar hy nu, met het tegendeel te doen, die proefneming heeft vooruit geloopt, en gedaan als Tacitus van Keizer Tiberius zeit : *Dat hy alles vermydde waar uit het volk gelegentheit konde nemen van vergelykingen tusschen hem en Augustus te maken, wiens gedachtenis hy zag dat by yder aangenaam was.*

Onder de menigvuldige leerlingen, die hy in de konst heeft opgekweekt, worden ook deze volgende genoemd, die, om dat wy den tyd van hunne geboorte niet weten, voeglykft staan agter hun meester geplaatst, als

PAUDIS, een Nederfakx (ook by Sandrart gemeld) die naderhant geschildert heeft by den Hartog Albert van Beyeren.

FRANS WULFHAGEN, geboren te Bremen, heeft de behandeling van zynen meester met veel roem weten na te bootzen, en zig ook daar aan tot het einde van zyn leven gehouden.

JURIAAN OVENS. Deze was een braaf meester in Historien en Nachtluchten, en bracht

I. DEEL.

S

groo-

g'ooite kracht in dezelve. Van hem is een groot stuk te zien in de Gaandery van 't Amsterdamsche Raathuis, verbeeldende de t'zamenfweeringen der oude Batavieren in 't heilig of Schaaker Bosch, daar Claudius Civilis de voornaamste Hoofden en Edelen, op een gastmaal genoodigt, in zyn belang overhaalt, om 't juk der Romeinen van hunne halzen af te werpen. Hy was 1675 noch in leven en schilderde voor den Hartoog van Holsteyn in Frederikstadt. Zyn pourtret, door G. Dou geschildert, hebben wy in de Plaat N geplaatst onder *Adr. Brouwer*.

Ook worden inzonderheit zyne pourtretten geprezen.

Vondel laat zig op de Afbeelding van den Edelgeboren Heer *Godart Baron van Amerongen*, Heer van *Ginkel* enz. door *J. Ovens* geschildert dus hooren:

*De schilder mengelde, om Heer Godart af te maalen,
Oprechte rustigheid, en Ridderlyken zwier (len;
In d'oogen, daar men d'eer van Utrecht uit ziet strae-
Gelykze Frederik ontvonkten met hun vier,
Toen hy op 't Baltisch Hof den borstschilt hem vereerde:
Nu bruijt hy moedig door den Spaanschen Oceaen
Naar Flippus, die in Oost en Westen triomfeerde,
En blixemt op den vloek der Turksche halve Maan.
Madrid zal juichen op den glans van Amerongen,
En 't Bisschoplyke Sticht, wanneer de staatgezant,
Onthaalt op 't groot Paleis, door eene straat van tongen
Het bontgenootschap strekt van 't vrye Nederlandt.
Dan welkomt d'avontstar de zevenstar der staaten.
Op 's Helts getrouheit magh de vryheit zig verlaaten.*

MDCLX.

s'Gravenhage heeft vroegtyts al mee brave konstenaars voortgebracht om dien roem niet alleen aan bemuurde steden te laten.

MONNIKS, OF MONIX (dus spelt hy zyn naam) is geboren in 't jaar 1606. De reislust en zucht tot vermaarde konstwerken te zien, dreef hem naar Rome, waar hy dertien agter een volgende jaren, in dienst van den Paus, met schilderen en teekenen heeft doorgebracht.

Hy schilderde Gezelschapjes op de wyze van *Gerarts*, maar men ziet die zelden hier te lant: maar van zyne teekeningen vintmen 'er nu en dan een by de liefhebbers. Hy stierf egter in den Haag ruim 80 jaren out zynde.

Zyn jaargenoot JAN VANDEN VELDE weet ik niet waar geboren is. Hy is wel meest bekend door de fraje Lantschapjes die van hem in print uitgaan, en alzins onder de printkonstlieveden bekend zyn.

Deze had een Broeder, maar of die ouder of jonger dan hy was, daar heb ik niet kunnen agter komen. Deze was genaamt

ESAIAS VANDEN VELDE, en schilderde Bataljes en andere Ruitergevegten, en stroopersyen.

Hy heeft ook veeltyts zyn konstpenceel geleent om de werken van andere meesters met beeltjes paarden en troepen van Ruitertjes op de Spaansche wyze gekleed te sieren.

Hy woonde in den jare 1626 te Haarlem, en 1630 te Leiden. Zyn penceelkonst was in dien tyd geacht, en werd duur betaalt.

Men gelooft dat *Willem vanden Velde*, de pen-teekenaar, Vader van *Adriaan* en *Willem vanden Velde* geboren 1610, de Broeder van beide de voorgemelde is geweest.

JOACHIM SANDRART Laurenszoon is geboren te Frankfort aan de Mein, den 12 van Bloecimaand 1606. Deze (na dat hy in het leezen en schryven, als ook in de eerste beginzelen der konst was onderweezen door Theod. de Brie en Math. Nicrian) heeft, door begeerte tot de konst gedreven, in den ouderdom van 15 jaren zig te voet naar Praag begeven, om de Graveerkonst te leeren by den beruchten Gillis Sadelaar, die hem zulks af-, en in tegendeel het schilderen aaried, waar ontrent hy zig liet gezegen. Hy is daar op naar Uitrecht gereist, daar hy zig begaf om onderwezen te worden van Gerard Honthorst, die hem mede nam (van den Konink ontboden zynde) naar Engeland, alwaar hy gelegentheit vout om brave konstwerken te zien, gelyk onder andere de xii Keisers en Keiserinnen van Titiaan meer dan levensgroote geschildert, de zelve welke in koper gesneden zyn door gemelden G. Sadelaar; welke konststukken na de dood van den Hartog van Buckingham, nevens meer andere stukken tot een hoogen prys verkocht werden aan Keizer Ferdinand den iii; om daar mee zyn Paleis te sieren. Hier door gespoort nam hy zoodanig in konst toe, dat de Koning (te weten Karel Stuart) hem verscheide stukken liet schilderen en hem voor zyn yver een geschenk gaf. En 't geen hem aan 't Hof meer bemint maakte, was, dat hy voor den Graaf van Arondel de Beeltenissen van Koning Henrik den viii. Tom. Morus, Des. Erasmus en andere meer, naar deschilderyen van H. Holbeen, zoo konstig wist na te bootzen.

De geneigtheit die hy had om Rome te zien groeyde dagelyks aan, des hy in den jare 1627 uit

En-

Engeland ſcheepte naar Venetien, daar hy door den Konſtſchilder *Jan Lis* anders *Pan*, en *Nicolaas Ringnerus* verwelkomt werd, als ook geleid om al het fraay dat Venetien bezit, te zien, inzonderheit de weergalooze konſtwerken van *Titian*, en *Paul. Veronees* in de Kerk van St. Sebaſtian.

Van daar vertrok hy naar Bolonie daar hy minnelyk ontfangen wert van *Mich. le Blon* vermaard Plaatsnyder, zyn vollen Neef van Vaders kant, dewelke hem verzelde eerſt tot Florence, en daarna tot Rome, daar hy onder de Konſtſchilders verſcheiden vond welke hy kende, als onder andere *Piet. van Laar*, of *Bamboots*, met den welken hy wel meeſt omgang hielt.

De eerſte ſtukken die hy te Rome maakte, waren Hieronimus, en Maria Magdalena, welke door den Kardinaal Barbarini gekogt, ten geſchenk gezonden werden aan den Koning van Spanjen, naderhand een Altaarſtuk in de Kerk van de Heilige Maria, verbeeldende de 12 Miſterien van den Rozekrans, waar door zyn naam berucht wert. Zoo dat als toen de Koning van Spanjen gelast had 12 ſtukken ſchildery van twaalf der voornaamſte ſchilders die te Romen gevonden werden te koopen, hem gezonden wierden een van Guido, Guerchin, Joſepin, Maſſimi, Gentileſchi, Pietre de Cortone, Valentin, Andre Sacchi, Lanfranc, Dominikin, Pouſſin, en een van Sandrart.

Naderhant gaf hem de Hartog Juſtiniaan het bewint over de graveerders der beelden van zyn Galery.

Eenige jaren te Romen in 't oeffenen der konſt beſteed hebbende, vont hy zig geneigt om andere ſteden van Italien te bezieen. Tot dien einde

vertrok hy eerst naar Napels in Sicilien, daar hy verscheiden konstwerken maakte, en teffens zig verlustigde met verscheiden affchetzingen te maken van den vuurbrakenden Berg Vesuvius, en den ingang tot de Elizzeesche velden, daar Virgyl aangedenkt. Van daar vertrok hy naar Malta daar zyn konst byzonder geacht werd: en schoon hy daar door veel benyders kreeg, wist hy dezelve door beleeftheit en gediëntligheit tot zyn vrienden te maken.

Ons lust geen lyst te maken van al de steden welke hy bereist heeft, maar wy zeggen alleen in 't voorby gaan, dat hy allerwegen in dien waereloort alles naar 't leven afteekende, waar van d'oude Dichters zoo vele vertellingen te boek geslagen hebben: Als de Vulkaansche Eilanden, den Berg Etna, en de gevaarlyke klippen Scilla en Caribdis. En na hy nu alles tot zyn genoegen beschout had, keerde hy weder naar Frankfoort en troude met Johanna de Milkau.

Maar aangezien de Pest en Hongersnood meer en meer daar omstreeks in Duitslant toenam, en reets zyn zwager door een deel hongerige boeren in zyn huis overvallen was die hem meenden te verworgen, en dan voorts alles weg te stroopen, dagt het hem daar niet veilig te wezen, over zulks vertrok hy in aller yl met zyn Huisgezin naar Amsterdam, daar hy gelegentheit vond om zyn konst te oefenen. Gelyk hy dan behalven meer andere konststukken; in 't Gasthuis op den Kolveniers Burgwal de inhaling van Maria de Medicis geschildert heeft, en voor den Heer Bikker, en Spieringer gezant van Zweden de pourtretten hunner Huisgezinnen, en hield zig eenige jaren daar op tot dat hem eene erffenis te Stockau by

In-

Ingolstadt in 't Hartoogdom van Neubourg te beurt viel. Maar bewilt dat het Lanthuis en de Lustgaarden byster vervallen waren, verkocht hy al 't gene hy tot Amsterdam bezat, zoo van schilderyen, teekeningen als andere fraijgheden, te weten aan gemelde Spieringer 2 Boeken met Italiaansche Teekeningen voor de somme van 3500 gulden. Noch is in een openbare verkooping voor zyne Teekeningen gekomen 4555 gulden, en van zyne Schilderyen 40566 gulden, om het zelve weder te herstellen. Maar toen het naauylks was herbout, en de Landeryen in staat gebracht om vruchten te geven, werd het ten eenmaal verbrant door de Franssen. Doch hy boude het zelve weder op, schooner dan het geweest was, en beducht voor een tweeden inval, verkocht het, en ging zig nederzetten tot Augsburg, daar hy vele konstwerken voor Maximiliaan Keurvorst van Beyeren, en Keizer Ferdinand (die hem een goude keten met een medalje vereerde) gemaakt heeft, als inzonderheit verscheiden Martellifiatien van Heiligen, en de vindinge van 't Heilig Kruis † door Helena § te Brinna in Moravia.

S 4

In

§ Helena.] De Vrou van Flavius Valerius Constantinus Chlorus, en Moeder van Constantyn den Grooten geboren in Brittanje in 't jaar 272 na de geboorte van Kristus.

† Heilig Kruis] Sulpicius Severus verhaalt deze wonderbare Kruisvinding dus: Dat Helena, boven gemelt, in 't omgraven van den heuvel, of slechten van den Berg Kalvaria, om een Tempel op die plaats te stichten, drie kruisfen vond, van welke zy door openbaring het Kruis van Jesus, hier door uit die der Moordenaren wist te onderkennen, dat een doode door het zelve aangeraakt, aanstonts levendig wierd: hoedanig een vermogen in de andere twee kruisfen niet gevonden werd. Dit zouw volgens des schryvers zeggen voorgevallen zyn in 't jaar 326 na Christus geboorte.

Doch

In dien tyd nam hy ook onderhanden zyn Boekwerk, de *Duitsche Academie*, waar aan hy bezig is geweest tot in zyn ouderdom.

In den jare 1672 (zyn Vrouw overleden zynde) verliet hy Augsburg, en ging wonen tot Neurenberg, en troude in dat zelve jaar den 5 van Slachmaand met Hester Barbara Dochter van den Raadsheer Wilh. Bloemaart.

De voornaamste inhoud van zyne Boeken, daar wy van gemelt hebben, behelst het levensbedryf van de Schilders, waar in hy Vafari en Rudolphi in opricht van de Italianen, of anders K. van Mander in zyn geheele schikking en orde gevolgt heeft, en daar hy in zyn tyd omgang met veele schilders had, heeft hy der zelve leven en konstwerken beschreven, daar aan toegedaan, en dus het getal veel vergroot, in de Latynsche en Hoogduitsche tale doen drukken: welk nut een prysbaar werk, be-

Doch de geloofbaarheid van dit verhaal is door P. Rabus, die het kantschrift op gemelde boek van Sulpicius gemaakt heeft uit Salmazius genoegzaam verydelt, met aan te tooonen dat, gelyk de genen die gekruisfigtizonen worden hun kruishout, naar Golgotha droegen, ook de kruiffen met de doode lichamen wierden wech genomen. En neem, zy waren niet wech genomen, maar blyven leggen, en men heeft 300 jaar lang tot aan Konstantyn zulke straf op die plaats geoeffent, hoe is het dan by gekomen dat 'er maar drie kruiffen onder 't puin van den Berg zig hebben laten vinden? Wil dit egter ymant gelooven, hy doe dit zonder betwisting, mits hy may daar in drage, dat ik het niet geloof, 't welk de rede en billikheit cyst; aangezien ik niet weet dat ymant recht vergunt is van over een anders 'begryp te heerschen, veel min zyn evenmenste verketteren om een versichelg begryp, als Korn. de Bic, in zyn Schilderboek op pag. 269 in diergelyk geval doet.

Die meer van deze stof beluft is te weten, zie na Ant. Byneus *Gekruiffen Kristus* xvii. Hoofd. p: 484. en Wil. Goezee in zyn *Waerelt en Kerkhistorie* op pag. 401.

behalven het aankleven van dien, en de menichte der konstplaten, alleen genoeg is om zyn naam onder de gedenkwaardige mannen te tellen.

*Wat arbeit, moeite, en yver,
En nazoek dat een Schryver
Steets doen moet, weet niemant;
Als die 't zelf neemt ter hant.*

Zyne laatste penceelwerken (ten bewys dat zyn oordeel en yver tot de konst met de jaren niet afgenomen hebben) worden byzonderlyk van zynen Levensbeschryver, in den Latynschen druk, geprezen.

Deze waren de verbeelding van de laatste sterfuur van Christus, waar by vertoont stonden, Maria de Moeder des Heeren, Johannes, en * Longi-

S f nus

* Longinus] is by de Romeinen voor een naam gebruikt nu als blykt aan Velius Longinus Grammaticus, en Dionisius Longinus Rhetor. 't Is gelooflyk (zeit Byneus) dat het verdichtzel van Longinus zynen oorspronk genomen heeft uit het Grieks woort, 't welk het scherp van een Lans, Speer of Spies beteekent: gelyk dit woort dus by Xenophon Strabo en anderen gebruikt wort. Of uit de beteekenis van lang; alzoo tot de bende der Spiesdragers (even als by ons) de langste perfoonen gekeurt werden. En overzulks loopen zy de meening der Euangelisten mis, welke hier eenen Longinus verdichten, die zwak van gezicht, door het bloed uit de zyde van Kristus bespat genezen werd, en naderhand als Marrelaar om de Kristelyke belydenis gedoot is. Dewyl zy alleen zeggen dat een der krygsknechten zyn zyde doorstak enz. en wel inzonderheit uit de beteekenis van 't Grieks woort, een uit de krygsknechten te voet.

In het Persisch Euangelium van Xaverius, en in de Boheemsche vertaling leestmen dat het een Ruiter is geweest. Doch deze misvatting is ontsproten, om dat de ouden door onkunde en verkeerde beeltenissen misleit, de kruisfen veel hooger gewaant hebben te wezen, als men naderhand door naspeuringe heeft bevonden. Waar van wy boven op pag: 194 hebben gesproken.

nus met gebogen knien. Ook het laatste oordeel, waar aan hy in zyn zeven en zeventigste jaar de laatste hand leide, en kort daar aan uit deze waerelt verhuisde.

Gelyk der menschen aangezichten van den anderen in kennelyke weezenstrekken verschillen, zoo verschilt ook hun aart, en geneigtheid, naar mate dat d'een meer of min bestier lover zyne Hardstochten oeffent, en nog meer wanneer de gemoedsdriften niet alleen de volle toom word gegeven, maar ook wanneer zy in haren aart geveleid worden; waar ontrent

EMANUEL DE WIT T uitstak, die als een tweede Diogenes Cynicus, elk in de veeren zat, en als Momus elks doen beschimpte, en lasterde.

Hy is geboren tot Alkmaar in 't jaar 1607. zyn Vader was een Schoolmeester geoeffent in de Meetkonst en een goed Redenaar, in welke wetenschap EMANUEL in zyn jeugt zig ook geoeffent heeft, waar door hy de Redenkonst boven het gemeen verftont: maar ook daar door menigmaal zintwiften en onlusten in gezelschappen veroorzaakte, inzonderheit wanneer 'er van een Bybelstof gesproken wierd, zig niet ontziende die wyze van Redenvoeringen te dwarsboomen, en het zakelyke in twyffel te trekken, zeggende: *dat met zyn vyftiende jaar, hem de schellen al van d'oogen gelicht waren.* En ten waar de brave konst die hy bezeten heeft zulks niet vorderde, zyne levenswyze had ons niet bekoort, om hem een plaats onder de konstenaars in te schikken. Trouwens hy staat 'er niet alleen; wy hebben meer schurfte Schapen onder de kudde ontdekt. Zyn waarde penceelkonst

konst moet ten voorbeeld van naavolging, maar zyne levenswyze tot een afkeer en verfoeyzel strekken.

Hy heeft de konst geleert te Delf by *Evert van Aelf Willemfz.*, waar van wy op pag. 228. gesproken hebben. Als hy zig der gronden van de konst verftont oeffende hy zig in 't fchilderen van Beelden, Historien en Pourtretten, gelyk ook noch het pourtret van de Vrouw van *Juriaan van Streek* door hem gefchildert, by deszelfs zoon te zien is. Doch hy begaf zig naderhand geheel met 'er woon tot Amfterdam, en tot het fchilderen van Kerken, waar in niemant hem gelyk was, zooten opzigt van de geregelde Boukonst, geestige verkiezinge van lichten, als welgemaakte beeltjes. De meeste Kerken binnen Amfterdam heeft hy van binnen op verfcheiden wyze naar 't leven afgeteckent, gefchildert, met Predikftoel, Orgel, Heere- en gemeene geftoelten, Graffteden en andere verfierfelen, zoo dat dezelve te kennen zyn. In zommige heeft hy den Predikdienst, in andere daar het volk te Kerk komt, vertoont, elk in zyn gewoone drachten.

Het voornaamfte zyner konftwerken is geweest het ingezicht van het Koor en dat gedeelte van de Nieuwe Kerk daar de Tombe, of Marmere Grafftee van den Admiraal de Ruiter staat. Dit ftuk was hem door Jonker Engel de Ruiter voor een goede fomme geld aanbested, maar die ftierf eer het geleverd was. De Predikant Bernardus Somer met de Dochter van den Admiraal getruwt, niet veel werk van fchilderyen maakende, bood onzen *Emanuel* 200 en eindelyk 300 gulden voor het zelve, maar hy bleef ftynnekkig ftaan op het recht van zyn gemaakt verding, en fchold den

Pre-

Predikant voor al wat leelyk was, die hem daar voor zoo lang liet naloopen, dat hy van kwaadheit een mes nam, (niettegenstaande hy geen een stuiver in zyn zak had) en sneed het stuk aan riemen. *Het is slegs eenkleen gebrek (zei een wys man) dat uwe bejeegeningen ruw zyn; en nochtans is dat genoeg om een yder afkeerig van u te maken. In tegendeel is de vrindelykheit yder bevallig.*

Zyn brave konst maakte hem al dikwils goede vrinden; maar hy wist zig (volgens de Spaansche spreuk) *daar zoo lang niet van te bedienen, tot hy dezelve niet meer noodig had.* Hem werden in zyn tyd twee stukken voor den Koning van Denemarken aan besteed. De tyd binnen dewelke zy gedaan moesten wezen, lang verstreken, kwam des zelfs Consul daar na omzien, zeggende dat zyn Koning onvergenoegt was; dien hy met een norfchen kop dus toegraude. *Als de Offenking die stukken niet begeerde, dat hy dezelve wel aan een ander verkoopen konde.* Dus maakte hy door zyn onbesnoeyde tong zyn vrinden tot vyanden; en werd van elk (als men zeit) *met den nek aangezien*: zelf van de Konstenaars, door dien hy van elks doen met veragting sprak. De schilderyen van *Lares* vergeleek hy by de prinse vlag, ja de beste konst was niet vry van belastering.

'T gebeurde op een laten avond dat *Lares* in de herreberg kwam daar de *Wit* zat, een stuk kryt nam en eenige lynen op de tafel trok; om de *Wit*, die gewoon was op zyn meetkunde te snorken, te trotzeeren. De *Witt* die zulke schuld niet lang borgde, maakte met kryt op de tafel een schets van 't kanon, waar mee hy zeide *dat hem zyn neus afgeschoten was.* 't Welk *Lares* cuvel opnam; en *Emanuel* kwam niet onge-

ge-

geteifert daar van daan. s'Morgens vroeg met den dag ontmoette hem een van zyne bekende, die hem eerder aan zyn kapot als wezen kende, want hy twee blauwe oogen, een dikke neus, en verſcheide krabben in zyn aangezicht had. Dees zeide tot hem: *wel hoe vader de Witt! hoe dus geteifert, en waar zoo vroeg na toe?* die tot antwoord kreeg, *zie: dit portret hebben zy my gister avond dus mismaakt in den donker gedoodverft, en daar gae ik weer na toe, om het by den dach te laten opmaken.*

T ſchynt of de *Wit*, naar de verkeerde zinspreuk, *De minſte vrede beſt*, leefde. Wat noodwendigheit was het dat hy *Lares* zoo ſtekeligen antwoord toefchoot, daar de zinspeling geen gront van waarheid had? Want de *Venus* ziekte had zyn neus dus wanſtaltig niet herſchept, maar hy was met dezelve dus geboren, als my gebleken is aan zyn atbeeldzel door hem zelf geſchildert toen hy 17 jaren oud was.

Als hy dan te laat (als men zeit van de Mollen) *oogen kreeg*, en zag dat de Fortuin hem den nek gekeerd had; dat elk ſchuw van hem was, dat hy als een vremdeling in zyn eigen lant met het oor wierd aangezien, en tot armoede verviel, wierd hy miſtrooſtig by zig zelven, inzonderheid toen zyn Huiswaard hem zomwylen laſtig begon te vallen om betaling van ſchuld, met verwytingen dat hy zelf oorzaak van zyn ongeval was, en dat hy, als hy naar raad had willen luiften, zulks wel had konnen voorkomen.

Meer ſtalen van zyn levensbedryf zouden wy konnen beſchryven. Doch het zouden maar als voren bewyzen wezen van zynen weerborſtigen aart. Een ſtaal moet ik noch aanhalen, dat men zeit van de beleeſte bejegeningen te wezen die ymant
van

van hem heeft ontmoet. Zeker jong konstenaar, *Janssens* genaamt, had dan een stukje geschildert dat hem dacht wel het beste te wezen dat hy gemaakt had. Des verzocht hy de *Witt*, al een oud ervaren meester, om het zelve eens te komen zien, in verwagting dat hy zyn yver zoude pryzen, den mistandt aanwyzen, en hem moed geven om daar in voort te gaan. Als het hem dan wierd voorgesteld, en gevraagd wat hy van hem docht; antwoorde de *Witt*: *ik denk dat gy een vergenoegt mensch zyt; om dat deeze prullen u bebagen: en ging wech.*

Gelyk zyne levenswyze van alle andere verschilde, zoo verschilde hy ook van andere in de wyze van sterven; want door dien de rede elk leert, dat hy zonder zyn wil of toedoen in de waerelt komt, en niemant keur, of macht gegeven is dit leven te slaken, maar dat dit van 't welgevallen des Scheppers afhangt; heeft hy zig naar allen schyn daar ontrehr vergrepen, zoo uit de omstandigheden, welke op dien tyd voorvielen, als uit de getuigen, die het uiteinde beschout hebben blykbaar is.

Ik heb van de onlusten tusschen hem en zyn huiswaard gemeld. 't gebeurde den laatsten avond van zyn leven dat'er hooge woorden tusschen hun beide kwamen. Zulks de Huiswaard met een dieren eed zwoer dat hy hem niet langer onder zyn dak wilde hebben. Waar op hy opstondt, en zeide: Dat hy daar al in voorzien of een middel bedacht had dat hy hem zulks niet meer zoude zeggen, en ging de deur uit. Twee van 't gezelschap die daar tegenwoordig waren ziende dat de *Witt* van gelaat verandert mistroostig scheen, volgden hem van veere na om te zien waar hy mocht

mocht belanden, maar verloren hem door den duister ontrent Korsjes brug uit hun gezicht. Dien zelve avond begon het sterk te vriezen, en 't ys bleef elf weken in 't water, in welken tyt niemant wist waar hy vervaren was; dan wanneer 't ys brak, werd hy ontdekt by de Haarlemmerfluis. Hy werd dan opgevist, en men bevond dat hy een touw om zyn hals had, waar uit men besluit gemaakt heeft, dat hy zig aan de leuning by het sekreet aan de Korsjesbrug heeft willen verhangen, het touw gebroken, en hy verdronken is.

Men bracht het Lichaam in 't Gasthuis, en van daar naar 't Pesthuiskerkhof, op den Overtoomzen weg, daar het begraven werd, in 't jaar 1692, in den ouderdom van 85 jaren.

Wanneer een Konstschilder door zyne levenswyze sticht, en door zyne penceelverbeeldingen t'effens 't oog vermaakt en den aandacht door waarde beschouwingen opbeurt, door voorwerpen welke leerzaam en stichtelyk zyn, zoo gaat vermaak en nut gepaart.

Beelden en Schilderyen zyn Boeken voor de Ieken zeit de Concieliespreuk, maar ze moeten'er ook na wezen. Een dertel Bachus Feeft, daar men de geile Satyrs volgezopen, de Veldnimten snoeplustig ziet na jagen, om den sluyter die heur naaktheit dekt te rooven, of uit geilheit hun hoofd onder 't hemd steken, hoe konstig verbeeld, zou weinig aanleidendinge geven tot godvruchtige gedachten.

Het pryffelyke heeft de Konstschilder **PIETER VANDER WILLIGEN** van Bergen op den Zoom, in acht genomen, die door zinnebeelden en beeltenissen, op zyne tafereelen heeft afgebeeld de ydelheid der aardfche schatten, de ver-

ver-

vergankelykheit van 's menschen leven, en den onwissen wissén sterftyd. Men moet waarlyk zeggen van zulke geschilderde Beeltenissen en teekenen van de sterfelykheit:

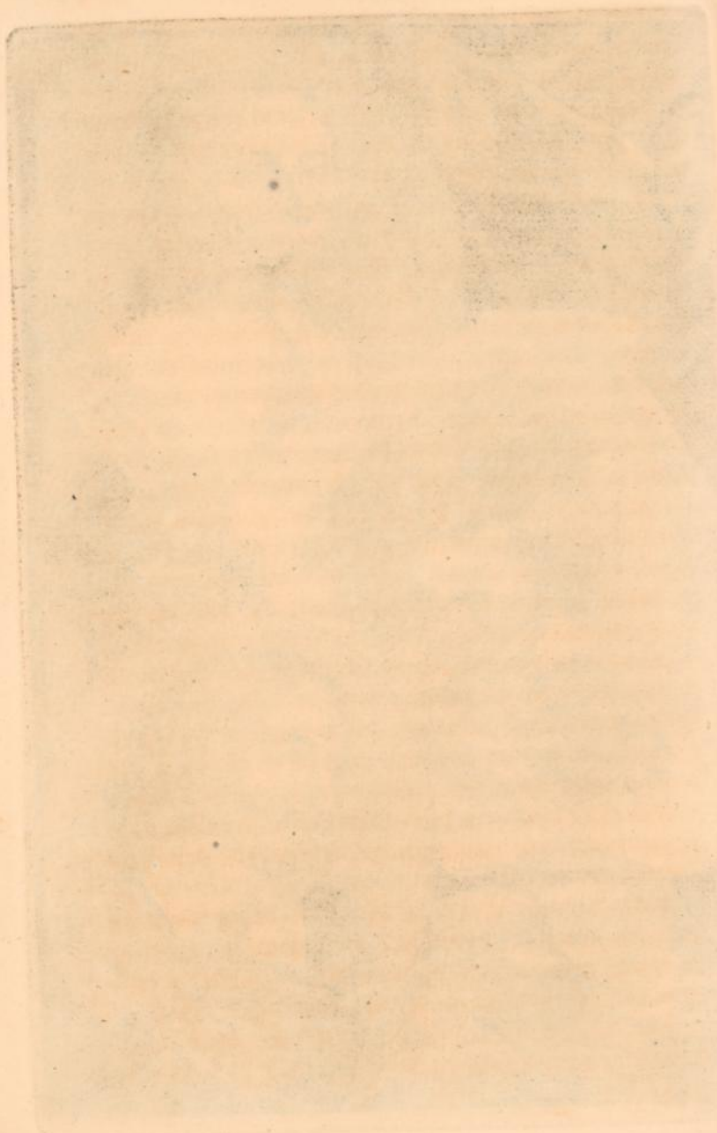
*Elk is een Doods Herout, die zeit :
Gedenk ó mensch, dat eens uw luister,
Uw schoonheit, roem en heerlykheit,
Zal worden in het graf geleit,
En door een zark bedekt in 't duister.*

Heeft het konstpenceel geltzakken tot barstens toe opgevult, Juweelen en andere waereltschatten verbeeld, de aandacht daar in spiegelende, en door de rede den aart dier zaken beschouwende, onderwyft het gemoed uit de gevolgen, dat

*Die zig aan 't blinkent goud vergapeu,
En zoeken hunne rust in 't gelt,
Steeds onrust vinden die hun kwelt :
Zoo wel in 't gretig zamenschrappen,
Als in 't bezitten van hun wensch;
Doch schoon het zelve noch genoeg
Noch rust, maar onrust baart na 't zwoegen,
'T blyft egter 't doelwit van den mensch.
Dus was 't voorhenen, en noch heden.
De Muntgod word steeds aangebeden.*

'T is zeker, zeit Isidorus, dat de leerzame vonden van 't menschelyk vernuft ontspruiten uit goede opvoedinge, of uit natuurlyke gesteltbeit. En daar een deugdzame geest het penceel geleid, is de verbeelding leerzaam. Hier in word ook LEONARD VAN ORLY geprezen, als mede een DAMMORI VAN LUIK welke door hun konstpenceel meest

meest Emblematische Tafereelen, en zeedebeelden vertoonden, die een aandachtig gemoed tot deugd konden opwekken.

ABRAHAM VAN DIEPENBEEK wert geboren in 's Hartogenbosch. Den tyd wanneer hy geboren is, weet ik niet, maar hy leefde noch in den jare 1662. Hy heeft van der jeugt af, en voorts den meesten tyd van zyn leven met het behandelen van doorluchtige voorwerpen doorgebracht, dat is glas, 't welk hy zoo konstig met beeldwerk en historien heeft weten te bewerken door 't penceel, dat hy in zyn tyd voor den besten meester in die konst wierd geacht. Korn. de Bie zeit:

*Hy wierd in Nederlant genoemd de kloekste geest:
Was mals in 't schilderen, beel los en poezelagtig,
Ook vast geteekent: en zyn kleuren wonder kragtig.*

Hy heeft de schilderkonst geleert by den grooten Pet. Paul. Rubbens; en van een edelmoedigen geest zynde heeft hy zig niet vernoegt met den lof dien hy door 't glasschilderen behaalt had, maar begaf zig ook tot het tafereelschilderen. Hier by ('t geen wy in de beschryving van Gouda gevonden hebben) kwam noch een tweede reden, te weten (nademaal het glas na het beschildert is, in een oven moet gegloeit worden) dat dit hem in Italiën zynde verscheide malen mislukte, waar om hy 't zelve vervloekte en zig geheel tot het paneelschilderen begaf, 't geen hem zoo wel gelukt heeft, dat de Prins der Nederduitsche Dichteren, J. vanden Vondel, zyn Portret door hem zelf geschildert, met dit vaars vereerde:

I. DEEL.

T

Dus

*Dus teekende ABRAHAM zig zelven naar het leven.
 Wy kennen hand en geest aan ommetrek en streek.
 Zy vloeyen evenryk, gelyk een DIEPE BEEK.
 'T wel schikken van natuur aan weinigen gegeven
 Is 't welt waar in hy weidt met zyn begaafte penceel.
 De vond van 's mans vernuft ontziet geen zonnestralen
 Noch zelfs Apelles oog in Kerken en in Zaaen.
 Laat tuigen print en doek, en koorglas en paneel.*

Hier aan laten wy volgen deszelfs tydgenoot
JAN THOMAS, geboren te Iperen. Deze
 had met den voorgaanden een zelve konftzog
 gezogen. De reislust en drift om in de konft vol-
 komener te worden, dreef hem al vroeg naar Ita-
 lien, berucht door zyne uitftekende meesters in de
 konft. Door gefadigen vlyt en yver in de konft
 opgeklommen, is hy fchilder geweest van den Bif-
 fchop van Ments. En in den jare 1662 was hy
 fchilder aan 't Hof van den Keizer Leopoldus.

Op hem volgt zyn yverige tytgenoot
THEODOOR VAN TULDEN. Deze heeft door
 zyn onvermoeit blokken genoeg te verftaan ge-
 geven dat het hem om een onverwelkelyken roem
 te doen was; gelyk hy daar van ook proeven ge-
 geven heeft, welke ten fpyt zynner hateren, zyn
 vermogen in de konft melden zullen, zoo lang zy
 in wezen zyn. Hy heeft vele roemwaardige Al-
 taarftukken gefchildert: dog daar zyne neiginge
 wel meest naar helde, was het verbeelden van
 Boerekermiffen, Bruiloften, en alle foort van
 geestige bootzeryen. Hy heeft ook een goede
 handeling van 't etzen gehad, als men zien kan
 aan den Uliffes van Primatisco van Bolonien, dien
 hy te Parys gemaakt heeft. 1662 woonde hy in
 s'Har-

s'Hartogenbos, zyne geboorteplaats, en was om zyne konst by yder geacht. Zoo ook

JUSTUS ZUSTERMANS van Antwerpen; die om zyn brave konst by den Groot-hartog van Florencen in groot aanzien is geweest, en by alle de hovelingen bemint. Zoo werd ook

JAKOB SANDRAART van Amsterdam, zyn tyd- en konstgenoot, om zyn welstandig ordoneren, en bevallig schilderen aan 't Keurvorstelyk Hof van Beyeren geacht, en geëert.

Nu verschynt de beruchte

PAULUS DE VOS, geboren te Hulst in Vlaanderen. Deze is door de fortuin, alwaar zy zig wendde, zoo in Spanjen als andere Koninkryken en andere Vorsten Hoven, gevolgt, en met gunst en voordeelen bekroont. Hy was een uitstekend schilder in Beestejachten, waar mee hy verscheiden zaalen versiert heeft voor den Hartog van Aerschot, daar hy in 't jaar 1662 noch bezig was. Zyn Beeltenis nevens die van Theod. van Thulden en Just. Zustermans, gaan onder de pourtretten van van Dyk, en Diepenbeek door Pontius gesneden in print uit.

In dit zelve jaar 1607 den 19 van Slachtmaant is dat groote licht in de konst **ERASMUS QUELLINUS** tot Antwerpen geboren. Deze was eerst in talen en letterwetenschappen zoo veer gevordert dat hy *Magister Philosophie* was, doch hy begaf zig naderhant tot de oeffeninge der schilderkonst, en was van wegen zyn kloek penceel en ordoneren van Historien beroemt, gelyk tot Antwerpen in de *Reefster* of Eetzaal van de St. Michiels Heeren, welke hy geheel beschildert heeft met Historien uit her Nieuwe Testament daar men eet en drinkt; (als onder anderen daar

T 2

Krif-

Kristus aan tafel leit en Maria hem de voeten zalit) te zien is. Deze als ook andere zinryke verbeeldingen die hy met een volgeestig oordeel, en konstige behandelinge op de voorwerpen heeft weten toe te passen, doen ons zien dat hy een groot meester in de konst is geweest.

Dit, en niet anders heb ik van den grooten PEET. PAUL. RUBBENS zynen onderwyzer in de konst konnen zeggen; ook weet ik niet dat zyne verheve konst, die van zynen meester overkraait; gevolgelyk agt ik voldaan te hebben aan den lof dien hy verdient. Waar en tegen Korn. de Bic het zeil van zynen luister zoo hoog in top vyselt; dat het bezwarelyk den windt van tegenspraak zal konnen uithouden. Dus zegt hy:

*Zoo dunkt my dat de geest van Zeuxis of Urbin
Gemengt is met de ziel in 't lichaam van Quellin,
Uit reden dat zyn konst heeft zulk een kragts vermogen,
Of hy het eerste zog had uit Piëtuur gezogen
Zoo wonder schemerooght zyn konst op 't punt van
d'eer;*

.....

Dit is onzen schryver niet genoeg maar hy vervolgt aldus deszelfs konst ten roem

*Daar Griekenlant voor zwygt, zoo het op konst wil
stoffen,
En meent de waerelt door zyn schilders te overpoffen,
Om dat Protogenes in niet een Koninkryk
(Zoo 't scheen) in 't konstpenceel vond ymant zich
gelyk.
Maar neen, Erasmus kan hun roemlust stil doen zwyn-
gen,*

Wan-

*Wanneer zyn waarde hand een proeffstuk toont.....
Dit gaat een toont te hoog.*

De marmere beelden (de schilderyen zyn door de tyd uitgewist) welke uit Griekenlant naar Rome vervoert zyn, zyn stalen die onwederfprekelyk toonen dat de konst te dier tyd tot den hoogsten top geklommen was.

Al 't geen d'ouden tot roem derzelve geschreven hebben voor blaaskakery te achten, en QUELINUS konst zoo hoog op te heffen, dat niets van al 't geen d'oude konstenars berucht gemaakt heeft daar by ophalen kan, schynt my wat naar snorckery te zweemen. Had *de Bie* gezeyt: dat QUELINUS konststukken in konsten kragt, dat waard geschatte tafereel dat St. Lucas naar de Heilige Maria geschildert, veer overtroffen heeft, dewyl het tegen de zyne niet konde ophalen, 't waar lichter te gelooven; want het is gebeurt dat aan een konstkenner een tafereel van St. Lucas geschildert (zoo men voor gaf) vertoont wierd, die het zelve met aandacht beschouwende, eindelyk zeide: *Lucas, Lucas! wat zyt gy gelukkig dat gy doodt zyt; want zoo gy thans leefde, en den kost met schilderen winnen most, gy zoud naau droog brood konnen verdienen.*

Het eerst gemelde stuk van St. Lucas was in dien tyd, als myn meester S. v. Hoogstraten aan 't Hof te Weenen was, zoodanig door ouderdom uitgesleten, dat het zyne kracht byna geheel verlooren had: om welke rede Keizer Ferdinand het hem deed copieren. Maar waarom gerwist? onze schryver is een Dichter, en de Latynsche spreuk van Horatius gelt hier:

70 Zyn zoon Joannes Erasmus Quellinus was in 't jaar 1660 te Rome, toen pas 27 jaren oudt, daar hy grooten opgang in de konst maakte.

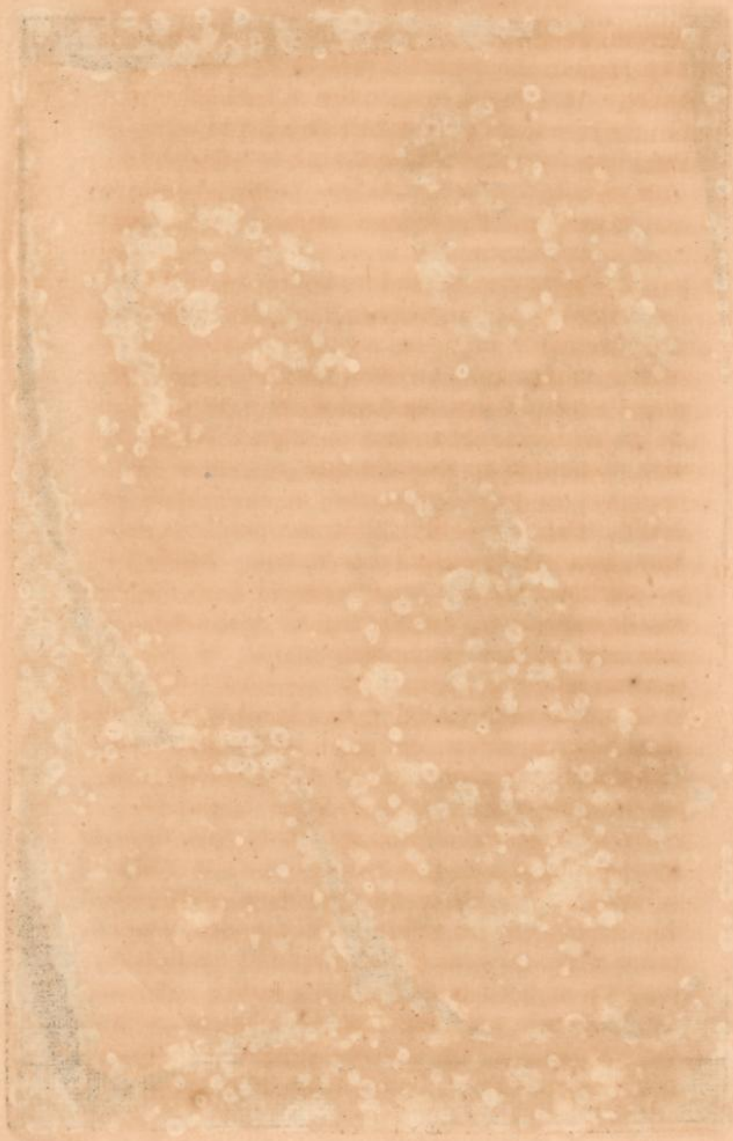
Onze ERASMUS wiens Beeltenis zig in de Plaat N onder aan doet zien, heeft ook een Broeders zoon gehad Artus Quellinus genaamt, welke de Beelthouwers konst oeffende. Vondel noemt hem *het licht der Beelthouvery, en Nederlandtschen Fidias*, en laat zig dus op zyn Beeltenis door Helt Stokkade geschildert hooren:

STOKKADE *maalde aldus de helft van 't zichtb're deel
Van Artus Fidias. Waaron hem niet geheel,
Of t'effens lyf en ziel, zyn konst met al haar wonken?
Zo heeft QUELLYN zig zelf in marmer uitgeklonken.*

De Lezer zal licht wel opgemerkt hebben, dat ik in 't begin van Quellinus levensbeschryving, wanneer ik den inhoud van eenige zyner penceelwerken aantoonde, gezegt heb: *aan tafel leit*; om aan te duiden dat de Joden voor gewoonte hadden, op bedden aan te leggen in hunne maaltyden: egter zal het niet ondienstig wezen dat myn pen hier omtrent wat breeder uitweid; op dat de schilderjeugt zig daar van bediene, wanneer zy dergelyke voorwerpen vertoonen wil, en het dwaalspoor van velen hier in myden.

Van waar, en wanneer de gewoonte van op de maaltyden aan te leggen onder de Joden ingekropen is, kan niet zeker gezegt worden. Hugo de Groof is van gevoelen dat deze gewoonte onder de Joden gekomen is, door naaryolging van de Assyriërs

riers en Perfen; want dus lezen wy Eft. 7 vs. 8. Dat *Haman was gevallen op 't bedde daar Eftber op lag*. 'T kan ook wezen dat zulks eerst tot de Grieken, en van die tot de Joden over gegaan is. By Plato leestmen: *Jongens trekt Alcibiades de fchoenen uit; op dat hy aanlegge*. Dus, de voeten ontfchoeit, en achterwaarts van het bedde afstekende, en Kristus die wyze van aanleggen volgende, is het gemakkelyk te begrypen hoe Maria de zuster van Lazarus de voeten van Kristus gezalf heeft.

Wy vinden by A. Byneus een opmerkelyke plaats aangetrokken uit Aristofanes, alwaar de oude Philocleon onder andere dienften die hem be-
wezen wierden optelt: *En voor eerst myn dochter wast my, en zalft myn voeten; en kuffte nederbuk-
kende*. Dus zeit ook Lucas in zyn Euangelium Kap. 7 vs. 38. *Ende fttaande (te wete Maria) ag-
ter aan zyne voeten, begon zy zyne voeten nat te
maken met tranen, en zy droogdeze af met het hair
van haar hoofd, en kuffte zyne voeten, en zalfdeze
met zalve*.

By de Joodsche meesters word ook gewag ge-
maakt van 't zalven der voeten. Johannis Licht-
forus heeft een plaats uit het *Tractaat Menachot*,
waar uit dit te zien is. *De Meit ftaat'er, bracht
een gouden vat vol oly, daar mede hy gezalft heeft
zyn handen en voeten*.

Wy hebben ook niet ondienftig geacht de wyze
van aanleggen aan tafel aan te wyzen, door een
fchets getrokken uit een zeer ouden marmersteen,
waar op verbeeld is een beddeke by een tafel met
drie pooten, waar aan een man met zyn vrouw
leggen, welke *Fulvius Urfinus* doet zien. En wy
hebben dezelve na gebootft in de Plaat N nevens

de Beeltenis van Eraſ. Quellinus. Waar nevens wy ook een uitgedompte graſlamp doen zien; ten zinteecken dat die bovenſtaande konſtlichten door den tyd, hun roem benydende, uitgedooft zyn.

Om dezen tyd vinden wy ook gemelt van eenen KAREL ERPARD, en van de Bie in zyn *Gulde Kabinet* pag. 520. geprezen.

*Doordien zyn kunſtpenceel vol levensaardigheit.
Den geest verlost, en door bevalligheit verleit.*

Leiden, dat nevens andere Hollantiſche ſteden mede heeft konnen roemen over het voortbrengen van ſtedelingen, die als heldere fakkels in de ſchilderkonſt uitflikkerden, bracht ook in den jare 1607

JAN LIEVENSZ. op den 24 van Wynmaand voort. Zyn Vader Lieven Hendrikze, was een konſtig Borduurwerker, naderhant een Pachter. En ziende de groote geneigtheit, endrift die zyn zoon tot de ſchilderkonſt hadde, beſtelde hem noch maar acht jaar oud om de gronden en beginfelen dier konſt vaſt te leggen by eenen JORIS VERSCHOTEN. Toen hy ontrent tien jaar oud geworden was, zyn Vader ziende dat hy in die drift volhardig bleef, nam beſluit van hem daar in te laten voortgaan, en bracht hem by den vermaarden ſchilder PIETER LASTMAN tot Amſterdam; by welken hy twee volle jaren bleef, en braaf in de konſt vorderde.

Naa dezen tyd heeft hy de konſt by zig zelve geoeffent, gebrukende het leven tot zyn onderwyzer, en bracht het zoo veer door vlyt en naarſtigheit, (en 't geluk viel hem toe) dat alle konſtkenners zig verwonderden dat een jongen van
twaalf

twaaľ of weinig meer jaren, zoo veel door de konst vermocht. In dien tyd schilderde hy den Democriet en Heracliet van KORN. KORNELISZ van Haerlem na, zoo even gelyk, datmen geen onderscheit tusschen die beide konde bespeuren.

Tot een staal van zynen byzonderen yver, en onophoudelyke drift, verhaalt de beschryver van Leiden, dat wanneer in den jare 1618, binnen Leiden op den 4 van Slachtmaant een groote oproer ontstont tusschen de Remonstranten, Waertgelders en andere borgers, zoodanig dat de Burgermeesters genootzaakt waren, de Schutters in de wapenen te doen komen, om de beroerte te stillen, hy met dusdanigen yver zat te teikenen, dat hy daar geen acht op gegeven had, of zig des bekreunde.

Hy heeft al vroeg fraje pourtretten gemaakt; als inzonderheit dat van zyn Moeder Machtelt Jans van Noortzant, dat verwonderlyk konstig geschildert was : als mede fraje ordonantiestukken. Onder deze was'er een verbeeldende een Student, geestig van muts en kleederen togetakelt, zittende by een brandend turfvier in een boek te lezen. Dit was levensgroot, en zoo konstig geschildert dat de Prins van Oranje 't zelve dede koopen, en vereerde 't aan den Ambassadeur van Engelant, die het wederom vereerde aan zyn Koning, die daar groot gevallen in had. Dit was ook de reden wel, als hem de geneigtheit om andere landen te bezien aankwam, dat hy zig naar Engelant begaf, daar hy wellekome was; en den Koning, Koningin, Prins van Wallis, en veel van de grootste Lords schilderde, daar hy rykelyk voor beloont werd. Dit was in 't jaar 1631. als hy ontrent 24 jaren oud was.

In Engellant ontrent drie jaren geweest zynde is hy wederom te rug gekomen op Calais; van daar op Antwerpen, daar hy zig neersloeg met'er woon, en met de Dochter van den berugten Steenebeeldhouder Michiel Colyns troude. Vele roemwaarde groote stukken heeft hy in dien tyd voor Kloosterpapen, en byzondere personen, gemaakt: gelyk ook in den jare 1640, voor den Prins van Oranje, en Borgermeesteren van Leiden twee groote stukken, waar van het eene verbeeldt de beruchte daad van den Roomschen Scipio Africanus, daar hy de ondertroude Princesse hem aangeboden haren Bruidegom ongeschonden te schenken weder geeft.

Hy heeft ook de eer gehad van op 't Raathuis te Amsterdam (nevens GOVERT FLINK, en FERDINANDUS BOL) een voornaam stuk te schilderen, daar J. v. Vondel dit volgende byschrift (door den beruchte pen- en penceelschryver Koppenol daar onder geschreven) gemaakt heeft.

*De * Zoon van Fabius gebiet zyn eigen Vader*

Van 't paart te stygen, voor Stadts eer en achtbaarheid.

Die kent geen bloet, en eischt dat hy eerbiedig nader.

Dus eert een man van staat, het ampt hem opgeleit.

Dit stuk hangt in Borgermeesters kamer voor den schoorsteen.

Zyn

De Borgermeester * Sueffo gebodt zyn eigen Vader G. Fabius Maximus, door den Raad van Romen als gezant aan hem gezonden, van 't paart te stygen, door dien 'er een wet was, dat niemant te paart zittende een Borgermeester mocht naderen, om aan te spreken. De Vader gehoorzaamde dit bevel met eerbiet, en bewees zyn Zoon dien plicht welke hem als Borgermeester toekwam.

Zyn brave schilderkonst is ook door de Fenixpen van denzelven Vondel vereeuwight. In zyne Lofdichten op Schilderyen &c. op pag. 340 hebj'er een op de beeltenisse van den Borgermeester Lamb. Reinft, en Mevrouw Alida Bickers &c. en noch een zynde een gesprek tusschen Schilder en Poët, op den Leeuw door hem geschildert,

Poët. *Wie voertme nu in een Woestyn?*

Hier leit een Leeuw, en niet de schyn.

Hy vlamt op roof en Menschespieren.

Schild. *Hy heeft zyn' wilden aart verleert.*

Zoo temt de Konst den Vorst der dieren,

Die over alles triomfeert.

Hy heeft ook d'eer gehad dat hy de Afbeeldingen van Michaël de Ruiter, Opper Admiraal en Kornelis Tromp, Onder Admiraal van Holland door zyn konstpenceel heeft afgemaalt, op welk laatste Vondel zig dus laat hooren:

Als Turk, de Britsche Turk, de Zee wil overgape,

En vlooten slikken in zyn onverzade maeg,

Dan voert hy op den mast den Bezem tot een wapen,

En dreigt uit nieu Algiers de maght van s'Gravenhaeg.

Hoe lange tocht tot dat de Zeeleeu TROMP, verwildert

Geterght van wrake, met gevangensmoordend bloet,

Een schoone waterverf, zig naar het leven schildert,

Om's Vaders doot ontvonkt van nimmerbluscb'ren gloet.

Hy vaecht in Oost'en West met 's roovers bezemroeden

De beide straten van dit havenscbennend slyk,

Engoeffelt het, dat borst en lenden vreeslyk bloeden,

Ter straffe van geweld, geleen in Christenryk.

Dan

Dan hoort men *Afke*, en *Monken*, en *Barklaien*,
Geweldenaren van de vrye en ope Zee,
Zig t'enden adem op 't schavot der baren schreien.

En deerlyk jammeren om 't afslaan van den *Vrée*.
Wie beezems voeren wil, geef *TROMP* de roën in
banden.

Dees voert het *Scherprecht* uit, in 't aanzien van twee
siranden.

En 't blykt aan dit volgende vaars dat hy onder
anderen ook de beeltenis van Jan Vos geschildert heeft,

Dus maalt my *LIEVENZEN*, om na myn doodt te leeven.
Ik poog de doodt vergeefs 't ontvluchten door myn
schacht.

'T penceel is magtig om de verf een ziel te geeven.
Een die de doodt verwint, heeft overgroote kracht
Ik word door *LIEVENS* handt onsterfelyk geschapen.

Philips Angels die in den jare 1642, het lof
der Schilderkonst schreef, mielt van hem met roem
aangaande zyne bedrevenheit in Historykunde,
pryft ook onder andere een stuk waarin hy de ge-
schorte offerhande van Izak volgens de beschry-
ving van Fl. Josefus, welke zegt: na Godt het
voornemen van den aardsvader gestuit had, zy mal-
kander ombelsden en kusten, natuurlyk en konstig
afgebeeld: als ook zynen grooten geest, en zyne
vernuftige bedenkingen die hy ontrent de verbeel-
dinge van Bathseba heeft doen blyken, daar hy 't
alles naar de bedenkelykste wyze, en zoo als het
waarschynelyk zig ontrent het geval heeft toege-
dragen, heeft afgebeeld. Maar hier in tast onze
schry-

Schryver mis, als hy ook het byvoegfel, te weten een *Kupido* ('t welk hy noemt *het Waereldberoerend kind*, in de lucht van 't stuk gemaakt, met een *vlammende pyl* in *sie van een gescherpte flits*, in *welker's dunne rook* men de *teere leden zoetelyk ziet wemelen*, pryft. Aangezien dit wel een zinnebeeldige beduiding van den ontfteken minnebrand in 's Konings hart aanduid, maar die in Bybelstof nooit te pas komt. Maar 't gaat gemeenlyk als Junius zeit : *Dat de Schilders en Dichters van eenen geest gedreven, veeltyds iet nieuws plachten te ondernemen*. Zyn beeltenis staat in de Plaat N, op de hoogte zy van Pallamedes. Volgt

FERDINANDUS BOL. Dezen (alzo ik zyn geboortejaar niet heb konnen opspeuren) heb ik voeglyk gedacht agter zynen konst- en tytgenoot te plaatsen. Dordregt matigt zig de eer van zyn geboorte, gelyk Amsterdam die van zyne opvoeding aan. Hy was twee of drie jaren oud, als hy in Amsterdam kwam, waar hy tot redensgebruik gekomen, en zig geneigt vindende tot de Konst, onder den Grooten REMBRANT zig daar in goeoffent heeft. De natuur en de fortuin waren hem beyde gunstig. Dus hy grooten roem, en veel gelt, tot dienst van zyn ouden dag overgewonnen had; want hy stierf in een goeden ouderdom, op 't jaar 1681.

Nevens een groot getal pourtretten, natuurlyk en krachtig geschildert, ziet men ook menigte van zyne roemwaarde konststukken, zoo in Godshuizen als anderzins, die zyn konstroem wel altyd zullen schragen.

Inzonderheyt gedenkt de groote Agrippyner een zyner Konstwerken, 't welke hy in zyne Lofdichten op Schilderyen enz. noemt het heerlyke
stuk

stuk van FERDIN. BOL, voor den doorluchtigen Zeeraat te Amsterdam, in 't Reisjacht geschildert aldus:

*De groote Zeevoogdin bezweert den waterheilig
En Opperammiraal, in baren dienst getreên,
Dat hy de Zeevaart voor 's lants Vrede en Vryheit
veilig,*

*En zeegene den bou en koopvaardy der Steên.
De Zeevoogt om dien last gehoorzaam uit te voeren,
Neemt daailyk Sterkheit, en Voorzigtigheid te baat.
Nu durft geen rover, noch geen storm de vinnen roeren.
Dus groeit de handel aan, ten wasdom van den
Staat.*

Ook zietmen nevens het grootste gemelde groote stuk, noch verscheiden Konststukken van hem, op 't Amsterdamsche Raadhuis, als een op de Raadkamer, boven den schoorsteen, waar in verbeeld staat de verkiezing der oudsten in Israël, om neffens Jetro den schoonvader van Moses, het volk te richten. En in der Schepenen Kamer, daar Moses de Wet in steene tafelen op Sinai ontfangen hebbende, afbrengt, en die het volk voorhout, daar dit vaers op ziet:

*Hebreensche Moses heeft de Wet van Godt ontfangen,
Waar mede hy naar 't volk van boven wederkeert:
Dat hem eerbiedig groet, en welkomt met verlangen.
De Vrye Staat luikt op, als 't Volk de Wetten eert.*

Noch een proeffstuk van zyn penceelkonst ziet men in 't Borgermeesters Vertrek, waar onder meergemelde Vondel dit byschrift tot verklaringe van den inhoud gemaakt heeft:

* Fa-

* *Fabricius houd stant in Pyrrhus legertenten.
 Het gout verzet hem niet, door schandelyke zucht,
 Noch Elefants gebriesch, en felle dreigementen.
 Zoo zwicht geen man van Staat voor gaven, noch
 geschenken.*

Nevens deze verschynt

**PALAMEDES PALAMEDESZ STE-
 VERS.** Deze word onder de Konstschilders van
 Delf getelt, alhoewel hy te Londen gebooren is.
 Zyn vader die een Vlaming, en konstig werkbaas,
 om kroezen, koppen, vazen, enz. van Jaspis,
 Porphier, Agaat en diergelyke kostbare gesteenten
 te maken, was, woonde te Delf, als hy we-
 gens zyn koning Jakob van Schotland, wierd
 ontboden; en alzoo hy eenen geruimen tyd aan 't
 hof opgehouden wierd, kwam zyn vrouw die hy
 mee genomen hadde, in de kraam van dezen **PA-
 LAMEDES**, doch hy kwam met zyne ouders we-
 der te Delf, daar hy voorts is opgevoed, en zyn
 leven lang is blyven wonen. Hy is genoegzaam
 zonder meester, meester geworden, hebbende zig
 alleen geoeffent met de konststukken van den ver-
 maarden **ESAIAS vanden VELDE**; na te schilderen,
 waar door hy met den tyd zodanig, niet alleen aan die
 hande-

† *Cajus Fabricius werd na den Veldslag by de Rivier Liris
 van wegen de Romeinen in Gezantschap aan Achilles, Na-
 neef van Pirrhus en Koning van Epieren, gezonden, die
 zyn aanbrengen toestont, doch zocht hem op zyn zyde te
 trekken, eerst door geschenken, door dien hy gehoort had
 dat hy arm was, daarna door bedreigingen des doods, door
 een vervaarlyk briefsenden Olyfant, maar de Romein bleef
 standvastig en onverzettelyk, niettegenstaande hy hem het
 vierde deel van zyn ryk aanbood, zoo hy by hem wilde bly-
 ven, en toonde dat een edelmoedig Romein, de deugd en
 getrouweit meer dan's waerelts schatten acht. Zie Livius in
 zyn Rom. Hist.*

handeling, maar ook aan dezelve wyze van ordonantien, gewent werd, zoo dat hy Ruitergevegten, roerende en stilstaande legers, en andere krygsgevalen zoo wel heeft weten te verbeelden, dat hy by alle konstkenners in zyn tyd roem behaalde.

In de Plaat N staat zyn Beeltenis op de lage zy van J. Lievenfz.

Hy had zoodanigen zucht, en begeerten om grooter te worden in Konst, dat hy altoos voor een spreekwoord hadde: *noch eerst te zullen beginnen*, doch zyn edelmoedig voorneemen is door de alvernielende dood voor altoos belet geworden, op den 26 van Lentemaant 1638, noch maar 31 jaar oud zynde. Hy liet een ouder broeder na, ANTONY PALAMEDESZ STEVERS genaamt, die ook een goed schilder was, zoo in Pourtretten, als gezelschappen. Deze kwam in 't jaar 1636 tot Delf in 't St. Lucas Gild, en was 1673 voor de laatste maal Hooftman van gemelde Gild.

NAARDIEN wy met een verandert tooneel staan te beginnen, en die toefstel een weinig tyd vereist, willen wy den aanschouwer, op dat het wachten hem niet verdriete, ondertusschen met een korte redenvoering onderhouden: dienende tot meerder bericht van 't geen wy op pag. 97.98. gezegt hebben, van de Offerhanden der Heidenen met der zelve gereedschappen, en byvoegzelen: te weten, dat een Konstschilder moet bedacht wezen, wanneer hy eenige Heidensche offerhanden met hun aankleven verbeelden wil, daar by het Beeld van die Godheit aan, en voor wie het offer geschiet, op een verheven voetstal, of in een holle nis te plaatzen: 't zy naakt, of bekleed, daar een konstoeffenaar vryheit toe heeft; aan-

aangezien de ervarenheid ons doet zien, dat de Heidenſche Godenbeelden, 't zy man of vrouw, naakt verbeeld of gevormt, in hunne Tempelen by de altaren ſtonden, ook zomwylen met ſluiers, prachtige kleederen en andere koſtbare verſierſelen omhangen wierden. Om dit eerſte gezegde te beveſtigen dienen deze regels uit Statius Papinius:

*De gryze Koormaagd voed ter baardſte 't waakvier
aan,*

En zal geen oog op de geheime ſchaamte ſlaan.

en tot het tweede ontbreken geen getuigeniſſen die zulks beveſtigen. Trebellius Pollio verhaalt, dat de Dwingelant Celfus met den purperen ſluyer van de Godinne Celeftis verſiert werd. En Vo-piskus, dat de Tyran Saturninus, wanneer hy van de ſoldaten tot Keizer uitgeroepen was, het purper kleed van Venus nam, en in 't byzyn der krygsknechten met een vrouwen rok bekleed, werd aanbeden. De Kerkroover Dionyſius rukte Jupiter Olympius den gouden mantel van de ſchouderen, onder voorgeven dat die des zomers te zwaar, en 's winters veel te koud was; en gaf hem eenen van laken in de plaats, die des zomers dekken, en des winters verwarmen konde.

Ook moet een konſtſchilder weten, wanneer hy de Feestvieringen van Mars en Venus zal ſchilderen, dat de afgodendienaars dezelve hebben ge- viert met verwiffelde kleederen: Dat de Vrouwen een mannen lytkolder of panzier aantrokken, een helm op 't hooft zetten, en de mannen zig in vrouwengewaad verkleedden. Dus deden inzonderheit de Aſſyriers volgens de getuigenis van Julius Firmikus: en Herodoot verzuimt niet dus-

I. DEEL.

V

da-

danige dingen van de oude Babiloniers en Egiptenaren aan te teekenen, welke gewoonte naderhand tot de Grieken, en voorts tot de Romeinen overgegaan is. Door welke wyze van doen zy de deur openzetten tot dartele onkuisheit. Waarom ook Israëls wetgever het Hebreeusche volk, geneigt tot de afgodery der nabuurige volken, zulk doen sekerp verbiedt, als uit menigte van bewyzen te zien is.

De reden waarom de oude Heidenen tot gemelde Godsdienst-pleging hunne kleederen verwisselden, willen sommigen dat deze geweest is; dat zy waanden in dusdanig gewaad die Godheden aangenamer te zyn. Maar andere vernuften hebben op zekerder gront besluit gemaakt, dat zulks uit loutere onkunde, en om dat zy onzeker waren of hunne Godheden die zy dienden tot het mannelyk of vrouwelyke geslacht behoorden, ontsproten is. Hier van daan is deze twyffelagtige aanspraak welke in dusdanige offerhanden plag gebruikt te worden, by Arnobius te boek gellagen: *Sive tu Deus es, sive Dea?* dat is: *Het zy gy een God, of een Godinne zyt?* ja deze dwaling ging zoo veer, dat zy zelf sommige hunner Godenbeelden in de gedaante van beide de geslachten gevormt, offerdienst toegebracht hebben. Onder deze mag men de Cyprise Venus wel de eerste tellen.

Deze was (volgens de getuigenis van Makrobius) met een vrouwenbekleeding en met een mannenbaart afgebeeld, en werd van de mannen in vrouwen gewaad, en van de vrouwen in mannenkleederen gedient. Dusdanig had het blinde Heidendom oulinx ook de Fortuin (in het boekje van den Heer Spon, van den Altaar der onbekende

de

de Goden aangewezen) afgebeeld. Men kan die beeltenis, gevolgt naar het marmer by W. Goeree in het II Deel van zyne Mofaïfche Hiftorie pag. 579 zien, met dit byfchrift.

FORTUNÆ BARBATÆ &c.
DE GEBAARDE FORTUIN.

Dus dient een konftfchilder acht te geven in hoedanige gedaante de Afgodsbeelden by de onderscheiden oudtydfche volkeren verbeeld wierden; want in een heel andere gedaante werd Jupiter by de Lydiërs, als by de Sicioniërs afgebeeld.

Deze verbeeldden hunnen Jupiter in de gedaante van een van onderen breed vierkant, en gedraaide spits opgaande piramide, daar mede te verftaan gevende, dat het natuurlyk verftant (by de *Bafis* geleken) niet machtig is om de Godlyke en Hemelfche dingen te doorgronden, als die niet anders als door fcherpziende verlichte oogen (door 't fcherp opgaande spits afgebeeld) konden befchout werden: en wanneer de Priefters 't zelve wilden raad vragen, droegen zy dat Beeld met veel plechtigheit en gevolg (in een vergult fchip omhangen met zilvere kroezen en drinkfchalen) op hunne fchouderen door de ftraten om, zingend eenige heilige liederen.

Anders werd zyn Beeld in Lydië gezien; te weten met een Geitevel, *Diptera* genoemd, in welk binnenfte men fchryven konde, om aan te duiden dat Jupiter al de bedryven der menfchen op aarde in zyn geheugen (even als door letteren op Perkament) houdt; op dat hy de goeden op hun beurt beloone, en de kwaden door zyn blixem ftraffen zoude.

Ook werd zyn Beeld by hen zonder blixsem in de vuist vertoont, hebbende een byl in de hand, waar van Plutarchus deze reden geeft: Herkules, hebbende Hippolite de Koninginne der Amazoonen gedood, heeft nevens andere wapenen van die overwinninge ook een byl mede gebracht, welke byl hy ten geschenk gafaan zyn beminde *Omphale*, die van het geslachte der Lydiërs was: die dezelve als heilig bewaarde, gelyk ook de Koningen een namaakkel daar van hebben gedragen, tot op de Regering van Candaulus, die dezeive van een dienaar zich achter na liet dragen. En dus hadden de Lydiërs tweederhande Beeltenissen van Jupiter, waarom zy hem *Jupiter Labradus* genoemd hebben, want in die sprake wierd de Byl *Labroum* geheeten, en met een Degen op de zyde, *Carius* genaamt.

De Thebaners, en verscheide Afrikaansche volken verbeeldden hinnen Jupiter Hammon met Ramshoornen aan beide zyden van 't hooft; en zoo wy met Servius, dien grooten uitlegger van Virgilius, over de reden van dit vreemd Hoofd-fierfel raadplegen, hy zal ons zeggen: Dat Jupiter Ammon daarom met Ramshoornen afgebeeld wort, om dat zyne Antwoorden of Godspraken zoo veel draaijingen en wendingen hadden als zulke Hoornen. En die van Creta cerden Jupiter (volgens zeggen van Eusebius) in de vuurstenen, en zwoeren by hem, dus: *Zoo ik wetende bedriege zoo moet my de Vader van den dach (alzo zweer ik by dezen steen) uit alle myne goederen uitwerpen.*

Anders was de Beeltenis van Mercurius gevormt, of van houdt of steen gebeeldhout, als hy voor den God der welsprekentheit geëerd wierd. Anders

als

als zy hem dienden als begunstiger der vrye konsten. En weder anders, wanneer zy hem aanzagen voor bevrediger der geschillen: Dan zagmen aan zyn voeten leggen een witte roede, om welke twee slangen gevlochten waren, ter gedachtenisse dat hy twee slangen vechtende ziende, dierslyd door het tusschenkomen van zyn roede hadde gescheiden. Waarom oudtyds de gezanten tot het maken van vrede afgezonden, diergelyk eer teeken met zig droegen. Om dezelve reden werd ook zyn beeltenis in de Galeryen en Twistscholen der oude Filosoofen geplaatst, nevens het beeld van Minerva. Van welke beeltenis zig dan een konstschilder (als een noodwendig bysieraad) wanneer hy een school of gezelschap van oudtydsche Letterwyzen, en Redenaaren verbeelden wil, zig bedienen kan.

In een andere gedaante is Diana verbeeld geweest by de Heidenen, daar zy dezelve eerden voor Beschermgodin van de Jacht en Boscchen: Anders als zy voor de Maan genomen, als de Lichtbrengster by nacht geëert wierd: want dan werd zy verbeeld met een brandende fakkel in beide handen. Gelyk men haar beeld dus bestempelt ziet op een penning van Faustina, met het byschrift DIANA LUCIFERA.

Weer in een heel andere gedaante stont haar beeldt te pryken by die volken welke haar hielden voor voedster, en voortbrengster van alle levendige schepselen. Dus werd zy geëert van de Ephesers. Waar af het ruggelluk des pennings van Keizer Klaudius de bestempeling draagt, waar op men haar ziet in een Tempel portaal staan, met dit byschrift DIAN. EPHE. Waar van ons Fr. Perrier een duidelyke afteekening, (gevolgt

naar een uitgehoudent marmersteen, uit Griekenlant te Romen gebracht) in print, onder zyne Roomsche Statuen doet zien. In welk opzicht ook Hieronimus in zyne voorreden van den Brief tot de Ephesers zeit: *dat zy niet Diana de Jagerinne, maar die met de veele mammen eerden*. Dit was om de kracht der opvoedinge te beteekenen; gelyk door de omzwagteling van den navel des beelts, benedewaards, (daar tusschen zig verscheiden koppen van dieren doen zien) dat zy door 't ontsluit van den band der geboorte de schepselen te voorschyn doet komen. Waarom Diana ook van de Grieken Genethlios genoemd werd, om dat zy het bewind over de geboorte heeft.

Licht zullen myne konstgenooten zeggen: wie zal daar juist zoo naauw acht op geven, zoo alles zoo stipt naar de oudheikunde niet is waargenomen? Ik antwoord: niemand dan zulken die daar in geoëffent zyn. En dus is het ook met de Historische verbeeldingen gelegen: niemand zal de mislagen daar in begaan opmerken dan die, welke in de Historien ervaren zyn, van wien men de berispingen te wachten heeft, en naar wiens opmerkingen de onbedrevne luisteren. Meer zouden wy ter zake dienende kunnen zeggen, zoo de Tooneelgordyn reeds opgeschoven ons niet gebood af te breken.

Tot noch toe heeft de Schouburg niet als Konstschilders vertoont. Voortaan zullen ook de beruchte Schilderesen daar op verschynen, en op heure tydbeurten nevens de Mannen ten tooneel komen; om den lezer door die veranderinge op nieuws te verlustigen, en zynen yver door wakende begeerten tot het gene zy zeggen zullen op te wakkeren.

De

De oude gedenkschriften melden van eene *Vesfaalse* maagt *Lala* ¹ genaamt, die de konst van schilderen verftont. Maar wat hoeven wy in de ² twyffelagtige oudheit voorbeelden op te zoeken? de voorgaande eeu levere ons ³ *Marietta* Dochter van den beruchten Italiaanfchen schilder *Tintoret*, in dezelve konst tot verwonderinge van alle

V 4

- ¹ *Lala* van *Cyzicus*, of *Spiga*. Deze (zeit Plinius) was zoodanig bedreven in de penceelkonst dat haar werk ongelyk waardiger geschat wierd, als dat van den schilder *Sepilos*: schoon die tot een hoogen prys verkocht wierd.
- ² *Twyffelagtige oudheit*. Wy spreken dit niet tegen, noch min den volgenden roem der doorluchtige vrouwen, maar zeggen dat de Dichters zomwylen de palen van vryheit wel wat veer uitzetten, en gevolgelyk zoo heel veel staat niet op dezelve is te maken: terwyl wy ondertusfchen gedachtig zyn aan de spreuk van *Gratiaan*: *De waarheid komt zelden zuiver voor onze ooren, voor al wanneer zy van veere komt; want dan vat zy eenige verfvan de harts-tochten, die zy op haren weg ontmoet.*
- ³ *Mariette Tintorets* geboren te Venetien, leerde de konst by haar Vader, waar toe zy zoodanig geneigt was; dat zy gewoon was zig, toen zy noch jong was, in jongens gewaait te verkleeden, om by haar Vader (wanneer die groote werken buitens huis schilderde) te mogen wezen, welke haar ook inzonderheit lief hadde, zoo dat zy voor zyn zoon wierd aangezien. Zy heeft uitgesteken in het schilderen van pourtretten, schilderende veel *Dames*, die graag by haar waren, wyl zy dezelve, door heur zang en snarensfel, waar in zy beroemt was, wist te vermaken. 'T geen haar inzonderheit berugt maakte was het portret van den Bisschop *Marco*, en dat van den Opperhofmeester van Keizer *Maximiliaan*: welk portret zy aan den Keizer vereerde, en zich daar door zoo beroemt maakte dat zy daar door gelegentheit kreeg om *Philippus* den tweeden Koning van Spanje, en den Aartshartog *Ferdinand* te schilderen. Zy stierf in 't jaar 1590, oud zynde maar 30 jaren, en wert begraven in de Kerk van *sante Maria dell Horto*. *Dusmels* Sandrvarts *Tuifsche Academie*, pag. 170.

alle die het zagen gevordert. 4. *M. Propertia de Rossi* beeltsnydster van Bolonien, die konstig in Perzikksteen en marmet gesneden heeft: gelyk de Roomsche 5. *Claudia Stella* onverbeterlyk in koper deed. Andere hebben weder haar brein geïcherpt op taalgeleertheit, of andere pryfelyke wetenschappen. Vele Vrouwen hebben de eedle zwaneschagt gevoert, en de wysheit boven alle vergankelyke schatten bemint en uitgekozen.

*Men leeft van Saffo, en haar hooggeroemde Dichten,
Zoo lang als Febus blyt de pronkpraal aller lichten.*

7 *ASPASIA* bezat de gaven van verstant.

8 THE-

4. *Propertia*. Deze schoon en welgemaakt van lichaam, en van de natuur begaafd met een schoone zangstem, verflont zig meesterlyk op de behandeling van 't snaarspel, en andere fraje konsten en wetenschappen, maar het geen haar meest berugt gemaakt heeft, was haar graveerkonst op een Perzikksteen. Anderen zeggen op een porfiersteen, de grootte van een perzikksteen. Daartot verwondering van getuigt wort: dat zy de gansche *Passie*, of het *Lyden van Kristus* en elk deel deszelfs onderscheidentlyk daar had op afgebeeld. Zy maakte ook portretjes heel uitvoerig en konstig in marmet, Paus *Clement* de zevende van dien naam was begerig om haar te zien, en zond om haar, maar te laat, want zy een week te voren was overleden. Zie *J. Sandrarts*, *Academie* p. 203.
5. *Claudia Stella*. Weergaloos in 't behandelen van 't graafzyer, aan de bekende print, naar de Schildery van *N. Pouzyn* (verbeeldende de slangbeet) te zien.
6. *SAPPHO*, geboren te *Mitylene* een voornamstadt, op het Eyland *Lesbos*. Zy werd in haar tyd genoemd de tiende *Zanggodin*. Zy leefde ontrent de vierenveertigste *Olympiade*, ten tyde van *Pittacus* den tyran. Zie *Basilus Kennet*, in de *Levensbeschryving der Grieksche Dichteren*, op p. 90.
7. *ASPASIA*, van *Mileten*, muntte niet alleen uit in konst van *Welsprekenthheit*, maar heeft vele door hare leydinge daar in tot volmaaktheit gebracht, waar onder was ook *Socrates*, die zig niet heeft geschaamt zulks zelf te bekennen. Zie *Thomas Stanley*, in zyn boek van de oude *Wyzen* p. 78.

- 8 THEANO hield het school van haren man* in stant.
 9 ARETE heeft haar zoon geleerdlyk onderwezen.
 TERENTIA de vrouw van Cicero geprezen,
 Om haar verstand, is door de snelgewiekte faam,
 En talloze andere, roemrugtig door heur naam;
 De Deugd van vele bralt op elpenbeene troonen,
 Zy leven na de dood gecierd met schoone kroonen,
 Als eertyds in triomf de groote Vorst August;
 Der Vrouwen deugd is aan geen volken onbewust,
 Al d'aard verheft haar lof ten trots van 't lastrend
 drukken.
 10 MARIA brak de fles met Nardus zaive aan stukken
 Engootze vrolik uit op 's Heilands heilig hooft.

Al deze pryffelyke hoedanigheden, konsten en
 wetenſchappen, in zoo veelc voorbeelden aange-
 wezen, en die yder op zig zelf genoeg zyn, om
 de bezitters der zelve een berugten naam te maken, en
 in roem te doen leven, bezat onze waardig ge-
 dachte Juffrouw ANNA MARIA SCHUUR-
 V 5 MANS

8. TEANO van Creta, thans Kandia, vrouw van Pythagoras,
 nam het beſtier der School na de dood van haren man waar,
 tot dat zy Ariftaus troude, die Pythagoras in de wyze van
 leeren gevolgt heeft. Dezelve p. 306.
 9. ARETE, van haar vader Ariſtippus volkomen in de wys-
 heit onderwezen, leerde het zelve voort aan haren Zoon.
 Zie den voorgemelden ſchryver op p. 134.
 10. Dit ziet op het gebeurde te Bethania Mark. Cap. 14 v. 3.
 beſchreven. Waar aan zig Judas ſtiert: waar op zig N.
 van Brakel dus heeft uitgelaten.

God vrugte Maria, wo weldoen kan dien ſnooden,
 Den buideldrager niet behagen; waar toe is 't?
 Blaſt hy haar toe, waar toe is dit verlies van noden;
 Waarem deze Oly, dus zoo reukeloos verkwiſt?
 Men kon de zelve tot een hoogen prys verkoopen.

De Lydende Kriſtus, p. 9.

* Pythagores.

MANS te gelyk. Sulks als men ziet dat zy de Schilderkonst, graveeren in koper, 't beeldsnyden, en Bootzeerkonst verstond, inzonderheit ook de Taal geleertheit en Godvrucht bezat. Men met reden besluiten moet dat de milde natuur, of om beter te zeggen de schikking des Hemels, heeft gewilt dat alle gaven van 't vernuft in haar te gelyk zouden uitsteken.

Zy is geboren te *Utrecht* in 't jaar 1607. tot grooten luister dier Stadt. Met haar 3 jaren kon zy onderscheidentlyk lezen, en op haar 6 jaaren konstig met de schar velerhande dingen snyden. Met hare jaren groeiden haar begryp, geneigtheit en zucht tot geleertheit, en geagte wetenschappen, rustende zy niet voor zy hare beooginge verkreeg; waar omtrent zy zonder voorbeeld gelukkig was, om dat zy een vernuft bezat dat fix alles begreep, een geheugen dat zonder missen alles onthield, en handen die tot alle behandelingen zig wisten te voegen. Wy hebben haar beeltenis konstig geetst en voort met het graveeryzer opgemaakt, op haar xxxiii jaar CIO. IO. CXL. door haar zelf in koper gebracht met dit Latyns vaars:

*Cernitis hic picta nostros in imagine vultus:
Si negat ars formam, gratia vestra dabit.*

Dat is:

*Gy ziet myn wezen op dit tafereel gemaalt.
Uw gunst voltoit het werk, indien 'er kunst aan saalt.*

Welke printverbeelding wy voor d'andere hebben gekeurt om na te volgen in de Plaat M boven aan, staande op het voetstuk, welk het Tafereel sichraagt, Pallas vogel. Al

pe
te
ha
di
m
te
ad
ze
Be
ho
ha
de
te
H
he
zy
fee
ge
ha
ze
en
oe
de
gr
fel
M
de
lee
de
de
La
U
ce
wa

Al vroeg had zy zig een behandeling met het penceel aangewend, en schilderde allerhande soorten van Bloemen heel natuurlyk, als ook velerhande soort van gedierten, als Slangen, Hagedissen, Rupsen en Flintertjes; het welke zy doch maar voor uitspanningen hield, wanneer heur geesten door 't veel blokken in vreemde talen haar eene ademhalinge vergden. Vorder word van haar gezegt, dat zy alleen met een mes, (zonder ander Beeldhouwers gereedschap te gebruiken) van Palmhout heeft gesneden haar Moeders, Broeders, en haar eigen poutret, zoo konstig en met zoo goede gelykenis dat yder daar van verwondert stont te kyken. Ja men vertelt dat de Konstschilder HONTHORST dat van haar Broeder inzonderheit heeft geschat op 1000 gulden. Hierbeneven had zy ook haar beeltenis halver lyf van was gebootsceert waar door zy veel roems behaalde. Maar het gene haar boven alle berucht gemaakt heeft, was haar weergalooze taalgeleertheit. Want men zegt dat zy negen talen in den grond verstont, en spreken konde. Daar en boven was zy dooroeffent in de Natuurweerkunde, Bybelstof en Redenkonst. Ja zoo dat zy het fynste der talen begreep, en 't pit en merg der Filosofy en Bybelschriften bevatte, en daar over met de geleerde Mannen van hare eeuw brieven wisselde. Maar al dezen roem dien zy van wegen hare konst en geleertheit bekomen had, heeft zy eensplots vermeden, wanneer zy onder voorwending van den nederigen Jezus in eenvoud te willen dienen, tot de Labadeesche dweepery verviel; die haar ook van Uitrekt, en hare vrienden aftrok naar Altena, daar een samenlevinge van eensgevoelende opgeregt werd. Op welke wyze van verandering de Dich-

ter

ter onder haar poutret, dat door Munnikhuizen gesneden is, aldus zinspeelt.

*Hier ziet gy d'eedle Maagt, genaamt weergadeloos,
Eer zy voor 's Waerelts lof het beste deel verkoos.
Zy was als zaamgesteld van Wysheit, Geest en Deugd:
Haar liefde was gekruist, het kruis was hare vreugd,
Konst, Talen, Wetenschap, Geleertheit, Grootheit, Eer,
Met blyschap ley zy't al voor Christus voeten neer.*

Zy is gestorven te Altena in 't jaar 1678 in den ouderdom van 71 jaren. En haar roem voor het grootste gedeelte met haar.

Nevens haar verschynt MARGARITA GODEWYK ten tooneel.

De Lezer wil het niet kwalyk nemen, dat ik voor eene enkele reis myn voorgestelde perk overtredende, MARGARITA GODEWYK schoon jaren later geboren nevens haar ten Tooneel breng. Dit geschiet, om dat al 't geen ik tot roem van Anna Maria Schurmans gezegt heb, en de loffelyke voorbeelden daar toe aangehaalt, teffens, op beide te gelyk zouden kunnen toepast worden.

MARGARITA werd in den jare 1627, op den 31 van Oegstmaand te Dordrecht, (alwaar heur Vader in dienst van de Latynsche School was) geboren. Zy van de milde natuur met veel vernuft beschonken, was zonderling ervaren in de Griekse, Latynsche, Italiaansche, Fransche en Engelsche tale; begrypende mede de Hebreeusche Boekstave, en rymde geestig op Dichtmaat. Zy wist konstig met de naalt te stikken, Lantschappen, Hoven, Huizen, Bloemen en allerlei slag van Scheepsgevaarten, gelyk ook alles door Oly- en Watervert konstig af te malen. Tot welke
Pen-

Penceeloeffening zy NICOL. MAAS, tot onderwyzer gehadt heeft. Zy wist ook geestig met de Pen en Potlood alle voorwerpen pryffelyk te verbeelden: kon ook geestig op glas schryven, en verstont zig de Maatzang en Klavecimbalspel. Daar en boven begreep zy ook de Hemelloopkunde, en wat des meer is.

Math. Balen die van haar in zyne beschreiving van Dordrecht melt, getuigt dat hem na haar dood vertoont zyn verscheiden van hare geschreven Boeken, als hare Latynsche, Franse, en Nederduitsche zinnebeelden, met beeltenissen, door haar vernuft en konst opgefiert: hare Latynsche gedichten van verscheiden stoffen, ook hare Latynsche brieven aan geleerde Mannen, inzonderheit aan den Heere Arnoldus Senguerdius Professor in de Filosofy tot Amsterdam, over verscheiden stoffe geschreven. Deze drie ingebonde stukken nevens hare losse nagelaten schriften, en verscheide stalen van hare Konst, beruften ter dier tyd in het Kabinet van den Heere Samuel vander Heiden.

Gemelde Balen heeft ook zyn Boek van Dordrechts afkomst met de beeltenis van die schoone paarl (gelyk zy die zelf naar 't leven gemaakt had) gefiert. Waar onder zig dit volgende byschrift doet zien, gedicht door den Heer Samuel van Hoogstraten:

*Dus maalde MARGARIET haar uiterlyken schyn,
Als stontze voor ons: maar om baren geest in taalen,
In konst in kennis, en in godvrucht 't achterbaalen,
Scheen Nestors levenstyd noch wel te kort te zyn.*

Zy stierf te Dordrecht op den 2 van Slachmaand 1677.

Hoe

Hoe verschillig men de menschelyke geaartheit, en gevolgelyk de neigingen bevint, is min te verwonderen, als men opmerkt dat dit aan de menschelyke natuur eigen is, zoo veer, dat zelftweelingen van cener dragt, niet alleen in geaartheit zullen verscheelen, maar zelf door een gans strydige genegenheit gedreven worden; een vast gevolg dat de onderscheidene driften uit de verschillende natuurs gesteltheit voorspruiten, en over zulks de uitwerkingen door verschillende en byzonder geaarde gemoedsdriften aangevoert, ook verschelen. Egter hoe verschillig iets is, zoo is 'er niets dat meer het genoegen streelt, als het opvolgen van de natuurlyke geneigtheit; noch zyn de lichamelyke werktuigen (in opzicht van eenige behandelinge of uitwerkinge) gereeder, om dat het werk van zelts zich vlydt. Het levensbedryf van

ADRIAAN BROUWER zal ons gezegde als in een spiegel doen zien. Dezezyne genegenheit opvolgende, die tot boerterye helde, heeft niet anders beoogt als de zelve op het natuurlykst door 't penceel af te malen, ('t geen hem boven anderen gelukt is) en daar door den eernaam van een groot meester bekomen.

Potfig was zyn penceelkonst, potfig zyn leven. Zoo de man was, was zyn werk.

Zommigen willen dat hy geboren is te Oudenaarden in 't jaar 1608. Maar een geschrift door den Heere *Nicolaas Six* leerling van den Leidischen Ridder en puikschilder *Karel de Moor*, onder de papieren van zyne voorzaten gevonden, en my ter hand gestelt, doet my zien dat hy een Haarlemmer van geboorte is. En als men op waarschynlykheit bou-

wen

wen mag, wanneer 'er geen zekerder bewyzen voor handen zyn, moet het hier plaats grypen; aangezien dit geschrift eene zekere handleiding daar toe aan my ontdekt.

Voor eerst dat hy een leerling van *Frans Hals* is, die te Haarlem altyt gewoont heeft. Immers my is nooit gebleken dat Hals in Brabant gewoont of zyn konst geoeffent heeft, en BROUWER hier door gelegenheit zou gehad hebben om van hem de konst te leeren.

Ten tweede om dat my toefchynt dat hy van geringe ouders geboren, en by gevolge niet van Oudenaarden tot Haarlem gezonden is, gelyk luiden van vermogen wel gewoon zyn te doen, wanneer 'er in hun stad geen bekwame meesters daar toe gevonden worden: maar het tegendeel blykt, want BROUWER wert van *Frans Hals* die een vluggen geest in hem bespeurende ingenomen en tot de konst gebracht, waar omtrent dat meer gemelde geschrift onder meer omstandigheden meld: dat BROUWER nog jong zynde van zyn moeder wierd gehouden om loofwerk en vogeltjes met inkt op lywaat te trekken, het welk hy dan naderhant overflikte met de naalt, en tot mutzen en borstlappen gesheden, aan de Boerinnen verkocht.

Dat *Frans Hals* gevallen daar voorby komende en ziende hoe los en geestig hy dit werk behandelde, hem vraagde: of hy niet wel zin zou hebben om een schilder te worden? daar hy straks ja op antwoorde, indien zyn moeder zulks wilde toestaan. F. HALS vraagde het zyn moeder, die zulks inwilligde, mits hy haar jongen den kost geven wilde.

FRANS bespeurende in korten tyd dat'er een
grootc

groote geest in den jongen stak, en dat hy dagelijks in de konst buiten gemeen toenam, zette hem op den zolder, afgescheiden van zyn andere leerlingen, alleen. Maar de nieuwsgierigheid de jeugt eigen dreef hen om ter sluik zomwyl by hem te Romen; om te zien wat hy maakte, en zy verwonderden zig telkens over zyn vaardigheid, geestigheid en vindingen, waarom zy verding met hem maakten van heimelyk voor hun wat te schilderen, 't geen hem in de gedachten kwam; gelyk hy dan voor hun maakte de vyf Zinnen, de twaalf Maanden, en dergelyk, daar zy een stuiver of twee voor 't stuk aan hem voor betaalden. Deze dingen los en geestig opgesmeert bevielen hun zoo wel, dat zy hem spoorden om wat meer tyds daar aan te besteden met beloften van het loon te verdubbelen.

Maar alzoo BROUWER veel voor zyn meester werken moest, en weinig te eten kreeg (want het wyf van FRANS, BROUWERS hollen romp wel met wind zou hebben willen opvullen) werd hy verdrietig by zig zelven, en opgestookt door de andere leerlingen, waar van OSTADE een was, besloot hy van zyn meester weg te loopen, gelyk hy deed. Maar niet wetende (naar dat hy de stadt doorkruist had) waar te belanden; aangezien zyn moeder toen al gestorven was, en hy vriend nog kennis had, liep hy met den avond stont in de kerk en zette zig onder het Orgel (daar men des winters avonts gewoon is, tot vermaak der Borgers, op te spelen) bedroeft en radeloos neer, daar hy van ymant die hem kende (terwyl die wel aan t'huis van zyn meester kwam) gezien werd, die hem ziende zoo bedrukt en met de tranen op de wang, vraagde wat hem scheelde.

de.
over
en
der
was
gera
bede
jong
hem
wede
vast
zoek
reeds
greti
den i
te he
B
wede
en ge
trekk
kwar
onder
plich
belof
ook
was z
de ce
hem
harna
FRA
lyf ge
ook
hoefde
aan,
Hy
I. I

de. BROUWER biegt zuiver op, deed beklag over zyn mishandeling, toonde hoe weinig hy om en aan had, en dat het van binnen noch schraalder gestelt was, dat hy daarom van zyn meester was weg geloopt, dat hy nu niet wist waar te geraken, en egter niet weder dorst t'huis komen beducht voor strotflagen. De goede man met den jongen verlegen, bood zig ten voorspraak voor hem aan, en beweegde hem onder zyn geleide weder te gaan naar 't huis van zyn meester, die vast aan alle hoeken van de stad naar hem had doen zoeken, om hem wederom te lokken; dewyl hy reeds groot voordeel van hem trok; want elke even gretig werd om een stukje schildery van dien vremden meester (dus wist *Frans* het werk te doopen) te hebben.

BROUWER kwam dan met hangende vlerken weder in zyn huis. FRANS toonde zig gestoort en gebod hem uit zyn gezicht naar boven te vertrekken, met bedreiging in dien hy zulks weer kwam te doen, hem dit en dat te leeren. Maar onderwyl wist onze vriend, FRANS zoo wel zyn plicht ontrent den jongen aan te wyzen, dat hy beloften daar ontrent deed. Voor BROUWER werd ook een pak op de voddemarkt gekocht, maar 't was zoo nieuwerwets of 't met Noaghs Ark van de eerste waerelt was over gebleven, en 't paste hem (want hy klein naar zyn jaren was) als David het harnas van Saul. 't Moest wel passen; want FRANS zey: 't kleed staat wel, en of 't aan 'je lyf geschildert was. BROUWER kreunde 't zig ook niet veel, was 't wambus hem te wyd, hy hoefde 't weer niet te ontknoopen wanneer hy 't aan, of uit trok.

Hy met dit pak wat te vrede gestelt, begon

I. DEEL.

X

WEE

weer naarstig te schilderen, en **FRANS** deed groote winst met zyn penceelwerk; aangezien alle liefhebbers even gretig waren om wat van dien nieuwen meester (daar **FRANS** alleen bezitter van was) te hebben.

Dog dit duurde niet lang, aangezien zommige van zyne meedeelerlingen, welke agter dien geheimen handel van **FRANS**, als ook agter den prys gekomen waren, hem dagelyks opstookten, zeggende: dat hy een groote zot was, indien hy zig langer dus door zyn meester liet blinddoeken. Dat hy te groote meester in de konst was, en al te groot voordeel aanbracht, om zoo slecht behandelt te worden. Zy rieden hem eindelyk andermaal uit de slaverny te ontluchten, en zig naar Amsterdam te begeeven, alwaar zy wisten dat zyne stukken tot een hoogen prys verkocht wierden. **BROUWER** nam zyn slag waar als **FRANS** uit was, en peurde voort naar Amsterdam, zonder zig van eenig bericht aan den eenen of anderen konstminnaar te voorzien. Zulks hy daar gekomen zynde niet wist tot wien hy zig zoude wenden: maar vernemende naar eenig konstkooper of ymant die handel met schilderyen dreef, geraakte hy by eenen *van Zomeren* toen waard in 't schilt van Vrankryk, die in zyn jeugt de konst geoeffent had, en zelf een zoon had **HENRIK VAN SOMEREN** genaamt die fraje Historien, Lantschappen en Bloemenschilderde. Deze nam hem in, en zette hem te schilderen. Hier kreeg onze **BROUWER** een vetter keuken dan hy gewoon was te hebben, 't geen hem wonder wel geleck, en naderhant verklaarde oogen, om de waardy van zyn penceelkonst te zien.

Nu schilderde hy met grooter lust en yver eeni-

ni
za
h
ri
pe
ne
H
da
ler
ov
fla
ko
de
wil
onc
den
men
als
In
tang
All
ten
derl
tot
C
Br
kon
vent
Am
schil
len i
einde
de F
om e
opzo

nige kleene stukjes: dog zyn huiswaart ziende dat zulks zoo gemakkelyk ging, besloot daar uit dat hy tot grooter ondernemingen bekwaam was. Des riedt hy hem, iets van meerder beslag op een kopere plaat te schilderen, om daar mee aan te toonen wat hy in de konst vermocht, gelyk hy deed. Hy schilderde een gevecht tusschen Boeren en Soldaten, ontstaan (zoo 't scheen) uit het spelen met de kaart, waar van de bladen alzins over den gront verstroot lagen. Hier staat de een den anderen met een bierkan op den kop, daar leit'er een op den gront geslagen, die de doodverf al gezet heeft, egter zig schynt te willen wreken door zyn degen, welken hy tracht onder 't worstelen uit de schee te trekken. Aan den anderen kant ziet m'er een in volle gramschap, met het mes in de vuist van zyn stoel opryzen, als wilde hy tusschen de kampioenen indringen. In 't verschiep ziet m'er een in allen haast met een tang in de hand den trap af komen, enz.

Alles was zoo natuurlyk naar den aart der hardstochten, in de wezenstrekken verbeelt, en zoo verwonderlyk vast geteekeent, en los geschildert dat het wel tot een proefstuk van zyn konst kon verstreken.

Ondertusschen had het gerucht al verspreit dat **BROUWER** die nieuwe meester was, welkers konst een tyd lang door **FR. HALS** was uitgevent, en dat die van hem weggeloopten zig tot Amsterdam onthield, daar straks de liefhebbers van de schilderkunst jacht op maakten, om na te snuffelen in wat hoek hy tot Amsterdam zat. 't Lekte eindelyk uit dat hy by *van Someren* t'huis lag. Des de Heer *du Vermandois*, die groote begeerte had om een stuk van hem te hebben hem daar kwam opzoeken, en het gemelde konststuk ziende

straks bevalen daar in had, en naar den prys vraagde. Nu had zyn huiswaart hem vooraf al bericht dat'er zoo een Heer, die ook al verscheidenmalen had komen vragen om iets van hem te mogen zien, komen zoude, en dat hy 100 Ducatons voor 't gemelde stuk eischen moest, 't welk hy met schroom deed, niet denkende dat ymant hem voor een stuk zoo veel gelt zou geven: waarom hy ook, wanneer gemelde Heer 't hem vraagde, een lange wyl stont te dralen, zyn knevels op te sryken, en dikwerf te zeggen: *ik hebb'er veel arbyd aan besteed*, eer 't 'er wilde uitkomen dat hy 'er 100 Ducatons voor hebben moest, 't geen gemelde Heer *du Vermandois* hem straks bewilligde, en verzocht hem mede te gaan aan zyn huis, om zyn vollen eisch in Ducatons te ontfangen, ADRIAAN stont te kyken, denkende als nog dat de Heer met hem spotten wilde, dog Zomer knikte hem toe, dus nam hy de schildery onder zyn arm en ging met den Heer mee, die hem zyn gelt, wel vergenoegt met dien koop zynde, aantelde. Dit stuk heeft naderhant gehangen in 't kabinet van den konstminnenden Keurvorst van de Palts.

Hy niet gewoon zoo veel gelt te handelen wist van blydschap niet hoe hy ras genoeg met dien buit zou gaan sryken, en stortte (t'huis gekomen zynde) het gelt uit op zyn bed, en wentelde zig daar in.

Eindelyk verzamelde hy de zilverschyven weer by een, en ging daar mee ten huis uitsryken, zonder dat men wist waar hy vervaren was. Na 't verloop van negen dagen kwam hy zingende en fluitende in den laten avond weer thuis, en gevraagt: hoe hy zoo vrolyk was, en of hy zyn gelt nog had? gaf hy tot antwoord: *dat hy zig*
van

van dien ballast ontslagen had. Op deze wyze leefde hy doorgaans, en was zig niet magtig, als hy gelt had, van drinken, zwelgen en Boerterryen te onthouden.

Deze nette verhandeling bepleit genoegzaam het geding over BROUWERS geboortestadt, en wyft die aan Haarlem toe: egter willen wy geen uitspraak daar over doen, om geen onrecht vonniste wyzen, en d'een of ander stadt hare geboortelingen ontwringen, terwyl hy ook in vroeger tyd met zyne ouders kan uit Vlaanderen in Hollant vervoert wezen: of 't kan wezen dat *Frans Hals*, BROUWER met zich uit Vlaanderen heeft mee gebrogt; aangezien wy uit de aanteekeningen, welke *Vincent vander Vinne* de oude, op de achterzyde der Begraafnisbriefjes van *Frans* en *Herman Hals* gehouden heeft, zien, dat zy te Mechelen geboren waren. Dat hy in Brabant gestorven is, en over de wyze van zyn sterven en begraven daar over valt geen geschil, wyl alle gedenkschriften en geheugenissen daar in eens zyn, uitgezondert dat de een in zyne aantekeninge wel wat natter is, gelyk ik meer gemelde geschrift in dit opzicht bevind en dat op 't end aantoonen zal.

Hy was van der jeugt aan tot boerterryen geneigt, en beluft om allerhande potzen uit te voeren. 't Gebeurde dat hy voorby een wolfspinders winkel komende (hoedanige winkels gewoon zyn des zomers met open veinsters, en 's winters met dooroliede papiere raamen gesloten te worden) zyn kop door den raam stak, om te vraagen, hoe laat het aan de klok was, doch zig zonder antwoord af te wachten voortpakte. Deze aart groeide in hem met de jaren op. Nochtans was hy niet misdeelt van verstant, maar heeft dikwils zyn vernuft

onder zyne potzemakeryen doen blyken. -Waarom wy een Aap nevens zyn Borstbeeld vertoonen in de Plaat N. Men kan niet zeggen dat de fortuin zig ontrent hem als een stiefmoeder gedragen heeft, maar dat hy zelve door zyn losse veranderlykheit, en verwareloozing in armoede is vervallen die hem heeft doen omzwerven. 't Is gebeunt (verhaalt *Korn. de Bie*) dat hy tot Amsterdam eens naakt en bloot (op Zee van roovers geplondert) aangeland, het penceel te hulp nam om aan gelt te geraken. Dus voornemens iets uit te voeren waar by hy lang bedacht kon blyven, laat hy een ruw linnen kleed en mantel maken, beschilderende dezelve met vremde looveren en bloemen; zoo dat het een nieuwe stof scheen te gelyken, hier ging hy na dat het wel glanzig met farnis overstreken was mede langs de straat, daar straks 't oog van de Juffrouwen (die gemeenlyk op wat nieuws gezet zyn) op viel; gelyk ook in den Schouburg. Maar dit scheen hem niet genoeg te wezen dat hy de waerelt dus stilzwygende bedroog. Wat doet hy? Hy maakt juist als de Komedie eindigde op het *Theater* te wezen, en treed in dat gewaad met een natte doek in zyn hand voor 't oog van al de aanbouwers, die heel verwondert toezagen, in verlangen wat daar van komen zoude.

Als hy zig dan dikwerf had om en omgekeerd, zoo dat zy hem genoeg van achteren en van voren bekeken hadden, sprak hy hen alle op dusdanige wyze aan: *Dames en Heeren, gy staat met verwondering te zien naar dit vremde kleed, ja vele Juffrouwen hebben reeds al in de winkels doen vernemen of diergelyke stof ook ergens te bekomen is; maar gy moet weten dat ik'er de maker afben, en niets meer daar van is dan gy ziet. 't En is zulks niet als gy waant*

z
W
m
B
ke
ke
da
of
of
ho
be
lie
len
De
gel

waant dat het is : want als gy wist wat het was gy
zoud het niet begeren : Hy nam daar op den natten
doek, veegde al de met waterverf geschilderde
loovers en bloemen van het zelve af, en vervolgde
met zyne aanspraak aldus : Gy alle meende dat het
een kostelyke gefigureerde stof was, maar ziet nu
dat het is een rouw linnen kleed. Dus is het ook
met des waerels schoonheit, daar yder zoo na tragt,
gelegen. Haar glans is maar blanketsel van bedrogen
ydelheit, en die afgevaagt, is zy niet anders dan dit
slegte kleed, dat niemant van u zouw begeren.

Mundus exteriora rerum ostendit, interiora tegit.

*Des waerelts schoonheit is maar schyn,
Van binnen vals en vol fenyn.*

Korn de Bie, na dat hy van onzen schilder ge-
zeit had dat hy

Was traag in 't schilderen, en mild in het verteren.

mengt in zyn Rym een verhaal, wat wyze
Brouwer zomtyts gebruikte om aan gelt te
komen (als hy in de kroegen door de waarden ge-
kerkert wierd) en zig zelve te lossen; te weten
dat hy dan inkt en papier deedt komen, een schets
of teekening maakte, en hen daar mee by den een
of den ander konstkennner zond, om 'er twee of drie
hondert guldens voor te halen; en wanneer 't ge-
beurde dat'er minder voor geboden wierd, het
liever aan de vlam opofferde, dan dat hy zyn vol-
len eys daar niet voor zou genieten. *Non credo.*
Dog zoo ik 't gelooven moest, wil ik 't eerder
gelooven als 't geen hy voor de waarheit verhaalt

op pag. 269. te weten. *Dat een Petrus Cavallinus, Roomsche schilder (doch van een Heilig en Godvrugtig leven) een gekruisten Kristus geschildert heeft, die in St. Paulus Kerk te Roomen opgehangen, tegens de Heilige Brigitta gesproken heeft.*

Dit wort verhaalt voor waarheit, en geen wonder, 't staat aangeschreven en gedrukt, *Nelle vite de sancti del ordine de F. Seraf. Razzi.* Maar dit overgeslagen.

Zyt gy belust lezer, om te weten den inhoud van zyn konststukken die hem zoo veel roems nadragen, ik heb de moeite genomen om ze na te schryven.

*Zyn schilderkonst bestont in snakery en boetzen,
Die hy zoo geestig wist met zyn penceel te toetzen,
Dat niemant zyns gelyk, in deze tydt en is.*

*Dies 't werk komt over een met zyn gesteltenis.
Hier staat een lompe boer van dronkenschap te spouwen,
En 't wyf met eenen stok gereed zyn huilt te touwen,
Daar zietm' een bootsgezel met 't pintje in zyne
vuist,*

*En hier een fielenrot dat met de kaarten tuist.
Daar zuipt een gulzigaart den pot uit onder 't pypen,
Of wil de huiswaardin kwanzuis na 't voorschoot
grypen.*

*Daar vechtmen om 't gelag met bezem bank en stoel,
Daar zietmen boers gerrey, en diergelyk gewoel.*

Na dat BROUWER dan cenige jaren tot Amsterdam gewoont en zyn konst met veel roem geoefent had, kreeg hy geneigtheit om zyne konstgenooten tot Antwerpen te gaan bezoeken, en begaf zig in die drift op de reis, zonder eens in acht te nemen dat de Staten toen met de Spaan-

Spaansche Nederlanden in oorlog waren, en zig van een vrye pas te verzien. Waarom hy ook zoo haast hy te Antwerpen kwam van de Spaansche soldaten voor een spion aangezien, opgevat, en op 't Kasteel gevangen gezet wiert. Menigmaal zuchtte hy over zyn los bedryf. Menigmaal beklagde hy zyn voornemen, en wenste zig te vergeefs in Amsterdam. *Dog geen ongeluk zoo groot (zeit de spreuk) of daar is een geluk by.*

Wat gebeurt'er? de Hartog van Aerdenborg zat in dien tyd ook op 't Kasteel gevangen, dog egter zoo dat hy vryheit had om binnen den ringmuur, verzeit met twee soldaten te mogen gaan waar 't hem lustte. Deze op een tyd voorby de tralien der gevangenis waar in BROUWER zat wandelende, wierd van hem wanende dat hy de Gouverneur was, toe gesproken, en om zyn verlossing gebeden, aangezien hy daar onschuldig gezet was. De Hartog vraagde hem wie, en van waar hy was, en wat hy in Brabant kwam doen. 't Antwoort was; dat hy een schilder was, en van Amsterdam was gekomen om zyn konst tot Antwerpen te oefenen. 't Eerste (antwoordde de Hartog) *moet ik gelooven, maar van het laatste zal ik de proef nemen, en vervolgde, ik zal u verwe, en al 't geen daar toe meer noodig is bezorgen, waar mee BROUWER in zyn schik was, hopende dat dit een beginsel tot zyn verlossing mocht wezen: gelyk het ook gebeurde.*

De Hartog die dagelyks van groote luiden bezocht werd, ook van PET. PAULUS RUBBENS, welke dien zelven naamiddag hem kwam bezoeken, nam dit waar, en verzocht aan RUBBENS dat hy door een van zyne leerlingenschildergereedschap wilde laten brengen, alzoo daar een schil-

der gevangen zat dien hy tot zyn vermaak wat wilde laten maken dat RUBBENS straks inwilligde en daags daar aan vroeg morgens het verzogte deed brengen.

BROUWER was niet traag om zig tot een begin te schikken, en 't geval wilde dat hem een voorwerp in 't oog kwam waar van hy zich bediende. Zommige Spanjaarden die zich om een hoek neerzetten om een kaartje te spelen, plaatsten zich juist zoo dat zy hem tot model verstrekten, van welke hy straks een affschetzing maakte, (den yver in 't spelen, en den ernst der wezens-trekken prente hy voorts in zyne gedachten) en voorts met de penceel aan 't werk in weinig dagen een konstig tafereel voltoide, waar in 'de Hartog groot gevallen had; om den ernst dien zy in 't spelen betoonden, en de natuurlyke verbeelding magere getaande Spaansche troonien. En inzonderheit om een die in 't verschiet zat te kakken, waar in het drukken, als wilde het zich niet gemakkelyk ontlasten, zoo natuurlyk en potzig vertoont was, dat men 't zelve zonder te lachen niet konde aanzien.

RUBBENS die (als ik gezegt heb) kennis aan den Hartog had, kwam hem kort daar aan bezoeken, en vergat uit nieuwsgierigheit niet te vragen: wat die arme schilder voor hem gemaakt had? 't geen de Hartog hem vertoonde. Die dit ziende strak uit verwondering zeide: *op myn ziele... 't is van BROUWER!* en bood den Hartog straks 600 gulden voor 't zelve, dog die wilde het om de geestige verbeelding tot zyn vermaak, en ter gedachtenis van dit voorval, behouden.

RUBBENS, die niet dulden kon dat zoo brave konstenaar zoo slecht gehandelt wierd, ging ten eersten

eersten naar den Gouverneur, welken hy te kennen gaf, dat'er een konstig schilder, uit Holland gekomen, op enkel vermoeden dat hy een bespieder mocht wezen door de soldaten was aangehouden, en in de gevangenis gebracht: dat zy te onrecht vermoeden op hem hadden opgevat, dat zyn Hoogheit daar ontrent wel gerust mocht wezen, dat hy met dien toelag niet tot Antwerpen gekomen was: maar alleen om zyn konst te oeffenen, en over zulks, dat hy mocht in vryheit gestelt worden, 't geen de Gouverneur op 't woord van RUBBENS toefont. Dus werd hy uit het gevangenhuis gelaten, en was bly over zyne verlossing. RUBBENS nam hem mee naar zyn Huis, liet hem straks een pak kleeren maken, zette hem nevens hem aan zyn tafel, en nam hem mee by braaf gezelschap, dat geregelt leefde, en toonde met dit doen dat hy groote agting voor hem had. Maar onzen loslaart, strekte dit niet alleen tot een last, maar 't scheen hem een veel enger gevangenis te wezen dan waar uit hy gered was. Des ontweek hy RUBBENS, en volgde het oude spoor van zyn ongebonden leven.

'Tleed niet lang of hy verliefde op de Vrouw van een Bakker die konstminnende was en ook handel daar mee dreef. Deze maakte verbant met BROUWER dat hy hem in zyn huis zou nemen mits hy hem in de konst onderwees. Dit was een recht koltje (als men zeit) naar zyn hand; om gemelde reden. BROUWER onderwees hem niet alleen in de konst, zoo, dat hy een goed schilder wiert (gelyk wy van hem zullen melden) maar maakte ook dat hy pluimgraaf wiert. Zy waren knapen van eenderhande leven, en voerden te zamen menige pots uit, waar onder waren van dien aart,

aart, waar voor de Schout gewoon is een theater op te rechten. Des nam hy voor, wanneer de kerfstok vol was, een reys naar Vrankryk te doen, denkende dat ondertusschen die schult wel vergeeten zou worden. Zyn Reistoerusting was ras vaardig; aangezien hy niet anders met zig nam dan zyn goudtgevende penceelen. Hy verliet Antwerpen, maar niet zyn losse wyze van leven. Na dat hy eenigen tyd te Parys en elders om gezworven had; en Venus en Bacchus teffens te yverig gediend had, kwam hy ziek zynde te rug tot Antwerpen, en arm zynde tot het Gasthuis, daar hy na verloop van twee dagen kwam te sterven, en voorts by de dooden in den pestput geworpen met stroo en kalk gedekt wert. Dit viel voor in 't jaar 1640 wanneer hy pas 32 jaren oud was, en liet meer na dan hy konde mee dragen: en wilje weten (Lezer) wat?

*Men hoorde na zyn dood niet om het goed krakeelen;
Want hy niet agter liet als morsige penelen,
En Ezel, en Palet.....*

Een leerling van RUBBENS, die by geval het overlyden van BROUWER hoorde verhalen, maakte dit terstont aan zyn meester bekend, de welke zulks met ontsteltheit en tranen in de oogen aanhoorde. Zyn edelmoedige inborst, tot medelyden bewoogen (hoe wel BROUWER zig des onwaardig gemaakt had) gaf straks order dat het doode lichaam opgegraven en in een kist gelegt wiert, niet konnende dulden dat zulk een groot konstenaar zoo onwaardig gehandelt wierd, en liet het zelve in de Kerk der Karmeliten begraven.

Gelyk zyn levenswyze van die van anderen verscheel-

scheelde, zoo was ook de wyze van zyn begraven, want hy twee maal begraven wierd; eerst veragtelyk, daar na van een deftige Lykstatie gevolgt in een ander graf (daar dit Vlaams gedicht op zinspeelt) geleit:

*Niet om zyn edeldom of dappere oorlogsslagen,
Wierd BROUWER na de Kerk van 't Kerkhof heen
gedragen.*

Maar d'eerste grafsteel was voor zynen roem te klein.

Men verhaalt dat RUBBENS voornemens wierd om ter gedachtenis hem een aanzienlyke *Tombe* te laten oprechten, en dat het *Model* daar toe al gereed was; maar alzoo die beruchte Konstenaar zelf kort daar aan kwam te sterven, is zulks agter gebleven.

Niemant moet zig verwonderen als ik zeg, dat 'er in des menschen geest eene *sympatie* is of verborgen trekking ingeschapen tot zulke die van een gelykgeaarde natuur zyn. Dit willen wy niet alleen door het gemeene spreekwoord, *Elk mint zynsgelyken*; maar klaarder door dit volgende voorbeeld bevestigen. Van

JOOST VAN CRAASBEEK. Deze was van zyn ambacht een Broodbakker, te Brussel, maar door de dagelykze verkeering die hy met *Adr. Brouwer* en *Brouwer* met hem had, wierden zy als Broeders met malkander, zoo dat in wat drink-winkel de een was de andere daar ook most wezen. Want als JOOST zyn dagwerk verrigt had, was hy straks by *Brouwer*, welken hy dan onder 't smooken van een pypje en potteke bier gezelschap hield, tot dat *Brouwer* dan mede
zyn

zyn penceelwerk volbragt hebbende, zy te zamen naar de kroeg gingen om wat te kouten, en de een of de ander pots aan te regten.

J o o s t die een oplettenden geeft moet gehad hebben, ziende hem dagelyks zyn werk beginnen, aanleggen, en voltoojen, kreeg een bevatting van 't zelve, en sloeg de hand medeaan 't penceel.

Brouwer dit ziende ondersteunde dit beginzel door vaste leerlessen, en stookte dit konstvuur noch sterker aan; dat zoo veer ging dat *Brouwer* in hem zyn regte Beeltenis in stee van een spiegel konde zien; want hy was hem niet alleen gelyk geworden in slordig leven, drinken, bootzema-keryen, maar ook in de penceelkonst zoo veer dat het den konstkenneren genoeg gaf. In Brabant zietmen noch op verscheide plaatzen van zyne stukjes die om hunne koddige vindingen en wyze van schilderen geacht zyn by zulken die niet vies vallen om ze aan te raken uit vrees van zig te bevuilden. Want al wat uit zyn penceel kwam waren schyters, spouwers, dobbelaars, tuijschers, bordcelders, luizeknippers en diergelyke walgelyke drolligheden, daar de kamer van *Rhetorica* dit vaars op gecomponeert heeft:

*Al 't gen' wierd afgemaalt door 't konstpenceel van
Brouwer,*

*Was eenen satterick, een schyter ofte spouwer,
En zoo de meester was zoo was ook zynen knecht,
Want GRAASBEEK schilderdemee tuijschers of gevecht.*

Men verhaalt onder de potzen die hy uitgevoerd heeft, dat hy vermoedende dat zyn vrouw wel liever een ander dan hem zag, daar op deze
wys

wys proef of nam. Hy trok zyn wambes open en beschilderde zyn bloote borst even als of hy zwaar gewond was, en zyn lippen en wangen met wit bestreken, maakte een luid moort geschreeu en ging voorts op den grond als of hy dood was uitgestrekt neerleggen. Zyn vrouw daar opboven toe geschoten maakte groot misbaar, viel huilende op het lyk zoo zy waande neer, waar na hy straks oprees, zeggende: *Naughy zottinne houdt u bakhuis, ik zie wel dat gy my lief hebt, ik ben niet doot.*

Zulke en diergelyke potzen heeft GRAASBEEK meer gespeelt, waar door hy *Brouwer* niet alleen in zyn konst, maar ook in zynen klugtigen handel van leven heeft willen naervolgen. Ik verwonderde my dat niet een der Brabantsche Plaatsnyders zyn Pourtret in koper gebragt hadde, tot my bericht wierd, dat hy dat zelt met verf beter heeft gedaan, dan de beste Plaatsnyder, want die konde maar het weezen verbeelden. Maar hy maalde by het wezen zyn aart, en gansche levensbedryf. Want zomtyts heeft hy zig geschildert gapende, spouwende, 't aangezigt getrokken als of de brandewyn op zyn tong beet, of ook wel met een plaaster op 't oog. Waar door zyne gedachtenis levendig blyft. Had GRAASBEEK aan den Dichter *Jan Vos* kennis gehad en zulke tafereelen aan hem vertoont, hy zou wis gezeit hebben, als hy deed aan L. den Schilder, wanneer die hem zyn schildery vertoonde:

*Ik min dit Beelt, want 't is heel losgemaakt: maar gy,
Dat haat ik, zyt zoo los als uwe schildery.*

JA.

JAKOB BAKKER (want die volgt nu) is geboren te Harlingen, maar heeft den meesten tyd zyns levens te Amsterdam doorgebracht. *Joach. Sandrart* gedenkt aan hem in zyn *Duitsche Academie*, doch zonder eenig tydmerk. Hy is gestorven in den jare 1638. op zyn dertigste jaar als uit dit vaars af te leiden is, 't welk zeit: dat hy

*Was dertig jaren oud als hy ley 't leven af;
Als hem de blecke dood kwam rukken in het graf.*

en dus geboren in 't jaar 1608. Volgens schryven van *K. de Bie*. Maar onder zyn Beeltenis door *T. de Keyzer* geschildert, en door *Theod. Matham* gefneden staat: **OBIIT XXVII AUG. Anno MDCLI. ÆT. XLII.** by gevolge geboren in 't jaar 1609. welk atbeeltzel van ons gevolgt, wy vertoonen in de Plaat M nevens *Rembrant*. Hy is berucht geweest, inzonderheit van wegen 't schilderen van *Pourtretten*, welke hy konflig, met een goede gelykenis en vaardig opmaakte.

'T is byna niet te gelooven 't geen van zyne uitstekende vaardigheit in 't schilderen verhaald wort, namelyk: dat hy een vrouw van *Haerlem* gekomen om uitgeschildert te worden, met kraag, kleederen, twee handen levéngroote ruim halverwegen en wel geschilderd, op eenen dach voltooyde, en zy met het stuk voor den avont naar *Haerlem* vertrok.

Hy heeft ook by de *Konstbeminnaars* veel roem behaalt met het schilderen van *Historien*, tot schoorsteenstukken, als anders.

Jan Vos heeft op een zyner *Konststukken* verbeeldende een *Harderin*, die van *Chimon* begluurt word, geplaatst in de groote zaal van *Abrah. van Basse*, dit volgende vaars gemaakt: VAN

VAN BASSEN hou toch stant; de Nymf die gy ziet
slapen,

Is niet door 't groot penceel, maar door natuur geschapen.

Laat Cimon toch bezien, wie hem de borst doet
braân.

Men kan den lust, by wyl, door d'oogen ook verzaan;
Dies zyt een weinig stil; hier moet geen voetzool kraken.

Gyzult, zoogy rept, de Veldnymf wakker maken.

Zy brand ons nu zy slaapt; indien zy wakker wert;

Zoo maaktze ons heel tot asch; want 't oog ont-
steekt het hert.

En Lud. Smids laat zig op d'Iphigenia van Cy-
prus, door J. BAKKER gemaakt, dus hooren:

Mars, tredend in een zaal, die men verkeerren zou
In eenen Heemel, door de geestigste penceelen,

Zag op een veldtapyt, een sluimerende vrou.

Hy boog zig, en begon haar witte borst te streelen,

En schoof zyn gladden helm van 't voorhoofd, om
die mond

Te kussen, daar Natuur voor opgetogen stond.

Vrou Venus! sprak hy: (doch het was een Herderinne;

Dien * Cimon vind in 't Bosch) hier is den Oorlogs-
god!

Waak op; gun hem de vrucht eens van uw wederminne;

Met week hy, schamende zig het gewaand genot!

Hy meende Venus lagh hier voor zyn dartele oogen;

Maar was, door BAKKERS konst, en verf, en doek,
bedrogen.

I. DEEL.

Y

Ik

* Bokkatus in 't 19 Cap. zyn vertellingen zeit: dat Cimon
een plompaard, dog van grooten huize, door het gezicht
van deze schoonheit, veranderde in een verstandig minnaar.

Ik had byna vergeten (en zou dus zyn roem by verzuim benadeeld) van zyne uitstekende wyze van tekenen te melden. Zeker hy heeft zyne Academiebeelden, inzonderheit de vrouwtjes zoo konstig op blaauw papier met zwart en wit kryt geteekent, dat hy daar door de kroon van alle zyne tydgenooten heeft weg gedragen. 't Is ook haast aan de zucht der papierkonstminnaars, wanneer 'er van zyne teekeningen op een verkooping komen, te zien wat agting zy voor dezelve hebben.

BARTRAM DE FOUCHIER geboren te Bergen op den Zoom, by gelegentheit dat zyn Vader Paulus de Fouchier, die uit Vrankryk kwam om de Nederlanden te bezien, en de belegering van Oostende by te wonen in den jare 1596, komende te Bergen op den Zoom, verliefde op de Dochter van Joan Spruit die een eenige Dochter was en veel gelt bezat, en met dezelfde trouwde; uit welk Huwelyk onze **BARTRAM** ontsproot op den 10 van Sprokkelmaand 1609. die al vroeg door zyn geneigtheit blyken deed dat hy tot de konst geboren was; waarom zyn Vader hem bestelde by den beruchten Ant. van Dyk die toen te Antwerpen woonde, by wien hy zoo veer in de konst vorderde dat hy een goed pourtret konde schilderen. Maar alzoo gemelde van Dyk door zyn veelvuldig werk, en bezoek van groote Heeren, zig zoodanig in zyn tyd bezet vond, dat hy weinig acht op zyne leerlingen geven konde, scheide hy van hem af, en begaf zig in den jare 1634 naar Uitrecht by Joan Bylaert, by welken hy twee jare bleef, wanneer hy naar Bergen op den Zoom, tot zyn ouders trok met voornemen om de konst by zig zelve te oefenen. Doch 't leed niet lang of de Reisluit dreef hem na Rome, daar hy

hy zig naar brave voorbeelden, inzonderheit de pen-
ceelwerken van Tintoret oeffende.

Indien tyd stont het Roomsche Kerkbestier aan
Urbaan den achtsten die Konstminnende zynde veel
gelegenheit gaf tot het aankweken en voortzetten
van jonge meesters, daar hy zekerlyk groote op-
gang gemaakt zou hebben, zoo niet een tusschen-
val hem en zynen konstgenoot JOAN FREDE-
RIK VAN YSENDOREN; door een gevecht te-
gen twee Spanjaards, die hen voor Ketters hadden
uitgemaakt, en gedreigt aan den Raad der *Inqui-*
sitie aan te klagen, van dat voordeel had beroofst;
want zy zig hier door genoorzaakt vonden Rom-
in alleryl te verlaten, en zig stil naar Florence te
begeven, daar zy een wyl hun verblyf hielden,
en hun konst oeffenden. Van daar reisden zy naar
Parys, en kort daar aan naar Antwerpen, alwaar zy
affcheit van malkander namen. YSENDOREN
begaf zig naar Wyk- te Duerstede in 't Sticht, (daar
hy naderhant noch Opperfchout geweest, en
gestorven is in 't jaar 1684.) en FOUCHIER naar
Bergen op den Zoom daar hy vele jaren de konst ge-
oeffent heeft; dog ziende dat zyne behandeling op
de wyze van Tintoret geen deurgang vout, stapte
hy in tyts daar van af, en schilderde gezelschap-
pen op de wyze van Adr. Brouwer, daar hy veel
beter by stont. Ook oeffende hy het glafschilder-
ren daar hy veel gelt mee won, en dus mee onder
de gelukkige mag getelt worden.

Hy stierf, na hy eenige dagen ziek geweest had,
en werd in de Groote Kerk van zyne geboorte-
stad begraven in 't jaar 1674.

De zon in 't prille van de lieve lent uit de
blaaubenevelde oosterkim opgerezen, verbeelt de

jeugt, in vollen luister aan den Hemel opgeklommen, de volkome jaren van begryp en oordeel; en hellende naar de westerkim, den avond van het menschelyke leven, die eindelyk in den donkeren nacht van de dood verdwynt. De konst heeft mee haar jeugt; dat is haar beginzel en opgang, die met de jaren aanwast, tot in hare volle hoogte, waar na zy weder, of door gebrek van kragten of oordeel, allengskens afneemt, min of meer na zy eenen korten of langen levens avond heeft. Dusdanige verschildigheit heeft men konnen bespeuren in het penceelwerk van

HERMAN ZAFTLEVEN. De stukken van zyn eersten tyd waren eenvoudig, zynde de natuur, zoo in schikking als koleur gevolgt, ik heb 'er gezien die my wonder wel gevielen. Maar naderhant, zoo 't schynt, niet te vrede met de schikkinge der natuur; dat is de voorwerpen te schilderen zoo als ze hem in 't leven voorkwamen (wyl die zig allezins niet even behaaglyk voordoen) zoo heeft hy een eige schikking, of om wel te zeggen een byeenschikking, van verscheiden behaaglyke voorwerpen te gelyk in zyn werk gebragt; uitgezondert eenige gezigten die hy aan den Ryn vlak naar 't leven gevolgt heeft, die ook door kenbare teekenen de plaatzen aanduiden, en van zyn ander werk duidelyk te onderscheiden zyn. Dit zeg ik niet, om dat ik oordeel dat hy met zulks te doen tegen de konstregelen misdaan heeft, geheel niet; in tegendeel moet ik zyn groot vernuft en fraje vindingen in dit opzicht pryzen, dewyl hy al het schone heeft weten uit te kiezen, en by een te schikken, zoodanig dat zyne penceelkonst (de mode mach hare rol daar mee onder spelen zoo alsze wil) altyts plaats zal ingeschikt worden in de

de beroemfte konstkabinetten. Ja ik moet tot zynen roem zeggen, dat my onder de Nederlantfche Lantfchapschilders geen bekend is, die zyne verfchieten zoo helder en dun, als ook de graden of trappen van wyking, beter: en bevalliger heeft waargenomen, of ook zyn werk woeliger, en fierlyker gestoffeert, te weten dit zy gezegt van stukken die van zyn besten tyd zyn; want zyn laaste werken voldoen myn oog zoo wel niet, om dat zy al te bontkleurig zyn. Hy was buiten zyn schilderen ook by uitnemenheit vlytig in naar 't leven te teekenen dat hy op een vaardige dog vaste wyze met zwart kryt wist te doen. Hy is geboren te Rotterdam in 't jaar 1609. maar heeft den meesten tyd van zyn leven te Utrecht gewoont daar hy ook gestorven is.

De Puikdichter *J. v. Vondel*, die (nevens andere van zyne tydgenooten) ook kennis aan hem had, en vermaak daar in vond, als hy eens zyn konstboek met zyne voornaamste teekeningen doorbladerde, maakte daar op dit volgende vaars tot zyn lof:

Lust het iemant ZACHT TE LEVEN,

Lucht te fcheppen naar zyn wil,

Die blyf t' huis, geruft en stil:

Hy kan stil den Ryn opstreven,

Van out Utrecht, en den Dom;

Tuffchen d'oervers van de ftroomen,

Tuffchen wynberg, bosch, en boomen,

Zig verlustigen alom,

Sloten, fteden, en landouwen,

Kudden, vee, en dorp, en vlek,

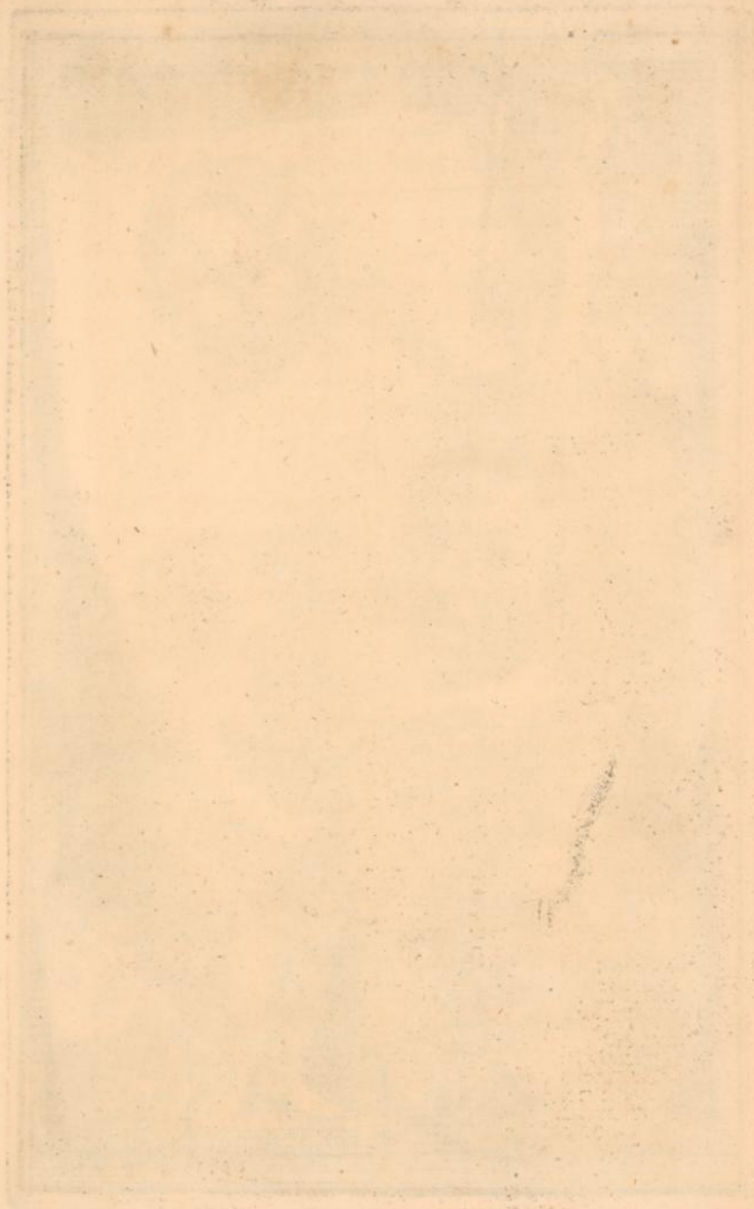
Akkers, en gebuurte, en bek,

Bron, en waterval aanschouwen,

*In zyn kamer, zoo by maar
 Opsta deze konstpapieren,
 Zoo vol levens, zoo vol zwieren,
 Dat natuur by wylen daar
 Stom staat, toornigh, en verbolgen,
 Over dat, en over dit,
 Over zwart, en over wit,
 Licht en schaduw, snel in 't volgen
 Van haar wezen: kan de kunst.
 Kan de hant van dezen trekker
 My dus volgen tot den Nekker?
 Heeft hem Pallas met haar gunst
 En genade dus bescheenen?
 Zeker laat de vlugge Faam
 Dan braveeren met zyn' naam:
 Laat hem dan zyn' naam vry leenen
 Van het LEVEN: want hier leeft.
 Wat hy trekt met duim en vingeren,
 Los en levendig in 't slingeren,
 Dat de bladen leven geeft.
 Wien verdriet het, op dees blaren,
 Dus den Rynstroom op te vaaren?*

KORNELIS ZACHTLEVEN, de broeder
 van HERMAN, schilderde konstig gezelschappen
 van boeren en soldaten. Ik heb Kordegaarden met
 soldaten van hem gezien, elk in zyn byzonder be-
 dryf natuurlyk los, en geestig geschikt, en geschildert.
 Daar drie of vier speelende met de kaart,
 ginder weer die met malkander zitten te kouten,
 of een pypje onder den schoorsteen smooken, op
 de wyze van Adr. Brouwer. Dog doorgaans ziet
 men dat hy op den voorgrond byeen geschikt heeft
 allerhande soort van krygsgereedschappen, als
 vuurroer, degen, piek, hellebaard, vaandel,
 trom,

trom, ook wel een gepluimden hoed, en geborduurden draagband of zyde fluier met goude franje enz. 't welk hy alles naar 't leven schilderde, en ook natuurlyk wist na te bootzen. Dus zietmen ook boerewooningen van binnen in te zien, en allerhande huis- en bougereedschappen op geelyke wyze als voor byeen geschikt en geschildert, gelyk ik ook dergelyk van Dav. Teniers heb gezien, wiens wyze van schilderen hy nabootste.

Ik gis dat hy ouder geweest zal hebben als zyn Broeder, aangezien men zyn beeltenis mee telt onder de pourtretten van Ant. van Dyk; waarom wy hem ook in de Plaat P boven zyn broeder hebben geplaatst, wiens borstbeeld op een ovaal tafereel gemaakt, door een kindje wort opgeheven, aan wiens voeten een klein tafereel wort gezien, waar op een Ryngezigt, gelyk hy dezelve dikwerf verbeeld heeft, afgeschetst staat.

Onder de beste Discipelen van *Herm. Zachtleven*, wort getelt WILLEM VAN BEMMEL, geboren te Uitregt. Deze trok naar hy zyn werk redelyk wel veritondt, naar Romen, zoo om de konst naar brave voorbeelden voort te zetten; als om dat zyne geneigtheit helde tot het verbeelden van Italiaanse Gezigten, of Landschappen. Overzulks teekende hy met grooten vlyt en yver te *Tivoli*, en bragt de afteekeningen daar na op paneel, zoo geestig en natuurlyk dat hy grooten roem daar door te Romen kreeg. Van daar trok hy naar Duitslant, daar zyne meeste werken zyn, inzonderheit te Norenburg; hy heeft alzins in zyne stukken, de wyking, licht, en schaduw wel weten waar te nemen; en egter wort 'er getwift, of zyn vernuft en zinryke geest, of zyn penneel meest geroemt moet worden.

SALOMON KONING is geboren te Amsterdam, doch van Brabantse ouders, want zyn vader Peeter Koning was een Juwelier van Antwerpen van geboorte, en der Schilderkonst geneegen, waarom hy ook zyn zoon tot zyn twaalfde jaar gekomen, namelyk in 't jaar 1621 (want hy was 1609 geboren) bestelde by *David Kolyn*, tot Amsterdam, om in de teekenkonst onderwezen te worden. Naderhand om de Schilderkonst te leeren, by *Francois Vernando*, en eyndelyk by *Nicolaas Mooyaart*. Naa welken tyd hy de konst voort by zig zelve met veel vlyt en naarftigheid oeffende: en kwam 1630 in 't Schilders Gild tot Amsterdam. Hy was een goet Pourtret Schilder, doch van natuur meer geneegen, tot het schilderen van Historien, zoo in 't kleen, als levens groot. Tusschen dezen tyd en den jare 1660, heeft hy verscheide brave konstwerken gemaakt; als voor den Heere Johan Huidekoper, een stuk verbeeldende Tarquinius en Lucretia. Voor Ludowyk van Ludick, een David en Barzeba, welk stuk naderhand de Ambassadeur van Portugal heeft gekogt. Voor Jan Pieterse Bruyning, daar Judas de dertig zilverlingen voor des Hoogenpriesters voeten nederwerpt. Voor den konstlievenden Gerard Luiken, de verbeelding van *Salomon* den afgoden offerende, en meer andere. Ook verscheide stukken voor den Koning van Denemarken: waar door zyne gedachtenis noch eeuwen lang zal leven.

JAN BAPTIST VAN HEIL, geboren te Brussel, in 't jaar 1609. was een braaf Schilder in devote ordonantien, en pourtretten. Hy werd de beste, in vergelyking van zyne Broeders **DANIEL** en **LEO** in Konst geacht. Van zyne werken

word

word getuigt, dat zy geeftig van vinding zyn.

*Want in uw werken, kort gezeit,
Is geeft in overvloedigheid.*

Zeit K. d. Bic.

Zy waren alle drie 1661, noch in leven, dus
wort 'er gezeit, dat de dood niet licht zal

*VAN HEILENS lufster doen vergaan
Die in drie levens noch bestaan.*

Zyn tytgenoot, ROBERT VAN HOEK,
geborente Antwerpen, fchilderden by uitnemen-
heit klein en net, heele legers, met hunaankleven,
als kanon, legerwagens, en tenten, alles in zyn
kleen beftek, dat het bezwaarlyk door d'oogen was
na te fpeuren, 't welk in dit tweeregelig Referein
wort te kennen gegeven,

*Zeldzaam en veel, al even eel.
Veel en klein, even rein.*

't Is veel, zegt Gratiaan, als de menfchen zig
over ons verwonderen; maar noch meer als zy ons
beminnen. Het goet gefiarnte helpt daar toe iets,
maar het vernuft doet het overige; dit voltooit, 't
geen 't ander alleen begonnen heeft. Dit kan in allen
deele toegepaft worden, op den braven Konft-
fchilder

DAVID TENIERS den Jongen, geboren te
Antwerpen 1610. Deze werd door de gelukftar
van zyn Vaders vernuft en konft van jongs afaan
voorgelicht, waar door hy naderhand agt geven-
de wataan zyn Vaders penceelwerk nog ontbrak,

Y 5

het

het zelve in zyne tafereelen, volkomender naar de konst gewrogt heeft. *Facile est inventis addere*, men kan licht by een anders vinding wat toe doen, zeit de spreuk, waar door zyne penceelkonst haar beminnaars en begunstigers heeft gevonden.

De Koning van Spanjen is zoodanig op zyn Konst verliefte geweest, dat hy een lange Galery aan zyn Hof liet maken, enkel en alleen om vol te hangen van zyn penceelkonst. Koningin Kristina heeft zulk gevallen in zyn konst en persoon gehad, dat zy hem ten bewys van hare gonst beschonk met een goude keten en medalje, daar hare beeltenis boven op gestempelt was. Met gelyke gift beschonk hem ook de Aartshertog Leopoldus, die hem daar en boven Edelman van zyn bedkamer maakte.

De Graaf *Fonsoldani* zond hem naar Engeland om de beste Italiaanse Konst opte koopen, die hy bekomen konde, en schonk hem voor zyne moeite een swaare goude keten. Ook was hy byzonderlyk gelieft van zyn Hoogheit Don Jan van Oostenryk. Om kort te gaan, de fortuin heeft hem met veel gedult gedragen, zulks hy wel onder de gelukkige Konstschilders mag getelt worden. Hy had een teekenagtig en vleyend penceel, en wist zyn beelden een levendigen zweem by te zetten. En wat de verkiezinge zyner voorwerpen aanbelangt, dit geeft K. de Bie in dit volgende rym te kennen:

*In al de stukken die gemaakt zyn van zyn hand,
L't Boersche keukengoed, of geestige aperyen
Of beesten of gespook van helsche razernyen,
Of dronkemans gevegt, byzonder in het klein,
Het werkt natuurlyk, en vertoont zig even rein.*

Na-

Natuur en brengt niets voort dat aangenaam kan wezen;

Of 't komt als levend uit TENIERS penceel gerezen.

Zyn Beeltenis staat in de Plaat P onder aan.

Na deze verschynen ten Toneel

ADRIAAN en IZAAK van OSTADE. Deze waren, zoo ik 't wel heb, Lubekkers van geboorte, maar hebben hunnen meesten levenstyd tot Haarlem gewoont. ADRIAAN is geboren in 't jaar 1610, en gestorven 1685. *Adr. Brouwer* en hy waren op een tyd leerlingen van *Frans Hals*, en IZAK van OSTADE een Leerling van zyn broeder; doch stierf eer hy de hoogte van den konstberg beklommen had, waar zyn broeder de laurieren voor zyn yver en moeite plukte. Deze maakte in den jare 1662 al zyne konst en huisraad, dien hy had tot geld, en kwam van Haarlem met dien buidel naar Amsterdam, met voornemen, om daar mee (beducht voor de geweldenary der Franssen) naar Lubek te vluchten; doch de Konstminnende Konstantyn Sennepart wist hem zoo schoon te belezen, dat hy by hem bleef in zyn huis, alwaar hy die konstige gekoleurde teekeningen, die de Heer Jonas Witzen naderhand nevens eenige Teekeningen van Battem kocht, voor 1300 gulden gemaakt heeft: die ik verscheide malen met groot vermaak beschout heb.

Boere hutjes, keetjes, slalletjes, inzonderheit binnehuisjes, met al hun bouvalligen huisraad. Herbergjes en kroegjes, met hun gantschen toefstel, heeft hy zoodanig geestig en natuurlvk weten te verbeelden, als ooit ymant gedaan heeft. Als ook de beeltjes in hunne bekleeding, en allerhande bedryven, zoo natuurlvk boers en geestig, dat

dat het om te verwonderen is, hoe hy 't heeft weten te bedenken. Met een woort, hy heeft het gansche boere leven zoo natuurlyk door 't penceel, als L. Rotgans door de pen afgemaalt. 't Lust ons hem te hooren, daar hy in de Kermisvreugt het danssen van een boere meid beschryft, en dus vervolgt:

..... en danste voort op 't klinken van de snaren.
 Een jonge boer, noch glat van kin, en zonder hairen,
 Bekleed haar linke zy, en leidt haar met de handt.
 De hoed rust op een oor. 't Bekwylde pypje brandt
 Alsmookende in zyn mondt. Zy hupplen op en neder,
 En draajen als een tol, en glippen heen weder.
 Kees Rootneus strykt de veel, en vult terwyl zyn darm
 Met bier. De dansser vat de vryster in zyn arm:
 Zy vangt den adem van boer Tewis aan de tippen,
 Na 't sluiten van den dans, van zyn besmookte lippen:
 Den adem die noch stinkt naar 't ingezwolgen nat
 Uit boere kroezen, to en hy op de bierbank zat.
 Beschonke Tewes blooft, en voelt zyn boezem blaken.
 De kinkel schurkt en grynst, na 't drukken van haar
 kaken,
 Gelyk een Sater, die, op snoepery belust,
 De Veltgodin verrast, en met haar weêrwil kust.
 Het krielt in 't dansvertrek van Vrouwen en van
 Mannen.
 Myn ooren worden doof door 't klappen van de kannen:
 Daar zitten in een hoek twee liefjes zy aan zy,
 En koozen mond aan mondt, verwart in vryery.
 Gins klinkt een dorpmusick van meer dan dertig keelen;
 En witzang zonder zin verminkt in alle deelen.
 't Wyl loome Lammert zit opradde Wyburgs schoot,
 En zingt van Velzens wraak, en lantheer Floris doot.

Zyn

Zyn Beeltenis kan men zien in de Plaat Q waar by zig zommige van zyne geetste printjes doen zien, nevens een kintje dat zig over der zelfver geestigheid schynt te verwonderen. Dus hebben wy om dat zyne levensbeschryving (by gebrek van meerder bericht) wat schaars uitkomt, het met de print willen goet maken.

KORNELIS B E G A was zyn eerste en beste leerling die hy in de konst opgekweekt heeft. Zyn Moeder was Maria Kornelisz. Dochter van den vermaarden *Korn. Kornelisze van Haarlem*, die fraai teekende en schilderde, en zyn Vader een houte beeltsnyder Pieter Janze Begyn genaamt. Hy werd een groot meester in 't schilderen van Boere gezelschapjes, maar teffens een losse knaap, zoo dat zyn Vader hem niet meer voor zyn Kint kennen wilde. Toen wilde hy ook niet langer den naam van Begyn voeren, maar veranderde die in *Bega*. Zeggende: myn Vader zeit tegens my *Bega, Bega*, maar... In wat jaar hy tot Haarlem geboren is weet ik niet, maar wel dat hy in 't jaar 1664. op den 27 van Oegstmaand aan de Pest gestorven is. By welke gelegenheit my verhaalt is dat hy een Juffertje had daar hy byster op verliefte was, zoo dat als die door de Pest besmet wierd, hy zig van haar niet wilde onttrekken; schoon zyn Moeder en de Heelmeesters hem zulks met geweld trachtten te beletten, en ernstig afrieden dicht by haar bedstee te komen. Zy op het uiterste van haar levens tydftip gekomen, stelde hy zig door liefde verrukt als ontzinnig aan, en wilde haar op 't laaste vaar wel kussen, doch zulks werd hem belet: dus nam hy den stok van een Raagbol, en stak die haar toe, 't welk zy aan eene eind, en hy aan 't ander einde drywerf kuste,

nc-

nemende dus van elkander het laatste afscheid. Doch hy wierd mee door het pestvuur besmet, en volgde haar in kort door dien zelve wech in 't prillste van zyn levenstyd.

Zyn penceelkonst geschat onder de beste soort van dien aard, pronkt in de geachtste konstkabinetten van Nederlandt, enz.

Zyn Beeltenis door zyn stadsgenoot *L. vander Koogen* in zyn jeucht geteekent, gevolgt, staat in de Plaat O neven *J. Ovens*.

Zyn tyd, stad, en konstgenoot **LEENDERT VANDER KOOGEN**, atkomstig van 's Moeders zyde van de Beeresteins (waar onder groote begunstigers en voorstanders van de konst oudtyts zyn geweest, daar *van Mander* ook met roem van melt in zyn Schilderboek) heeft de konst geleert by Jaques Jordaans, tot Antwerpen.

Onze **VANDER KOOGEN**, van zyn meester t'huis gekomen, maakte inzonderheit konfraterschap met Korn. Bega sporende elkander aan tot den opbouw van de konst, en zy tekenden met meelander dikwils naar 't leven. Hy had dezelve zuivere, vlakke, of breede behandeling van de teekenpen als *Bega*: doch kloeker, en eenen weg gearceert. Ook schilderde hy zyne Beelden grooter, en veeltyds levens groot. Hy heeft ook eenige platen geest in koper, redelyk fraay en kloek maar wat ruuw op de wyze als die van *Carrats*.

Doch aangezien hy niet om den broode (als het spreekwoordt zeit) behoefde te schilderen, heeft hy zig zelf ook niet hard aangeport, maar alleen als zyn lust hem daar toe van zelf aandreef, en dus ook zoo veel niet gemaakt dat hy buiten zyn geboor-

boortestadt Haarlem (daar hy ook overleden is in 't jaar 1681) is berucht geworden. By gevolge kunnen wy weynig van hem aanschryven; doch dit zullen wy weer aan den Lezer goed maken met een vreemd potzig en geestig voorval, dat hem in zyn leven ontmoet is, daar ik zelf om lachen moet, terwyl ik het schryf.

Hy leefde buiten Huwelyk op dien tyd te Haarlem in de Schachelfstraat by ymant zyner bloedverwanten in den kost, wordende van de Huisgenooten in 't gemeen *Leendert Oom* genoemd, gelyk men dikwils bedaagde vryers dus noemt. Wy willen hem ook voorts *Leendert Oom* noemen.

Wat gebeurt 'er? op een Avondstont komt zekere Juffrou, hun allen wel bekend, aanschellen, en vragen of de Heer *VANDER KOOGEN* 't huis was? 't antwoord van de meid die opende was ja; waar op zy vervolgt hem wel eens te willen spreken. De meid met die boodschap agter komende, had elk straks het oog op *Leendert Oom*; terwyl de meit spottende (niet wetende dat zy een waarzegster was) zeide: *Leendert Oom daar komt een vryster om u te vryen*. Men had de Juffrou dan in een kamer laten gaan. *Leendert Oom*, die wat verzet stont over dit voorval, en gehooft hebbende van de meit, dat de Juffrou zoo net aangedaan was, wou ook zoo ongezien niet voor 't licht komen, kemde zyn lokken uit, haalde zyn kousen op, en streek met vinger en duim de kreuken uit zyn breeden bef, zoo goet als hy kon, trad na vore, en groette de Juffrouw. Deze wilde zoo straks haar boodschap niet zeggen, maar maakte eerst een voorbereyding, waar in zy hem vergde belofte van zwygen, en 't geen zy hem zeggen zoude aan

geen

geen mens te openbaren : 't welk hy haar beloofde. Doch onderwyl wert alles door de Huisgenooten, zonder dat zy zulks wisten, afgeluistert.

Haar aanspraak was dan dus : *Myn Heer, gy zult vreemt op hooren, dewyl myn bootschap heel buiten gemeen is, en hoedanige gy bedenkelijk van uw leven nooit ontmoet zult hebben. Mogelyk zal ze ook van u voor onbetamelyk worden opgenomen. Doch voor my, ik vind'er geen onvoegzaamheit in. 'T spreekwoordt zegt : 't is evenveel wie 't vraagt, als 't wel slaagt.* Gy zyt een Jongman, die by my, en myn vrienden altyd voor hups en eerlyk gehouden is : gy kent my, en weet ook wie ik ben. Ik, en gy, leven beide buiten belemmeringen gerust van 't geen onze Ouders ons hebben naagelaten. Een gerust leven is een gewenst leven. Maar ondertusschen gaan onze jaren de een voor en de ander na voorby, en wy worden niet jonger of jeugdiger. Onze vrienden gaan al mee de een na den ander uit de waerelt, en dat het ergst van al is, de beste sterven 't eerst, en wy missen hun gezelschap en aanspraak. Deze van onze vrienden zyn te groots om ons aan te zien, genen leven wy te lang, om dat zy graag aan 't grabbelen waren. Dit bemerkende trek ik my meer en meer van hun af; maar dus wort dit leven hoe langer hoe eenzamer. Dit zoude my te eer doen besluiten een gezellig leven aan te vangen, en indien gy ook zulks van zin wierd, gy zoud my niet ongenegen vinden.

Leendert Oom, die nooit zulk een predikatie gehoord had, noch ooit een bootschap ontfangen welke zyn ingewanden zoo ontroert had, zeide, met een bevenden mond, en lillende beenen. *Wel Juffrou! wel Juffrou dat komt my vreemt voor!*

Dit heb ik (antwoorde zy) voor af wel geweten,
en

en daarom zeide ik van 't eerste af dat het u vreemt zou voorkomen. Maar neem uw beraad, ik verg u niet dat gy my op staanden voet uw besluit zeggen zult. Onze staat en afkomst zal niet veel van maller verschillen, gy kont het overleggen. 'K heb u myn hart geopenbaart, gaa gy nu met het uwe terade: en hoe gy het goet vint, wy willen altyd even goede vrienden blyven: en gy weet de gewone wegen, en middelen (indien gy 't goet vint) waar door die zaak moet behandelt worden, enz.

Hy meer en meer verlegen met dus onverwagt aangeklampt, en overrompelt te worden, was zoo bedeeft, dat hy niet konde spreken als flamerende, en met afgebroken woorden: *Wel Juffrou! wel hoe! ik weet niet, trouwen! wel ja, ik kan't niet zeggen. Het komt my zoo vreemt en onverwagt voor.*

Zy, bemerkende hoe byster zyne herfenkas door deze boodschap ontzet was, zeide eindelyk met bedaartheit en op haar vriendelykft, om hem tot bedaren te brengen, en zyn ongeruftheit te stillen: *dat zy niet kwam om over die zaak te besluiten, maar alleen om die voor te stellen, en dat hy zoo langen tyd van bedenken konde nemen, als 't hem goed dacht.* Hier mee brak zy af, en hy liet de Juffrou heen gaan naar haar huis.

Zoo haast hy nu agter in de keuken kwam, ging het kluchtspeelaan. Want zy hadden alles afgeluiſt, en spotten met die vryery. Doch *Leendert* Oom wilde niet zeggen, hoe zeer zy hem op alle wyze zochten uit te halen, maar zat dien ganschen avond als een ſtokbeeld, kon ook dien ganschen nacht niet ruſten, en nam vaſt voor zig uit dien ſtrik te ontwarren.

'T geviel als hy voormiddaags uit ging, gelyk
I. DEEL. Z hy

hy gewoon was, naar de markt of elders, dat juist deze Juffrou als of 't wezen wilde; dwars over zyn wech komt. Hy neemt kort beraad, roept, *hem: hem Juffrou.* Die daar op stil staande, van *Leendert Oom* met bestorve lippen haar paspoort kreeg, met deze woorden: *Juffrou daar gister avond af gesproken is daar zal niet in gedaan worden. Heel wel, myn Heer,* antwoordde de Juffrou, en daar mee groetten zy malkander. 't Is zedert onder dat geslacht altyd gehouden voor een spreukje: *Daar gister avond af gesproken is, daar zal niet in gedaan worden.* Hier mee eindigde dit kluchtspel.

Hoe door verscheiden wegen en toevallen vele tot de konst gekomen zyn, heeft van Mander en na hem S. v. Hoogstraten door verscheide opmerkelyke voorbeelden aangewezen; onder welk getal ook de konstige Scheepsteekenaar

WILLEM VANDEN VELDE wel mag betrokken worden. Hy werd tot Leiden geboren in 't jaar 1610. en tot de Zeevaart geneigt, vond naderhant gelegenheit om in dienst van den Staat met een Zeejacht de Oorlogsvloot in dien tyd te verzellen, en door af- en aanvaren berichten over en weer te brengen.

Hy die nu den Scheepsbou, en der zelve toerusting in den gront verstont, ondernam door de pen allerhande zoo groote als kleine vaartuigen op papier en gewitte paneelen te teikenen, zelf Admiraalschappen en heele vloten volgens het Zeegebruik in 't zeilen te verbeelden, en dus aan de Staten een zichtbare vertooning nevens zyn woorden tot verslag te geven, welke hem byzonder daar voor loonden, gelyk hy ook tot hun dienst daar toe gehouden wert. Als Opdam in 't jaar 1665 met

met

met zyn Zechulk (Dit gebeurde door verzuim van agtgeving op de Boskruidkamer) aan flarden sprong, had hy den laatsten maaltyd aan boort by hem gegeten, die zig verwonderde dat ymant uit konstliedigheid zig zoo na by 't gevaar dorst begeven: en Gerard Brand in zyn Levensbeschryving van Michiel de Ruiter op 't jaar 1666 teekent aan op pag. 476. *Dat de vermaarde Scheepsteekenaar WILLEM VANDEN VELDE in de vloot kwam met voornemen om de voorvallen van 't aanstaande * Zeegevecht naar 't leven af te beelden: ten welken einde zeker Galjootschipper hem rondom zou voeren, of ter plaatse daar hy het beste gezicht voor zyn teekenen zou vinden.*

Naderhand geraakte hy in dienst (ik weet niet by wat toeval) van Koning Karel, en gevolgelyk van Jakob, voor welke hy vele konstige afteekeningen van Zeeslagen, Zeegevallen en andere ontmoetingen, op gewitte paneelen, en opgeplakte doeken geteekent heeft. Hy ondernam ook met olyverf te schilderen in zyn ouderdom.

Zyn juistten sterfdach weet ik niet, maar wel den dach van zyn graflegging, uit een Begraafnisbrieffje by de Dochter van Adr. vanden Velde ter gedachtenisse van haar Grootvaders overlyden bewaart, waar op dus (omfiert met verbeeldingen van de dood, wyze van begrave, opstandinge, en Hemelvaart in plaatdruk) te lezen staat *Mr. Wm. V. Velde Senior, late painter of Sea-Fights to their Majesties King Charles II. and King James.* En dat hy gedragen is uit zyn huis *in sack Field-street in Pickadilly, to the Parish Church of St.*

Z 2

Ja-

* Dit gevecht viel voor op den 11. 12. 13. en 14 Juni 1666. tusfchen M. de Ruiter, en Monk Adm. der Engelfchen omtrent Ostende, &c.

James's. En daar begraven op den 16 van Wintermaand 1693.

Nu volgt JOHANNES MYTENS, geboren te Brussel in 't jaar 1612 den 17 van Bloecimaand. Deze had in zyn jeugt de konst geleert, eerst by den vermaarden konstschilder *Ant. van Opstal*, naderhant by *Nicol. vander Horst*: daar hy door zyn natuurdriest, vlyt, en gestadige oeffening (dingen die te zamen moeten gaan, om in cenige betragtinge, als *Aristoteles* zeit, door te steken) zoo hoog ten top der konst steeg dat hy in zyn tyd bekwaam gekeurd wierd om de Beeltenissen van Graaf Hendrik van Nassou, en des zelfs Gemalinne de Gravinne van Stirom, den Graaf van Bentem en meer grooten tetschilderen, waar door hy grooten roem behaalt heeft. Doch hy begaf zig naderhant geheel tot den printhandel. Hy had een zoon *Kornelis* genaamt, die een braaf plaatsnyder was, als inzonderheit aan 't pourtret van zyn Vader door hem in koper gesneden te zien is.

Hem volgt de groote Lantschapschilder

..... EMELRAAD. Deze heeft lange jaren te Roome gewoont. Hy was een groot meester in die konst. De meeste en beste van zyne werken zyn met beelden van *Erasmus Quilinus*, en met beesten door anderen opgesiert. Verscheidene zyner voornaamste tafereelen hangen in de Kerk van de Karmeliten (*Descalters* genoemd) by andere brave konst te pronken.

Nevens hem verschynt de konstige Glaschilder PIETER JANSZEN geboren tot Amsterdam in 't jaar 1612. Hy was een leerling van den braven Glaschilder *Jan van Boekhorst* van Haarlem

lem die zyn levensloop eindigde in 't jaar 1672. van wien noch verscheiden gechilderde glazen in de Kerken van Nederlant te zien zyn.

PIETER JANSZEN eerst genoemd was een konstig teekenaar op papier, van welkers waarde wy in het levens bedryf van zyn leerling *Jan Pietersze Somer* zullen melden. Hy stierf in een goeden ouderdom in 't jaar 1672.

Hier aan volgende verschynt

THOMAS WILLEBORTS BOS-
SAERT geboren te Bergen op den Zoom. Deze was een goet schilder van groote beelden en pourtretten. Hy heeft in zyn tyd Romen, Duitslant, Spanje en Engeland zyne konst doen zien. Inzonderheit was hy om zyn verstant gedrag en konst geëert by den Prins van Oranje Hendrik Frederik (naderhant verwisselt in Frederik Hendrik) en zynen Zoon Prins Willem. Gerard Segers was zyn leermeester in de konst geweest. Hy is geboren in den jare 1613, en woonde 1660 in Antwerpen daar hy de konst met yver oeffende.

Daar is geen reden van te geven, ja ik bendikwils verwondert over de verschillende geneigtheit der Konstoeffenaren in opzicht der verkiezingen hunner voorwerpen. De een valt op droevige, de ander op vrolyke verbeeldingen. Deze op het waardigste, gene op het veragiste, en op afschuwelyke voorwerpen, als

OTTO MARCELIS die byna niet anders dan vergiftige slangen, padden, en hagedissen schilderde: en egter heeft hy 'er altijd (om dat hy dezelve zoo natuurlyk wist na te bootzen) wel by gestaan, zoo in Engeland als in Vrankryk daar hy voor de *Reine Mere* schilderde, die hem

een vrye kamer, tafel, en een *pistolet* voor vier uren daags schilderen gaf. Hy heeft ook lang in dienst van den Groothertog van Florence geweest, en Napels en Rome bezocht, daar Guelfelmo van Aelft die een Discipel van hem geweest is, met hem verkeerde, en menige klucht met hem uitvoerde.

In de Bent doopten zy hem met den bynaam *Snuffelaar*; om dat hy allerwegen naar vreemd gekleurde of gespikkelde slangen, hagedissen, rupzen, spinnen, flintertjes, en vreemde gewassen en kruiden omsnuffelde.

Zyn reislust voldaan, kwam hy weder in zyn Vaderlant, en na dat hy twaalf jaren getrouwt was geweest, overleed hy in 't jaar 1673 ruim 60 jaren oudt.

Zyne Weduwe, die na hem noch twee mannen overleeft heeft, thans nog in leven, heeft my verhaalt: *Dat hy die dieren buiten Amsterdam op een stuk laag land daar zy best konden aarden, tot dien einden ombeint, dagelyks spysde: als ook een bok agter zyn huis had, om de zelve gereed tot zyn dienst aan de hant te hebben, en dat zommige slangen door den tyd zoodanig aan hem gewent wierden, dat, wanneer hy de zelve wilde naschilderen, hy de zelve door zyn maalftok op zulk een wyze schikte, als hy die noodig had, en zy dus bleven leggen tot hy de zelve geschildert had.*

Zyn Beeltrens staat in de Plaat R onderaan, en nevens het zelve eenige kruiden waar onder zig een slang vertoont.

De menschen (zeit de gemeene spreuk) *leven by veranderingen.* 't Kan den lezer niet onaangenaam wezen dat wy zomwyle eens van personen verwiss-

wiffelen, op 't voorbeeld van den Schouburg, die niet altyt rimpeltrekkende Katoos ten tooneel voert, maar by beurten ook Democriten die de waereltsche dingen belachen. Droevige spelen gaan gemeenlyk met een vrolyke klucht verzelt: of men gebruikt bootzemakers om de opgespannen geesten verfriffing te geven. Dus schikt het zig ook veeltyts in onze beschryving van 't leven der Konstschilders. Dan voeren wy eens ernstige bedryven ten tooneel, dan weder kluchten. Dog de volgende levensrol loopt verkeert uit; want zy verandert van blyspel in treurspel.

PIETER VAN LAAR, anders *Bamboots*, is geboren te Lare buiten Naarden, van eerlyke ouders, die hem zedig borgerlyk en beleeft hebben opgevoed. De Zon van zyne geneigtheit straalden al vroeg door de kimmen van zyn vernuft, en de uitwerkselen zyner eerste begrypen deden al vroeg zien waar toe hy in de wieg gelegd was; want daar was niets of 't wierd door hem met kool en kryt beschreven. Van dit beginfel tot een bekwame handeling zoo van de tekenstift, als 't penceel aangegroeit (doch ik weet niet wie zyn leermeeft in de konft geweest is) had hy het geluk van zig een vast denkbeeld te konnen inprinfen van alle voorwerpen, of verschynfelen die hem voorkwamen. Ja 't was hem genoeg die maar eens gezien te hebben, om daar na die op zyn tyd te pas te brengen. Waarom ook de Italianen die met hem verkeert en ommegang met hem gehad hadden, naarmaals getuigden dat hy meer in zyn vernuft als op papier gefchetst heeft, ja dat hy de menigvuldige fchilderagtige veranderingen, die in Velden, Valeyen, Bergen, Boomen, enz. door min en meerder Zonnelicht veroorzaakt worden,

zoo natuurlyk in agt nam even of hy diergelyk voorwerp ten model voor zig gehad hadde.

Hy begat zig al vroeg, eerst naar Vrankryk, en voorts naar Romen, daar hy 16 agtereenvolgende jaren gebleven heeft, yverende dagelyks tot het voortzetten van zyn konst, dewyl hy aangespoort wiert door zoo veele fraje voorbeelden die Romen in die tyd hadde. Waar'door hy 't eindelyk zoo veer bragt dat hy op de lyft der braafste konstenars getelt, en by hen ook om zyne wellevetheit en potzemakerye gelieft wiert.

Hy was, wanneer hy aan zyne bezigheden was, stil, en zat heel opgetogen van gedachten. Dereden daar van was, gelyk ik al heb begonnen te zeggen, om dat hy onder 't schilderen geen gebruik van 't leven maakte, zelf niet ontrent zyn beeltjes, maar zig van het denkbeeld dat hy daar van gevormt had bediende. Waarom hy ook gewoon was wanneer zyne geesten, door gestadig bedenken, schenen vermoeit te wezen, de zelve weder door een vrolyk deuntje op zyn viool te spelen te verversen.

De Romeinen gaven hem ten bynaam *Bambootzio*, een naam daar zy zulke luiden, die zig op 't maken der Italiaansche grappen, vremden aart van buigingen of vervringingen der lichamen, en geestige figuurmakeryen verstaan, mee benoemen.

Nu had hem de natuur in zulk een vorm geschapen dat die hem maar aanzag, om zyn wanstaltige figuur moest lachen, want zyn onderlyf was driemaal grooter als zyn bovenlyf, hy had een gans korte borst daar 't hooft tusschen de schouders inzonk, en over zulks geen hals. Daar benevens was hy van een vroliken en potzemakenden aart, gelyk wy door zommige stalen zullen aantoonen.

Men

~~Men~~

Men verhaalt dat hy eens uit enkel klucht zig toetakelde met een schorteldoek tot onder de okzelen gebonden, en zig dus in een winkel daar veel gegang voorby was aan de post van de deur stelde, zoo dat die voorby gingen hem voor een grooten bavian aanzagen, daar hy zelf hartelyk om lachen konde. Doch ik denk dat het diergelyke vernuftelingen geweest zullen hebben, als die te Amsterdam voor by een kruitmengers winkel kwamen, daar een gekleede Aap op 't venster zat, dien zy vraagden, Manneke, wat weg moeten wy gaan naar het Raathuis?

Maar een geestiger en geloofwaardiger kluchtspel door hem bedreven verhaalt *Joachim Sandrart* in zyn *Teutsche Academie* op pag. 311. daar hy aldus (in 't Nederduits vertaalt) zegt: *Bambootzio* Wist zyn bovenlyf noch veel korter in te dringen dan het was, zoo dat het scheen wanneer hy dansste dat het alleen een menschenonderlyf was, daar een hoofd op stond, en nochtans was hy zoo ras en gezwint met zyn lange beenen, dat het voor hem geen werk was over een ander heen te springen. 'T gebeurde op een tyt dat hy, *Ponzy*, *Glaude*, *Lorene*, en ik (zei gemelde *Sandrart*) uit reden om ons wat te verlustigen te *Tivoli* gekomen waren; en dat hy ziende een regenbuy opkomen, in aller yl zonder dat wy daar agt op gegeven hadden 't gezelschap was ontduikt, en weg gereden.

Nu gelyk hy potzig van aart was, zoo had hy wanneer hy de Poort van Romen zoude inryden zig voorover gebukt gehouden, en het paardekleed over kop en bult heen gehaalt, en was dus op een galop ter stadt in gereden.

Wy waren dan verlegen niet wetende waar hy vervaren was, en vraagden zoo haast wy aan de

Z 5

Poort

Poort kwamen aan de Schildwacht, of zy niemant voor ons hadden zien binnen ryden, die tot ant woort gaf, dat hy het paart van *Viterinno* wel had zien loopen, doch zonder man daar op, alleen met een bedekt Valies, en weerzyds laarzen.

Des wy by malkander gekomen, t'elkens ons niet konden onthouden van te lachen, als wy 'er maar aan gedachten, dat hy voor een overdekt Valies was aangezien, en de wacht dus bedrogen had. Diergelyke potzen speelde hy meer waarom elk graag in zyn gezelschap wilde wezen. Maar hoe kluchtig en potzig hy was zoo zal nochtans het einde van zyn levensrol doen zien dat het zeggen van *Vosmeer* in Vondels Gysb. van Amstel:

*Ik ben een Goojers Kint, verwallen in Gods toren,
Te Laren opgevoed;
op hem kan toegepast worden.*

Ondertusschen verlangden zyne ouders en vrienden om hem eens andermaal te zien, en lieten niet af met brieven op brieven aan hem te schryven, waar onder ook waren eenige Hollantsche konstminnaars, die hem toonden (terwyl de faam zyn roem al had over gekraait) dat hy in Nederlant immers zoo wel zoude staan met den prys voor zyn werk als te Rome. Waar op hy besluit nam om van daar te vertrekken, gelyk hy dan gevolgelyk in den jare 1639 te Amsterdam aanlandde, en van daar te Haarlem by zyn Broeder, die een Schoolmeester was, ging inwonen, daar hy vele konststukken geschildert heeft, die naderhant tot een grooten prys en meer dan hy te Rome daarvoor hadde gekregen werden verkogt, zulks dat zyn werk in Italien wierd opgekogt, en naar Hollant verzon-

zon-

zonden, om een voordeel daar mee te doen. Vele stukken heb ik van hem gezien die hoewel bruin, en droevig egter heel natuurlijk verbeeld waren. Gelijk ook andere die my wonderlyk wel bevielen.

Hy schilderde veeltyts struikrooverye, en Italiaansche pleisterplaatsen. En al 't geen 'er in verbeeld was, zoo paarden als menschen, was wondergeestig van gedachten, en konstig geschildert. Verscheiden van zyne voorname stukken komen in print uit, waar onder ook een struikroovery in een rots, en de zoo genaamde Kalkoven.

Tot zyn zestiende jaar gekomen zynde, werd hy geplaagt met een benaude borst, 't geen hem den moet uitbluiste. De droefgeestigheid, daar hy zig aan overgaf, verzwaarde zyne kwaal, zoo dat hy wars van langer te leven zig zelven in een waterput verdronken heeft. Dit schijnt S. v. Hoogst. niet duisterlyk te bevestigen, als hy in zyn Boek op pag. 311. zegt: dat *Francisko Framenko*, door *Bernyn* verbluft, mistroostig door middel van een strop naar 't huis der schimmen voer, daar hem *Bamboots*, zoo men zegt, naarmaals ging zoeken.

Dus is het kluchtspel van 's mans leven in een treurgeval verkeert.

'T is gebeurt dat als *Bamboots* te Rome was, hy met noch vier Hollanders gesterkt, zekere Paap, (die hen bestraft en gedreigt had over het eeten van vlees in den Vasten) op een eenzame plaats ontmoetten, en den zelven in 't water smeten, daar *Andr. Both* mede by, en daadplegtig aan was. En het is opgemerkt, en nagespoort dat de zelve alle vyf hun einde in 't water hebben gevonden.

De nette tyd van zyn geboorte weet ik niet, maar 't een en ander dat ik van hem weet, doet

doet my befluiten dat hy al vroeg in de zestiende eeuw geboren is; want hy leefde tot zyn zestiende jaar, en in den jare 1675, als S.v. Hoogst. zyn schilderboek schreef was hy al dood, als blykt uit het even aangehaalde. Dus hy om de streck van 1613 geboren is. Zyn Beeltenis staat in de Plaat R boven aan, aan zyn opgekrulde knevels te kennen.

Deze *Bamboots* had ook een Broeder jonger dan hy, die zig ook in de schilderkonst oeffende, en met hem in Italien was: maar deze, wanneer hy over een brug van balken en horden gemaakt, om van den eenen rotsagtigen heuvel tot de anderen, over een kaskade, of waterval, te komen, met zyn Ezel meende te ryden, stortte de zelve in, zoo dat hy verdronk met zyn Ezel.

Gelderlant, hoe wel op veere na zo vrugtbear niet in 't voortteelen van penceelkonstenaars als wel andere Nederlantsche Provincien, heeft egter mee in der tyd konstoeffenaars voortgebracht, die door hunne fraje uitwerkselen verdienen, dat zy om hunne gedachtenisse levendig te houden, nevens anderen eens weder ten toneel worden gevoert. Onder deze was

NIKOLAAS DE HELTSTOKADE, geboren te Nimwegen in 't jaar 1613. Weinig van zyn prysselykste werken zyn hier te land te zien, aangezien hy zyn besten tyd te Rome en Venetien heeft doorgebracht. Des moeten wy den lot dien zyne konst verdient, uit het gerucht van Vrankryk (daar hy met *J. Sandrart* verscheide groote werken voor den Koning gemaakt heeft) en Zweden herwaarts over gebracht, afleiden.

Zyne Beelden waren vast geteekent, en zacht,
poc-

poezelig en bevallig geschildert, waarom die ook het oog van Koningin Christina, en 't keurig Hof van Vrankryk behaagt hebben.

Hy was 1662 noch in leven.

Van hem wort getuigt dat hy altyds de voorwerpen, schoon de zelve menigwerf door anderen waren afgebeeld, in een andere gedaante door zyn konstpenceel vertoonde, ook daarom voordachtelyk een ander * Tydstip in de voorwerpen heeft bespiegelt; als by voorbeeld in zyn Andromeda Doch-

* Tydstip) Oudtyts hebben de Konstschilders geen tydstip in acht genomen; maar dikwerf de Historien in haar gevolg verbeeld, als by voorbeeld, verscheiden Adammen en Evaas, in een zelve tafereel: hier, daar zy door den Schepper gevormt worden, daar waar hy zig aan de verboode vrucht bezondigen, ginder daar zy zig uit verlegenheit verschuilen. Verder daar zy uit den lusthof worden uitgedreven, en eindelyk in 't verschiet, daar Adam den Akker boudt. Zoo heb ik ook gezien Cain daar hy offert, daar hy zyn Broeder Habel doot slaat, en daar hy vlucht, in een zelve stuk. Zelf van *Abr. Bloemaard* een van onze oude vermaardste meesters heb ik een stuk gezien waar in Juno verbeeld stont, opgaderende de oogen, uit den afgehouden kop van Argus, om de staarten van heur Paauwen mee te sieren. En in 't verschiet was Argus slapende, en Merkuur met opgeheven zwaart gereed om den slag te geven verbeeld. Maar de later konstoeffenaars hebben den tydstip in acht genomen; dat is, van een Historie alleen vertoont, 't geen in een oogenblik daar in voorgevallen is; en dusgelegenheden gevonden, om van andere omstandigheden, naar mate der menigerhande veranderingen daar in, en by voorvallen, andere tafereelen op te slaan.

Dierhalven zeit de Heer Gerard van Loon in zyne Inleiding tot de penningkunde pag. 99. zyn ook zoodanige penningen als wanschepfels: van de hant te wyzen, op welke de verbeelde zaaken van dien aart zyn, datze op een eenigen tydstip niet zouden hebben kunnen voorvallen. By voorbeeld; zoo mag men nooit op een en den zelfden penning, het aanvangen van een beleg, het overgaan der stad, en het uittrekken van de vyandyke bezettinge verbeelden; dewyl dit alles op geen eenen tydstip kan voorvallen.

Dochter van Cefeus der † Mooren Koning, en Kassiopé, om welker hoogmoed, zy dat droevig lot moest ondergaan.

De meeste hebben Andromeda, met betraande oogen ten Hemel geslagen, of als met de doodverf op de lippen naar het Zeemonster omziende en dus klagende verbeeldt:

*O Rots! o Rots! verhoor myn zuchten; en ontsluit
Dees ketenen, of spuw die yzer krammen uit.
Ik zie 't gedrocht van verr' het ruime pekel scheuren.
Help! help! ag! ag! van wien zal my noch hulp gebeuren!*

Maar onze Helt verbeeldde haar, van de rots verlost, schaamrood voor zich neerziende, waar op Lud. Smids ziet, en Perseus dus sprekende invoert:

*Andromeda! vergun dat ik uw zagte hand
Van dit hard yzer vry: het monster is verslagen;
En dobbert hier, met door gekorven ingewand.
Reyk toe. Gy zult in plaats van yzer paerlen dragen.*

*Schaam u voor Perseus niet. Hy slaat zyn oogen neer,
Om die niet, met den glans der naakte leedematen
Te kwetzen. Ween ook niet, o schoone, ween niet meer.
Dwing doch de droefheit, en de schaamt' u te verlaten.*

Ook

† Andromeda was een Moorinne. Doch niemand van de oude of nieuwtidsche Konstschilders heeft myns wetens zig van de waarheit der Historie, in dat opzicht bedient; maar alle hebbenze Naso, welke zegt: ten waar een Zeekoeltje haar hairen verwaaid hadde, en Perseus de laauwe tranen over hare wangen had zien leken, hy zou gedacht hebbe dat het een marmer beeld waar geweest, &c. Veel licht om dat zy 'r alle niet geweten hebben; of die vryheit aan zich genomen; aanzien een getaande huid zoo oogvleyende niet is, als een blank vel.

Ook heeft J. v. Vondel, der moeite waart geacht, zyn pen te versnyden, om eenige van zyne konstitukken onder zyne Rymoeffeningen te gedenken : als namentlyk de Klelia by den Heere Hoogenhuis. Waar op hy dus zeit :

*De Roomsche Klelia ontzwom met d'eedle maagden
De gyzeling : en 't oog der schiltwacht en de doot :
Waarom zy zulks Porfenne en al den Raat behaagden,
Dat d'eerste, op's Vyants eisch, een Riddersbeelt
genoot.*

En op het uitdeelen der graanen door Joleph in Egypten.

*Geheel Egypte brengt den Ryksvooght schat en have
En leeft nu zeven jaar by 't uitgereikte graan.
Het vrye volk door noot wort 's Konings eigen slave.
Een mans voorzichtigheit kan duizenden verzaân.*

Dus ook J. Vos, op 't zelve stuk in de Trezory :

*De honger dryft het volk naar Josefs schuur om graan.
De voorzorg is een burg voor landt en onderdaan;
Men zorgt aan 't Y, in weeld, tot steun van andre tyen.
De Schatbewaarders zyn tot heil der Burgeryen.*

Zyn Beeltenis zietmen in de Plaat R boven aan, op de linkerhant van Bamboots.

'T word voor een van de bevattelykste stellingen der Natuurweetkunde gehouden. Dat de eigen aard en gencigtheit, even als de gelykheit der wezenstrekken en andere kenteekenen in, of door
de

de voorttellinge van Vader, tot kint overgaan; om dat de dagelykſe voorbeelden zulks beveſtigen.

Adam Willaerts waar van wy op pag: 60 gedacht hebben, was een braaf Schilder en zyn Soon **ABRAHAM WILLARTS** was daar meetoegenigt, van der jeugt af aan. Hy is geboren tot Utrecht in 't Jaar 1613, heeft de eerſte fundamenten van de Konſt by zyn Vader geleert; daar na nog een jaar by *Jan Bylert*. Na dien tyd by *Simon Voët* te Parys, daar hy zyn tyd zoo wel heeft waargenomen, en zoodanig in de konſt door yver en naarſtigheit gevordert is, dat hy weder tot Utrecht gekomen by Graaf Maurits tot Brufſel ontboden wierd, om voor hem zommige dingen te teekenen en te ſchilderen. Maar wat 'er aan ſcheelde, of wat de reden was, dat hy voor ſol- daat met de Vloot die toenmaals naar Africa zeilde, en te lant gezet mee naar de Stadt St. Paulo in Angola trok, is wat twyffelagtig. Doch men zeit dat hy weder gekomen, meer aangezien was by den Graaf dan wel voorheen. Naderhant heeft hy langen tyd de Konſt geoeffent te Amesfoort, ook op de plaats van *Jakob van Kampen*, die een vermaart Bouwmeester, en konſtkundige was: daar en boven geneigt, om de jeugt waar in hy een goeden geest zag, voort te helpen, en haar van zyn vernuft gulhartig mee te deelen. Gelyk wy hem daar over ook in 't levensverhaal van *Mathias Witkoos* zullen pryzen. Willarts was 1660 noch in leven, en woonde binnen Utrecht.

Dit zelve jaar 1613 werd ook geboren te Brufſel **JACQUES VAN ARTOIS**. Deze was vermaart om zyn natuurlyke, loſſe en zagte behandelinge, zoo ontrent luchten, verſchieten, als boomen, welker ſtammen met mos begroeit of met

of met klimop bewoelt hy'geestig wist te schil-
deren, gelyk ook zyn Lantschap met welge-
vormde Beeltjes op te fieren.

Hier zagmen Celadon by zyn gewolde schapen.

Daar zagmen Koridon by Amarillis slapen.*

Hier wert het Lant geploegt omtrent een boers gebucht.

Daar maayt men't koren af, of and're zomervrucht.

*Hier spoeitmen tot de Jacht, op 't brommen van den
boren*

*Daar zietmen winden brak den Haes op't spoor na-
sporen.*

Hier zit een Harders knaap, geruſt in't gras, en speelt

Een veldtdeun op zyn fluit, terwyl zyn makker kweelt.

*Hier ſtaat een boere meit, naar ſtem, en ſluit te lui-
ſt'ren,*

*Vergeet bykans haar vee (den Dach reeds aan 't ver-
duiſt'ren)*

Naar ſtal te dryven voor het vallen van den Nacht.

De berichten, die in twyffelachtige zaken maar
gehouden moeten worden voor gifſingen, zouden my
al dikwils (zoo ik geen voorzigtige overweginge ge-
bruikt had) in verwarring gebracht hebben; als by
voorbeelt omtrent den beruchten Konſtſchilder Bar-
tolomeus Breenberg. Hier van wilden zommigen my
verzekeren, dat hy tot Utrecht geboren, en de
Meeſter van Korn. Poelenburg geweest zoude zyn.

I. DEEL.

Aa

Het

* *Amarillis*, is niet zoo zeer een eigen naam als wel een
naamgeving tuffchen gelieven in gebruik geweest. Waarom
ook L. Smits, in 't kantſchrift op de Minnedichten van
Naſo zeit: Dit zeit kwanzuſ op het *Amarilletje van den knis-
ſchen Mantuaan*; zynde een liefhebber van Kaſhanjen, gelyk hy
zelf verhaalt in het tweede Eerdersgez. &c.

Het eerste kon waar wezen, maar het laatste heeft geen waarschynlykheit; aangezien dat Poelenburg geboren zynde 1586, en Breenberg gestorven 1660, al vry veele jaren in dien tusschen tyd verlooppen zyn voor eens menschen leven. Wy hebben daarom liever hem voorby gestapt, tot wy klaarder bericht van hem bekomen: en hebben alleen zyn naam gespelt, op 't einde van dit eerste Deel; om de Lezers met ernst te verzoeken, dat, zoo zy iets mochten weten aangaande zynen geboortetyd, en leven, (als mede van Gabr. Metzu. Ger. Terburg, of Gerard van Siil, Konstschilders, waardig een groote Rol op onzen Schouburg, my mondeling, of zoo de zelve buiten de Stadt wonen, door een brief daar omtrent berichten. Gelyk wy ons ook na 't zig toefchynt met schaarse berichten zullen moeten behelpen, ontrent Bartolomeus vander Helst, die met Gerard Dou, twee lichtende fakkels in de Konst, met het openen van ons tweede Deel, nevens hunne Beeltenissen staan ten Tooneel te komen.

WY hebben reeds een goed getal konstschilders ten tooneel gevoert, veler verschillende wyze van penceelbehandeling gezien, en hunne kluchtige levensrol hooren spelen. Zeker Picturaas konstschool heeft al menigerhande slag van konstkinderen aangekweekt.

Men mag in 't algemeen van deze konstschool zeggen: dat zy is een schatkamer, waar in alle de Beeltenissen van de zienlyke Natuur, levendig nagebootst, en de menigerhande bedryven der waereltlingen zyn opgesloten, waar uit alie konstlievenden, hoe verschelig van neiging en zucht, hun keur en genoegten kunnen vinden. Zommi-
ge

ge schryvers verkiezen waardige stof, anderen weer beuzelingen tot hun voorwerp: zommige versnyden hun pennen om Heldenlof te brommen, en hunne beroemde bedryven voor de vergetenheit op duurzaam perkament te printen: andere in tegendeel hebben zich afgeslooft op ik weet niet wat, zelf op den lof van den Ezel, en den Uilt te beschryven. Beide bereiken zy hun oogwit, meer of min, na dat zy die stoffe volgens haren aart, en vereisten schryfstyl hebben weten voor te stellen.

Het een en ander, zoo wel het Heldhaftige, als het potzige, kan den lezer om de geestige vindingen vermaak geven, nochtans verdienen de eerste, naar mate van hun waardiger bespiegelingen, meerder roem.

'T lust ons *Joan Passerats* den schryver van *het ware lof des Uils*, van wegen zyn geschildert Uiltje te hoore: dat dus in vaarzen gebracht is.

Een Uiltje (wie zout zoo verzinnen?)

Zat geestig op zyn gat te spinnen

Als d'oude Besjes by den haart:

'K dacht by my zelf 'k wou wel een webben
Van dezen draad gesponnen hebben.

Zulk was my immers zoo veel waart,
Als 't geen van Herkules gesponnen,
Of van Sardanapaal, verwonnen

Door lichte vrouwen, was gewrocht.

Bekoorlyk Uiltje! geestig, aardig,

En by de Athenienzers waardig

Geschat, als Heiligdom gekocht,

Om hunne Tempelen te sieren,

En uit Godsdiensligheit te vieren;

'K verwonder my niet dat gy spint;

Maar lach steeds als ik gae bedenken

Aa 2

Dat

*Dat Pallas u die kunst kwam ſchenken,
En boven alle Vooglen mint.*

Dus is het ook geleezen met de Konſtſchilders. zommige zetten zig tot het verbeelden van grootſe en deſtige waereltſche gevallen : andere leggen enkel toe op klucht. *Dav. Teniers* heeft meer als eens zulk huiffelyk bedryf, als het ſpinnen en diergelyke ſoort van handwerk door Apen verbeelt, zoo geefſtig dat die alzulk taſereel beſchou- den zig van lachen niet onthouden konden, terwyl zy onder die verbeeldingen, het menſchen levens- bedryf zoo geefſtig zagen afgelchert. Ik heb een ſoldaten kortegaard door Apen van hem verbeelt gezien, en een weerga tot het zelve, waar in verbeelt werd een miſdadige die voor zyn Hopman te recht geſtelt wort. Deze Rechter zat in een kindere kakzetel zoo parmantig als een Boere Schout onder zyn Dorpraaden te pryken in de Nacht, gelykerwys de ouden plegen te vonniſſen. Zyn Gerechtsſtaf vertoonde een lange Bengaalze geſchilderde Tabakspyp: voor den zelve verſcheen de miſdadige, die zoo eenvoudig langs zyn neus heen zag, als of hy 't niet had konnen gebeteren: Hy wert van twee Apendienders geknevelt met ſoldatelont, weerzyds vaſt gehouden, tuſſchen deze en den Richter ſtont de beſchuldiger met een lange gefronſte bek, als de verkens het ſtroo eeten. Vorders was het ſoldateleven, de ganſche toefſtel, en elk op zig zelve zoo potzig gekleed en toegeruſt, in deze taſereelen vertoont, dat zelf een *Kato* zou gekokermuilt hebben, zoo hy zulks gezien had. Dus konnen ook de menigerhande potzige vertooningen van den koddigen *Jan Steen*, van wien wy in 't vervolg ſtalen zullen aantoonen, de aanschouwers doen lachen. Men

Men mag van gemelde Konstenaars zeggen als *Junius van Pyrcicus*, dat hy schynt verstant genoeg te hebben om het groote in de konst te volgen, ten waar zake dat hy zig willens tot allerlei geringe dingen begeven hadde. Daar waren weinige die *Pyrcicus* in de konst te boven gingen (zeit *Plinius*) maar ik weet niet of hem zyn voornemen bedorven heeft; want alhoewel hy eengrooten lust tot slechte geringe dingen hadde, nochtans verkreeg hy hier in den grootsten lof. Hy schilderde Baartscheerders, Schoenmakers winkels, en Ezeltjes, en diergelyke dingen meer: zynde in deze dingen uit der mate vermakelyk, zoo dat de alderstatelykste tafereelen van andere konstenaars, minder plachten te gelden dan deze grollen van *Pyrcicus*. 'T is even dus ook met de penceelkonst van de voorgenoemde *Teniers* en *Jan Steen* gelegen. Hunne potzige tafereelen worden gretig gezocht en wel betaalt, terwylandere konst traaglyk aan den man wil. En wy zyn ook met *Junius van gedachten* dat zulken geen vernuft ontbreekt om waardiger voorwerpen met roem te kunnen verbeelden, wanneer zy zig daar toe selden; daar wy ook al stalen van gezien hebben. 'T is waar dat dusdanige tafereelen met potzige voorwerpen, den eenen tyd min, en den anderen tyd meer beminnaars aantreffen, en dat al de geenen die op een onsterfelyken naam hebben gedoelt, altoos zig met groote gedachten, en waardige verbeeldingen hebben opgehouden: maar wie kan de Natuurdrift paalen zetten? wy willen de zelve ook geen wet voorschryven; aangezien de konstlievenden zoo wel met het een als het andere gedient zyn, maar willen wel ten beste raden. Onderwyl denken wy aan 't zeggen van *Longinus*: *Het en is niet onmogelyk dat die genen welke den gebeelen tyd kunnes*

levens ontrent geringe en gans slaafagtige bekommeringen verslyten, iets zouden uitrechten het welk de verwondering der volgende eeuwen kon verduuren. En dat een vrolyk gemoed (naar 't zegge van *Cassiodorus*) altyd iets ongemeens uitwerkt, 't geen beide op onze kluchtigen *J. Steen* kan toegestaan werden, als die altyd vrolyk van geest, door zyn vernuft en penceel dingen heeft kunnen uitdrukken, zoo in opzicht van de natuurlyke verbeelding, als wyze van schilderen, die verwonderinge verdienen. Van het eerste gezegde is elk die zyn konst kent bewust, en het laatste wort bevestigd door twee stukjes, waar van de Heer de Meester tot Middelburg in Zeeland bezitter is die zoo uitnemen (naar het getuigen van den Konstschilder Nicolaas Verkolje) doorwrocht, en konstlig uitgevoerd zyn, als ooit *Ger. Dou* gedaan heeft, waar door hy een eeuwigen naam gemaakt heeft.

Beide zyn zy groote Meesters in de Konst geweest, en die elk in het byzonder hunne voorwerpen natuurlyk hebben weten te verbeelden. Maar ook is het te beklagen dat zulke groote Mannen in de Konst niet hebben toegeleit tot het verbeelden van waardiger voorwerpen, wat prys zou groot genoeg geweest zyn om de zelve te betalen?

De Historyschryvers die de gebeurde zaken aan de geheugenisse der volgende eeuwen schakelen, leveren ons menigte van grootmoedige bedryven, en gedachtenswaardige gevallen op, welke verdienen dat de grootste Konstenaars hun vleit, en konstpenceel daar op aflooven. By voorbeeld, verbeeld u eens *Zenobia* Koninginne van Asia, daar zy met haar twee zonen, gevangen te Rome gevoert, den Zegewagen van *Aurelianus* moet

moet verzellen, om de menigerhande gemoetsdriften die in zulk een vertooning zich opdoen. De moet des Triumfeers : *Zenobiaas* stantvastigen onverzetbaar gemoet, in heur wisselvallig lot, waar van zy al voorens gezegt had, dat zy daar in niet konde overwonnen worden : de beweeglykheit der genen welke haar ongeval bejammeren: Anderen zyn 'er weer die haar val met een grimlach beschouwen, wanende dat de luister der verwinning als erfpacht Rome alleen toekomt.

Of *Martius Coriolanus*, daar zyn Vrouw en Moeder (bewogen door 't gekerm en de tranen der Romaninnen) hem te voetvallende smeeken, dat hy dog het verwoesten dier Stadt en volk staken wil; en daar tegens over *Martius* in dien toefant, dat hy niet weet tot welken kant, of tot zyn staatzuchtig voornemen of tot het verzoek van zyn Vrouw en Moeder, hy overhellen wil.

De Schilder kan zig daar in ook een ander tydfliep voorstellen, of verbeelden (als by voorbeeld daar de Dichter zegt :

Hy heft zyn Moeder op, omarmt zyn Vrouw....)

zyn grootmoedig voornemen in zyn krachtigste drift gestuit. In afftant buiten de Legertent van den Veltoversien, kan men ook Roomsche Kerkmeesters en Priesters, (het gezantschap dat hy gehoor weigerde, en 't geen een wezentlyk deel van de kenbaarheid van die Historie helpt uitmaken) vertoonen, als verlangende wat uitslag de voorspraak van *Volumnia* en *Virginia* tot behoudenis der Stadt geven zal, en Rome in 't blaau verschiët.

Of verbeelt *Berenice*, daar zy door last van den Roomsehen Raadt geboden het Vorstelyk Hof

te verlaten, van Titus Vespasianus afscheit neemt, Daar in de krachtige Hartstocht van liefde zich ver- toont, op het punt van scheiden, en hoe Titus he- nen gaande zyne gemoetsdrift, en tranen, stry- dende tegen de Vorstelyke grootmoedigheid, voor het Hofgezin tracht te verbergen.

Strekt de genegenheit van den konstoeffenaar tot het bewerken van een woeliger tafereel, hy ver- beelde *Eteokles* en *Polinices*, zonen van *Edipus* Ko- ning van Theben, uit *Jokasta* geboren, met de degens in hun vuist, twistende over 't Ryksbewint, en geefacht op de hevige drift van toorn en wraakzucht in de wezenstrekken en 't gansche gelaat. Aan den anderen kant de bezorgtheit van 't Hofgezin om het woeden te stuiten, en onder dat gewoel *Anti- gone* met *Jokasta* haar moeder, zoekende hare zo- nen tot stilte te brengen met dus te smeeken:

Ach, Polinices daagt ge uw' broeder uit ten stryd!
Laat u door 't schreien van Antigone bewegen;

Myn Zoon, omarm, omarm uw' Broeder, en
verblyd

Uw' droeve Moeder; stort zyn bloed niet door uw'
degen.

Kom, kom Eteokles voldoe uw' woord en plicht:
Vergun me dat ik weêr twee Zonen mag vereenen.

De Konstenaar kan het tafereel voorts vullen met het vertoonen van een Koninklyk Paleis, en by- voegzelen die zulke Historische verbeeldingen grootsheit en luister byzetten; wanneer zy vol- gens de konst tot redding en welstant van de beel- den geschikt worden. En om een denkbeeld van de verchelinge gemoetsdriften in zulk een voorval te bevatten, wil ik den weet en-leergierigen raden met aandacht, voor 'hy 't penceel in de hand neemt,

neemt, het treurspel door *Racine* berymt te doorlezen.

Of heeft een Konstschilder lust tot verbeeldingen die van een stilder aart zyn, en waar in de gemoetsdriften zoo kragtig niet doorsteken, hy maale op zyn tafereel den Macedoner waereltvorst, daar hy aan *Apelles* tot belooning voor zyn konstwerk zyn geliefde *Campaspe* schenkt. Hy verbeelde *Alexander* als den voornaamsten persoon in 't midden van 't stuk, *Apelles* nevens hem, die hy zyn schoone aanbied, houdende met zyn linkerhand de rechterhand van *Apelles*, en wyzende met de andere op *Campaspe*, die op een pragtige zetel gezeten, verbaast over dit vreemd voorval *Apelles* aanziet, die zig voor over bukt, en *Alexander* met een erbidig en neêrgeflagen wezen zyne dankbaarheid voor het waardig geschenk te kennen geeft.

Zeker een zeltzaam voorval; dog ik wil het den lezer te rade geven, wien van beide, of *Alexander*, of *Apelles* best by dezen handel gestaan hebben? immers dit is'er van, dat de meeste Konstschilders thans liever zouden willen dat hun Konstwerk met harde Ducatons geloont wiert, dan met een halfleete Hofpop.

Doch dit overgeslagen zeggen wy, om den afgebroken draadt van onze redenvoering weer t'zamen te knoopen:

Indien nu zulke of diergelyke verbeeldens waardige gevallen (gelyk'er by menigte in de oudtydschryvers zyn) met hunnen vereiften zwier, en onderscheiden gemoetsdriften door vaste en kenbare wezenstrekken, door een penceel van zulk vermogen als dat van *Jan Steen*, was afgemaalt, in die uiterste uitvoerigheid en kracht als dat van *Gerard Dou*, en aan elk deel in 't byzonder zoo veel tyden gedult

dult aangewend was als hy aan zyn tapyten en teenwerk doorgaans beſteet heeft : men zou op een taſereel, de konſt, in vele wyzen van ſchilderen verdeelt, en de volmaaktheit in vele voorwerpen verſpreit, in een enkel konſtwerk zien te zamen gevloet.

Maar wat zal ik zeggen? de gaven der konſt zyn zonderling gedeelt. De een bootſt de natuur in 't ruw, de andere in 't net na. Deze verkieſt het waardigſte, gene het geringſte voorwerp der natuur, elk daar zyn drift hem na toe leid, en dat hem beſt ter handſtaet; en die daar van aſtapt loopt gevaar van zyn roem te verliezen, even gelyk ymant die niet zwemmen kan, en zig van grond begeeft gevaar loopt.

In de Redenmeesters en Letterwyzen vind men het even dus geſtelt. Zommige hebben de gaaf van wel te ſchryven, andere van wel te ſpreken. *Aſclepius* onder de Argiven, *Demosthenes* onder de Athenienzers, *Eſchines* onder die van Rodus, *Cicero* by de Romeinen, waren boven mate welſprekent, doch wilden nimmer hunne *Orationen*, of Redenvoeringen in geſchrift over geven, zeggende : *Dat zy de pen niet dorſten vertrouwen den roem dien zy door hunne tong verkregen hadden.*

Om weder tot de Konſtſchilders te keeren, zeggen wy : dat wy niet alleen hebben ondervonden, dat dezelve doorgaans voorwerpen tot hun beſpiegelingen gekeur hebben, die met hun aart over een quamen : maar ſtemmen ook met *Fr. Junius* : *Dat de konſtenaars hunnen arbeid ontrent zoodanige dingen gelukkiglyk hebben beſteed, tot welke zy door een heymelyke toegeneigtheit der natuur wierden geleit, waar van wy 't bewys niet veer hoeven te zoeken, maar gereed aan de hand in J. Steen bevestigt zien.*

De

De ouden hebben daar doorgaans acht op genomen, en uit de werken geoordeelt, van wat aart den maker was. *Parrhasius* schilderde doorgaans niet als tafereelen van ontucht, (van welke stukken by *Suetonius* in 't leven van *Tiberius* gemeld wort) waar uit hy beslooten heeft, dat hy zyn gansche vuile wyze van leven daar door te kennen gaf. Doch ik wil dit tot geen vasten regel te boek stellen, zoo min als om dat *Androcydes* by zyn *Scylla* de visschen zoo wonder natuurlyk hebbende afgemaakt, hy daarom voor een grooten visvraat gehouden wiert, en de byzondere lust dien hy daar toe hadde, hem te pas gekomen was in 't schilderen van dezelve. 't Welk *Plutarchus* aanhaalt *Sympos lib. 4 quaest. 1.* Maar wel, dat onder alle voorwerpen, dat gene, waar op de geneigtheit krachtigst werkt, volmaakter dan eenig ander verbeeldt wort. *Plinius* geeft ons daar een zoet voorbeeld tot bestempeling van 't geen wy zeggen aan de hand in zyn *xxi Boek* daar hy zeit: *Pausanias* verliest zynde op *Glycera* heeft een schildery naar gelaten die *Stephanoplocos*, dat is, kransvlechtereffe genaamt wiert, en om dat hy de zelve met een zonderlinge toegeneigtheit tot *Glycera* had gemaakt, zoo geviel dit elk, en wert onder alle zyne konstwerken het beste gekeurt, en hoog geroemt.

Dewyl het dan dus gelegen is, dat door de verschelinge neygingen, deze op dit, gene op wat anders doelt, en dat het geen van ymant uit een natuurlyke geneigtheit verricht wort, 't best gedaan wort; zoo willen wy (als gezeit is) ons daar niet tegen zetten, willen alleen de schilderjeugt die het noch onverschillig is, tot wat voorwerpen zy zig wend, en noch niet door gewoonte aan geringe dingen verslaaft is, raden, zig tot waardige

dige bespiegelingen te gewinnen, naar het voorbeeld van *Aristoteles*, die niet afhiel van *Protagoras* aan te manen dat hy de daden van den Grooten *Alexander* zoude afmalen; ten aanzien van de eeuwigduurende roem dezer dingen, enz.

Ofeindelyk willen wy aanpryzen Bybelsche geschiedenissen die menigvuldig in getal menigerhande keurstoffen opleveren, als aan de menigvuldige geschilderde en in printverbeelde tafereelen te zien is: inzonderheit het nieuwe Testament, daar een Konstschilder een open velt vint om in te weyden, en uit te keuren zulke voorwerpen waar aan hy toonen kan wat zyn penceel in de konst vermag, zoo ontrent de Historien, als de natuurlyke verbeeldingen van den veranderlyken aart der tydstonden van den dag en nacht, welke naar mate der verschelinge lichten de voorwerpen met verandering van koleuren temperen; een waarneming dienstig om aan te duiden op wat tydstont zulks 't geen de kunstenaar verbeelt is voorgevallen. Of lutt hem grazige valcien, Lantschappen, stille wateren, onstuimige Zeen, Bergen met groen bewosse kruinen, die hoe veerder hoe meer door de tusschenlucht als met een blaau floers bedekt worden te verbeelden, daar's keurt'over. Of dunne wolken waar in de voorwerpen allengs door verdikking of afftant verflaauwen. Als in opzicht van dit laatste de Hemelvaart van Christus; waar aan ik gedenkende, teffens ook gedenk aan die fraje gelykenis die een Dordregtsche Dichter daar op gemaakt heeft, waar door hy met zyn pen, als door verven, het verdwynen van den Heilant Jesus uit het oog van zyne jongeren dus affschildert:

*Gelyk een Adelaar zyn wieken
Met vreugde klapt, wanneer hy 't licht*

Der

*Der Zonne met een hel gezicht,
Ziet in het nuchtere oosten kriecken,
Dat moedig naar het zuiden klimt,
Wyl hem door de uitgespreide schachten
De zonnestraal in de oogen glimt.
Hy vliegt het naa met snelle krachten.
Tot hy allengs al klynnner schynt.
En eind'lyk voor ons oog verdwynt.*

In een andere Redenvoering zullen wy ter proef brengen wat de leiding vermag ontrent zulken die van een lagen geest zyn, en of die door deftige voorbeelden aangespoort bekwaam gemaakt konnen worden tot groote ondernemingen in de konst.

B E R E C H T.

De Beeltenis des Schryvers, die by dit eerste Deel niet konde gereedt zyn, zullen de Liefhebbers (welker begeerte en verlangen niet langer mocht opgehouden worden) ten toegift by het laatste Deel hebben. Dan kan zy in het eerste Deel voor de Opdragt ingebonden worden.

Tot dienst van den Lezer hebben wy hier agter aan gevoegt een NAAMLYST der K O N S T - S C H I L D E R S en Aanwyzing tot byzondere zaaklykheden de Konst betreffende: geestige Antwoorden, potzeryen enz. in de levensbedryven der Konstschilders aangemerkt, in dit eerste Deel: als ook een N A A M R O L van de Beeltenissen der Schilders, gelyk de zelve volgens de letteren A B C, en de Bladwyzing volgen, en van de byzondere platen; dienende inzonderheit voor de Boekbinders, om de zelve op hare rechte plaats in te voegen.

N A A M -

N A A M L Y S T

D E R

Schilders en Schildereffen.

A.	B.
A Art Janze Druijvestein 60	Bartolomeus Breenberg. 369
Aart Verbaest. 33	Bernard van Orley. 24
Aalbert Knip. 248	Bartram de Fouchier. 338
Abraham Bloemaart. 43	C.
Abraham Janzen. 79	Christiaan Janze van Bie-
Abraham Mathys. 222	zelingen. 122
Abraham van Diepenbeek. 289	Christoffel Schovarts. 153
Abraham Willarts. 368	D.
Adam van Oort. 37	David Jorisz. 21
Adam Elsbaimier. 52	David Balii. 118
Adam Willaarts. 60	David Davitz de Heem. 210
Adriaan Stalbeem. 87	Dammori van Luik. 288
Adriaan vander Venne. 136	David de Haan. 222
Adriaan van Linschoten. 145	David Teniers de oude. 114
Adriaan de Bie. 152	David Teniers de jonge. 345
Adriaan van Utrecht. 177	Daniel Vertangen. 129
Adriaan Nieulant. 42	Daniel van Ansoot. 222
Adriaan Bloemaart. 44	Daniel Blok. 88
Adriaan Bronwer. 318	Daniel Segers. 140
Adriaan van Ostade. 347	Daniel van Heil. 236
Alexander Keerings. 130	Desiderius Erasmus. } 17
Antoni van Dyk. 179	Deodatus del Mont. 96
Antoni Salart. 221	Dirk Crabet. 26
Andries van Artvelt. 217	Dirk Rafelze Kamphuizen. 123
Anna Maria Schuurmans. 313	Dirk
Artus Wolfert. 189	
Augustyn Brun. 222	

N A A M L Y S T.

Dirk van Hoogstraten.	159	Herman Hals.	95
Dirk Hals.	92	Herman Zachileven.	340
Dirk de Vrye.	34	Horatius Genteloseo.	80
		Hubrecht Jakobsz.	178

E.

Egidius van Tilburg.	222
Emanuel de Wit.	282
Emelvaad.	356
Ezaias vanden Velde.	275
Erasmus Quellinus.	291
Evert van Aelst.	228

F.

Ferdinandus Bol.	301
Francois Snyers.	84
Franfiscus Verwilt.	129
Frans Hals.	90
Frederik Brentel.	222
Frans Wulfbagen.	273

G.

Gasper de Kraye.	123
Gerard Honthorst.	149
Gerret Bartels.	220
Gysbert vander Kuil.	33
Guiliam Nieulant.	121
Guiliam en Gillis Backereel.	218

H.

Hans Holzman,	222
Henrik Goud.	55
Henrik van Balen.	81
Henderik ter Bruggen.	133
Hendrik Berckman.	158
Henderik de Klerk.	221
Hendrik Bloemaart.	44
Henrik vander Borcht de on-	115
de.	

I.

Jan de Hoey.	23
Jan Dac.	34
Jan van Kuik Wouters-	
zoon.	49
Jan van Hoeck.	78
Jan Brengel.	85
Jan van Goyen.	170
Jan Lis.	205
Jan Davitze de Heem.	209
Jan en Jakob Pinas.	214
Jan van Bronkhorst.	231
Jan Bylert.	235
Jan de Waal.	42
Jan vanden Velden.	275
Jan Thomas.	290
Jan Lievensz.	296
Jan Babiſt van Heil.	344
Iohan Snellings.	35
Ioan vander Lis.	129
Iohan Torrentius.	137
Iohan Parcellis.	213
Johannis Wildens.	218
Johannis van Ravestyn.	188
Johannis Coffiers.	235
Johannis Mytens.	356
Jakob Bakker	336
Jakob Willemze Delff.	61
Jakob Wouterze Vosmeer.	
	118
Jakob van Es.	217
Jakus de Geest.	220
Jakob van Lanen.	221
Jakob vander Heyden.	222
Jakob de Bray.	176
Jakob Potma.	149
Jakob	

Jakob

N A A M L Y S T.

<i>Iakob Gerretze Knip.</i>	237	<i>Leendert vander Koogen.</i>	
<i>Iakob Ernestus Thoman.</i>	132		350
<i>Iaques Iordaaus.</i>	154	<i>Leonard Bramer.</i>	164
<i>Iaques Francart.</i>	162	<i>Leonard van Orley.</i>	288
<i>Iakob Sandraart.</i>	291	<i>Lowys de Vadder.</i>	216
<i>Iaques van Artoois.</i>	368	<i>Lucas Fransois.</i>	55
<i>Ioachim Sandrart.</i>	276	<i>Lucas de Waal.</i>	146
<i>Izaak van Ofsade.</i>	347	<i>Lucas van Uden.</i>	158
<i>Ielle Reyniers.</i>	149	<i>Lucas Achtschellings.</i>	217
<i>Joost van Graasbeek.</i>	333	<i>Ludowicus, anders Luis</i>	
<i>Joris van Schoten.</i>	130	<i>Primo.</i>	253
<i>Izak Nicolai.</i>	36		
<i>Iustus van Egmont.</i>	223	<i>M.</i>	
<i>Iudocus de Momper.</i>	188		
<i>Iulius Parcellis.</i>	213	<i>Marten Pepyn.</i>	78
<i>Iuriaan Ovens.</i>	273	<i>Marten Rykaard.</i>	217
<i>J. de Wilde.</i>	149	<i>Margarita Godewyk.</i>	316
<i>Iustus Zuftermans.</i>	291	<i>Monniks.</i>	275
		<i>Michiel Cox.</i>	25
		<i>Michiel Janze Mierevel.</i>	46

K.

<i>Karel van Mander Karels- zoon.</i>	251
<i>Karel Erpard.</i>	296
<i>Kornelis Antonisze.</i>	22
<i>Kornelis Tsbramsje Kuffens.</i>	31
<i>Kornelis Schut.</i>	77
<i>Kornelis Poelenburg.</i>	128
<i>Kornelis de Vos.</i>	188
<i>Kornelis de Waal.</i>	153
<i>Kornelis de Heem.</i>	210
<i>Kornelis Bloemaart.</i>	45
<i>Kornelis Bega.</i>	349
<i>Kornelis Zachtlevens.</i>	342
<i>Kristiaan van Konwenberg</i>	236
<i>Kristoffel van Lanen.</i>	221

L.

<i>Laurens van Kool.</i>	31
--------------------------	----

N.

<i>Nicolaas Knupfer.</i>	233
<i>Nikolaas de Helt Stokade.</i>	364

O.

<i>Octavio van Veen.</i>	38
<i>Otto Marcellis.</i>	357

P.

<i>Palamedes Palamedesz.</i>	303
<i>Paulus Moreelze.</i>	49
<i>Paudins.</i>	273
<i>Paulus de Vos.</i>	291
<i>Petrus Paulus Rubbens.</i>	62
<i>Peeter Snayers.</i>	150
<i>Peeter Francois Lucasz.</i>	253
<i>Philip</i>	

N A A M L Y S T.

Koogen.	Philip de Champanje.	223	Salomon de Bray.	175
350	Pieter Klaasze Soutman.	76	Salomon Koning.	344
164	Pieter de Valk.	120	Sebastiaan Franks.	51
288	Pieter Feddes.	132	Simon de Vos.	235
216	Pieter Bronkhorst.	135		
55	Pieter Mierevelt.	163	T.	
146	Pieter Pieterz Deneyn.	172		
158	Pieter Saenredam.	174	Tobias Verhaegt.	45
217	Pieter van Loon.	216	Theodoor Rombouts.	174
Luis	Pieter Molyn.	215	Theodoor van Loon.	189
253	Pieter vande Plas.	219	Theodoor Rabner.	221
	Pieter Neefs.	221	Theodoor van Tuldén.	290
	Pieter Dankers de Ry.	250	Thomas Willeborts Bosjaert.	
	Pieter Lastman.	97		357
78	Pieter Janzen van Asch.	235		
217	Pieter vander Willigen.	287	W.	
316	Pieter van Laar, anders			
275	Bamboots.	359	Warnard van Ryssen.	129
25	Pieter Janzen.	356	Warnard vanden Valkert.	
vevel.				215
46	R.		Wenslans Koeberger.	115
			Wouter Crabet.	26
	Remigins van Roeni.	216	Willem Tybout.	31
	Rembrant van Ryn.	254	Willem Tomberg.	30
233	Roelant Savry.	56	Willem vander Vliet.	121
okade.	Roelant Rogman.	173	Willem, anders Guilbelmo	
364	Robbert van Hoeck.	345	van Aalst.	228
			Willem vanden Velde.	354
	S.		Willem Bemmél.	343
38			Wybrandus de Geest.	147
357	Samuel Hofman.	77		

sz. 303				
49				
273				
291				
ens. 62				
150				
sz. 253				
Philip	I. DEEL.	Bb	LYST	

LYST der voornaamste zaken en byzonderheden
in dit eerste Deel van den *Schouburg der Konst-
schilders* beschreven; om alles op zyn plaats te
kunnen vinden.

- I**n hoe grooten agting en
waarden de Schilderkonst
oudtyts by Grieken geschat
wiert. 2. 3
- Wie al van overoude tyden af
over de Schilderkonst en der
zelve oeffenaars gescreven
hebben. 3. 4. 5
- De Reden welke de Schryver
hebben aangespoort tot den
aanvang van dit Boek. 7
- Op wat wyze de Schryver de
levensbeschryving der Konst-
schilders, aan die van K. v.
Mander schakelt. 10. 11
- Voorbeelden van Schilders
welke langzaam en vaardig
hebben geschildert. 165. 166
- De Penceektrekstryt tusschen
Apelles en Praxiteles, en
een dergelyk tusschen Ant.
van Dyken en Fr. Hals. 89. 90
- Wedspel tusschen Knipber-
gen, J. v. Gojen en J. Per-
ielles. 166. 167
- Vremde wyzen van teekenen
by gelegentheit van een gee-
stig voorval met *la Fage* be-
schreven. 168. 169
- Hoe een Konstschilder zeker-
der gaat in zyne verbeel-
dingen wanneer hy in een
zelve geval Historyschry-
vers, dan de Dichters volgt,
en de reden waarom. 203.
204.
- Schilderkonst; hoe door Oor-
logen en Inlantsche beroer-
ten gedrukt. 41. 42
- Hoedanig de Konstschilders
oulings by de grootste Wae-
relvorsten zyn geacht ge-
weest. 238. 239
- Hoe door de Keizer Maxi-
miliaan geadelt, en by wat
gelegentheit, aangewezen. 240
- Hoe de Gilden en Broeder-
schappen oudtyts de een of
ander heilig toegevoegt
wert, aan de welke zy op
gezette tyden Godsdienslig
plechtigheden bewezen. 241
- Het konstgenootschap van
St. Lucas te Dordregt op-
gerecht 1642; en door wie.
238
- Geestig voorval wanneer de
Keurvorst van Beyeren tot
Antwerpen op de Konstkam-
mer onthaalt wiert, beschre-
ven. 246. 247. 248
- M. Mierevelt verkrygt door
zyn Konst van Hartog Al-
bartus, in de hevigste ver-
volging vryheit van Gods-
dienst. 47
- Gevaarlyk geval van Dirk
van Hoogstraten in Duits-
lant. 160. 161
- Jan van Kuik Wouterze,
werd om de belydenis van
zyn geloof verbrant. 51
- Uil, kwaad voorteecken voor
Kamphuizen. 125
- Beteekenis van 't woort Ty-
ran. 83
- Hoedanig onder de Heide-
nen de Offerdieren wierden
gekransd wanneer de zelve
voorden outaar gestelt, of
ter slachtinge geleid wier-
den. 99
- Offerstier moest wit wezen
die voor Hemelgeden ge-
slacht wierden, en dikzwart

wanneer de zelve aan een
 onderaardsche Godheit ge-
 offert wert. 100
 Een zwyn wiert aan *Venus* op
 de Bruiloften om de voort-
 teeling te begunstigen, aan
Ceres om dat zy de akkers
 niet omvroeten zouden ge-
 offert, een zogende Bigge
 aan de Grensgod *Terminus*,
 en aan *Jupiter* een zwyn
 schaap en stier, alle vyf ja-
 ren. 109. 110
 Aan de Tuingod *Priapus*
 wierd jaarlyks een Ezel, en
 de ingewanden aan *Vesta*
 geoffert. 110
 Menschslachting op de Feest-
 dag van *Saturnus*, ontspro-
 ten uit misduiding van het
 Orakel. item.
 Aan *Bachus*, wiert een Ram
 of Bok geoffert, en de rede
 waarom. 111
 Alle de gereedschappen
 Slachtbyl, Messen, Schote-
 len, Kroezen, Wierookkan-
 delaar, de Kiekenkeve,
 Wichelstaf, Altaaren Tem-
 pelsierzelen, en wat voorts
 tot den toefel der Heiden-
 sche offerhande behoorde,
 beschreven en in print ver-
 toont. 97. 98
 De Feestdagen van *Mars* en
Venus wierden van de man-
 nen in vrouwen gewaat, en
 van de vrouwen in mannen
 kleederen geviert. 305
 en dereden waarom. 306
 Menigerhande verbeeldingen
 van *Jupiter*, *Venus*, *Diana*,
Mercurius enz. aangewezen.
 307. 308. 309. 310
 Fabel van *Pan* en *Seringa* ver-
 klaart. 157
 Wie *Pomona*, *Vertumnus* 80
Amarillis, *Andromeda* en

Faëton was 206. zyn val in
 vaarzen afgeschetst door J.
 v. Vondel, en L. Rotgans.

207
 Dryvoetschragen; wat ge-
 bruik de zelve hadden, haar
 gedaanten aangewezen op
 een penning van Vitellius,
 Antoninus en M. Lepidus.

143
 Altaar van Hoornen door
Apollo te Dedos gebout,
 geestig op de mannen toe-
 gepast. 108

't Kleederscheuren by de oude
 Hebreë in gebruik. Om
 welke rede, en op wat on-
 derscheide weizen 't zelve
 geschieden, aangetoont. 101
 Oudtydse wyze van Dooden
 begraven zoo by Joden als
 Heidenen, nevens de ver-
 schelinge omzwachtelingen
 der Lyken, uit oude bestem-
 pelingen betoogt, en door
 een printverbeelding ver-
 toont. 189. 190. 191. 192

Aanwyzing der mislagen be-
 gaan in 't verbeelden van het
 Kruis van Kristus. 193. 194.

195
 En in de wyze van het zelve
 te dragen. 196

Dat ook de Booswichten die
 met Kristus gekruist wierden,
 ook een opschrift der be-
 schuldiging boven hun hoofd
 gehad hebben, betoogt. 197

Bericht ontrent de gedaanten
 der Grasteden. 199. 200

De herkomst der Grastchrif-
 ten, en tot wat einden de
 zelve in gebruik zyn geko-
 men, aangewezen. 200. 201

Aan de vinding van 't Heilig
 Kruis door Helena weinig
 geloof toegeschreven. 279
 ook het verhaal van Longi-

hus, die de zyde van Krif-
 tus met een speer doorste-
 ken heeft, tegen gespro-
 ken. 281
 Wat *Lala* van *Cycicus*, *Ma-*
riette Tintoret, *Propertius*, *Claudian*
Stella, *Sappho*, *Aspasia*,
Teano van *Creta*, en *Arete*
 berucht gemaakt heeft. 311.
 312. 313
 Potzige bedryven van *Adr.*
Brouwer. 325. 326. 327
 Istweemaal begraven. 332
 Kluchtspel van *Bamboots* te
 Rome voorgevallen be-
 schreven. 361. 362
 Geestig Huwlyks verzoek van
 een Juffrouw aan de Konst-
 schilder vander *Koogen* pot-
 zig afgeslagen. 351
 Geestige wyze van de laatste
 afscheitkus van *Bega* aan zyn
 beminde. 349
Dionyzius rooft uit *spotterny*
 de goude mantel van *Jupiter*
Olympius. 305
 Potzig bedryf ontrent *Fr.*
Hals gepleegt. 93
 't Kluchtspel van *Adam* en
Eva door *Rembrant* ge-
 stoort. 256
 Belachlyk byvoegzel agter de
 Beeltenis van *Kleopatra* ge-
 schildert. 103
 Stekelig antwoord van *Rafael*
 tegens *Mich. Angelo*, en van
M. Angelo tegens de *Paus*. 78
 Grootmoedig antwoord van
Rubbens aan *Jan Duc de Bra-*
gance. 69
 Geestig antwoord van *Ant.v.*
Dyk aan de *Koningin* van
Engelant. 187
 Van *Rubbens* aan de *Albe-*
miff Brendel. 73
 Van een *Beeldsnyder* aan zyn
Biegtpaap. 127
 Van een *Satyr* aan zyn huis-
 waart. 157
 Van een *Schilder* als hem een
 tafereel van *St. Lucas* ver-
 toont wert. 293
 Potzig antwoord van *A. Brou-*
wer aan zyn huiswaart. 125
 Slecht antwoord van *Adr.* van
Linschoten aan een *Predi-*
kant. 146
 En van *Em. de Wit* aan de
Consul van de *Koning* van
Denemarken en aan *G. Lai-*
res. 284
 Hoe het *Tydstip* in een *Histo-*
rie van de *Schilders* moet
 waargenomen worden. 365
 En de mislagen daar ontrent
 voorbeelden aangewezen.
 item.
 Hoe, zoo ymant met nut na
 't naakte leven teekenen wil,
 hy zig voor af moet oef-
 fenen naar teekeningen en
 pleister van de beste mee-
 sters; zoo om de spieren der
 menschen lichamen als het
 schoonste van het schoone
 te kunnen onderscheiden.
 Wort ook een zekeren weg
 aangewezen om de ge-
 moedsdriften door vaste
 kentrekken in der menschen
 wezens te verbeelden. 263.
 264. 265. 266
 Hoe dat zommige *Schilders*
 even als de *Dichters* waardig-
 ge en grootze voorwerpen,
 andere weer het veragts-
 te, of enkel potzeryen heb-
 ben verbeelt met voorbeel-
 den betoogt. 372. 373
 En eindelyk de *Schilderjeugt*
 tot het prysselykste aan-
 spoort. 379
 Naam:

Ko

DESMD.

DIRK

ABR. BI

P. P. R.

FR. SN

FR. HAN
W.

KORN. P.
P.

JAQUE

L. BRAN

ANT. V

PHIL. C.

ANN. M.

JAN L.

ADR. I.

HERM.

N A A M R O L

Van de Beeltenissen der

Konstschilders en Schildereffen.

In het I. Deel.

Plaat A Pag. 16.

DESID. ERASMUS. DAV. JORIS. JOHAN SNELLINGS.

Plaat B Pag. 26.

DIRK EN WOUTER CRABET.

Plaat C Pag. 44.

ABR. BLOEMAART. AD. ELSHAIMER. AD. VAN OORT.

Plaat D Pag. 62.

P. P. RUBBENS. HENDR. VAN BALEN. ROEL. SAVRY.

Plaat E Pag. 84.

FR. SNYDERS. JAN BREUGEL. KORN. SCHUT.

Plaat F Pag. 90.

FR. HALS. WENSL. KOEBERGEN. LUC. VAN UDEN.

WYBR. DE GEEST.

Plaat G Pag. 128.

KORN. POELENBURG. DAN. SEGERS. J. TORENTIUS.

P. VALK.

Plaat H Pag. 154.

JAQUES JORDAANS. JAN VAN GOYEN.

Plaat I Pag. 164.

L. BRAMER. DIRK. V. HOOGSTRATEN. SALM. DE BRAY.

Plaat K Pag. 183.

ANT. VAN DYK. JAN DE HEEM.

Plaat L Pag. 225.

PHIL. CHANPANJE. P. J. V. ASCH. JAN. V. BRONKHORST.

Plaat M Pag. 272.

ANN. MARIA SCHUURMANS. JAK. BAKKER. REMBRANT.

Plaat N Pag. 294.

JAN LIEVENS. PALAMEDES. ERASM. QUELLINUS.

Plaat O Pag. 326.

ADR. BROUWER. JURJ. OVENS. KORN. BEGA.

Plaat P Pag. 342.

HERM. EN KORN. ZACHTLEVEN. DAV. TENIERS.

Cc

Plaat

Plaat Q Pag. 348.

ADRIAAN VAN OSTADE.

Plaat R Pag. 358.

OTT. MARCELIS. PIET. V. LAAR. NIKOL. DE
HELT STOKADE.

Pag. 104.

Alle de gereedschappen, Slachtbyl, Vilmeffen,
Kroezen, enz. van de Heidenen in hun offerdienst
gebruikt, in Print vertoont.

Pag. 258.

Printverbeelding van de mannen van Emaus.

DRUKFEILEN.

Pag. 6. Reg. 13. *Konstoeffenarars*, lees *Konstoeffenaars*.

Pag. 12. Reg. 21. *onling3*, lees *ouling3*.

Pag. 18. Reg. 7. *Biiffchop*, lees *Biffchop*.

Pag. 25. MICHEL COIXI, lees COXI.

Pag. 46. *Portrait*, lees *Pouret*.

Pag. 84. Reg. 8. *geleert heeft by*, lees : *geleert by*.

Pag. 130. Reg. 4. ALEX. KIERINGS, lees KEERINGS.

Pag. 214. Reg. 12. *Tritions*, lees *Tritons*.

Pag. 224. onder aan. *Vrank*- lees *ont-*

Pag. 239. Reg. 29. *bedekken*, lees *bedekken*.

Pag. 288. Reg. 15. *vergapeu*, lees *vergapeu*.

Pag. 303. Kantf. *in gezantschap aan Achilles naneef van Pirrhus*
enz. lees : *in gezantschap aan Pirrhus naneef van Achilles*
enz.

Pag. 312. Kantf. *(verbeeldende de slange beet)* lees : *daar Moses*
de Rots staat)

11 / 348 / 636.

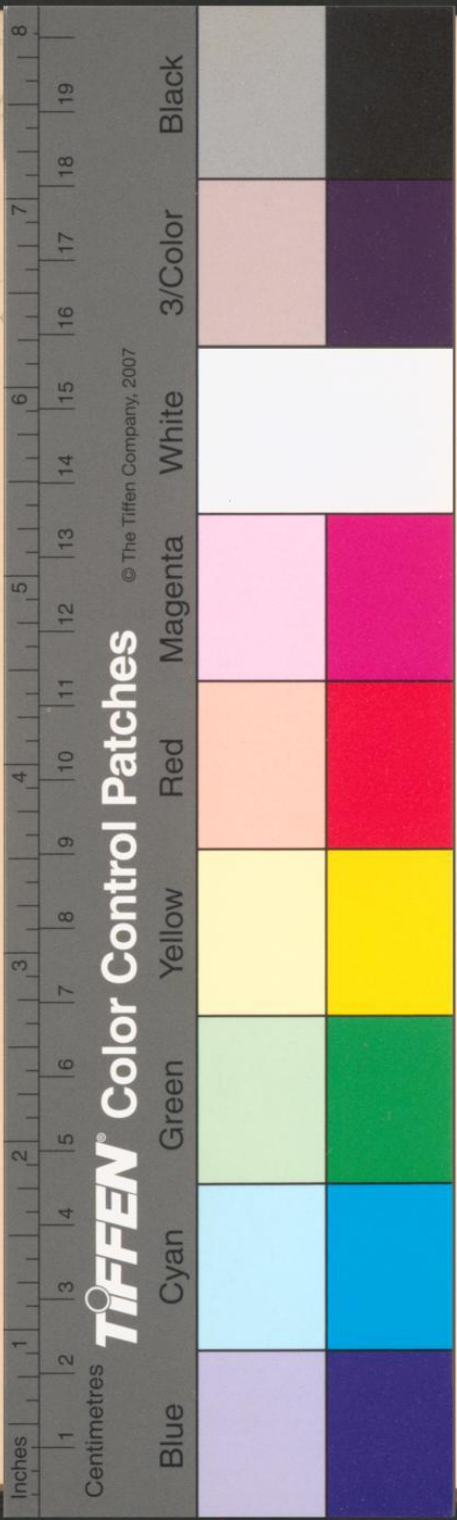
939

2.40

0.25 flinken

2.65

51/34
939

11 / 348 / 636.

939

2.40

0.25 flinken

2.65

